

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 24, oktober 2016
shtevilka 129 – 130

Izdajatelj revije	Revija SRP, Ljubljana e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Berko: Vleci-rini, 1978
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Postavitev za tisk	Revija SRP, Ljubljana
Uredništvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
Uredniški odbor	Peter Amalietti Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik Jolka Milich Rajko Shushtarshich
Narochila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjizhnica, Einspielerjeva 1 p.p. 2670, 1001 Ljubljana
Izdajo omogočajo	sodelavci v reviji
ISSN	1855-8267

Vsebina

<i>Andrej Chebokli</i>	Pekel na zemlji	4
<i>Lev Detela</i>	Spomini na Bohinj	16
<i>Andrej Lutman</i>	ZA–OP	19
<i>Sara Remžhgar</i>	Chrni vran, lepotec	22
<i>Alesh Jelenko</i>	Nad dezhelo letajo vrane	29
<i>Matjažb Jarc</i>	Vse zhari	36
<i>Ivo Antich</i>	(Em)faze /epigramizmi/	44
<i>Jolka Milich</i>	Jolkizmi	48
<i>Miha Remec</i>	Zhar ptica	51
<i>Adam Shuligoj</i>	Sindrom	56
<i>Matjažb Jarc</i>	Pesnishka zgodba	66
<i>Ivo Antich</i>	V(r)edno	79
Prevajalnica		
<i>Zoran M. Jovanovich</i> <i>prev.: Ivo Antich</i>	In videti sem bil kot most	83
<i>Anna Santoliquido</i> <i>prev.: Jolka Milich</i>	Stihi Teokritu	90
Likovna priloga		
<i>Damir Globochnik</i>	Fotorealistični izzivi	94
<i>Berko</i>	Likovna dela /fotografije/	96

Esejnica

<i>Peter Amalietti</i>	Slovenshchina – prajezik chloveshtva (IV)	105
<i>Béla Hamvas</i>	Vodnar	117

Za zgodovinski spomin

<i>Damir Globochnik</i>	Karikatura – Razvoj likovne zvrsti in terminologija	135
-------------------------	---	-----

Iz zgodovinskega spomina

<i>Damir Globochnik</i>	Prvi blejski fotograf Benedikt Lergetporer	149
<i>Damir Globochnik</i>	Humoristichni list Golj'fiva kacha (1905)	153
<i>Bogdan Kristofer Meshko</i>	Vedski jezik in izvor slovenshchine (I)	157
<i>Matevž Ravnikar – Pozhenchan</i>	Sled Slovencev med nekdanjimi narodi /I. Razdelek/	175

Vprashalnica

<i>Ivo Antich</i>	SRP NI SRP	190
-------------------	------------	-----

Dokumenti

Dokument 1

<i>Rajko Shushtarshich</i>	Se bo nadaljevalo! Doklej? /Porochilo nekdanjega papirnatega direktorja/	191
----------------------------	---	-----

Andrej Chebokli

PEKEL NA ZEMLJI

BELA JADRA

Veter bela jadra je razprl,
vzel s seboj jih na valove,
daljno in široko pot odprl,
dal v zavetje jim je skalnate gradove.

Plula jadra so brez doma ... A brez doma – kje je cilj? –
Ko jim je zavabila sinjina
brez poti – za njimi in pred njimi tisoč milj
bilo ni spomina ...

(psevd. Adreanov; *Zora, Glasilo katoliško-narodnega dijasbtva*, Ljubljana, 1912-1913, sht. 10)

NOCHNI ODMEV

Chuj, kako nočni zrak zvoni:
ne zhaluj, ne vzdihuj!
Pod tabo se zemlja drobi?
Vzpni se s cest
do zvezd
in v hrepenenju ne miruj!

Zrak zvoni –
jaz slishim nove dni.

(Cheb. Andrè; *Zora*, 1913-1914, sht. 3-4)

SPOZNAVANJE

Najini srca sta si dahnila dan brez nochi.
Tvoje oči so si stvarile večno morje:
spenile vanj hrepenenja cvetočo kri.

Ti pravish – A jaz vem: ni dneva brez chrne nochi.
Noch za nochjo grob grebem z rokami
v temnozelenih valovih;
ob bregovih
pesek pekochi mi lizhe pod prsti mesó –
ura za uro mi bije v obraz
samoten chas
in solzno besedo v okó –

(Cheb. Andrè; *Zora*, 1913-1914, sht. 3-4)

SKOZ NOCH BREZ NEBA ...

Nebo se spenja iz vechnosti v vechnost
s chrnim oblakom –
noch.
Iz nochi me zemlja pozhira z vlakom
v noch.
Tako bi se vozil in vozil in premishljeval,
zemlja, tvoje gorko srce ...

Stotisocho nas je.
In tudi tu je greh
na svojih mehkih tleh
in se grize v petró.

Tudi tu se s trganim svetom dvigujem:
vriskam in pojem,
sem pri tujem in svojem –
samó ne molchim.

Skoz noch brez nebá
me zemlja pozhira in vlak godrnjá.
Chlovek: ti si mi dober model,
a tvoj razum hudo bi proklell –

(Cheb. Andrè; *Zora*, 1913-1914, sht. 5-6)

OB MORJU

Ob morju stojim –
 molchim:
 val za valom se vije,
 se ob skali razbije –
 moja misel.

Od skale tisoč valov se lije:
 vse se vije,
 vse se rije:
 jaz v hrepenenju,
 jaz v zhivljenju –
 jaz sam.

Morje, zakaj zhe tvojo pesem poznam!

(Cheb. Andrè; *Zora*, 1913-1914, sht. 8)

PROLOG K »PEKLU NA ZEMLJI«

Brat v trpljenju in mishljenju!

Poglej v rdeche knjige svetovne zgodovine shtirih let:
 1914 – 1915 – 1916 – 1917 – 1918.

Chlovek z enim srcem in eno dusho!

Odpri mi shtiri kolesa svojega srca, da ti nanje spustim
 kri iz shtirih jezí: lazhi, lakomnosti, sovrashtva in uboja.
 Dusha, in che si mlinski kamen, melji to shtorno gorje in
 se ne zdróbi --!

In zdaj, kdor je kriv, tega zadene --. Kdor spozna, ta
 občuti --. Kdor chuti, tega boli --. Kogar boli,
 ta je zdrav za zhivljenje --.

Chlovek, vstani she -- zhival ima eno srce in eno dusho!
 Hudich pa ostane hudich.

(Andrè Chebokli; *Almanah katolishkega dijashtva*, 1922)

PESMI V PROZI

(iz dnevnika 1916-1919)

25. VII. 1916 *Na sosbki fronti*

Zhenstvo ob fronti moralno propada. Strashno je. Zhena ne pozna vech mozha, ki je na drugem bojishchu, in ne mati svojih otrok. She v dekletovem srcu ni vech zvestobe. Matere tu ne spijo vech pri svojih otrocih; njih uho jih ne chuje vech; njihova roka jih ne chuva vech; jih ne tolazhijo, ko jochejo; jih ne pokrivajo, ko se razodenejo v strasnih in groznih sanjah:

Tu zazhene mlada mati svoje otroke v zanemarjeno sobico, v sobi pa, v svetli dishechi, s preprogami poviti, ona sama, chisto sama spi – ne, drema in chaka, kdaj tuja ljuba roka potrka na okno. In v takem trenutku ona ni vech mati treh otrok – marvech dekle in ljubica – O groza!

Take misli bi rad napisal, a ni miru ni pochitka.

6. VIII. 1916

Peklenski ogenj celi dan. Ob 4h popoldne je napadla italijanska pehota. Nasha cela prva vrsta je bila zajeta in unichena.

In takrat sem dobil od podpolkovnika Wotruba povelje, zasesti desni breg Soche v Sht. Mavru pri Fonzarijevem mostu z mojimi 80-90 mozhmi.

Nasha artilerija je popolnoma molchala – lashka pa bljuvala. Mi brez ljudi. Lahi v polkih so se sulji na nas.

V mraku so zachele solkanske hishe se vnemati, gorela je Gorica in v njeni okolici so izpopolnile lepoto plameneche vasi.

Joj: videti mesto – Gorico! – goreti in vasi in zhitna polja, kjer sem prvo mladost presanjal in pretrpel: Grozno in lepo!

Srce se je vilo, kot bi mi ga kdo v tla teptal, dusha se je krchila, kot bi bila pila najvehcho grozo in najvehcho lepoto.

To je bil moj najvehchi, prvi najvehchi dan: sam vase sem se zgrudil in se v sebi preobrnul iz sanjacha v chloveka.

In che bi se mesto in vasi pogreznile s plameni vred, peklenski boj se je nadaljeval, gigantski in nadchloveshki, pod chistim nebom in v najlepshi mesechni nochi.

5. III. do 31. III. 1917 *Chetrto vojno leto*

Nemir – misli brez zveze: sama bolest in strah: moj narod, ali dobish svoje pravice?!

Od 28. II. do 10. III. nemiri v Petrogradu: prvi simptomi revolucije. Na 11. III. je carski ukaz razpustil dumo, a le ta se ni hotela udati ukazu in zborovala dalje, tako da je zanetila revolucijo. Na 14. III. je izbruhnila revolucija: 12 chlanov dume je prevzelo oblast v roke in zaprlo vse ministre starega rezhima. Car in njegova družina zaprta.

Velika Rusija je dosegla svoj stoletni cilj in se prerodila: vse to je moralo tako biti! In tako mora biti tudi marsikje drugje: ruska revolucija bo imela svoje posledice, in velike! Sami ne vemo: kake in kje?

Ruski narod je pokazal vsem narodom sveta: jeklene oklepe ljute samovlade je mogoče zlomiti in prebiti tudi v chasu vojashke vlade in vojnega soda, da je mogoča revolucija tudi v takih razmerah. In to je veliko in to je dovolj!

In ti, moj narod: ali ti ne zhari od vzhoda neskončno lepa zarja svobodne bodočnosti, polne upanja?!

7. V. 1917

Che je narodnostno nachelo le kje na svetu opravičeno, tedaj velja za jugoslovanske dezhele: kdor se nepristransko poglubi v razmere, mora pritrditi: jugoslovansko vprasanje se reshi le z združitvijo teh enakorodnih drobcev. Imamo samo eno izbiro: ali se ta reshitev izvrši v in z donavsko monarhijo, ali izven nje in proti njej. Edino verski in mali jezikovni momenti nam bodo ovirali delo. Toda prvo in glavno pa je, da nam uresnichijo nashe sanje: zedinjenje, samostojnost, svoboda!

14. V. 1917

Chlovek je hujshi nego zhival. Zhival, kadar je sita, molchi in ne zheli vech. Ali chloveku se zbudi shele tedaj pozhelenje ubijati in moriti, kadar gospoduje tisochim, kadar ginevajo pod njegovim jarmom milijoni.

O kako sladak je chloveku umor!

16. VI. 1917

Ni vsak sposoben za zakon. Nekateri so premladi, nekateri niso sposobni zhe od nekdej, nekateri so mladi prestari. In zakon v starosti je zadnji obupni korak.

20. VIII. 1917 (zah. Ukrajina)

Pot od tu do Deljatyna. Prekrasno, s samimi vilami posejano vas, ki je vsa kot park, so do konca pozhgali Rusi.

Mogochna je chloveshka roka, mogochnejsha nego zemlja – ljutejssha.

V Deljatynu sem prenochil pri grshko katolishkem administratorju. Blaga dusha, Ukrajinec iz Sereta, a ne posebnega temperamenta. Dobra je njegova mati. Govorila sva o ukrajinskem vprasanju: Hrushevskiju, voditelju ukrajinskega gibanja. Pred 18 dnevi je chital she vse to v ruskih chasnikih, ki jih je dobival iz Kijeva.

21. VIII. 1917 (zah. Ukrajina)

Zopet peshpot dalje do Sadzawke. Tu smo prenochili pri duhovniku. Milega obraza je bila njegova gospa in she lepsha njegova hchi. Zvecher nam je prinesla

gospa album in nas prosila za podpise. Tu so bili podpisi nashih chastnikov, ruskih, zopet nashih, spet ruskih in zdaj nas.

Zapisal sem jim v spominsko knjigo:

Jaz sam sem sin razdjane domovine,
 moj dom krvav:
 o bratje, po poteh chez Vasho plan
 me bratijo iznova z Vami iste bolechine
 iz istih ran.
 In v srce stiskajo bodočnosti Vam tolazhljiv
 pozdrav!

26. VIII. 1917 (zah. Ukrajina)

Prihod v Shipaniece. Lepa vas, a she lepsha njena dekleta: drobna, lahke poteze milega obraza, velike zamishljene oči, globoke in temne; mehko izrezano, vitko in prozhno telo – v vsem tiho zhivljenje.

7. IX. 1917 (vas Tarasheni, zah. Ukrajina)

Nadaljevali s kopanjem jarkov. Po dnevu nisem mogel mnogo delati v svojem odesku, ker so me vsakikrat obmetali Rusi z majhno artilerijo, prav posebno z ekrazitnimi granatami. In prve dni samo pri meni, medtem ko so drugi mirno delali. Danes pa ni padel niti en strel. V tako mirnem bi bil rad tu mesece in mesece.

11. IX. 1917 *Na ruski fronti – Tarasheni, strelski jarek*

Rusi so zacheli pozhigati hishe, ki lezhijo med nashimi in njihovimi jarki.

Chuduj se lepoti: velikanski luchi, lizajochim plamenom, chisti svetlobi, skozi katero gledash vse postave, vse predmete.

Sedel sem na jarku v poznem vecheru – in gledal in premishljeval: o lepota – o grozota!

Kaj misli kmet, mati z otroci?

Jaz trpim zanje.

17. X. 1917

Ne vidim in ne slishim velikega boja samo med narodi, ki si stojijo nasproti v poljanah, gozdovih, po gorah, zakopani do grla in chez glavo v zemljo, in lezhijo v blatu svoje krvi – danes vidim vsakega posameznika v velikem in trdem boju: po samih mestih, po širokih cestah, po tihih vaseh, po skritih gorskih kochah – tudi tam, kjer niti ne berejo o vojshchakih, orozhju, zhelezu in jeklu: boj vidim koj med mozhem in zheno, ochetom in sinom, materjo in hcherjo, bratom in bratom, sestrom in sestrom, sosedom in sosedom, tujcem in tujcem.

Ali naj she zaupam bratu?!

(Motiv za delo »Boji«.)

23. X. 1917 (z ruske fronte v bolnishnico na Madzharskem)

Spomin: ponoči sem se vozil chez galishko-ogrsko mejo. Iz sna sem se zbudil in chutil, da sem na Ogrskem. Ne morem napisati, kako tezhko mi je vsakikrat, ko stopim na ogrsko zemljo in vidim pred seboj nepregledno plan, pusto in mrtvo, kakor bi gledal mrtvashko polje in na njem trupla nashih ljudi – kakor velikansko, strashno poshast, ki mori in pozhira.

To chustvo imam she danes in ga bom imel, dokler se ne pogrezne ta plan za mojim hrbtom in pridem v drugo dezhele.

24. X. 1917 (kot tezhke revmatik v vojashki bolnishnici)

Preselil sem se v drugo celico. Sedaj sem med tremi Ogrji – Madzhari. O kako so ti ljudje omejeni, sebichni, kruti, lakomni – radi bi imeli cel svet v svoji sveti drzhavi. Unichili in podjarmili bi vse male narode in jim gospodovali tiransko.

Pa pravijo: nashi narodi imajo prostost. Da – ali ne narodne. Priznati pa moram tem ljudem narodno zavest in navdushenje, ki dosega vchasih fanatizem in shovinizem.

9. XI. 1917

V Rusiji she vedno tli. A pride chas, ko se zares vname – edino pravichni boj: boj za mir in proti boju. Od tam nam zhari zarja miru – a vsiljenega miru, takega, ki zopet rodi boj.

31. X. 1917

Gledam in poslusham v dni, ki mi klichejo iz bodochnosti, da mi bo dom prost in trden pred Lahi, ki nas hochejo raztrgati in za vedno vlechi v svoj jarem ponizhanja in potujchevanja – oni, ki toliko govore o kulturi, civilizaciji in narodnih pravicah ter prostosti in samostojnosti malih narodov! Kaj pa hochejo od nas in z nami? Ali mislijo, da je moj jezik zhe njihov, shega in vzgoja? Ali ne vedó, da so oni, ravno oni, nashi najvehji sovrazhniki? Ne vedo she?!

24. XI. 1917

Zhivim tako, kakor zhivi chlovek, ki ishche miru in samega sebe. In zato pozabljam ves svet, da ne pozabim samega sebe. In bogve, kako so she dolga ta pota! O Bog, varuj me dushevne blaznosti!

25. XI. 1917

Strupena moch spolnosti je, ki mi ne da miru in mi umori marsiktero misel, ljubezen do dela, she vech: zapelje in pusti chloveka v poginu.

Srechen je chlovek mislechi, ki se reshi iz te chloveshke nesreche, ji napove vojno in boj in zmaga. Ali mnogi omagajo v tem boju, se udajo in nadalje gledajo lastni zhrtvi v obraz. Tak bojevnik sem tudi jaz.

In dushevno delajochih mozh najvehji zhivljenjski boj je zoper vechno spolnost.

11. XII. in 12. XII. 1917

V Zagrebu: o ti prekrasno mesto, sredishche bodoche Jugoslavije. Cheravno ne poznam tu zhive dushe, se vendar chutim domachega.

Obiskal sem Kati Zavratnikovo – krasno dekle. Zopet sem jo vzljubil – po enoletnem molku, in morda tudi ona mene: a ne vem, njo ali njeno lepoto. Dobra je – ali z njo tezhko govorim.

Nastanil sem se v hotelu »Janje«.

Seznanil sem se s porochnikom Fabianijem, sinom iz prvega zakona operne pevke Polakove.

Ali to mesto bo treba ochistiti Madzharov in Zhidov.

12. II. do 28. II. 1918 (z bratom Ivanom kot svojim »slugo« doma na shtiritedenskem dopustu)

Hodim iz vasi v vas, iz hishe v hisho in vprashujem in poslusham ljudi, ki mi pripovedujejo dogodke izza chasa Lahov. Prej tako visoka morala nashih deklet in zhen je tako propadla, da so se Lahom kar prodajale. Med njimi, ki so ostale doma, je malo vech planinskih rozh.

4. VIII. 1918 (Hörsching – vas in obchina v Zg. Avstriji – Linz)

Nemci in Madzhari vidijo v nas vsakem veleizdajalca – in veleizdajalec je tudi zhe otroche, ki ga nosi nasha mati she pod svojim srcem.

7. VIII. 1918

Ne zataji, ne sebi in ne drugim prirojenosti: vsak trud je zastonj!

In to je eden velikih zlochinov chloveshtva.

9. IX. 1918

Kati me je prosila, che bi bil sluchajno doma, da bi shel na zhenitovanje. To bi srchno rada.

Jaz pa sem zadovoljen, da pojdem prej. Drugemu je ne vozim pred oltar, che je ne morem sebi. Bolje dalech proch – in bolechina ne bo tako huda.

Pojdi le in na pot ti dam sreche blagoslov!

25. X. 1918

Dusha se mi smeje – srce mi skache, ko berem o velikih manifestacijah v Zagrebu. Moj duh je z njimi – pri vsakem njihovem koraku in vzkliku. Tudi hvalim Wilsona, osvoboditelja zatiranih narodov, in tudi Anglijo, Francijo in Italijo in vse druge.

Bog, prej ko v prah zdrobish staro in goljufino Avstrijo in njeno armado vojvod, dushevni in telesni pohabljenec, chloveshke krvi pijanih in napihnenih in polgnilih trupel – Bog, prej ko to storish, prej ti bom hvalezhen!

1. XI. 1918

Danes je oni srečni dan, ko sem snel in utrgal s kape cesarjev znak in ga nadomestil z rdečo kokardo. Tiranski rod Habsburzhanov je uničen in pregnan – ki sem mu služil s silo in lazhjo, kakor so se oni držali na prestolu s silo in lazhjo.

Danes je Avstrija v revoluciji!

10. XI. 1918

In prishel sem zhiv, srečen in zdrav v materin objem: o Bog, zahvaljujem Te, da sem zdrav in srečen prebil to nechloveshko vojno, polno groze in hudobije.

Shtiri polna leta sem zhivel ponizhan in z lazhjo – umiral sem – a nisem umrl: vstal sem Jugoslovan – sin svojega naroda!

12. XII. 1918

O, te proklete lashke zholne nam zhe zopet zhugajo s pregnanstvom. Hočejo nas preustvariti, hočejo, da bi zatajili svojo kri in svoje meso.

Ubogi, vklenili in stisnili so nam srce in dusho v zhelezne okove.

Trpim, trpim in za te se borim, moj narod!

LOCHENI SVETОВI

Rdechi jezdeci

Chrni dom sht. 1

Poln je teles. Nabito poln. V chrne in rjave odeje so povita. Trdoravna. Ravnale so jih zhelezne roke ...

Med telesi lezhi sin. In sinove bolechine vzzharijo v vecherni mrak:

»O mati! – Ko sem zapustil tebe in dom in njivo in gozd in gore, nisem vedel, kaj zapushcham. Z vriskom in s petjem sem shel ... S ptichjim pogledom ... Z levjim pogumom ... Kakor gredo fantje z gorskih skal v ravno poljé ...

Nad samega sebe sem se povzpel. V trenutno vishino ... Iz te vishine sem padel. Tezhko ranjen ... Brez mochi, ubog sem lezhal v jarku. V zhivem grobu, s svojo roko izkopanem ... In tam sem mochil tujo zemljo s svojo krvjo.

Mati. Kaplja sem od tvoje krvi ... K tebi se zdaj vracham – a drug sin: prerojen sem v svoji ochishcheni krvi ... Ishchem tebe, ki me ishchesh ... da bi polozhil svojo trudno glavo pod tvoje gorko srce ... Dóma ishchem, da bi videl v njem svojo razbito zibelko ... Gozd, ki je posekan do korenin, da bi ga vprashal, kje gnezdijo zdaj tichke ... Njivo ishchem, ki so jo unichila zhelezna kolesa in kopita ostrashenih konj, da bi videl na njej trnje svojega potù. In gore, ki so zdaj domovi milijonske mnozhice in grobovi raztrganih trupel, da bi stopil zopet na njihove vrhove, s sonchnim zlatom polite, in bi pogledal na vse shtiri strani sveta, v skrivnostno daljino ... in se dotaknil s prstom neba.«

Vecherni zharechi oblaki so se gnali ... gnali rdechi jezdeci ... in udarili z glavo in s kopitom ob jeklene gore. Kopita so si zbrusili ... razbili si glave ... in pozhlrl jih je chrni dim bobnechih min.

Onstran jeklenih gor pa chaka nanj krizhana mati.

Ognjeni zhrjavi krvi

Chrni dom sht. 2

Poln je teles. Chisto poln. V chrne in rjave odeje so povita. Skljuchena. Skljuchila jih je zhalost brez solz.

Med telesi lezhi Pavel. Iz srchne krvi mu kreshe iskre kamen bolechin ... da vzletijo vzdih – ognjeni zhrjavi, pojochi skozi vecher:

»Lenica! Jaz pojdem. Z menoj jih pojde tisoč. Jaz dobim novo sivo obleko in novo belo perilo. Vsi dobijo novo sivo obleko in novo belo perilo. Jaz bom pel in vriskal in za sivo chepico pripnem nagelj in rozho. Nagelj se bo rdeche smejal, rozha krvavordeche ... Vsi bodo peli in vriskali in za sive chepice pripnejo nagelje in rozhe. Nagelji se bodo rdeche smejali, rozhe krvavordeche ...

Chrez planine bomo marshirali ... da se bodo pod nashimi nogami sushila rdecha jezera planinskih rozh. Na gore splezamo. Tam se pod nashimi rokami zgane skalovje. Tam se vlezhemo na prsi. Pod nashimi prsmi bodo bele planike zapirale chrne ochi in umirale.

In izza skale na gori bom zopet gledal domacho dolino v okviru juga. V dolini mojo in tvojo vas. V vasi svoj in tvoj beli dom. Tvojo od ljubezni svetlo kamrico. Tvoje v hrepenenju disheche okno. Pod oknom pa chrnega tujega fanticha z belimi zobmi, ki zapeljuje mojo Lenico!

Jaz pojdem po svojo nevesto Lenico, che me she ljubi in mi je she zvesta ... Z menoj jih pojde tisoč na zhenitovanje. Najino zhenitovanje bodo krasili nagelji in rozhe, ki jih prinesemo za chepicami jaz in tisoč drugih.

Jaz pojdem po svojo nevesto smrt, che me Lenicha ne ljubi vech in je zvesta chrnemu tujemu fantichu z belimi zobmi: zakaj tedaj bom she enkrat snubil Lenico – a z mochjo svojih zhil. Tako dolgo, da se posushita za chepico nagelj in rozha in vzcvetijo pod mojimi golimi prsmi iz belih skal neznane rozhe, ki bodo krasile moje truplo in venchale moj grob.

Pa pride jih she tisoč za mano ... vsak po svojo Anico, Katico, Tonico!«

Ognjeni zhrjavi so leteli, z vso srchno silo skozi vecher ... Samo s perutmi so se vchasih odpochili. Ali she pred ranim jutrom so se ujeli v elektrichne zanke in storili kratko smrt: brez kaplje prelite krvi visijo v zheleznem trnju zhichnih ovir, ki chrno cvetijo po granitnih gorah.

Onstran elektrichnih zank pa vre in kipi Lenici kri: chisti se zanj.

Krik očetovstva

Chrni dom sht. 3

Poln je teles. Krizhem poln. V chrne in rjave odeje so povita. V kolache zvita. Zvila jih je groza kar brez chrhe in z mirno roko.

Iz enega v vrsti kolachev se razvije mozh in oche. Skozi suhe prsi se mu vidi zhivo srce, rezheche v popolnoch!

»Zhena – o trojica otrok! Zdaj vem, kaj sem imel. Vem, kaj sem izgubil ...

Zdaj, ko te zasledujejo strastne tuje oči, bi te pogledal drugache. Gorkejshe ... Objel bi te drugache. Tesnejshe ... Poljubil bi te vse bolj zhivo ... Ljubil bi te, kakor Bog zaukazhe: s chistimi ochmi in chisto krvjo ...

Po dnevu bi strazhil tvoja vrata, po nochi tvojo posteljo pred strastno tujo roko, ki ti zdaj vezhe roke in noge in ti hoche oskruniti materinstvo ... Ali se branish do krvi – do smrti?

Ali se udajash?

Zdaj bi rad pestoval celo peshchico veselih otrok. Dva na kolenih, dva na rokah, dva na ramenih. Igral bi se zh njimi.

Pel bi zh njimi in molil – namesto da bi jih preklinjal in jih s svojim preklinjanjem uchil preklinjati mater in ocheta: in bili bi otroci po bozhji podobi.

Otroci, misli mati na vas? Vas brani? Ali vas ni pozabila?

Otroci, mislite na mater! Branite mater! Ali se brani mati ... do krvi – do smrti?«

Mozhev in ochetov krik je razparal popolnoch samo do rohnechih, do zhivega izvrtanih gor: zakaj tu so ga ulovili brezzhichni aparati, shtrlechi nad kavernami chloveshkih cenzorjev.

Onstran prezhechih gor pa je chakala zhena zaman: zdaj zhe pestuje brezmirna materina roka tuje dete in troje otrok pleshe ringaraja okoli malega.

Mladika (druzhinski list, mesechnik; Gorica), 1921, shtev. 9-10

ANDREJ CHEBOKLI (im. tudi Andrè; 1893, Kred pri Kobaridu – 1923, *ibid.*), pesnik, pisatelj, kritik, dramatik, pedagog. Osnovna shola v Kredu, gimnazija v malem semenishchu v Gorici (»sjetnishtvo moje dushek«), v vishjem razredu izstopil, stanoval privatno, matura ob zacetku vojne 1914, nacrtoval shtudij slavistike na univ. (Gradec), a vstopil v A-O vojsko kot t. i. enoletni prostovoljec z ambicijo napredovanja od nav. vojaka prek kadeta do porochnika (ta socialni vzpon v specifichnih razmerah mu je uspel, tudi z namenom, da z oficirsko placho pomaga materi in sestri v revshchini ter bratoma vojakoma). Bil je na bojishchih od Soche do Rusije (Galicija, Bukovina) in zaradi revme v vojashkih bolnishnicah na Ogrskem in Shtajerskem. Tik pred koncem vojne ga doma v Kredu prizadene smrt sestre Nine; po vojni se do jeseni 1919 zdravi doma, opravi filozofsko-pedagoski uvodni izpit ter na ljubljanski univerzi do 1922 shtudira slavistiko in romanistiko; v sholskem letu 1922–1923 kot suplent na zhenskem liceju v Lj. uchi slovenschino in ital.; med letom boleha (tbc), poleti 1923 v Kredu upa ozdraviti, oktobra umre (vojno je prezhivel, a je s posledicami hitro »prishla za njim«).

Njegov literarni opus je skromen tako po obsegu kot po kvaliteti. »Katolishki ekspresionist« (po stilsko-vsebinski tipologiji in po objavah v katol. periodiki) kot obsoshka rojaka Jozha Lovrenchich in Ivan Pregelj. Pesmi ima malo, nekaj jih je zanimivejsih, izraz je v glavnem okorno patetichen z afektiranimi deminutivi. Pisemsko je izjavil, da se chuti bolj gotovega v prozi, a je tudi tu neke na pol poti: neznatna fabulativnost in nefunkcionalna fragmentarnost ne kazheta prave kratke proze, bolj so to »pesmi v prozi« z najvishjim dosezhkom v uspelo komponiranem triptihu *Locheni svetovi*. Presenetljivo je, da je she po vojni kot zrel, hudo izkushen in shiroko razgledan intelektualec (aristokratske drzhe na fotografijah) objavljaj prozne sestavke, ki so mestoma na meji osnovne dojemljivosti, tematsko ozki, polni stilskih nerodnosti, nabuhle ekspresije in infantilnega »sentimenta«. Objavil je nekaj knjizhnih ocen, med rokopisno ostalino pa je disertacija o pesniku Josipu Pagliaruzziju (iz Kobarida), dramski tekst *Tragedija nerojenega otroka* in vojni dnevnik; slednji je prvich objavljen v knjigi *Andrej Chebokli, pesnik in pisatelj iz Kreda* (Mohorjeva, Gorica, 1999; ur. Rozina Shvent). Tukajshnji izbor znachilnih dnevnishkih zapisov, nastalih v skrajno depresivnih okolishchinah, nakazuje njihov celotni chasovno-prostorski razpon v luchi dejstva, da gre kljub vsem protislovjem (ob izvrstnih »pesmih v prozi« z lucidnimi refleksijami le bezhne belezhke; apokaliptichna razpetost med grozo in lepoto; vzoren A-O chastnik z medaljo za pogum in oster /jugo/slovenski patriot; »idealna zaljubljenost« v vech znank in skoraj mizoginska kritichnost, nachelno humanistichno bratstvo s selektivnimi poudarki zlasti zoper »Lahe« in »Zhide«, ob katolishtvu prihakovanje odreshitve z ruskega revolucionarnega vzhoda ipd.) tako rekoeh za svojevrsten »romaneskni« torzo, literarno-dokumentarno enkratno dragocen in daljnosezhno pomenljiv. Pri datumih dnevnika so tukaj dodane letnice in zraven nekaj opomb v oklepajih; v ciklu *Locheni svetovi* je prvotno natisnjeni podnaslov *Ogenj zhrjave kervi* (tiskarski lapsus?) spremenjen v *Ognjeni zhrjavi kervi* (glede na vsebino in sintagmo »ognjeni zhrjavi« v besedilu; nepravopisni zh/e/rjavi so ohranjeni).

Izbor in opomba o avtorju Ivo Antich

SPOMINI NA BOHINJ

DREVO NAD JEZEROM

nekje nad vodo rezhe sekira les in chas
 med praprot preslico in vresje
 drevo nad jezerom je zadnje svoje vrste
 in sanja srecho ki je ni nikjer
 med bliski vetra v kamnu in goshchavi
 ne ve za svojo smrt v zatonu gozda
 zhivi naprej z vzponi zvezd in blishchem dneva
 ? zakaj je mrzlo ko je chudezhno toplo
 ? zakaj ledenomrzlo je ko sije vroche sonce

JUTRANJE DOZHIVETJE

pogledash v nebo
 nich

 noch brez zvezd
 tema in nich

 svet brez barv in svetlobe
 samo nich

 a nenadoma zgodaj zjutraj
 sonce nad vodno gladino
 in blaga modrina

PRIDIGA POD GORO

ljudje so izgubili dusho
 mi razlaga starejsi gospod
 pri cerkvi svetega janeza

 pomasovljenje in potroshnishtvo
 sta izbili sodu dno

 chlovek je samo she prazna shtevilka
 ki se razoseblja
 v nerazpoznavno biomaso

jezero je mirno in molchi
riba spi oblak pochiva metulj je brez besed
gospod je dvignil roko se smehlja

MRTVI SE VRACHAJO

dezhevno je
zato je ob jezeru veliko mrtvecev
sprehajajo se z roko v roki ob vodi
in si pripovedujejo pravljice

chuti se rahli vonj mrtvecev
nihče se jih vech ne spominja
zato je tako zhalostno
in zato stalno dezhuje

pravkar sem zagledal
mojega starega razrednika
s klasične gimnazije

spet me poučuje o knjigah
s posebno dusho in usodo
(habent sua fata libelli)

nekaj korakov za njim
se smehlja veseli pisatelj ingolich

pogledal me je skozi debele naočnike
in mi povedal isto kot v gimnaziji:
veste žola je imel dve ženi
nista vedeli ena za drugo
sbele na njegovem pogrebu sta se srečali
in spoznali

strmo kot se spodobi
stoji pod v zimskih viharjih upognjenim drevesom
neupognjeni boris ziherl

pravkar je ushel iz filozofskega proseminarja
ljubljske univerze
in se marksistično
spreneveda

*! sbe pomnite tovarishi
france presheren je kot vemo
napreden mislec
in dialektichen pesnisbki predsocijalist*

vsekakor so tu mrtveci
veliko stvari bi nam lahko povedali
? ali jih poslušamo

DAVNI SPOMIN (za S. H.)

nevihta bliska za goro
v srcu pochiva vihar
chez svet je razlito grmenje
strmih ukrivljenih skal

? kam gredo mrtva poletja
? kam teche ugrabljeni chas
sredi rdečega cvetja
nas napade skrita bozhjast

trikrat sem rozho poljubil
petelin je trikrat zapel
svoje srce sem izgubil
tisti ognjeni vecher

SPRASHEVANJE VESTI

zvezde prshe skozi tishino
sredi chudne nochi
pokrite s temno tkanino
slepe za tvoje ochi

to so nevarni chasi
na poti skozi zelenkasti mraz
ko stopam nespechen po vasi
in ishchem svoj pravi obraz

? kam odhajajo trudna dozhivetja
? kje so ptice ki charobno pojo
sredi lazhnega vnebovzetja
se odpre brezglavo nebo

Andrej Lutman

ZA–OP

ZA

Prichetek. Za cheto chrk, ki slede, sledi
delezh sporochila. Del, obet celoti. Teche
veriga chrk. In sprashevanje o obsegu dolochila,
od katerega dalje se shteje, da je. In da bo.
Nadaljevanje.

Oddaljevanje od dolochenega, od zacetka
lochenega niza chlenov, potujochih v skupkih, ki dajo
pomen. Vijuge,
dolochljive s smerjo bozhajochih pogledov
po skupnosti znakov,
store, kar pride.
Prihaja praznina.

Chrke z nadaljevanjem odrivajo
praznoto, ko sshirijo sporochilo. Vsako chrko
v odrinjeni nich.
Misel v nichu stori misel pred izchrkanjem.
Chrka odrine nich, pa ga ni nich manj.
Tudi vech ga ni.
Vecha se le niz, povechuje zgolj vrsto, ki sili
k navezi, k rahljanju spomina.
Ko ni chrk, ni praznine.

Osnova za praznino je prvi chlen, ki predre
vanjo,
v mnozhico, v edini obet k nadaljevanju.
Nizanje chlenov, chlenjenje praznote.
Praznina, dolochena
s ploskvijo, in ploskev, dolochena
s prostorom, in prostor, dolochen z nichem.
Praznota vsebuje nich, a ga ne dolocha.
Dolocha jo omejenost, ki je vrachanje,
preverjanje v cheto razporejenih znakov.

Nich določijo misel. In spomin jo povzame,
 da se razpre v zlogu.
 Prazna množica vsebuje sebe in nich in praznino
 in zacetek. Nich in vse nista par.
 Nich in vse nista nasprotji. Nich,
 omejen z vsem.
 Nich in vse določata prazno množico.
 Prazna množica vsebuje
 vse, česar she ni.
 S prvim, zacetnim znakom
 praznosta množice postane ploskev
 z grozljivo, da zavzame prostor. Z nizanem chrk
 se shiri prostor.
 Prvo zaprostori vse.

S shirjenjem prostora se shiri nich. In ozhi vse.
 Prostor je niz ploskev. Ploskev je niz chrk.
 Chrka je krch zapisa. Prostrano
 daje obete spominu. In izbrisu.
 Che to zacheto ...

OP
 (odprto pisemce)

Kako zhiveti in ustvarjati ter
 plemenititi,
 kako prerachunati
 zhivotarjenje na vsoto dva tisoč stotinov na dan
 (rachuni: dvajset evrov na dan;
 sheststo enot okupatorske valute
 na shtiriindvajset ur,
 pomnozheno s trideset;
 pomnozheno z dnevi in nochmi v evrski uniji...),
 kako odvajati dajatev
 skupnosti, da ne bo grozila z obrestmi
 na nezmozhnost plachevanja zaukazanih dajatev,
 kako?

Je namen tistih, ki samozaposlenost v kulturi
 enachijo

z gospodarsko družbo, ki naj bi bila sposobna
odvajati dajatve skupnosti
celo tedaj in takrat,
ko ne zasluži niti sto stotinov na uro,
je namen takšne skupnosti, tega plemena,
da banka kuje zasluhke z vsako izvrshbo
(ne izvrzhbo!),
nastalo zaradi nezmožnosti
plachevanja fiksne in a priori določene sume?

Kje ste, varovala plemenskih vrednot,
kje ste?
Kako ste, delezhi skupnosti, da zadolženost prelagate
na smrtonosne uredbe,
zakone,
pravila, in prelagate,
si preposhiljate pismene utemeljitve revshchine med seboj,
kako ste?!
Plemenitite revshchino?
Bogatite plemenitost?
Dodajate dajatvam vrednost?
Je vashe vrednotenje zavezano prihodnosti?

Uporabljate stroje in strojchke, ki ste jih usposobili,
da izrachunajo
v nekaj delchkih chasa vsoto,
ki vas omogocha.
Plemenito, vzorno, uspeshno.
Zdravo! Kako ste? Tehtate?
Naj vam ponudim svoje bolno telo?
Za koliko in kolikokrat?

Sara Remzihgar

CHRNI VRAN, LEPOTEC

POLNOCHNI JEZDEC

Utiram si pot k tebi. Shele sedaj.
 Kako preprosto se takrat zazdi
 bivanje, dihanje na obroke,
 lovljenje chrchkov v porajajočem se poletju,
 v chasu visoke trave, visokih upov.
 Kako z lahkoto si ponudil perspektivo
 neprespanih nochi,
 perspektivo nedeljskih juter,
 ki bi jo nosila s seboj
 v teden. In naprej.
 Mostovi najinega pogleda
 se kujejo v sanje brezbrizhnih mnenj
 njih, ki so odshli.
 Gradijo jih junaki
 najinih zhivljenj z neizbrisljivim upanjem
 v kotichkih ustec, takshnih – zanesljivih.
 Las Vegas, pesek v tvojih laseh
 in nostalgichen nagib teles. Preplet dezhevnikov.
 Ubijala bi zanje.
 Sedaj
 pa sem grenak utrip
 sladkobe teh besed,
 ki mi jih podarjash
 iz zarje do temnih tal. Brezpogojno. Brez zamere. She dlje. She
 vame.
People always leave.
But sometimes ... they ~~come back~~ stay.

GRICHI

Nekje je ugodje v neprehojenih poteh,
 je medena ujetost med vejevjem razbohotene pomladi.
 Zadržujem dih lanske svezhine, večerov,
 da bi ohranila preteklo slast,
 tako daljno in neznosno.

Vidim te pred seboj
in te ne vidim.
Ljubim te v rdechini vznemirljivega hladnega pisha,
pa se ne spomnim, kdaj sem te nazadnje ljubila.
Jezdec na grichih, najini telesi pod luno,
ki naju gleda, ko je midva ne opaziva.
Pustila sem te s srebrnimi ochmi,
tako nevednega in nebogljenega,
sanjati v grenkem morju.
Ostanki nezhnosti,
napoj ochishchujoche se krvi
moje zhenskosti
se obracha navznoter
in boli v nemem kriku
novih juter, zhenske.
Jochem v obrazu nje,
ki je razpela telo nad tem morjem.
Ki ti je prevzela oči, ravno tisti dve srebrni okni v vechnost.
Pa se ne spomnim, kdaj sem te nazadnje, pa se ne spomnim.

LJUBEZEN ALI NEKAJ PODOBNEGA

Polnočni jezdec in luna,
ki opazuje dekle na lebdechem balkonu,
dishecho v pomaranchnem olju
maziljenih prednikov.
Vedeli so zanjo in bolezen,
zastrupljanje lazhnih obljub
in zlih namer,
ko je zhrtvovala ochishchene roke.
Njegovo ime je bilo sveto
in v zaporedju trenutkov
me je vzel
nepredvidljivo, nepripravljeno sechi
po vechnosti
v dobrem in slabem, slabem:
sovo, ki je pustila balkon odprt,
med njima tanek sukanec zhivljenja.
Pustil si me
praznih
prostorov,
zdivjano,
ozheto

v kapljicah luzhe,
 brbotajočih valov nepoznanega. Izgona. Iz najinega. Gnezda.
 Gospod B.
 She vedno si z njo.
 (Zakaj!?)
 She vedno sem s tabo.
 Voljno vlechem najin sukanec ... zhivljenja.

V TROJE

Vech nas je.
 In se porajamo iz bolnih zvez, epidemije
 danashnjih prednosti,
 pravichnih postav moshkih in zhensk
 in vseh, ki so tam vmes, v zlatem krogu
 jutranjih slabosti,
 perspektiv chloveshkih kletk.
 V troje vrst smo poravnani,
 najprej nasmejani in bahavi,
 potlej gnili in majavi.
 Naposled vrsto zapustimo
 in bedimo, ishchemo, gradimo
 v razrushenih domovih vsega,
 kar smo nekdaj zhiveli,
 nekdaj zajemali s polnimi cheljstmi
 navidezne pravichnosti. Uzakonjene postave njih, sodnikov.
 Bogov!
 Potovanje je v neznano
 in v dvoje ne, v troje.
 On, polnochni jezdec,
 in on, lucifer modernih dni.
 Ocheta, ocharana, samozvana varuha deklie bisernih uhanov,
 v lotosovem cvetu
 in s popkovino,
 ki jima ne pripada.
 In dekleti, ki jima nista izrocheni. Nista izrocheni!
 V troje se borim, ne v dvoje.

GLOBINE, KI SO TE RODILE

Zanetila sem luch.
 Na predvecher zhivljenjskega spoznanja
 sem postavila obzorje,

daljno in neznano kot otroshko okno,
skrito pred votlinami ljubezni obnemelega.
Predor te je zajel,
zhelel te je ohraniti v svilnatem objemu
materinih prsi.
Bozhala si ritmichno okvirje
lastnih obnemoglosti,
slasti zhivljenja,
ki ga nisi she poznala.
Utrgan sadezh Raja,
izgnana v dezhele Nije,
tako Ljubljena in tako Sama.
Nezavedno se mi smeješ
v kotichkih tvojih ustec
nosish pot in sveti cilj,
orodje in reshitev.
Iz globin zaplapolash,
shtejesh ure do vechnosti
in odnashash listje v jesen. Nevidno jesen.
Zaiskrila si se v pesku,
med mnozhico otrok
sem nashla
tvoj medeni, tvoj zlati chevelj.

MOZAIK

Strashanski trushch
me je nocoj vznemiril;
legel je nadme kot vir
vznemirljive, iskrive pomladi,
Rojstva.
Vse se s teboj zachne:
vsak konec dobi svoj zachetek
in peresa shvigajo po platnu.
Izrezujejo ponovne krivde
zaradi otrok,
zaradi njih, ki me zasenchijo
in ki so rojeni v ljubezni drugih,
prejshnjih.
Izgubljeni liki pridobivajo nove opore
svojim bitjem,
spajajo se v razlochno,
razumsko telo,

ki ti kazhe pot,
a meni v napachno smer,
proch,
v izgon.

ZNANI OBRAZI (V PREOBLEKI)

Pozdravljen ti,
ki te zhe poznam
in si mi tujec prav tako,
a le do roba, do odeje v postelji
in do ramen, ki ti obrachajo svoj hrbet.
Chrni vran, lepotec,
ozharjen, blagoslovljen od Afrodite
in nevednosti,
uzhaloshchenosti, bojim se te,
ponovno.
Ponovno te vidim,
drugachnega,
a tako zelo podobnega, poznanega
murna v svoji suknji,
lazarja (brez hishe),
zhabca, chakajoch
na svojo odreshilno bilko.
Princ in rabelj,
zbujam se ob tvoji preobleki.
Ishchem te v prvi epizodi,
ljubim tvoj minuli svet,
ozharjen je v novem chasu
in nebo ga opazuje,
speche v uri, ki je ne zmanjkuje.
Greva posejat zhivljenje
tja,
do koder segajo jim korenine.

KO (VNOVICH) DRUGICH POZVONI

Zhe od nekdaj je tako.
Chrn scenarij.
Zasledujem uro v pesku
in borim se z mlini na veter.
Neprenehoma.

Luna vse to vidi,
a ji mar ni zame, ne zanjo,
le speche prede ob kolesju tirnic.
Moje ohishje je zaklenjeno,
nevarno je.
V njem moram prenočiti,
prenesti ga.
Temno je, temno,
pot mi polzi v prsi,
ko se spaja z materinim mlekom.
V reshetke se pogrezamo,
dva mladicha,
zvita ob telesu nje,
ki ju je speche upepelila
in odreshila zvena vrat,
zaloputnjenih ob prihodu chebelnjaka.
Zhe od nekdej je tako.
Leta predejo kot mucek,
ki se greje ob kaminu,
a ve, da pojde v svet
izgubljanj.

Chrn scenarij.

IZGON (IZ RAJA)

Chakam, da me odnesejo,
zagrebejo v črno zemljico.
Telo, ki je treshchilo ob rob
ledene gore.
Tako prichakovane,
sposhtovane, a le zachasne.
Zakaj bi me obchudovali;
ne bom jih osvobodila,
nisem med in mleko zanje,
ne poznam reshitev,
ne zmorem plesti iz njihovih sukancev zhivljenja.
Tujka bom,
vzeta od nikoder,
shla nikamor.
V dezhello *Neverneverneverland*.
Iz egiptovskega suzhenjstva
v Izrael.

Kar chakam, da me neizgovorljivi zlogi
 ugonobijo, me pokonchajo
 s svojimi sulicami pravichnosti,
 na katere se zanasha Lucifer,
 oche dandanashnjih dni.

Pojasnili so mi:
 izruvana maternica, prerezan predor,
 koshchki mlečnih prsi,
 ki se cedijo po stenah in pishejo po njih
 v krvi vechne zaveze:
 bila je tukaj mati dveh metuljev.
 Porezhejo nam krila. Poletimo.

VRNITEV

Noch je le navidezen
 pochitek pushchavskega popotnika,
 ki s svojimi zastrtimi urami
 v peshchenem valju ishche vse,
 kar je preshlo,
 se izvilo iz zharechih rok budnosti.
 Prishlo je s poshto,
 ponovno je prihajalo
 vech let, vechkrat,
 tako prichakovano,
 kakor v jutranjem prshenju mili mesec,
 ki se dnevu umakne in izdahne zadnji spev.
 Ponovno ti prebadam krila
 in smrt mi zadishi po pomaranchah.
 Pozna me po imenu,
 mezhika mi in zapeljuje
 s svojim nezhnim, mehkim zibanjem,
 slajsha z rdecho shminko
 in pretvezo lahnega koraka – vechnega pochitka.
 Chrni vran jo dalech stran opazuje,
 na pechini sveti njegov jok
 in vpitje hodi stran, ne slishim ga.
 Njegove ustnice gorijo
 prhutajo in obupujejo. Kako prichakovano! Kako moshko!
 Chrni vran izgine
 izpod sopare
 nekega nezhnega
 majskega dne.

Alesh Jelenko

NAD DEZHELO LETAJO VRANE

PUZZLE

Vsak dan me je vech
 moje telo so majhni koshchki
 trdi
 a upogljivi

vsakich ko najdem novega
 ga potisnem v primerno
 shpranjo

rastem pochasi
 rastem shest dni
 nato vstanem
 kot Eddie
 iz groba

obrnem se na trebuh
 in si polepim hrbtenico
 da bom dovolj stabilen
 da se koshchki ne bodo
 razleteli

volk sem
 plenilec
 lovim po vseh shtirih
 in se baham na dveh
 alfa samec
 oko na piramidi
 brez podstavka
 zgolj oko

Douglas Adams je (bil) sestavljen
 Umberto Eco je sestavljen
 Julian Barnes je sestavljen
 Hans Magnus Enzensberger je sestavljen
 John Ashbery je sestavljen
 Alesh Jelenko je sestavljen
 resnichno *je* sestavljen

ime na ozadju okvirja
 ne pomaga kaj dosti

ko slika pobledi
se ravnodushno razstavi
in zlozhi v shkatlo

ZRNO GRAHA

Lepo se je kuhati
in kot zrno graha
sredi pšenice
chakati
chakati
chakati

las vegas ni zame
tam rastejo koprive
kot gobice po dezhu
in plevel
in sploh vse polno
teh chudnih rechi

pogosto slishimglasove
odmeve
miselne vzorce

vpete v verige
in zavite
okoli moje noge
kot grah sem
v posodi
in se pechem

pa saj bi se zakotalil
zavrtel
speljal
a se pechem brez olja
in smrad
in ednina
sta premochan zalogaj

she dobro
da je konzerva polna
zelena
ne chrna
nov okus
zahteva
in zahteva

pa mogoche
tudi kaj da
 mogoche da
 zgoj nov okus

DOBER TEK

krilata ptica je buhnila vame
me izzhela
 spremenila
izsesala rdecha krvna teleshchka
in v zhilo vlila absint

pa sem slekel kozho
zazhgano od besed
raztrgano od pogledov

zdaj stojim na ogled
 posmeh
vsak si lahko odshchipne
koshchek mojih organov
na voljo so
jetra
pljucha
dvanajsternik
zhelodec
pa mozhgani
izbira je velika
za veliko strank
kakor je pach komu ljubshe

in na koncu
ostane samo okostje
mrzlo
trdo
neupogljivo
o-k-o-s-t-j-e

NA VRHU

Najlepshe je biti dimnikar

lahko se naslonish na rob mesta

kadish stare 57

in tuhtash

tuhtash

tuhtash

predvsem o starki v sosednjem bloku

kako za vraga ji uspe iz trgovine

prinesti polno vrecho zhivil

malemu niku

ki se najraje vozi

po zadnjem kolesu

(in prednjih zobeh)

stricu na klopci

s polnimi usti svinjske masti

in blazno dolgim jezikom

teti na balkonu

s poveshenimi joshki

s katero ni dobro cheshenj zobat

(sploh ne pod njenim stanovanjem)

mozhakarju z oplom

ki namesto besed izgovarja fige

in v zhepe tlachi (ne)odvechne kovance

she bi lahko nashteval

a bi bil seznam (pre)dolg

raje se bom povzpel

na tole rech

in s chikom v gobcu

pogledal

ali je

vrecha zhe prinesla starko

zob zhe dobil obliko kroga

slina zhe na mojem chevlju

bradavichka vidna pod obleko

na vhodu v blok kakshna figa

resnichno

najlepshe je biti dimnikar

NAD DEZHELO LETAJO VRANE

»Ne pozabi bicha, ko hodish skozi mesto.«
(Zoran Pevec)

I.

Preselil se bom
iz neokusne membrane
iztrgal popkovino
in odplaval
 odplaval
 odplaval
jajchna lupina
ni moja shirina
raje jo razbijem
odprem
prezrachim
izlijem nesnago
odvechen balast
pa vrzhem v kosh

II.

Preselil se bom
preselil se bom
ker imajo
sloni prevelika ushesa
ker machke
she vedno lovijo
mishi
zemljevid je padel
v vodo
 zemljo
kanal
 chrno luknjo
pa saj niti ni pomembno
enostavno ga ni

III.

Preselil se bom
v divjino
pravijo
da *tam she vladajo*
naravni zakoni
nisem preprichan
a osel gre

samo dvakrat na led
 z lopato
 bom izkopal temelje
 in vanje usul
 bele golobe
 redno jih bom
 hranil

IV.

Preselil se bom
 peshchena ura
 pochasi rjavi
 nov zasuk
 ne bo mogoch
 gradovi v oblakih
 niso bili nikoli dovolj
 neobdelane zemlje
 pa je prevech
 je svezha
 a ne rodi
 »narod
 si bo sodbo
 pisal sam«

FIGE

»Kot filozofa me zanima resnica. Ker pa je težko odločiti, kaj je res in kaj ne, sem odkril, da je lažnje priti do resnice tako, da analizirash lažbi.« (Umberto Eco)

I.

Lazh je izpljunek resnice
 lepljivo gnezdo
 poslano navzven
 za druge
 za drsenje
 škodljivost ni fiksna
 izmeriti sam obseg
 pa je nemogoche
 individualna mashina
 je razlog za iskanje
 novih merskih enot
 ki ne obstajajo
 vsaj ne
 tukaj

II.

Lazh je izpljunek resnice
in izpljunek resnice
ni lazh
ne vedno
ne ob isti uri
lahko je
le izpljunek resnice
 brez masti
 ali pene
lahko je
le lazh

III.

Lazh je izpljunek resnice
ki ga golta morje
prihodnost prihodnost
brez manifesta
je zorenje
 nichno
 brezpredmetno
definicija sodobne mode
je enaka chistolni napravi
a je pumpa primernejsha
predvsem iz vidika
bikov in krav
kapitalizma in socializacije
gonilo napredka
je gnoj

IV.

Lazh je izpljunek resnice
ker je megla
zakrila svezhe fige
 z mokroto
 z belino
je krvnik
breme narave
odgovor morda
lezhi drugje
tam
kjer je
gniloba

Matjazb Jarč

VSE ZHARI

PROLOG:

... Tisti, ki si izbere pot umetnosti zato, ker se zaveda svoje drugachnosti – kot se pogosto dogaja – kmalu spožna, da more svojo umetnost in svojo drugachnost uresnichevati le tako, da priznava svojo podobnost z vsemi. Umetnik se oblikuje v tem nenebnem nihanju med seboj in drugimi, na pol pota med lepoto, brez katere ne more zživeti, in med družhbo, od katere se ne more odtrgati. To je razlog, zakaj pravi umetniki nichesar ne zanichujejo. Namesto obsojati se prisilijo razumeti. In che morajo v tem svetu zavzeti stalishche, morejo to samo za družhbo, v kateri se sodnik umakne pred ustvarjalcem ...

Iz govora Alberta Camusa (Nobelovci, CZ, 1980)

Modra zhoga

nash planet je majhna, modra zhoga
 nékdo jo je brcnil brez razloga
 da se je zvirtela nad vishave
 in chez rob zacharanega kroga

zhoge pa so tudi prazne glave
 nore hcherke matere narave
 same sebi najvechja nadloga
 skachejo po travnikih brez trave

ena je od druge bolj uboga
 ko ji je odvzeta glavna vloga
 in ji dusho brcne iz predstave
 kruta noga, nepreshtetonóga

Resnica je kot Imhotepova stopnichasta piramida. Z nizhje stopnice se chlovek vzpenja na vishjo in si vsakich pridobi nekaj vech razgleda. Tisti, ki stoji na nizhji stopnici, seveda ne vidi tako dalech kot oni, ki stoji nad njim, zato ne sprejme in ne prizna njegovega videnja. Tisti, ki stoji na vishji stopnici, pa v svoje obzorje vkljuchuje videnje vseh, ki so na stopnicah pod njim. Nestrpnost je lastna tistim, ki so se komaj zacheli vzpenjati. Najbujshi sovrazhnik velike resnice je mala resnica. Niti lazih je tako srdito ne napada.

Vesna Krmpotich, *Dijamantni faraon* (Zagreb, Prosvjeta, 1981)

Valovi

valovi med ozvezdji
 valovi med planeti
 valovi med svetlobo
 valovi, nevidni valovi

valovi nad potopom
 valovi nad usodo
 valovi nad resnico
 valovi, nevidni valovi

kot val in val za valom
 pochasi te prelivam
 da v kapljicah bleshchechih
 zasijesh na zlati peshchini

kot val in val za valom
 se vracham pod gladino
 a nad menoj buchijo
 valovi, nemirni valovi

valovi pod globino
 valovi v siju magme
 valovi v jedru Zemlje
 valovi, nevidni valovi

Sedanji trenutek je neprestani tok. Spreminja se po obliki in vsebini, dolžini in trajanju, pod vplivom elementov, ki iz različnih smeri vstopajo vanj. Je prizorišče nikoli razrešenega spora med urejenostjo in neredom, med svobodo in omejenostjo, razvojem in propadanjem. Kar izide iz teh navzkrižnih, je – po meri naše osebne izkušnje – negotovo. In kolikor lahko vemo, velja enako za celotno vesolje. Ta negotovost daje vesolju znachaj dramatičnosti in obenem daje našim osebnim zbiljenjem pomen in smisel.

John Godolphin Bennett, *The Dramatic Universe* (Coombe Springs Press, 1981)

Mirovanje

valovi so nenadoma obstali
 ozrachje preplavi tishina
 praznina v moji glavi
 ob obali
 na suhi morski travi
 kamniti stavec brez spomina
 molche plashi navidezne zhivali

In kot se včasih zgodi, se je trenutek ustalil in lebdel ter obstal tam dosti dlje kot le za hip. In zvok se je zaustavil in gibanje se je zaustavilo za dosti, dosti dlje kot le za hip.

John Steinbeck, *Of Mice and Men* (Penguin Books, 2002)

Včasih

včasih je težko
vedeti, da ljubish
kadar, kot drevo
vejo izgubish

včasih gre telo
sâmo v noč, brez tebe
in ko je spet svetlo
si izgubil vse

včasih se zgodi
da pozabish nase
zapustish ljudi
in tvoj jaz umre

včasih pa ne vesh
da resničnost lazhe
in preprosto gresh
tja, kamor ne smesh

a vedno je s teboj
ljubezen
che si zhalosten
srechen ali jezen
che to vesh ali ne
ljubezen vedno je
s teboj

Radost prostosti dosežemo popolnoma le, če se podvržemo vezem resnice. A kako? Kakor struna, ki je napeta na harfo. Samo kadar je harfa resnično napeta in ni popuščanja v vezeh, nastane zvok, in struna, ki sama sebe presega v melodijo, najde v vsakem akordu svojo resnično svobodo.

Rabindranat Tagore, *Sadhana* (MK, 1984)

Sedem kristalov

sedem kristalov na dlaneh
nosish skozi noch
podobni so solzam v tvojih ocheh
ko klichesh na pomoch

v prvi kristal bezhi chreda konj
v drugem se zagrinja zavesa
tretjega mami tvoj beli vonj
chetrtega klichejo nebesa

peti kristal se ne lesketa
in tudi shesti samo she odseva
sedmi ti pade, pade na tla
kot simbol zadnjega dneva

ena sama solza je kanila nanj
vrocha solza in ga raztopila
mojo podobo iz tvojih sanj
Zemlja je popila

Dezhna kapljica je padla z oblaka in zagledala morje. Postalo jo je sram. »Kdo le sem jaz ob tem shirnem morju«, si je rekla ...

In ko je tako gledala nase z ochmi ponizhnosti, jo je v svojem objemu hranila shkolyka bisernica.

Saadi Shiraz, *Biser* (The Bostan of Saadi, 1984)

Ljubezen

ljubezen, lepa, mochna, razdivjana,
svobodna, krhka, chudezhna, ranljiva
usodna, brezobzirna, neminljiva
neznosna, kruta, nezhna in pretkana

njen dih je srecha, njena sled je rana
v svetlobi chez sinjino se preлива
v temi pa se na dnu chrnine skriva
kot sad peklenski, kot bozhanska hrana

ko pride k tebi, se uchish ljubiti
uzhivati, prepevati, leteti
sijati, vedeti, se preroditi

che kdaj odide, je težko verjeti
da v večnosti ne more preminiti
a che verjamesh, je lahko umreti

Vila Zvonchica Petru Panu:

Vedno, kadar kakšen otrok reče: »Jaz pa ne verjamem v vile«, nekje omabne in umre eno vilinsko bitje.

J. M. Barrie, *Peter Pan* (MK, 1982)

Rdeche

zharecha ptica léta nad sinjino
ko siv oblak nebo prekriva
razliva skoz koprene
rdeche vino
kot kri iz bozhje vene
kapljá z neba in se preлива
z modrino rek, ki techejo v davnino

... Tisto noč pa se mi je sanjalo. Ali bolje rečeno, sanjal sem sanje, ki sem jih zatem kot v polsnu nadaljeval, zavedajoch se, da sanjam, tako, da le niso bile popolnoma sanje.

Gledal sem Zemljo. Bila je pred menoj, ne prevelika, ker sem lahko gledal chisto vse, in vrtela se je v počasnem in pravilnem ritmu.

To ni bila pisana Zemlja z zemljevidov, temveč Zemlja, prekrita kot z nekakšnim zelenim, lesketajochim se mahom. Takšno smo jo videli izpod neba, ko smo leteli nad Schwarzwaldom in Vogezi.

Na Zemlji, ki sem jo gledal v sanjah, je kraljevalo bujno, izjemno zbhivljenje. V debeli plasti zelenega mahu si pravzaprav zaslutil na tisoche, na milijone chloveshkih bitij, ki so se premikala, korakala k nekemu cilju, gnana od neizprosne usode.

To premikanje je bilo podobno vznemirjenju, ki v chebeljem panju naznanja selitev roja. In to ne v eni sami smeri, temveč v mnogih.

*In naglas sem si rekel, ko sem pod drobnogledom opazoval to zeleno plast bujnega zbhivljenja:
»Svet se pretaka ...«*

V mojih sanjah so imele te besede tako jasen smisel, da so vse povedale. Malo pred tem so ta drobcena bitja mirovala v drzjavah in celinah.

Potem pa se je na površini nekaj zganilo; nekaj posamičnih odbodov. Zatem je pretakanje postalo podobno plimovanju in chloveshka bitja so menjavala prostore, ne vech po svoji volji, temvech, ker je bilo treba pretochiti vse chloveshtvo ...

Georges Simenon: *Spominjam se* (DZS, 1979)

Neshteto chudezhev

neshteto chudezhev se bo zgodilo
pushchava zhito bo rodila
in Sonce ledenike
raztopilo
a Zemlja ognjenike
bo v svojih nedrih pogasila
ozvezdje bo vsa morja razsolilo

she zver se nauchila bo ljubiti
nihche ne bo nikomur hrana
ne bo vech moch lastnine
pridobiti
chez hribe in doline
dishala bo nebeshka mana
zvenel bo smeh nesmrtni biti

Neko noch sanjam, da sem se zbudil, da me je prebudilo neprestano tipkanje pisalnega stroja. Opazim, da sem bil zadržal v velikem, rosnem vrtu, z ogromnimi rastlinami, polnimi zživozelenih listov. Tam doli, na sredi travne jase je neka zgradba, kot stolp. Tipkanje prihaja iz notranjosti tega stolpa. Približham se mu in zdaj hrup pisalnega stroja poneha. Stopim na prste in skozi okroglo okno pokukam noter. Vidim z apnom pobeljeno sobico, samostansko celico, v njej je nek chlovek, menih, nekaj pochne, a ne vem, kaj, ker je s hrbtom obrnjen proti meni. Sedi na tleh in okoli njega je kakshen ducat ljubkih otrok. Smejejo se, se becajo, tipajo njegove sandale in se igrajo z vrstico njegove halje. Konchno se chlovek obrne – Simenon je, s prilepljeno belo bradico – takoj vidim, da je to umetna brada, maska. Presenechen sem, malo tudi razocharan in nich mi ni jasno, dokler ne zaslishim chisto blizu nekega glasu, ki mi pravi:

»Umetna je, seveda je umetna! Ni star. Nasprotno, zelo mlad je. Dosti mlajshi kot prej.«

»Kaj pa pochne?« vprasham.

»Slika svoj novi roman! Vidish? Zhe vech kot polovico ga je naslikal. Chudovit roman o Neptunu.«

Glas pochasi izgineva, jaz pa se tedaj zares prebudim.

Fellini Federico; Simenon Georges: *Carissimo Simenon-Mon cber Fellini*. Carteggio
(Milano, Adelphi, 1973)

Iz srca

iz nochi je zvezda zasvetila
z modrim sijem Zemljo je oblila
z zharki posrebrila je belino
in temino s smehom pozlatila

hrup sveta odela je v tishino
pridsela v belo mesechino
se sklonila k Zemlji in ji spila
iz srca strupeno tekochino

Rozhe srca zabtejavajo prijazno skrb. Njihova korenina je vsepovsod, toda one same uspevajo le v vedrem vremenu.

Friedrich Hölderlin, *Hyperion* (Nova revija, 1998)

V shepetu vetra

Tako kot kaplje rose se v jesen bleshchijo,
she preden listje z vetrom odshumi,
in preden chas pred naglico zbezhi
in preden bozhje rozhenice zledenijo,

tako tvoj zvonki smeh zapoje melodijo,
ko chista srecha ti vlazhi oči,
she preden tiha vechnost zabrsti
in preden slani kamni se v okeh zdrobijo.

Zato sem raje s tabo, tam na drugi strani,
na Zvezdi, ki je norec ne pozna,
saj tam nevidni soj ljubezni naju brani
pred zharchenjem znorelega sveta.

Tako se v miru nama svetijo mozhgani,
tako se v njih lepota lesketa
in sva kot lista dva na eni sami dlani,
ki jima veter tiho shepeta.

Vse je glasba: akordi streb, zbranih okoli solo-zvonika, pizizicato mladega cvetja, mozaiiki polj, po katerih teče arioso neke reke, adagio podrasti, kjer se zdi, da se je ustavil chas ...

Narava je eno samo petje, povzdignjeno proti nebu; ima svoje premolke, svoje vzdibe, svoje pianissime, svoje allegre, svoje furiose ...

Janine Boissard, *Chas sproshchenosti* (Preshernova družba, 1990)

Vse zhari

vse je v barvah
nebo se bleshchi
veter sanja
drevo shelesti

dishecha cheshnja
otresa sneg
in njena senca
gre na ples

prosojni oblaki
nemo drsijo
proti pozabi
v predzgodovino

iz srca pomladi
pricurlja pochasi
zdrava kri
in zazhari

... Narava te pisane radosti je namrech, da se uresnicuje v obliki, ki je zakon. Radost, ki je zunaj oblik, mora ustvarjati, se mora prevajati v oblike. Veselje pevca je izrazbeno v obliki pesmi, pesnikovo v poeziji. Chlovek, ki igra vlogo ustvarjalca, vselej ustvarja oblike in te prihajajo iz njegove pestre radosti.

Pevec prevede svojo pesem v petje, svoje veselje v oblike – in poslušalci morajo petje vnovich prevesti nazaj v izvirno radost; shele takrat je skupnost med pevcem in poslušalcem sklenjena ...

R. Tagore, *Sadhana* (MK, 1984)

Pesmi je z izborom odlomkov iz svetovne knjizhevnosti komentirala Nadja Jarc.

(EM)FAZE
(epigramizmi)

KDOR CHAKA, DOCHAKA

Tisoch let so vmesni kloni
svojo svobodo chakali.
Shele dve svetovni vojni
sta jim res prilozhnost dali.

BOG OHRANI
(Serbi Dio ...)

»Srbska« vojna se je vnela
od shramla do shrapnela,
sredi vihre zima bela
je she cesarja vzela.

BOZHE PRAVDE
(D. Jenko)

Kongestija ponovna:
druga vojna svetovna
kralja belih odnese,
carja rusih prinese.

BES(A)

Kadar bes zagori,
ni vech srednje poti:
proti nam ali z nami –
v vechni krvavi drami.

(EM)FAZE

Balkanska zgodovina –
drobizhna velichina:
delikti kot konflikti
med faznimi relikti.

JUHA DIADOHOV

(yu – jap. vrocha voda)

Pod Titovim pokrovom
je le prikrito tlela,
po smrti pa sinovom
juha je prekipela.

EU-ZBOR

Tranzicijski prevrat
je prinesel rezultat:
vsak jugovzhodni copat
pôje evrodiktat.

(K)URNIK

S tranzicijo je zavel
nov enakopravni urnik:
vsak pishchanec bo imel
svoj drzhavnopravni kurnik.

KOSANJE

(ab /kos/ovo)

Za balkanske kose
od jajca kos za kosom
v bunkerje zbiti kose
pred sosednim nosom!

PELAZGI

(Pomorjani)

Od Kárpathosa
pa do Karpatov –
de(b)ratizacija
pomorjanskih bratov.

DIALEKTIKA

Chetudi je hektika,
je tudi dialektika,
ko drobizhne polpete
rastó do identitete.

ZAGATA

Vsi ti obrobni shkrati
so si brati v zagati,
drug drugemu strazhniki
in zvesti sovrazhniki.

CESTE CISTE

Cista je dragocenost
ali gnojna obscenost:
vsebuje chisto svétost
ali cestno ujetost.

GUMOZA

Nechiste zveze
kot vzrok jeze.
Pismouk Ezdra:
»Ven iz gnezda!«

DAVIDI IN GOLIJATI

(nogomet EP 2016)

Niso le »enakopravni«,
palchki so tudi zabavni:
Severna Irska fino
potolche Ukrajino ...

ETNOTERORISTI

(princi/pi)

Irci in Ukrajinci,
fenijci in hajdamaki,
pa drugi feniksi taki –
»teroristichni« princi ...

BIOETIKA

Sleherni spor
ideoloshki
ima svoj izvor
bioloshki.

C(L)ASH

Fantomska pomlad.
Bo njen rezultat
atomske spopade
za verski primat?

PRASKE PRAKSE

Teorija je maska
brez vidnega haska,
pod njo pa je zver: praksa,
ki krvavo praska.

PREPIR MED PRSTI

Levica: »Kdor je nash,
je bil prst ponudbash.«
Desnica: »Kdor ni nash,
ni bil prst ponudbash.«

TROP(OS)

V bistvu vsa javna uprava
je parazitska zastava,
toda brez take naprave
je ljudstvo le trop brez glave.

(NE)VELIKA RAZLIKA

Kadar v pekel potone kak kraj,
se beguncem kazhe »drugje raj«.
Povsod pa gre za isti zločin,
le na ključno različen način.

Jolka Milich

JOLKIZMI

Rekla brez kontroliranega porekla in z njim

Bil je eden tistih, ki je znal obrniti vse v svoj prid. Se sploh ni pritozheval, ko so mu metali polena pod noge, marveč si je iz njih naredil lepo zalogo in se pozimi brezplačno grel.

*

Bila sta naravnost zaljubljena v zhivali. Najrajshi sta imela pečene purane, pohane pishke, cvrte ribe, tunino z majonezo, svinjske kotlete in pishchanchje hrenovke tja do prshuta, salame, vratovine in mortadele.

*

Chrne luknje v vesolju – so mar nekaj takega kot chrne gradnje pri nas?

*

Davki bi nas manj boleli, če bi jih plachevali vsi.

*

Delo mu sploh ni dishalo. Nich chudnega. Vam bi prav smrdelo, če bi delali kot on – namesto v slashchicharni – na deponiji.

*

Dobro nakovalo se ne boji kladiva.

*

Imel se je za knjizhnega molja, bral pa je noch in dan samo chasopise in rumeni tisk.

*

Kaj je tezhje: narediti iz muhe slona ali iz slona muho? To je vprasanje, ki terjaja odgovor.

*

Kdor shchije proti vetru, bo neizbezhno poscan. Ne odsvetujem mu scanja, nikakor, vendar naj se ... pred dejanjem zavaruje s kakshnim nepremochljivim platnom.

*

– Ker zhe beresh chasopise, daj, poglej, ali je med drugimi umrl tudi kakshen nash znanec.

– Ne, ni umrl chisto nobeden. Le neki Rihard, srednjih let, je zapustil svoje drage, kar jih je, se zdi, na moch razzhalostilo. Neka 90-letna Angelca je mirno zaspala, ne glede na shunder in haló, ki so ga zganjali pri hishi. Miha iz Dan pa je tiho zaspal, drugache recheno, ne da bi svojem kratil spanje z gromkim smrchanjem kot nash foter. Neka Cita pa je kar odshla, vse tako kazhe, po francosko, ne da bi svoje drage sploh pozdravila, se pa nameravajo od nje posloviti, to je izrecno povedano, domnevam, da jo bodo poshteno oshteli in jo vprashali, kdaj in zakaj se je znebila vseh lepih manir in nauk, ki se jih je za mlada od njih nauchila. Tudi

neka Marta in Peter sta se pobrala od hishe, a malo bolj olikano kot prejšnja, ker nekoliko nizhe pishe, da sta se prej poslovila, kot to zahteva bonton. Neki zhupnik pa se je kar vrnil v hisho ochetovo, kot kakshna razocharana nevesta, ki je zapustila pretepashkega mozha in se vsa objokana zatekla nazaj k materi. Da se je odpravila h Gospodu tudi neka Marta, pa njeni svojci zhalostno sporočajo, to pa daje misliti, da je ta gospod, naj ga le pishejo z veliko zacetnico, prej pridanych, saj drugache ne bi bilo razloga za zhalost. Neki krombershki Mirko pa jo je kar v nebesa ucvril, meni nich tebi nich. Bravo! Gospa Slavka z vipavskega podezhelja, manj predrzna, je samo sklenila svojo zhivljenjsko pot, neki velenjski Ernest – da mu ne bi ochitali epigonstva – pa zhivljenjski krog, in chisto na koncu je neka zelo skrbna krashka Karmela, preden je odshla k vechnemu pochitku, ugasnila luch zhivljenja, in s tem prihranila odvechne stroshke za elektriko. Bodiva kar vesela, ta mesec ni umrl prav nihche, ne od nashih znancev in niti kakshen neznanec.

*

Kmalu bo zhivljenje za marsikoga luksus, ki si ga ne bo mogel vech privoshchiti, ker bo za njegov zhep predrag.

*

Kolikor glav, toliko misli – pravi slovenski pregovor, ki pa se je medtem zelo postaral in ne ustreza vech sodobnim chasom, kjer je najrazlichnejshih in hudo nasprotujochih si misli – zlasti politichnih – na pretek, za nekaj inflacij, da zhe skoraj v vsaki glavi blodi po troje protislovnih misli hkrati na dan.

*

Kovacheva kobila je vedno bosa. Prav ji bodi. Ko bi stopila k Bati ali Alpini, narochila obutek pri Petru Wagnerju v Mariboru ali shla k chevlarju na koncu Partizanske ulice, ji tega ne bi bilo treba.

*

Moja hchi je she vedno mnenja, da kot mati nisem bila kdove kaj. Prej pod vsako kritiko kot pohvalne sorte. Skoz in skoz pomanjkljiva, da ne reche – polovichna. Vdala sem se v usodo in pristala na polovichnost, vendar pod pogojem, da prizna, da je tista veljavna polovica odlichna, boljsha sploh ne bi mogla biti.

*

Nedavno sem od afirmirane pesnice in prijateljice prejela pisemce z znano formulo: Che pridesh na predstavitev moje nove zbirke, jo dobish v dar. Tudi njej sem shaljivo odgovorila:

Kaj jo moram tudi prebrati, ali ni obvezno? She pred predstavitvijo, na katero sem seveda shla zhe zaradi nje in ne zavoljo obljubljenega knjige, ki sem jo potem seveda prebrala, je prihitela – bolj kot na obisk – na petje levit. Po daljšem prijateljskem prerekanju in strokovnem izmenjavanju mnenj sva bili obe precej enakih misli, in sicer, da nismo vech kos kar ... gromozanski knjizhni produkcij in smo, hochesh nochesh, bolj ali manj prisiljeni, da izbiramo, vse drugo pa velikodushno prepustimo drugim in neshtetokrat tudi pozabi.

*

Nekje sem brala: Vsi ljudje so prah. Nekateri so zlat prah. O cvetnem prahu ni tekla beseda. Niti o mleku v prahu. Jaz pa se vseeno hamletovsko sprashujem, kako me drugi vidijo in dojemajo: sem zanje nekaj takega kot ... navadno mleko, mleko v prahu ali ono kondenzirano?

*

Ne sekirjate se, ko vam otroci očitajo, da ste se kot starši precej revno izkazali, čeprav ste sami samokritično mnenja, da morda res niste sodili med najboljše, med dobre in prav dobre pa vsekakor. Pomirite se. Vas bodo zhe vnuki mashchevali. To vem iz lastne izkušnje.

*

Ni res, da zgodovino vedno pishejo zmagovalci. Pishejo jo tudi zgubashi in porazhenci, in seveda tudi nevtralci, po domače imenovani kibici; prva je kajpak najbolj glasna v primeri z ostalimi, ki so bolj neslišne sorte, ker jim zmagovalci ne dajo do besede, kaj shele, da bi jih opremili z zvočniki.

*

Pri nesrečnih ljubeznih zelo pogosto bolj kot zavrnjena ljubezen trpi peklenške muke samoljubje.

*

Razocharanja – mala, srednja, velika in vsakovrstnih mer – so kruh, nenamazan z maslom, medom ali z marmelado, s katerim nas prepogosto pita zhivljenje in nam ga she drago zarachuna.

*

Smrt, edina gotovost. In ljubezen, za tiste, ki ljubijo. Za ljubljene pa večna uganka in negotovost.

*

She vedno aktualna popevchica socialno ogroženih:

Cene vrtočlavo rastejo,
inflacija prav noro drvi,
danes le nas devajo iz kozhe,
jutri pa bomo gagali skoraj vsi.

*

Uganka

Ne vem, ali so se oglashevalci nauchili lagati in obljubljeni stokrat vech, kot lahko dajo, od politikov, ali politiki od oglashevalcev.

*

Vechje zhelje kot (z)mozhnosti nas delajo nesrečne.

*

Videz vara. Sol in sladkor sta si tako podobna, a po okusu povsem različna, le enako škodljiva za tistega, ki ju preveč zauzhiva.

Miha Remec

ZHAR PTICA

STARA GOSPA JE sedela v senci koshatih kostanjev pred domom Sončni zaton. Skozi listje so trepetavo prenikali sončni zharki in plesali po njenih srebrno sivih laseh, po starinsko krojeni poletni obleki iz svile barve starega zlata in z belim ovratnikom iz drobnih, ročno izvezenih chipk. Tu in tam je kakšen zharek oplazil tudi broshko, pripeto pod vratnim izrezom, natanko nad srcem. In tedaj je broshka vsakich zazharela v zelenih, modrih, rdeчих in bisernatih mavrichnih odsevih dragih kamnov, ki so v nizih krasili pahljachasto razprt rep in trup zhar ptice. Na glavi je ptica imela chop s tremi prameni; v vsakem je bil dragulj drugachne barve. Imela je tudi rdechi ochesci in oster kljun. Njeno telo je bilo posuto z drobnimi presojnimi briljanti, nogi, s po tremi kremplji vsaka, pa sta nekako togo zaključevali ovalno broshko. V kostanjih so prepevali ptichi, z blizhnjega otroshkega varovalishcha je bilo slishati otroshki vik in krik, za parkom je zamolklo hrumel mestni promet, vendar stara gospa vsega tega ni slishala in je ni motilo. Blizhala se je stodesetemu letu starosti in je zhivela v svojem svetu, sestavljenem iz utrinkov resnichnosti in sanj, ki jih je sanjala tudi budna.

Nepremichno je strmela v igro sonchne luchi po parku, na njenem licu je nepremichno lebdel rahel nasmeshk.

* * *

Jezdila je v damskem sedlu na chrni kobili, oblechena v dolgo temno modro zhametno obleko, s shirokoobodnim slamnikom na glavi, v rokah pa je drzhala vajeti in bich. Bil je sonchen popoldan in na aleji v parku je jezdilo she nekaj jezdecov. Gospodje so se ji globoko klanjali, starejshe dame so se ji nasmihale in odzdravljale, ona pa je jezdila ponosno in se ni prevech menila za vrvezh okrog sebe. Zavila je na ozko gozdno pot, ki se je vila strmo na hrib. Sonchna luch ji je trepetala naproti, dishalo je po mahu, gobah in trhlobi. Na samem vrhu, tam, kjer se je okrog gotske cerkve odprla jasa, je chakal jezdec.

Pognal je konja njej naproti in srechala sta se pod starim hrastom na robu chistine. »Zhe vso vechnost chakam nate,« je rekel in sonce se mu je lesketalo v zlatih kodrih. »Vso vechnost sem jezdila k tebi,« je odvrnila in mu ponudila roko.

Nato sta se drzhala za roke in se dolgo gledala. »Nekaj sem ti prinesel, Lucija,« je spregovoril in ji ponudil zhametno shatuljico. »Nekaj, kar te bo spominjalo name.«

Odprla je pokrov in presenecheno vzkliknila; iz shatuljice se je v mavrichnih odbleskih smaragdov, rubinov in briljantov, zalesketala broshka v obliki zhar ptice.

»Tega ne morem vzeti,« je dahnila. »Prevech dragoceno je ...«

»Dalech na fronto grem, Lucija, in ne vem, ali se bova she kdaj videla.« Grenkoba se je zajedla v njegov glas. »To broshko mi je pred smrtjo dala mati in zhelim, da jo

imash ti. Zhar ptica je kakor ljubezen, vedno znova se rojeva iz ognja.« »Potem te ne bom nikoli nehala ljubiti,« je rekla.

»Saj prav to hochem,« je rekel in ji poljubil roko.

* * *

»Gospa Lucija!« je klicala negovalka. »Sonce zahaja, svezhe postaja. V sobo bo treba.« »Ja, ja,« se je oglasila stara gospa. »V sobo bo treba.«

Premaknila pa se ni. She vedno je strmela v prazno in njen nasmeshek se niti trohico ni spremenil. Negovalka v srebrnkasti halji je pristopila in ji nalahno položila roko na rame. Zdaj jo je stara gospa pogledala s kancem prezira in nezaupljivosti. Negovalka je namrech zanesljivo bila podvajanka: imela je zlataste skodrane lase, nebeshko sinje oči, rdeča lica in ustnice, ukrivljene v veseli nasmeshek. Kot jajce jajcu je bila podobna drugim negovalkam v Sonchnem zatonu: vse so se enako smehljale, vsem je bilo ime Biba, le na zlati ploshchici na prsih so imele različne shtevilke. Stari gospe so se zdele podobne celuloidnim punchkam, s katerimi se je igrala v mladosti in vchasih se ji je zdelo, da bi tudi one zavekale, che bi jih stisnila za trebushek.

»Zhe grem, Biba,« je rekla in zachela pochasi vstajati. Negovalka ji je pomagala in tudi pozneje podpirala, ker stara gospa ni hotela uporabljati palice. Pochasi sta vstopili v dvigalo in ko je potegnilo navzgor, se je gospa zanalashch sunila z ostrim komolcem v Bibin trebuh in chakala, kaj se bo zgodilo. Negovalkin nasmeshek se je sicer spremenil v trpko grimaso, ni pa zastokala. Tudi che bi jo zbodla z iglo, najbrzh ne bi dala glasu od sebe. Take so bile negovalke: vse so prenesle in nich jih ni spravilo iz tira.

V sobi so stari gospe postregli z vecherjo in potem so jo negovalke okopale in preoblekle. To je bilo za staro gospo vselej pravo muchenje, saj ni prenesla njihovih dotikov. Cheprav so bile nadvse obzirne in nezhne, je imela občutek, da je v njihovi samogibnosti nekaj skrajno tujega, nevarnega in hladnega. Zdelo se ji je celo, da bi jo Bibe z enako neprizadetostjo, kot so jo kopale, tudi zadavile, che bi jim tako narochili. Po kopianju je prishla frizerka, ki ji je zachela urejati in kodrati lase.

»Zjutraj morate biti lepi, gospa Lucija,« ji je rekla.

»Zakaj pa, Biba?« je vprashala.

»Pogovor z glavnim zdravnikom imate. Saj vendar veste.«

»Nich ne vem, meni nikoli nich ne povejo. Nobenega pogovora nochem,« je zamrmrala. Biba se je samo nasmehnila in jo vneto frizirala naprej. Stara gospa je komaj chakala, da so jo naposled spravile v posteljo. Zavrnila je uspavalni chaj, glasbo in gledalne naochnike. »Hochem svojo broshko!« je rekla nochni negovalki. »Vedno se bojim, da se boste ponoči zbodli s tem chudnim nakitom,« je rekla Biba, ko ji je pripenjala zhar ptico na nochno srajco.

»Nich ne skrbi,« je rekla stara gospa. »Pogasi luchi in pusti me spati.«

Potem je zaprla oči in kmalu spet jezdila svojemu ljubemu naproti.

* * *

Zjutraj so Bibe staro gospo zbudile, prinesle zajtrk in ji nadele srebrno protizharchno in protikuzhno haljo, ki se je je vselej branila kot hudi krizha. Vse upiranje pa je bilo zaman, saj so vztrajale, da h glavnemu zdravniku ne more v svoji starinski obleki. Potem so ji v umivalnici z avtomatično shchetko umile zobalo, uredile srebrne kodre, jo napudrale in pordechile lichnice in ustnice, tako da se je stara gospa zdela sama sebi kot klovn, Bibe pa so plesale okrog nje in jo hvalile, kako mladostna je videti za sto desetletnico. Naposled so bile zadovoljne s to mashkarado; dve sta jo prijeli pod pazduho in odvedli do dvigala, ki jih je potegnilo v najvishje nadstropje Sonchnega zatona.

Vrata v sprejemnico doktorja Bobsona so se neslishno odprla in stara gospa je stopila predenj brez pomochi Bib, ki sta ostali zunaj. Doktor je sedel za veliko mizo, na kateri je bil samo majhen vseprikaznik in kipec kloniranega gena. »Moje globoko sposhovanje, gospa Lucija,« je pozdravil z zaupanje vzbujajochim baritonom. »Lepo vas je videti tako chilo in zdravo. Prosim, izvolite sestii.«

»Hm,« se je namrdnila stara gospa in ga prenikavo premerjala z jekleno sivimi ochmi. Njegova kozja bradica, ozki chrni brkci pod topim nosom in razvodenele ochi so ji bili nekako znani. Previdno se je oprla na naslonjali in pochasi sedla v usnjeni naslanjach.

»Rad bi vam nekaj predlagal,« je nadaljeval. »Je samo predlog in od vas je odvisno, ali boste pristali ali ne.«

»Lep razgled imate, doktor,« je zamishljeno dejala stara gospa in se mimo njega zazrla skozi steno: za stekli se je razprostiralo mesto s steklenimi stolpi in kupolami, na obzorju pa so se risali zasnezheni vrshaci pod obokom modrega neba. »Gospa, vi ste chlovek preishnjega tisochetja,« je skoraj slovesno nadaljeval.

»Podedovali ste izredno trdno in zdravo zhivljenjsko moch.«

»Kje le!« je zagodrnjala. »Pomagala mi je zhar ptica.«

Doktor Bobson je zgubal chelo in staknil obrvi, kakor da se na vso moch trudi dojeti izrecheno. »Kako, prosim?«

»Nich, nich, samo tako sem rekla. Kaj ste mi hoteli povedatii?«

»To, gospa Lucija, da se vam je posrechilo dochakali nesluteni znanstveni napredek.« Doktor je pomolchal in poskushal ugotoviti, ali ga starka sploh poslusha. »Zdaj zhe zmoremo pri chloveku razmnozchiti she sposobne celice in ustaviti staranje. Hotel sem vam predlagatii ta poseg.« »Je stena za vami steklena ali imate videotapetoi?« je vprashala stara gospa.

»Steklena,« se je zmedel doktor. »Kaj pravite na moj predlog?«

»Kaj pa ste mi predlagatii?«

»Obnovitev vashih celic.«

»Da bi postala samopodvajanka?« »Prav ste me razumeli,« je z olajshanjem rekel doktor in potegnii iz predalnika nek papir. »Samo tole morate she podpisatii.«

»Doktor, se nisva midva zhe nekje videlii?« je ostro vprashala in ga prestrelila s pogledom. »Ne,« je odlochno zanikal. »Navadno nimam osebnega stika z varovanci

v Sončnem zatonu.« Zdaj se je gospe posvetilo: videla ga je pred leti v bolnishnici, od koder so jo napotili v dom, videla ga je v domski ambulanti, pršel je nekoch k njej v sobo, ko je imela tezhave s prebavo. Sami doktorji Bobsoni. Kot Bibe.

Doktor je povetil pogled na vseprikaznik in molchal. Bilo je tiho, zelo tiho v sobi, dokler ni spet spregovorila:

»Kako lep dan je zunaj. Vedno sem si zhelela sobo s pogledom na gore ... Hm, o chem sva sploh govorila?«

»Ja, saj, gospa Lucija,« je pomenljivo odvrnil.

»O chem? To bi vedeli, che bi podpisali ta papir. Ne bi vech pozabljali.«

»Nichesar vech ne bom podpisala!« je odločno rekla.

»Zdaj bi pa rada shla. Zaspala sem.« Doktor Bobson je pritisnil na gumb in vrata so se odprla. Bibi sta prishli in pomagali vstati stari gospe.

»Zbogom, gospa Lucija,« se je poslovil doktor in spravil papir. »Me je veselilo. Bilo je kot chasovni skok v preteklost.«

»Na svidenje, doktor, se bova zhe spet kje sreчала,« je rekla in se mu nasmehnila.

Potem v dvigalu pa si je zachela v mislih resno ponavljati, da ne bi pozabila:

»Prihodnjich te ne bodo vech vprashali. Prihodnjich te bodo obdelali.«

* * *

Med popoldanskim pochitkom se je stara gospa izmuznila Bibam, stopila na hodnishi premikajochi se trak in oddrsela proti pralnici. In medtem, ko jo je pochasi nosilo po hodnikih in prehodih, si je she kar naprej prigovaljala:

»Prihodnjich te ne bodo vech vprashali.« Kar zmrazilo jo je ob pomisli, da bi jo pretvorili v samopodvajanko.

Pred pralnico je previdno stopila s traku in oddrsala skozi samoodpiralna vrata v notranjost. Med kristalovinstimi pralniki, v katerih se je obrachalo perilo, je zaman iskala perico. »Kristinal!« je hreshcheche zaklicala, da bi preglasila zhuzhnanje strojev.

»O, gospa Lucija!« se je s kota oglasilo zlatolaso dekle, ki je zlagalo oprano perilo v zaboynike, in pohitelo gospe naproti. »Tako sem vas zhe chakala.«

»Tezhko pretentam Bibe,« je rekla gospa.

»Prav vselej so mi za petami.«

»Saj so res hudo nadlezhne,« je pritrdilo dekle in se zazrlo v zhar ptico na gospejnih prsah. »Joj, kako zhari. Si jo lahko ogledam?«

»Lahko jo tudi odpnesh in vzamesh v roke.«

»Res lahko?«

»Res. Mene prsti ne ubogajo vech.« Dekletove roke so drhte, ko je previdno odvila varnostno zaponko in sprostila zapenjalno iglo. Potem si je prinesla broshko blizu k sinjim ochem, ki so se ji svetlikale kot smaragdi vdeleni v zhar ptico. Stara gospa jo je opazovala z zadovoljnim nasmeshkom. Che kaj, potem je

Kristinina ocharanost kazala, da ni podvajanka, da je she enkratno chloveshko bitje, ki zaznava lepoto in občuti zharchenje zhar ptice.

»Ne morem se je nagledati,« je shepnila perica. »Potem jo obdrzhi,« je preprosto dejala stara gospa. Dekletu je zastal dih, osuplo je pogledala gospo in nekaj chasa ni mogla nich rechi. Potem je le zajecljala:

»Ne morem ... Prevech je dragocena .«

»Nich ni prevech dragocenega za pravega chloveka. Vzemi jo!« je ukazovalno rekla gospa. »Jaz je ne potrebujem vech.«

Dekle ji je hotelo poljubiti roko, a ji gospa ni dovolila. Obrnila se je in oddrsala iz pralnice.

* * *

Naslednje jutro, ko so zacheli ptichi zhvrgoleti v parku pred domom Sonchni zaton, je sluzhbujocha Biba odkrila, da se stara gospa ne bo vech zbudila. Mirno je poklicala oddelchnega zdravnika, ki je prishel chemeren in zaspan; tudi on je ugotovil, da gospa ne zhivi vech. Nekaj si je zamrmral v kozjo bradico, odtipkal v svoj zapisovalnik porochilo in ga poslal upravi.

V osrednjem rachunalniku ni bilo podatka o svojcih, ki bi jih morala uprava obvestiti o smrti stare gospe. Zato so poklicali sezhigalnico z Zharja. Po truplo so prishli podvajanci in ga odnesli v presojni lahko gorljivi krsti.

Perica Kristina je z obvestilnega svetloписа izvedela, da je stara gospa umrla in je takoj odhitela na Zharje. Vso pot je jokala in podvajanci v sezhigalnici so jo zachudeno gledali. Prishla je zadnji hip, saj je bila stara gospa zhe pripravljena za sezhig.

Kristina je krchevito stiskala zhar ptico v rokah in skozi kopreno solza opazovala kako so plazmatichni plameni v hipu vplamenili telo njene dobrotnice.

In skozi kristalno kopreno solza je osupla Kristina nenadoma zagledala jezdeca, ki je prijezdil k njej pod kroshnjo starega drevesa. »Zhe vso vechnost chakam nate,« je rekel in sonce se mu je lesketalo v zlatih kodrih. »Vso vechnost sem jezdila k tebi,« je odgovorila in mu ponudila roko.

Adam Shuligoj

SINDROM

Zgodilo se je 10. januarja 2016, natančneje ob 15.30. Na Inshtitut za varovanje zdravja je prispela skrivnostna poshiljka, ki je za vedno spremenila podobo neke države. Kockast, v debelejši papir svetlo rjave barve zaviti paket je bil s svojim neshkodljivim videzom popolno nasprotje strahote, ki jo je vseboval in ki je she dolga leta zaposlovala raziskovalce na Inshtitutu ter druge doktorje in akademike, ki so se ukvarjali z vprashanji chloveka, zhivalstva in njune genetske povezanosti.

Vratar Horvat in varnostnik Jezh sta poshiljko sprejela brez posebnega navdushenja. Vratar jo je vpisal v knjigo za prejeto poshto in zapisal uro, nato pa jo odnesel na varno, po dolgem sterilnem hodniku bele barve, v prostor poleg laboratorija. Ko je odlozhil kocko na mizo, se mu je za hip zazdelo, da je nekaj zaslishal, a ker se je blizhala ura odhoda domov, je samo skomignil z rameni in odshel.

Naslednjega dne, 11. januarja 2016, ob 7.00, je poshiljko prejela pooblashchena oseba. To je bila prof. dr. Brigita Smej Lahenberg. Kot vsako jutro je v sobo s prejetimi poshiljkami vstopila v zashchitni opremi: v dvoslojnem dekontaminacijskem kombinezonu z varnostnimi rokavicami *Cygnus*, obuta v shkornje in zashchitena s skafandrom proizvajalca *Glyx Technology Corporation*, specializiranega podjetja za raketno kemichno-bioloshko obrambo, s sedezhem v Marylandu, ZDA. Prof. dr. Lahenbergova je prevzela kockast predmet z obichajno skrbnostjo in ga odnesla v laboratorij za mikrobioloshke raziskave. V skladu s protokolom je za sabo zrakotesno zaprla vrata laboratorija, s pritiskom na varnostni gumb, ki je prizhgala rdechasto luch nad vrati, pa je opozorila zunanje opazovalce, da je laboratorij v uporabi. Zdaj je lahko prizhgala diktafon in predmet opisala: »Predmet ... okvirnih dimenzij 40 krat 40 cm ... ovit v svetlo rjav papir ... tezhak okoli 3 kg ... odvijam ...«

Po konchanem odvijanju se je pred njo razkrila vsebina: bila je prozorna kocka z luknjami za zrak na zgornji strani in s peshchenim dnom. Na sredini tal je stala stozhchasta konstrukcija, nich vishja od desetih centimetrov, rjave barve. Lahenbergovo je pri natanchnem opisu predmeta zmotil srebrnkast sijaj z desne strani, kjer je lezhala zgrbanchen papir ovoja.

»Hm. Na notranji strani ovoja je prilepljena nekakshna aluminijasta pisemska ovojnica,« je nekoliko zachudeno povedala v diktafon.

Kocko z nenavadnim stozhcem je pustila na laboratorijskem pultu. Z mero akademske radovednosti je previdno segla po aluminijasti ovojnici, jo odtrgala z ovojnega papirja in rahlo potresla. Nobenega zvoka. Ko je z debelimi zashchitnimi rokavicami nerodno odvijala aluminijasto folijo, se je sama sebi nasmehnila: koliko pozornosti in potrpljenja za doma narejeno pismo iz aluminijaste folije. Ob tej misli jo je obshlo nenavadno veselje; chesa vse ji niso ljudje poshiljali na Inshtitut: mrtve netopirje, ki so domnevno poginili zaradi chesna na podstreshjih in so zato

vampiriji; morske prashichke, ki jih je nekdo v svetishchu znanja svoje dnevne sobe poimenoval Lazarus, ker naj bi imeli sposobnost vstajanja od mrtvih; psa, ki naj bi se ob polni luni spreminjal v volkodlaka; najhujshi pa je bil primer, ko je med izbruhom bolezni norih krav nekdo poslal na Inshtitut imobilizirano zheno s pripisom: »Zagotovo gre za noro kravo.«

A tokrat je bilo drugache. Ko je prof. dr. Lahenbergova odprla kuverto, je bilo sporočilo v njej precej neumno: »*Sposhtovani dr. Modrich! Poshiljam mish, ki je mish, vendar to ni, kot sva se dogovorila. Če naredite mikrobioloshko analizo krvnega seruma, bi bil zelo vesel. Lep pozdrav, prof. ddr. Mir Mraz Mrzel.*« Sporočilo je bilo napisano z roko, kot bi se poshiljatelju mudilo, a znanstvenico je presenetil podpis. Prichakovala je sporočilo kakega samooklicanega raziskovalca neznanih letelih predmetov, kajti v zimskem chasu teh ni primanjkovalo; priimek Mrzel, dvakratni doktor znanosti, priznan biolog, svetovno znan raziskovalec glodavcev s shtevilnimi objavami v znanstvenih revijah, pa je bil nekaj povsem drugega. Njegova serija analitichnih raziskav faktorjev, ki vplivajo na razmnozhevanje kloniranih podgan vrste *Rattus Rattus*, je bila najpogosteje citirana raziskava zadnjih deset let in objavljena tudi v najprestizhnejshi reviji *Nature*.

Prof. dr. Lahenbergova je shele zdaj opazila, da se v stozhchasti strukturi sredi kocke nekaj premika. Lahenbergova je nemudoma telefonirala.

»Dobro jutro, Marko. Pridesh dol v laboratorij ...« je prijazno namignila, ne da bi ji oči ushle s puhaste prebivalke stozhca, ki je pokazala svoj smrček.

Med chakanjem na sodelavca je zhival prishla na plano: to je bila mish. Skakljala je levo-desno, za hip ovohala drobne luknjice za zrak na zgornji strani kocke, nato pa vnovich tekala levo desno po stekleni jechi.

»Vse to zaradi mishi,« se je namuznila Lahenbergova in vnovich segla po sporočilu z aluminijastim ovitkom.

»*Sposhtovani dr. Modrich! ... Poshiljam vam mish, ki je mish, vendar to ni ...*«, je vnovich prebrala. Enigmatichen stavek je vechkrat preletela, ne da bi se uspela znebiti neprijetnega občutka. Hotela je verjeti, da gre za shalo, a razum ji je narekoval drugache.

»Aha!« je zaslshala po interfonu popachen glas dr. Modricha, ki je zhe stal pred vrati laboratorija. »Hej! Ne rabish opreme, Brigita! Lahko odpresh?«

Lahenbergova je pritisnila gumb in spustila suhljatega shtiriintridesetletnika, z veliko glavo ter narashchajocho plesho na temenu, v prostor. Marko Modrich je bil postdoktorski shtudent biogenetike, ki se je pravkar pripravljaj na zagovor svoje druge doktorske dizertacije z naslovom *Molekularne spremembe v ribonukleinskih spiralah pri klonih sesalcev*. Lahenbergova ga she nikdar ni videla tako bledega in hkrati tako navdushenega v vsem triletнем sodelovanju z njim.

»Konchno tule!« je vzkliknil in naravnost planil k laboratorijskemu pultu. Zdaj je pohepnil ob kocko tako, da se je lahko z velikimi ochmi zazrl naravnost v novo prebivalko laboratorija.

Lahenbergova si je končno snela skafander.

»Vesh, za kaj gre? Tole sem prebrala ...« je zamrmrala znanstvenica in mu podala ovojnico.

»Mish, ki ni mish ...« je rekel Modrich, ko je preletel dopis.

Lahenbergova je zamolchala, da se ji zdi vse skupaj precej bedasto. Ni hotela delovati zadrto. She posebej ne zdaj, ko je v sodelavcu prepoznala neznano, skorajda religiozno obchudovanje glodavke.

»Mish, ki ni mish,« je ponovil ocharano Modrich in se pilepil z obrazom na kocko.

Lahenbergova ni imela slabega mnenja o Modrichu. Nasprotno. Cenila je njegovo natanchnost pri raziskovalnem delu, prevzemala jo je njegova sposobnost abstraktnega mishljenja, poleg tega pa je bil izvrsten poznavalec glodavcev, saj je bil mentor njegove prve dizertacije prav ddr. Mrzel. Ni bila zachudena, da se je Mrzel obrnil na svojega bivshega shtudenta. A nekaj jo je zelo zmotilo: navdushenje! Slepо religiozno navdushenje! In zakaj? Zaradi mishi. Kako je lahko dr. Modrich, razumen, inteligenten chlovek, tako navdushen, naravnost osupel nad nechim tako nepomembnim, kot je glodavec? She huje: kako doumeti in sprejeti to doktorjevo poplesavanje okoli kocke, ko pa je prav on v vsem tem chasu na Inshtitutu slovel z neslavnim vzdevkom – doktor *Ež*. In res je bil dr. Modrich videti kot petletnik, ko je opazoval to drobceno kosmatinko. Morebiti se je prav zato Lahenbergova hotela posvetiti zhivali kot she nikdar v zhivljenju.

»Pokazhem ti,« je zmedeno rekel Modrich in stekel kot veter iz laboratorija.

Lahenbergova je ostala sama z mishko. Che je izvzela rahlo nejasno barvo kozhuha, je bila mish na prvi pogled povsem obichajna. Mish kot vsaka druga: kosmata, z drobnimi ushesi, dolgimi brchicami, prikupnim smrchkom in svetlechimi ochmi. Ko je Modrich prishel nazaj v laboratorij, oborozen s kletkama, v katerih sta bila kanarchek in pudelj, je Lahenbergova zachudeno opazovala sodelavca. Modrich je deloval vrochichno, kot bi vzel pozhivilo: rjave ochi, skrbno zavarovane z debelimi stekli ochal, so se mu fanatichno svetile, in med zhivchnim prestopanjem si je nenehno brisal potne dlani ob sivkasto tkanino hlach. Zdaj je pudlja odlozhil pod mizo, na keramichni pult, tik poleg kocke z mishko pa je postavil mrezhasto kletko s prikupnim kanarchkom. Kanarchek si je chistil perje, se zibal in kdaj pa kdaj poskochil na majhni gugalnici. Modrich se je oddaljil od obeh kletk in se posedel na stol poleg Lahenbergove.

»Kaj pa zdaj?« je nehote izustila.

»Samo kanarchka glej, Brigita. Posveti mu popolno pozornost, nato pa opazuj,« ji je rekel tiho Modrich. Lahenbergova se je nekoliko nejevoljno naslonila na stolu in storila, kot ji je rekel sodelavec.

Mishka z dolgimi brchicami se je zastrmela vanju skozi steklo, znanstvenika pa sta jo ignorirala in opazovala le rumenega kanarchka.

»Kanarchku posveti vso pozornost,« je Modrich ponovil kolegici, kot bi bilo to izjemnega pomena.

Lahenbergovi je shlo na smeh, a uspelo se ji je zadržati. Sekunde so minevale in v obeh kletkah se ni dogajalo nič pretresljivega. Kanarchek je včasih malo zafrfotal s krilci, si za hip očistil perje, nato pa spet obmiroval.

»Dogaja se,« je navdusheno zashepetal Modrich in se živčno stresel na stolu.

Lahenbergova je za hip pokukala k mishki in res opazila nekaj nenavadnega. Mish, ki je she pred trenutkom nepremichno strmela vanju, se je zdaj obrnila proti kletki s kanarchkom. Drobni ochesci sta se ji zasvetili pod laboratorijskimi luchmi in obstala je za nekaj sekund povsem nepremichna. Kanarchek je zdaj zafrfotal in zachivkal, kot bi ga nekaj zabolelo.

»Dogaja se!« je skoraj kriknil Modrich in zacepetal z nogama.

Lahenbergova se je zdrznila, kajti z mishko je bilo nekaj hudo narobe, o tem pa je prichalo tudi dogajanje v kanarchkovi kletki, kjer je slednji divje frfotal in srhljivo chivkal. Lahenbergova je osuplo strmela v dogajanje: mishkino telo se je lomilo, krchilo, daljšhalo, se vrtelo, napihovalo in tanjšhalo, kot bi jo prevzela nadnaravna sila lutkarja, ki vleche njene niti in z njo pochne, kar se mu zahoche. Mishji ushesi sta se obrachali navzven tako, da se je razkrila notranja, rozhnata stran; nato pa sta se ushesci sunkovito obrnili nazaj, da sta se povsem zlili s kozhuhom glave; glava se ji je napihovala v deformirano, nedolochljivo tvorbo, ochesci pa sta se sploshchili in med drobnim cvrkanjem kosti rinili ven iz naravne ochesne vdolbine. Kmalu se je isto dogajalo z mishjim gobchkom; postal je nenavadno ploshchat, nato pa se je ukrivljal in nabrekal, da je bil naposled podoben kosmatemu kljunu ptice. Brchice, ki so krasile mishko, so se bochile, se samodejno stisnile ob glavo, pri tem pa je celotno mishje telesce izgubljalo prvotno obliko; trup se je napihoval, se sploshchil, mishkine zadnje okonchine pa so se lomile pod pritiskom sile neznanega izvora: kolki so se izpahnili, nozhice so rinile skupaj, kot bi pripadale ptici, stopala so se nenaravno dvigala, trup pa se je daljšhal, da je bil komajda she razpoznaven. Tudi prednje tachke so dozhivljale grozljivo usodo: ramenski obroch se je stiskal in strashljiv, pokajoch zvok je prichal o tem, da so kosti rinile iz sklepov in se nameshchale v novo, nenaravno lego. Prednje nogice so se zdaj daljšhale, se zvijale in pritiskale ob mishje telesce, ki to ni bilo vech. Lahenbergova je z grozo opazila, da se je mishja kozha pod pazduhami prednjih nogic napela in prevzela videz plavalne kozhice rachke ali, she bolje, netopirja, očitno v poskusu, da bi bila videti kot kanarchkova krila.

Lahenbergova si je nezavedno pokrila usta, kajti grozoti ni bilo videti konca. Poshastna, spreminjajoča se tvorba pred njenimi ochmi ni bila vech mishka; o mishi sta prichali samo she rjava dlaka ter znachilen mishji rep. A kmalu je tudi kozhushchek izgubljal barvo: prvotno oker je zbledel v bezh, nato pa postajal vse bolj rumen, dokler ni bil natanchen posnetek kanarchkove rumene. Mishja dlaka je postajala vse daljšha in se na predelu kril vzorchila tako, da je bila videti kakor perje. Naposled je ostal samo she rep, ki se je zvijal v tuljavo in se izmenichno napihoval ter se toliko sploshchil, da je kmalu dosegel obliko kanarchkovega repa.

Poshast je zdaj očitno vdihnila zrak in se napihnila v prsnem predelu: preobrazba je bila očitno končana.

Dr. Lahenbergova je nepremichno obsedela na stolu, kot bi jo kdo polil z vedrom tekočega dushika. Misli v glavi so ji rotirale s svetlobno hitrostjo. Kar je videla, je bilo neskladno z razumsko, logično, znanstveno razlago – tega ni bilo mogoče pojasniti. Zavestno je vedela, da stoji pred njo samo mish. Vedela je. Videla je. Mish je imela dlako, imela je gobček, imela je mishje oči, mishje brčice, imela je rep in ushesa ... Lahenbergova je videla in vedela, da je tako. A zdaj, po polminutni preobrazbi, je pred njenimi ochmi stalo nekaj drugega. Nekaj poshastnega. Nekaj, chesar narava ne bi nikdar mogla ustvariti. In vendar ... V obupnem poskusu, da bi uskladila videno in dojeno, si je pomela oči, a rezultat je ostal nespremenjen: pred njo, v prozorni kocki, je stalo bitje na dveh nozhicah v podobi kanarchka. Lahenbergova je slutila, chutila in vedela, da to ni kanarchek, kajti vsakdo, ki bi pogledal to bitje od blizu, bi videl, da ne gre za kanarchka. Videl bi, da je zgolj njegova slaba imitacija. O tem ni bilo dvoma. In vendar je bila mish, z razdalje enega metra, tako zelo podobna kanarchku, da bi marsikoga pretentala. Njen trup je bil tako zavaljen kot kanarchkov, rep lahkoten in oshiljen, krilca dobro ponarejena in pod krinko popolne barvne mimikrije je bila celo dlaka videti kot perje. Ko je Lahenbergova končno zavestno osmislila to poshastno podobo, je prishel shok: mish je chivknila! A to ni bil ptichji chivk, ne, to je bila grozljiva zmes mishjega cviljenja in ptichjega chivka, katerega visoka frekvenca je prof. dr. Lahenbergovi nagnala stran v kosti. Nekaj priskutnega je bilo v tem surovem zvoku, v prodornem pisku, ki ga je lahko ustvaril samo deformiran mishji gobček v obliki kanarchkovega kljunchka. Mish je vnovich poshastno chivknila, v neusmiljeni volji po pozornosti, kot bi rekla: »Glejte me! Tu sem! Uspelo mi je!«

A mishi to ni bilo dovolj; dokončno preobrazhena, je v hipu natančno posnemala kanarchka. Che je kanarchek skochil levo, je skochila tudi mish, che se je obrnil za devetdeset stopinj v desno, se je v isto smer obrnila mish; che je kanarchek dvignil glavico in se zravnal, je to storila tudi mish. V teh gibih ni bilo naravne elegance kanarchkovih gibov, bilo je le nerodno, prismuknjeno posnemanje, a mishi očitno to ni prav nich motilo.

»Kakshna svinjarija je zdaj to?!« je Lahenbergova nich kaj znanstveno zamrmrala sodelavcu in se zastrmela vanj.

Molk dr. Modricha je znanstvenichino tesnobo samo she okrepil, kajti ta ni umaknil pogleda z mishi. Spoznala je, da njeno zgrazhanje ni spremenilo resnichnosti; resnichnost namrech ni postala nich manj resnichna, nich razumljivejsa. V tem gnusu ni bilo nikakrshnega olajshanja, njeno chustvo ni spremenilo sveta. Mish se je tega povsem zavedala: prestopala se je, skakljala po navidezni gugalnici, kot bi bila vse zhivljenje kanarchek, in chetudi je znanstvenica v tem nerodnem, ogabnem posnemanju drugega zhivega bitja videla odvratnost najhujshe vrste, ji to ni prineslo nobene tolazhbe.

Dr. Modrich je hitro pospravil kletko s kanarchkom s pulta in nemudoma, ko je bil kanarchek odstranjen z vidnega polja mishi, se je ta zachela spreminjati. Kljunchek

se je zopet podaljšhal in zmehchal, glava se je vnovich spreminjala tako, da sta se ochesci vrachali na prvotno mesto, in telesce se je zopet odebelilo v spodnjem delu. Spodnje okonchine so se shirile, se debelile in dobivale mishjo obliko, kmalu je izgubila kanarchkovo barvo in vnovich postala mish. Ko je konchala s preobrazbo, se je zastrmela vanju, nato pa divje skakljala levo-desno in praskala po pesku v surovi sli po pozornosti, kot bi hotela rechi: »Glejte me, tu sem, glejte me!«

Dr. Modrich se ni pustil zavesti in je takoj nadaljeval z eksperimentom: ob mishkino kletko je namesto kanarchkove postavil kletko s kodrom dr. Simonicheve, ki je shtirinozhnega kosmatinca vechkrat prinesla s sabo v sluzhbo. Zdaj sta znanstvenika ponovila eksperiment: mishki sta odvezla svojo pozornost tako, da sta se zastrmela v belega kodra, in po dobrih dvajsetih sekundah se je dogajanje ponovilo. Mish se je najprej zazrla v sosednjo kletko, kot bi intenzivno preucevala neznano bitje, nato pa se je zachela lomiti, zvijati, daljshati in krchiti. Pudelj je bil vechji, ostrizhen in obrit po pravilih, a zdelo se je, da za mish ni nich tezhji zalogaj. Mishkini ushesi sta se zvijali naprej, nazaj, z vsakim zgibom pa sta se nekoliko podaljšhali, vse dokler nista postali nesrečna replika ushes kodra. Nato je sledila deformacija glave: gobček se je krchil, daljshal, napihoval, se spet krchil in daljshal, da so se razkrile drobne rozhnate dlesni in beli, ostrechi se zobje; ochesci sta se zaokrozhili in povechali, dokler nista postali skladni z deformirano glavo ter po obliki in barvi povsem podobni pasjim. Trup in nozhice so bile naslednje na vrsti: prednje so se daljshale in debelile, dobivale dlako na mestih, kjer koder ni bil obrit, in povsem enako se je dogajalo z mishkinimi zadnjimi okonchinami. Tudi rep, znachilno mlahav, je po seriji preoblikovanj postal trdnejši in se prestavil vishje na trtico. Ko je mish dvignila svojo zadnjo plat, je bila nadvse podobna psu. Tudi rep je dvignila pokonchno in opletala z njim levo-desno, kot bi bil pasji. Na konici repa, kjer je koder imel dolge kosme dlake, je mish dobivala daljsho dlako, vse dokler se nista repa obeh zhivali povsem ujemala v obliki. Sledila je she sprememba barve, ki je po barvni lestvici preshla od rjave na oker, od oker na bezh, vse do natanchne nianse bele, kakrshna je bila barva psa.

Ta preobrazba je bila za znanstvenika she strahotnejsha od predhodne. Mish je tudi na glavi dobila daljsho dlako, ki je simulirala frizuro kodra, noro dogajanje v laboratoriju pa je zakljuchila s poshastnim bevskom, ki je tako kot njeno chivkanje zvenel kot krizhanec grlenega mishjega glasu in pasjega bevsa. Preobrazhena mish se je zdaj zastrmela v znanstvenika in ponosno dvignila glavo, chesh: »Glejte me! Koder sem!«

Dr. Lahenbergova je strmela v kreaturo z meshanico gnusa, sovrashtva in groze. Mish se je zdaj v obliki kodra obrachala okoli lastne osi in migljala z repom prav tako kot njen sosed v kletki. Bila je nekajkrat manjsha kopija pravega kodra in v zhelji, da bi povsem posnemala soseda, ji je zdaj, tako kot kodru dr. Simonicheve, iz ust zabingljjal rozhnat, mishji jezik, ki je bil nadvse podoben pasjemu.

»Kaj hudicha je to, Marko?« je zbrano povprashala Lahenbergova.

»Mish posnemovalka,« je pripomnil sodelavec in si popravil ochala na shpichastem nosu. »Ampak to ni samo posnemanje, tu ne gre za golo imitacijo, kot recimo pri nestrupeni kachi *Lampropeltis elapsoides*, ki posnema strupeno koralno kacho, oziroma *Micrurus fulvius*, da bi pretentala plenilce. Ne, tu imamo opravka s popolnim prevzemanjem identitete,« je zamisljeno povzel dr. Modrich.

»Identitete?!« je nejeverno izstrelila dr. Lahenbergova.

»Mhm,« je pokimal dr. Modrich, »ampak to she ni najhuje ...«

»Kaj mislish s tem ... ni najhuje?« je vskochila znanstvenica.

»Dr. Mrzel je naredil poskuse z dvanajstimi različnimi zhivalmi. Preizkushal je psa, machko, podgano, kanarchka, kacho, morskega prashichka, palichnjaka, svizca, celo pajka, gosenico, metulja in srskena ... In ne samo, da je mish posnemala vse te zhivali – zhivali, ki so bile z mishko v takem posnemovalnem razmerju, so po samo štiriindvajsetih urah stika poginile,« je zamrmral dr. Modrich.

»Poginile?« je zaprepadeno odvrnila dr. Lahenbergova.

»Tako je,« je suho pripomnil dr. Modrich.

»Od chesa?«

»Dr. Mrzel ni odkril razloga. Domneval je, da od izchrpanosti. Očitno je, da nobeno zhivo bitje ne more zhiveti v prisotnosti tega kameleonskega bitja dlje od štiriindvajset ur ...« je zaključil.

Lahenbergova je vpijala te dodatne informacije. Hotela je stvari osmisliti, vendar jo je mish po tej surovi pripovedi navdala s she vechjo grozo. S sodelavcem sta jo opazovala komaj pet minut, a zhe je chutila neznosen stud do te kreature. Mish je vztrajno oponashala kodra, kako koplje po tleh, kako obracha glavo, kako miglja z repom, prav tako kot resnichni koder v sosednji kletki. Lahenbergova je v tistem trenutku hotela planiti h kletki in mish zmechkati z lastnima rokama, in morala je napeti vse sile, da tega ni storila. V svoji dolgi karieri she nikdar ni videla ogabnejshega bitja od tega, ki je tekalo po kletki kot miniaturnen koder in klovnovski mahedralo z uhljema ob konichasti glavi ter se z bevskejochim mishjim glasom izdajalo za psa. Lahenbergova je prvich v zhivljenju chutila, da ima opravka z nechim, kar je zoper naravo in zoper evolucijo.

»Pri tem ne bom sodelovala,« je odlochno rekla in vstala.

»Kako ne?« se je presenecheno odzval Modrich.

»To ni zame,« je nezainteresirano pojasnila in se napotila proti vratom s skafandrom pod roko.

»Brigita, gotovo se shalish ...« je nejeverno odvrnil Modrich.

»Niti najmanj.«

»Ampak pomisli! Pomisli vendar! To je ... razumesh, kaj je to?!« je planil dr. Modrich in se z velikimi, izbuljenimi ochmi zaprepadeno zastrmel vanjo.

»To je ogaba,« je neslishno zamrmrala in se ozrla po prozorni kletki, kjer je nashemljena mish she kar paradirala v obliki pomanjshanega kodra.

»To je Nobelova nagrada!« je kriknil dr. Modrich preprichano.

»Zhe mogoče,« je odvrnila dr. Lahenbergova, »ampak jaz pri tem ne bom sodelovala ... Veliko sreče ti zhelim, Marko.«

Modrich je obsedel kot prebit, ko je Lahenbergova odshla iz laboratorija in s sabo odnesla skafander. Ko je ostal sam, she kar ni verjel temu, kar je bil slishal. Zanj je bila mish bozhje darilo neprecenljive vrednosti. Vsi bi jo morali videti, vsi bi morali vedeti zanjo. Koliko poskusov, koliko chlankov, koliko konferenc in simpozijev na to temo bo lahko priredil! Koliko znanstvenih objav! Kakshen renome! Usta so se mu razshirila v velik, presheren smehljaj, ko je strmel v kreaturo. Svet she ni videl chesa podobnega! Naposled ga je spreletelo: slabshe za druge, che niso sposobni uvideti in zgrabiti take prilozhnosti!

Dr. Lahenbergova je zapustila sodelavca z meshanico negativnih občutkov. Ugotovila je, da tezhava ni bila v mishi. Bolj jo je motilo navdushenje dr. Modricha. To otrochje, slepo, neprevidno navdushenje, ki se mu je vse zhivljenje izogibala in ki je bilo pravo zlo za ves znanstveni svet. Je mar res pustila za sabo Nobelovo nagrado? Modricheva trditev je ni preprichala.

Ves delovni dan ni bila pri sebi. Ni se znebila negativnih misli, a shele med vozhnjo domov jo je spreletela resnichno grozna misel; tako grozna, da je bila prisiljena parkirati avtomobil na avtobusni postaji, kajti roke so se ji nekontrolirano tresle. Zdaj se je zastrmela v mimoidoche, ki so hodili po opravkih v centru mesta in zhiveli svoja majhna, posebna zhivljenja, ne da bi vedeli za grozo, ki ji je bila ona pricha v laboratoriju. Odleglo ji je, da je niso videli, a ta dober občutek je bil kratkega diha. Za Nobelovo nagrado? Dobro je vedela, da, natanchno je vedela, kako bo shlo: najprej bodo skrivaj opravljali raziskave, opazovali, preuchevali fenomen, si izmenjevali podatke, teorije in stalishcha. Kaj kmalu bodo novice prispele do pomembnih centrov vpliva v znanstveni skupnosti; tam se bodo vrshile konference, simpoziji, objave v najelitnejshih revijah, nato pa bodo prishle do shirshih medijev, ki bodo iz mishi naredile senzacijo. »Mish posnemovalka« ji bodo rekli. Vsepovsod bo: sprva bo ena, nato dve, tri, naposled pa jo bodo razmnozhili, saj bo postala del logotipa podjetja za kloniranje, morebiti kar blagovna znamka. Seveda, zakaj pa ne? Mish posnemovalka bo najprej maskota, nato pa bo prishel nekdo do zamisli, da bo to idealna zhival za vsako gospodinjstvo; da, postala bo pravi hishni ljubljenchek. Slogan bo: »Mish posnemovalka: naj posnema tudi vas!« In kmalu bodo vsa evropska in severnoamerishka gospodinjstva polna tega gnusnega glodavca, naposled bo mish postala igrachka, podobno kot Barbie, navzocha na vsakem koraku, na vsaki prodajni polici, v vsaki reklami, v umu vsakega otroka. Dr. Lahenbergova se je zdrznila ob tej misli – drget jo je stresel po hrbtenjachi naravnost do trtice. Odlochno je pritisnila na plin in krenila na jug mesta.

She istega vechera se je vrnila v Inshtitut. Zapeljala je v garazho in varnostnik jo je brez zapletov s paketom, ki ga je nesla pod roko, spustil v stavbo. Imela je srecho, kajti blizhala se je pomembna konferenca o biotski pestrosti v Helsinkih in marsikateri od zaposlenih je bil v zadnjem mesecu pogost vecherni gost Inshtituta.

Lahenbergova je vstopila v stavbo, nato pa urno odšla s paketom v laboratorij. Ko je prizgala luhko nad pultom, je bila jutranja kocka, zdaj pokrita z zhametnim prtom temne barve, she vedno tam, kjer sta z dr. Modrichem izvajala eksperiment. Lahenbergova je previdno odgrnila prt, mishka pa je she isti hip prishla iz stozhchaste hishke in nemirno skakljala levo-desno, kot bi ji kronichno primanjkovalo pozornosti gledalca.

»Vidim te, vidim,« ji je mehko rekla Lahenbergova.

Zdaj je mishki pokazala s prstom na stekleni paket, ki ga je bila odlozihila poleg kletke. Mishka se je nemudoma zastrmela vanj. Lahenbergova je odvila tanek papir in ovoj skrbno zlozihila v zhep svojega plashcha. Ko je mish posnemovalka zagledala v sosednji kletki navadno mish, se je nenavadno zdrznila.

Dr. Lahenbergova je zachela svoj eksperiment. Posedla se je na stol in vso pozornost namenila mishki, ki jo je prinesla s sabo.

»Ja, mishka si, seveda, samo mishka si in nich vech kot to ...« je rekla tiho.

Sekunde so tekle, Lahenbergova je ignorirala posnemovalko, a kmalu se je zachelo nenavadno dogajanje. Mish posnemovalka se je skushala spremeniti: telesce se je zvijalo, bochilo, krivilo, se nenaravno lomilo, ushesci sta se daljshali in krajshali, glava se je malichila, gobchek se je zvijal, napihoval, krchil in daljshal, dlaka se je lushchila, poganjala, spreminjala barvo, a bolj ko se je mish posnemovalka preobrazhala, bolj je ostala to, kar je – mish. Poskusila je znova: lomila si je trup, se surovo, nenaravno zvijala, krchila, nato daljshala in ozhila ude, se debelila in tanjshala, a po koncu vsake preobrazbe je ostajala navadna mish. Sledil je nov poskus preobrazbe, she hujshi, she surovejsi od prejsnjega. Telesce je pokalo, mish je cvilila, se muchila in naprezala, a dr. Lahenbergova je opazovala le mishko, ki jo je bila sama prinesla.

»Mish si in nich vech kot to,« je rekla hladno prof. dr. Lahenbergova.

Po desetih minutah nenaravnega malichenja je mish posnemovalka strashljivo zacvilila, nato pa se je hrup v stekleni kletki polegel. Mish posnemovalka je nepremichno oblezhala na boku. Nozhice so she nekajkrat trznile v smrtnem krchu in iz odprtega gobchka ji je mezela belkasta pena.

Prof. dr. Lahenbergova je pochakala nekaj sekund, da se je preprichala o smrti. Z znanstvenega vidika je tezhko sprejela to, kar je naredila; z etichnega vidika pa je chutila, da je storila prav. Nobenega obchutka krivde ni zachutila, ko je pokrila z zhametnim prtom kocko z mishkinim trupelcem. Svojo mishko pa je odnesla iz laboratorija v pisarno, odprla okno in jo spustila na prostost ter opazovala, kako je skochila v travo in izginila v noh. Kletko je pospravila v prostor za kletke, pogasila luchi in se odpravila proti izhodu. Vmes je pobrala she fascikla, ki ju je potrebovala za predstavitev v Helsinkih, in se prijazno poslovila od vratarja, ki je za njo zaklenil glavni vhod Inshtituta.

Naslednjega jutra je navsezgodaj zazvonil telefon. Takoj je prepoznala obupan, skrushen glas dr. Modricha. Ni znal povedati, kaj se je zgodilo, uspel je le ponoviti,

da je strashno. Dr. Lahenbergova je odhitela v Inshtitut in v pisarni nashla povsem obupanega dr. Modricha.

»Kaj se je zgodilo?!« je zaigrala presenečenje.

»Mish!« je kriknil obupano in strmел vanjo na robu solz.

Nikdar ga she ni videla, da bi bil tako iz sebe: mrtvashka bledica se mu je naselila na obraz in njegova drzha je bila taka, kot bi ga kdo pravkar stisnil v stiskalnici. Krchevito se je zvijal in sopel, kot bi mu pravkar pomrla vsa družhina.

»Umrla je, umrla!« je komajda izdahnul in omahnul na mizo ter izbruhnul v krchevit jok. »Ne bi je smel toliko priganjati! Ne bi smell! Moral bi bil vedeti, da je zhe stara!«

Lahenbergovo je obsheł obchutek krivde. Za hip, a vendarle. Take reakcije od odraslega moshkega navsezadnje ni prichakovala. Obmetaval se je z najstrahotnejshimi izrazi – od tepca do idiota – in pri tem mrmral nerazumljive stavke o strahotni izgubi za znanost in o nepojmljivem dogodku, ki se mu je pripetil. Znanstvenici naposled ni ostalo drugega, kot da v znamenje solidarnosti odide po skodelico kave. Ko se je vrnila, je polozhila kavo predenj in sedla k njemu ter ga skoraj pol ure tolazhila.

»Si dal narediti obdukcijo?« je resno vprashala, ko je dr. Modrich nekoliko prishel k sebi.

»Sem, seveda sem. Naravna smrt,« se je skrusheno odzval.

»No,« je zamomljala dr. Lahenbergova, »subjekt je preminil, ampak she vedno lahko opishesh in predvsem poimenujesh sindrom, opazen v tej mishi.«

»Sindrom?« je zazeval presenecheno dr. Modrich z izbuljenimi, od solz pordelimi ochmi.

»Nisi morda pomislil, da sva bila prichi obolenju ... genetskemu obolenju?« je pripomnila.

»Ne, priznam, da nisem,« je zamomljal zmedeno.

»Na tvojem mestu bi jaz narochila toksikoloshke preiskave, dala bi narediti biopsijo, nato pa she genski test. Ddr. Mrzel ima zagotovo kup posnetkov subjekta, ti pa lahko prvi ugotovish, kakshno obolenje je imela mish posnemovalka, da je tako silovito hotela biti nekaj drugega od tistega, kar je – oziroma, kar je bila. Hochem rechi, zdi se, da je hotela na vsak nachin vzbujati pozornost ...«

Dr. Modrich je ob pogledu na kolegichine zelene ochi prishel do sklepa, da imajo besede dr. Lahenbergove nadvse tehten smisel.

»Seveda, seveda! Sindrom!« je planil dr. Modrich in se zamishljeno popraskal po bradi. »Zagotovo mora biti nekakshen sindrom!«

»Ni sicer za Nobelovo nagrado, ampak z rezultati raziskav lahko vsaj poimenujesh bolezen ...« je dodala Lahenbergova.

Dr. Modrich je nekaj sekund strmел v prazno in tuhtal.

»Sindrom *Paboritis neurosis*,« je zamomljal.

»*Paboritis neurosis*?« je zamishljeno ponovila dr. Lahenbergova.

»*Paboritis neurosis*,« je sklenil dr. Modrich.

Matjazb Jarc

PESNISHKA ZGODBA

(kritikovi zapiski)

Zgodba se dogaja sredi Slovenije, v chasu, ko Zemljani podzavestno silijo v tretjo svetovno vojno, ker jim mozhgani vrejo v kotlu zblojenih ekonomskih in politichnih interesov ali pa se perejo v medijskem pralnem stroju. Na oblastvenih polozhajih chepijo preshtevilni psihopati, vrednote konstruktivnega sobivanja so v glavnem zavrzhene in poteptane, razen v glavah in srcih nekaterih posameznikov; te pa je v mnozhici topogledcev tezhko opaziti, a nich hudega, che je tako, saj so itak vsak po svoje problematichni. Tako je tudi nash Ivo – gledano z družbenega in literarnega vidika – chisto po pravici odrinjen v kot in neopazen, pa cheprav je vsaj na prvi pogled videti telesno in duhovno (intelektualno oziroma dushevno) povsem zdrav.

*Mladenich, ime mu je Ivo
pri Maxiju sam pije pivo
spod mize mu noge shtrlijo
ochi mu odsotno strmijo
nad strebe, v srebrne vishave
ko skusha spoditi iz glave
besede, ki v ritmu donijo
mu pojejo in govorijo
o neki samotni princesi
»... ki v Mostecu pleshe z drevesi
izgnana iz daljnega kraja
kjer vojna krvava razsaja«*

Seveda lahko zhe takoj na zacetku kdo ugovarja, da je pach tudi Ivo bolan, saj iz lastne glave podi besede, ki ga oচিতno preganjajo, in ima torej preganjavico. Poleg tega pije pivo in je verjetno nagnjen k alkoholizmu, che ni celo alkoholik. Doni mu v glavi, njegov pogled je zamaknjen, zazrt nekam navzgor, kjer normalen chlovek ne vidi nich posebnega, saj so zanimive stvari razmeshchene po tleh in je torej treba gledati predvsem predse in v tla. Glavni znaki Ivotove bolezni pa se odrazhajo v njegovih blodnjah o nekem rojalistichnem subjektu, kakršnih v nashi demokratichni in socialni drzhavi ni in tudi niso zazheljeni. Zapovrh ta rojalistichni subjekt pochne nemogoche stvari, pleshe z drevesi, pa chetudi samo v Ivotovih mislih, kar je zhe po naravi stvari bolno. Najbolj ochiten bolezenski znak pa je, da mladenich tuhta o vojni, cheprav zhivi v miru in blagostanju; v Sloveniji namrech vojne zhe

dolgo ni, tako da normalen Slovenec ne razmislja o njej, chetudi se v bolj ali manj oddaljenih krajih morda res dogaja kak lokaliziran vojashki spopad.

*in Ivo se s sabo ubada
zakaj ga ta zgodba napada
princese she nikdar ni srechal
chemu bi ji misli posvechal
pa vojni prekleti, krvavi
ki ni je, a tolche mu v glavi*

Ni chudno, da se Ivo she samemu sebi chudi, zlasti ako uposhtevamo napadalnost zgodbe (avtor svojo fabulativno agresivnost eksplicitno priznava, ko zapishe: »... ta zgodba napada«!), ki ga preganja. Ta kitica nedvoumno pritrjuje nashi diagnozi: fant je bolan in ogrozhjen, zaradi chesar se mu je očitno zvishal krvni tlak, kar občuti kot nekakšno tolchenje v glavi. Sumimo, da gre v tem primeru za zvočne halucinacije, predvsem pa za fantazme oziroma privide neobstojećih prizorov. Omemba krvi nas v povezavi s temi dejstvi opozarja, da je mogoche celo nevaren ter shkodljiv za svojo okolico, njegova bolezen pa nalezljiva.

*prisedejo trije kolegi
pove jim o svoji zadregi
in dvema je jasno, da krivo
za take težhave je pivo
le tretji kolega se zresni
pa reche: »takole se pesni
princesa je sadež navdiha
verjamem, da vredna je stiha
en sam je gotovo premalo
napishi jih, bo pomagalo!«
»ne znam, nimam prakse ne znanja
o pesnenju se mi ne sanja«
»pa pojdi na akademijo
baje te takoj nauchijo«*

*kolegi naprej odbitijo
a njega besede morijo
zhe pishe na hrbet rachuna:
»prishla je iz mesta Ranguna«*

Na to zgodbo se moramo (che se nismo zhe pred odločitvijo za njen natis!) globoko zamisliti. Ob prihodu treh Ivotovih kolegov se namrech izkazhe, da vsaj eden izmed treh Slovencev ne prepoznava družbeno shkodljivih elementov, pa che so she tako očitni. Tretji kolega namrech ne podpre ugotovitve drugih dveh, da gre za alkoholizem, temvech daje Ivotu potuho, pri chemer kot mozhen

izgovor in celo kot možnost za reshitev osebnih težav – s tem pa posredno težav celotne družbe – omenja pesnenje, torej umetnost. A ne samo to, nashega bolnika celo spodbuja, naj se s svojo anomalichno in družbeno nekoristno dejavnostjo aktivno ukvarja, za nameček pa se mu še zlahke, da obstaja neke vrste umetnisha akademija, kjer izvajajo ustrezno pedagogshko dejavnost. Zhe po teh verzih nam je lahko jasno, da je tudi ta Ivotov kolega bolnik in da bo v zgodbi negativnih likov kar mrgolelo.

*do jutra domá nadaljuje
she nove si stibe zmisbljuje
napishe, prechra, dodaja
spreminja, pochasi nastaja
na listu mu ta chechkarija
ki najbržh she ni poezija:*

*»prishla je iz daljnega mesta Ranguna
ko noch razsvetlila je rozhnata luna
zbezhala iz krempljev hudobnih jecharjev
naslednikov davnih burmánskikh cesarjev*

*skož hladno svetlobo je dolgo veslala
na reki zeleni v Ljubljani pristala
pred psi se zatekla je v blizhnje gozdove
plesala z drevesi, klicala duhove*

*v goshchavi temotni se Zemlja odpre
princeso je strah, da globel jo pozbre
tedaj pa njen ljubi, ki mrtev je zhe
od onstran se vrne, jo vzame v roké
visoko se dvigneta, prav do neba
kejer sedeta skupaj na prestol duba«*

Treba se je odločno vprashati, ali v nashi kulturi res potrebujemo tovrstno besedno kramo, ki bralca oddaljuje od chudovite resnichnosti, ga navdaja z dvomom in skepso v nasho družbeno ureditev, v literarno vedo pa vnasha zmedo. V Sloveniji je kulturni razvoj tovrstne zmazke zhe zdavnaj odvrigel v pozabo. Nasha literarna paradigma ne potrebuje in ne prenasha namigov na hudobne jecharje, saj je tukaj in zdaj vzpostavljen odprt prostor, posamezniki imajo pravico svobodnega izrazhanja, da ne nashtevamo dalje ... Zhe davno so minili chasi osladnega »veslanja po svetlobi«, vendar pa niti v imenu tako zastaranega sentimentaliziranja nikakor ne moremo dovoliti za lase privlečenega kritiziranja slovenskih psov! Na koga le avtor namiguje? She posebej pa nashe kritichno oko zmoti avtorjeva navedba, da v v okolici Ljubljane prebiva zombi, ki naj bi bil sposoben privzdigovati slovensko dusho na nekakshen duhovni prestol v

nebesih! Avtorju in njegovim somishljenikom zato na tem mestu zabichajmo: chasi restavracije izginulih realitet (nekateri jih zmotno povezujejo z vrednotami), naj bodo kvazirojalistichne ali pa kakshne druge, she hujshche, je odklenkalo! Nasha stvarnost se jim je za vekomaj odrekla, zato nas chudi, da lahko pri nas nekdo kljub vsemu objavi tako shkodljivo branje.

*navdusben nad to umetnijo
gre Ivo na akademijo
poishche profesorja Grudna
pokažhe mu pesem in: »chudna«
profesor jo pokomentira
ne more prikriti prezira
»brez veze je rimanka vasha
dandanes zhe vsake oponasha
romantike in moderniste
potem pa vse pesmi so iste
saj mojstri, ki ste jih prebrali
so itak zhe vse napisali
brez veze, vam rechem, je tole
ne sodi v program nashe shole«*

Bralca opozarjamo na pritlehno pesnishko manipulacijo, ko zgodba omenja neznano akademijo, cheprav ta manipulacija she zdalech ni edina! Prvich, Slovenija akademije, o kakrshni je tukaj govora, nima in je ne potrebuje! Predvsem pa v nashem visokem sholstvu ne obstaja nikakrshen profesor Gruden! Naravnost pobalinsko si je v literaturi izmishljevaty institucije, ki jih ni, che je zhe dovoljeno kreirati fiktivne like. A vendar gre avtor s svojimi pesnishkimi halucinacijami chez vsako mero dobrega okusa: ko na zchetku polozhi v profesorjeva usta konstruktivne besede, ga vnaprej oznachi kot pozitiven lik, a samo zato, da bi v nadaljevanju she bolj planil po njem in mu prisojal najslabshe chloveshke in strokovne lastnosti.

*o Grudnu gre lepa beseda
delezhen chasti je, ugleda
dobil je zhe mnoge nagrade
in rad ima pesnike mlade
she rajshi pa mlade poetke
pri njemu dobijo desetke
Poloni, ki kliche ga Mirko
založhba izdala je zbirko*

Toda zvita avtorjeva nakana, da bi prek izmishljenega lika obrekoval slovenske kulturne veljake, se zhe v kali sesuje sama vase. Vsak bralec namrech dobro ve,

kako chastni in ugledni so nashi kulturniki, ko si med sabo podeljujejo skromne nagrade in s tem vishajo ceno kulturi sami. In prav nich slabega ni v tem, pa che se avtor prichujočega zmazka she tako napihuje, da imajo nashe ugledne kulturnishke eminence rade mlade pesnike in se nenazadnje trudijo tudi za ustrezno zhensko kvoto v literarnih krogih. Samo dobro je, che se pri tem kdo od njih s kakšno mlado literatko – kot mentor – nekoliko zblizha tudi na osebni ravni. Verjamemo namrech in prav je tako verjeti, da nashi zalozhniki tudi v takshnih primerih mladim poetkam izdajajo knjige izključno na podlagi strokovnih kriterijev.

*profesor brez dvoma je vpliven
energichen in eruptiven
a ritma in rim ne prenasha
mogoče ga v tem kdo prekasha
za njega je pesnishko znanje
navadno, zblefirano sranje
zabteva, da pesnik poishche
in rabi samo besedisbche
ki sodi v sodobne okvire
prebrta vse stare manire
naj drznost lepoto zastira
metafora prostor odpira
pod tokom besed aritmija
naj stopice vztrajno razbija*

V premishljevanju o poeziji (treba se je vprashati, chemu in na kakshnih strokovnih podlagah se avtor sploh ukvarja s temi zhe zdavnaj domishljenimi in teoretichno preskushenimi vprashanji) avtor nehote tudi sam naznachi bistvo sodobne poezije, ki komajda she prenasha zastarele pesnishke veshchine, a ne zaradi tega, ker jih nashi sposhtovani in eminentni pesniki ne bi obvladali, temvech zato, ker je pesnishko znanje preprosto zastarela kategorija. V bistvu z opisom profesorjevih (univerzalnih) kriterijev nehote zapishe manifest sodobne poetike, ki ga podpira tudi nasha mlada kritika. Bralcu se za trenutek zazdi, da se bo Ivo morda po tej poti vendarle uspel izvlechi iz intelektualne stiske, v katero ga je zavedlo nerazumevanje sodobne umetnosti, vendar pa se zhe v naslednjih verzih izkazhe, da temu ne bo tako.

*a Ivo je trmast in vztraja
zhe nova mu pesem prihaja
zapishe jo v Grudnovem stilu
na hitro, takoj po kosilu
saj sklenil je, da bo shtudiral
poetiko in diplomiral
pri Grudnu iz postmodernizma*

futurostrukturoalizma
pa kakor se koli zhe reče
da le ne boli in ne peče
potem ga bo Gruden podprl
in pesnishko pot mu odprl
takrat pa bo pisal sonete
rubájate in triolete
da bomo plesali in peli
od pesmi pijani, veseli!

Povej nam, sposhtovani bralec, kje sta tu pesnishka etika in osnovna chloveshka morala? V tej neposrecheno skupaj zmetani zgodbi se je namrech razkrila vsa preracunljiva avtorjeva podlost; Ivo hoče kot shtudent ukaniti ubogega profesorja, mu tako rekoch zlesti v rit in ga izkoristiti za svoje bedne nachrte. Gledati mu kani v oči in se mu hinavsko prilizovati, za hrbtom pa mu tke nevarno spletko, ki lahko s svojo nalezljivo rushilnostjo – rachunajoch na dobrohotno naivnost starega profesorja – krepko skazi slovensko pesnishtvo in soochi pesnishki ceh z neprebavljivimi zahtevami po nekem tako imenovanem pesnishkem znanju, s katerim smo zhe zdavnaj obrachunali! Nenazadnje bi s tem – che bi mu po nekem nakljuchju uspelo – zaustavil razvoj slovenskega pesnishtva in zbrisal s seznama nashih pesnishkih eminenc shtevilna imena, ki si chesa takega gotovo ne zasluzhijo, saj so si nashi ugledni pesniki svoj elitni kulturnishki status vechinoma prisluzhili s pretanjenim posluhom za druzhbeno stvarnost in njene imperative!

Zhe zjutraj gre h Grudnu v pisarno
pokažhe mu pesem udarno
napisano drzno, pogumno
perfidno in globokoumno:

»fukam drkam
iz sbkoljke zlato
rdechina je zelena
zelenost je pogojena
kot srbech podplat, zato
j o
v
r
v
n
e
m
zavra
t«

*profesor to pesem pogleda
nadhse veseli se nereda
se v pozgo visoko postavi
in Ivo tu pesem popravi:*

*»fuk trpeti drk trpi
ko rdecha shkolkjka ozeleni
srbecha pod platni na
vrvi je neogazela od*

*t
r
p
e
l
a«*

*tako je konchana poprava
potem pa mu she odpredava:
»glej rime, poglej disonance
kako so z velike distance
vsi verzji simboli svobode
in nich ti ochesa ne z bode
genialno poglej aritmijo
kako se besede zvrstijo
privrejo iz pesniskhe vene
prikrijejo svoje pomene
ochitno si res talentiran
kar prav je, da bosh she shtudiran«*

Vsaj zalozhnik bi lahko vedel, da zhe samo opis prevare, s katero skusha junak zgodbe prelisichiti uglednega profesorja, slabo vpliva na nasho shtudijsko populacijo in nikakor ne sodi v slovensko knjizhevnost, povelichevanje uspeha njene izvedbe pa je za nasho druzhbo s programskih vidikov tako zelo shkodljivo, da tega nikakor ne bi smel objaviti! Lahko bi od avtorja – che je zhe moral (?) izdati njegovo zgodbo – predhodno zahteval vsaj to, da se od lika, kakrshen je Ivo, distancira v uvodni ali spremni besedi. Toda ne! Danes je oчитno mogoche takshnim avtorjem objavljati mimo nashih urednikov, urednishkih odborov in komisij, ki zagotovo ne bi dovolile subvencioniranja chesa takega z nashim davkoplachevalskim denarjem. Lahko se samo she zgrozimo, da se s svojimi nalezljivimi idejami v nasho literaturo uvrshchajo degenerirani liki, kakrshen je Ivo.

sprejet je na akademijo
 kejer pesnike pesnit učijo
 jim brusijo ostre jezike
 preskочijo stare oblike
 tradicijo v kot odložijo
 in postmoderniste slavijo
 nash Ivo naravnost briljira
 abstraktne pesnitve kreira
 kaj pisbe, she sam ne doume
 in ker ga nihče ne razume
 dobi le odlične ocene
 »te pesmi so čiste, iskrene«
 ga Gruden pred druge postavlja
 kolegom ga svojim predstavlja
 kot up generacije nove
 ki cilja v Parnasa vrhove

tako nash junak diplomira
 študentske nagrade pobira
 ker stihe za Grudna sestavlja
 a ta jih marljivo popravlja
 kaj malega zbrisbe, pripisbe
 na koncu pa sam jih podpisbe
 in nova je zbirka izdana
 velja, da je vsa razprodana
 v skladishču pa skrite zaloge
 prelagajo reve uboge
 profesor presherno se smeje
 prisluzbene eure preshteje
 zalozbba ga pach honorira
 she preden do dna bankrotira
 ker kritikom pamet se kisa
 izideta dva ponatisa
 drzhava ju subvencionira
 vrhunske kulturo podpira

Avtor si iz verza v verz izmishljuje nove in nove neresnice o nashi duhovni nadstavbi in o slovenskem kulturnem zhivljenju. Na vsak nachin se trudi zavesti bralca v zmoto, da se pri nas ugled in denar delita na nesprejemljive nachine, s protekcionizmom, ki spominja na korupcijo. S tem vnasha med narod in njegovo intelektualno elito element nezaupanja in v Slovencih zatira potrebo po duhovnih dobrinah, kar je treba najostreje obsoditi.

hvaležnost, to Grudnovno chednost
 nash Ivo izrabi kot prednost
 ko v spremstvu stasite Polone
 v ugledne mondene salone
 profesor odpira mu vrata
 kjer družhba se zbira bogata
 za Iva ni lažhje naloge
 kot priti v politichne kroge
 saj zdaj je postal varovanec
 profesorjev prvi izbranec
 vrti se na gladkem parketu
 in zvésto ravna po nasvetu
 da vedno in vsem naj le kima
 pretvarja se, da ga zanima
 kar koli kdo reče in žine
 chetudi ob tem ga vse mine
 ni važhno, o chem gre beseda
 pomembno je, kdo jo razpreda
 saj nikdar ne vesh, kdo odlochi
 o tvoji karieri bodochi

V enem od vrhuncev svojih kvazipesniskih izpadov gre avtor she celo tako dalech, da naslika slovensko kulturno elito kot dekadenchno burzhuazno združhbo sprijenih izbrancev in kot privilegiran družhbeni razred, ki naj bi bival in deloval kakor vase zaprt krog skrbno preverjenih ljudi. Kot da bi bila nasha kulturnishka smetana zhe tako skisana, da lahko pridejo vanjo in v njej prezhivijo le she najmanj kvalitetni znachaji, kakrshen je prevarant Ivo. Ochitno si niti avtor niti zalozhnik nista na jasnem oziroma se ne zavedata, kako neutemeljeni so njuni namigi o razredni prepletenosti kulture in politike, ki je bila v Sloveniji zhe zdavnaj deklarativno presezhena.

v salonu ga kmalu ugleda
 gospa podpredsednica Breda
 povabi ga v kocho pri Bledu
 izkusi, da fant je kar v redu
 naloge ljubežni opravil
 z užhitkom se nanjo je spravil
 najraje na tleh je ležhala
 brez misli se strastno predala
 pa tudi na starem seniku
 je predla ob vsakem dotiku
 po machje iztezala tachke
 ko Ivo ji slekel je hlachke
 prav tam ga je chákala Breda

*iz mangovega sladoleda
potem pa se je raztopila
ni vedela, kaj je chutila
ni vedela, da jo na slami
Tanato na drugo stran mami
a Ero jo z medom poliva
in v brezno sladkosti poriva*

Ko zhe mislimo, da je avtor dosegel dno, pa se njegovo stihoklepstvo pogrezne she globlje v blato, pri chemer prekrshi tudi najosnovnejše moralno-etichne in moralno-politichne imperative. Zlonamerno vkljuchi v zgodbo politichno funkcionarko, ki nima niti najmanjshe zveze s kakshnim realnim likom, in jo s pornografskimi prijemi, prevulgarnimi celo za rumeni tisk, kaj shele za nekaj, chemur naj bi se reklo knjizhevnost, nabije na sramotitveni krizh. Povsem resen je pomislek, ki nam ob tem prihaja pod pero, namrech da bi bilo treba razmisliti, che ne gre pri tovrstnem pisanju celo za kaznivo dejanje. V drushtvu mladih kritikov resno razmishljamo, da bi na to temo sprozhili javno razpravo, h kateri bi povabili tudi nashe izkushene in preverjene pravne strokovnjake, morda pa celo angazhirali nashe posebej izsholane novinarje, da bi nam pomagali ustrezno ozavestiti javnost.

*chez mesec izdal je prvenec
najvechji pisbochi Slovenec
se kritishki ceb poenoti
da ni mu po verzov lepoti
primere ne prej ne v pribodnje
njegove pa pesnishke blodnje
so z eno besedo genialne
lucidne in originalne
presezhke knjizhevnosti nashe
(cheprav Ivo v pesmi nabashe
kar pade sluchajno mu v glavo)
in bralstvo vzdihuje mu: »bravo!«
she petnajst so zbirke mu izdali
in vsako bogato plachali
tako da chez dobri dve leti
so vsi ga zheleli imeti
kot gosta na svojih sprejemih
in dame bogate v objemih
so stiskati si ga zhelele
vse srečne, che so dozhivele
da kdaj je katero naskochil
ji pesnishkeo solzo potochil*

She preden konča s svojim vulgarnim shtepanjem kvazistihov, se avtor spravi celo na kritiški ceh in zanika neizmerljiv razvojni korak, ki ga je mlada slovenska kritika zmogla narediti v zadnjih desetletjih. Bralca agresivno posili s hipotezo, da nasha kritika ni svobodna, ampak je v sluzhbi privilegiranih družbeno-politichnih sil, ki da ji naročajo, o chem in kako naj pishe. Ochita ji torej hlapčevstvo, dushebrizhnishtvo in nestrokovnost, kar je nesramnost prve vrste in zahteva od nashega združenja takojshnje ukrepanje pred pristojnimi organi, saj ne gre samo za podtikanja, ampak za zhaljivo shirjenje neresnic, ki je kaznivo po zakonu.

*ker Grudna medtem je pobralo
je Ivo postal kot za sbalo
profesor na akademiji
razglabljal je o poeziji
zatiral je mlade talente
podpiral pa slabshe shtudente
tako svoj primat je ohranjal
pri tem pa dosledno preganjal
poetichnost iz poezije
»ker rime so kakor pomije
kot brana romantichnim svinjam«
»prav zhal mi je, jaz se ne strinjam!«
od zadaj nekje se zasliši
kar ni ravno trend pri tej hisbi
(shtudent naj profesorja hvali
chetudi brez veze budali)
nash Ivo kar sapo zajame
trenutek premora si vzame
tedaj pa v ozadju je vstala
shtudentka in ven odvihrala*

In ko se avtor norčuje she celo iz pietetnih vsebin (ironizirana smrt uglednega profesorja), se razgali njegov pokvarjeni značaj v vsej bedi: glavni lik njegove zgodbe brez pomislekov zasede izpraznjeno profesorsko mesto, na katerem zdaj deluje po principih negativne selekcije, kar pomeni, da zatira slovenskega duha in najvechje mlade talente, kar se doslej slovenskemu narodu tudi v najtezjih chasih ni dogajalo. Sprva se sicer zdi nelogichno, da Ivo uchi shtudente poetiko, ki sicer sodi v redni program te izmishljene ustanove, vendar se kaj hitro izkazhe, da s tem svojim delovanjem namensko provocira shtudente, jih zlorablja za svoje prekucnishke namene in prefrigano podpihuje njihov upor prav proti tem istim umetnishkim usmeritvam.

*kot blisk iz bleshchebe jasnine
profesorja nekaj preshine
ponochi ne more zaspati
zhe zjutraj zachne jo iskati
po sholi, po mestu, po cesti
ne more ne piti ne jesti
»to bitje je kerbko in nezžno«
cheprav jo je videl le bezžno
ga njena podoba preganja
ko končno zaspi, se mu sanja
kako mu je shepnila Luna:
»prishla je iz mesta Ranguna«
zdaj ve, da je ona princesa
ki v Mostecu so jo drevesa
v charobno svetlobo odela
ko njihovo pesem je pela
med spanjem pa Ivo zaslishi
njen glas, ki mu reche: »zapishi:
»"na cholnu po reki zeleni
princesa priplula je k meni"«*

*naslednji dan, brez povabila
je k njemu v pisarno vstopila
oba sta nemirno molchala
ko pesem mu je pokazala
sonet o zbhivljenju dekleta
ki je od usode prekleto
prishla iz Mjanmára v Ljubljano
si nashla obleko in brano
pri dobrih ljudeh prenochila
slovenski azil pridobila
potem pa v teh krajih zbhivela
pogreshala dom in trpela
vse dókler se ni zaljubila
na vojno gorje pozabila
odtlej je globoko verjela
da Zemlja bo v miru zbhivela
ko sama bo sebe vzljubila
v ljubezni se bo prerodila
in Ivo se v rimah je zgubil
se v pesnico noro zaljubil*

Bralec od vseh teh nebuloz ne more niti za hip zajeti zraka. Namesto vsaj milostnega preobrata v mishljenju enega najbolj negativnih likov v slovenski poeziji, na katerega zaman čakajo tudi nashe kritiške oči, nas v razpletu zgodbe prichaka vrh stihoklepushkega manipuliranja z nich hudega slutehim bralcem. Kajti v finalu, ko ima avtor sijajno prilozhnost, da bi razkrinkal svoj negativni lik, ga – nasprotno! – skusha nadgraditi s tem, da s skrajno sentimentalno retoriko, uporabljeno zhe v uvodu, utemeljuje (seveda neuspeshno) Ivota kot junaka s konstruktivnimi lastnostmi, tako rekoch odreshitelja poezije, s katero je metaforichno mishljena slovenska kultura v najshirshem pomenu besede. Perfidno zamishljeni scenarij pa je tako prozoren, da skozenj vidi she najbolj poneumljeni bralec.

*le kaj se je torej zgodilo
kar Ivota je spremenilo
da zopet je tak kot pred leti
ko vshech so bili mu soneti
o tem pach ne morem soditi
in pameti drugim soliti
a danes na akademiji
posvechajo vsej poeziji
pozornost, kot se ji pritiche
saj pesem zhe sama prikliche
obliko, ki s tanko tkanino
svobode odene vsebino
to Ivo zdaj v sholi razlaga
princesa pri tem mu pomaga
njegova najboljsha shtudentka
je zdaj zhe gospa asistentka
ki z Ivom se prav do neba
dviguje na prestol duba.*

Menimo, da za zakljuchek res ni vech treba izgubljeni odvechnih besed. Samo she opozorilo in nasvet, che ni zhe prepozno: nikar se ne trudite s prebiranjem te zgodbe! Chesha tako bednega namrech she niste imeli v rokah.

Vash Kritik

Ivo Antich

V(R)EDNO

- Kaj je uzhitek?
- Muke prebitek.
- Kaj pa je muka, kaj trpljenje?
- Zhivljenje.
- Mar uzhitek ni del življenja?
- Je, kot skrajna oblika trpljenja.
- Komaj še znosna?
- Hipna omama, neznosno zanosna.
- Ali je to nekak mrachnjashki ocheitek?
- Le izkustvena ugotovitev: za sok življenja se placha »vampirski« zapitek.
- Torej je tortura zhe v naravi?
- Natura kot (avto)tortura. Proizvodno—prevzgojni obrat: konvejer, nenehno vrtenje, zvijanje, zavijanje ... Kakor koli se obrnesh, dobish po glavi.
- Sodomazo?
- Sacherjeva torta s torturno ekstazo.
- Uzhitek naj bi bil isto kot muka?
- Uzhitek se zmeraj v muko zasuka.
- Sladkor se v pelin prechisti?
- Bistvo obisti.
- Leporechje preide v chvek?
- Ljubezen do ptic preide v ptichji drek.
- Konec sobivanjskega blishcha?
- Od zharke strasti do zharke masti ... Latrinologistika ... Solidarnost v blatu ... Zakon kot souporaba stranishcha.
- Ohladitev navdushenja?
- Vrh navdushenja je zachtetek rushenja.
- Konec »chara osebe«?
- Idolatrija je del primarne (avto)torturne kultne potrebe.
- Arhetipski kult sonca, ki zhre ljudi ... Ki ti speche melanom?
- Z izleta se vrnesh mrtev ali hrom.
- Kaj tu pomeni krshchanski martirij?
- Metaforichno sublimiran delirij.
- Ali pri vsem tem kaj pomaga previdnost?
- Ta ni nikoli odvech, cheprav stoodstotno ne varuje niti kameleonska nevidnost.

- Ali ni kameleonstvo svojevrstna malopridnost?
- Za pogumne so previdni »oprezne riti«.
- In kaj so za previdne pogumni?
- Obsedenci brezumni.
- Ki nimajo kaj zgubiti?
- Imajo pa možnost dobiti. Zhe sama ta možnost je uzhitek. Zato so kljub »norosti« tudi zviti.
- Se pravi, da je tudi njihov cilj določena dosega?
- Kdor ne tvega, nich ne dosega.
- Kaj pa che tvega greh?
- Tudi netveganje je ujeto v meh pregreh.
- Che sta uzhitek in muka dve skrajnosti, ali bi bila vmes zmernost ugodja?
- Le kot trenutno samozadovoljstvo, namishljenost ukradenega udobja.
- Udobje kot tatvina?
- Zmeraj na rachun koga, ki je prikrajshan, lahko celo umorjen ... Neizogibnost zlochina.
- Che je uzhitek muka, je tudi muka lahko uzhitek. Torej je oboje sladko?
- Kar je sladko, ima vrednost kratko.
- Je oboje lahko grenko?
- Kar je grenko, ima vrednost tenko.
- Kaj pa she en okus – kisel?
- Ima enako neznamen smisel.
- Pa slano?
- Enako pregnano.
- Sladko, grenko, kislo, slano ... Nekateri določajo she vech okusov ... Kaj je sploh okusno?
- Na zacetku in na koncu je vse gnusno.
- Je torej najboljshe le tisto, kar je brezokusno, omledno?
- Tudi to je nichvredno.
- Med uzhitkom in muko ni mozhen sklad?
- Le kot shizoidna zdravilno–strupena rastlina: grenkoslad.
- Tista, ki ji pravijo tudi »sonchna nochna senca«?
- Da. Angleshko: bittersweet nightshade. Strokovno ime: Solanum dulcamara ... Slovensko tudi razhudnik ... Dvorezna esenca.
- Menda je podobna deadly nightshade, zloglasna »lepotica« belladonna?
- Volchja cheshnja, strupov krona.
- Pa mandragora, tudi razhudnica, s korenino v obliki chloveshkega telesa ... Shizoidna zel?
- Kot vsaka prebavna cev.
- Input–output?

- Vloženo, dobljeno ... (O)snovna zanka, dobichek manka ... Zakon krut.
- Mar ni nich vsaj samo s sabo skladno?
- Kar je skladno, je osladno.
- Kichasto, paradno?
- V najboljšem primeru – hladno.
- Ali ni osladnost po svoje tudi topla?
- Histerično zasopla.
- Mar ni po svoje tudi lepa?
- Za lasten gnus hinavsko slepa.
- Ker se ne zaveda, da je minljiva?
- Dobro se zaveda. Zato je vsiljiva.
- Barvito–pisano varljiva?
- Barve kot larve. Mavrični privid. Resnična barva je brezbarvno siva.
- Je to lepotna avra?
- Ptalín–ptomain simptom. Odsev kadavra.
- Kar je zhivo, menda ni kadaver?
- Samohodno truplo ... Na smrt obsojen zaver.
- Vse negativno ... Mar ne obstaja tudi pozitivno?
- Minus in plus – za vsak okus. Sekata se v nichli. Fiktivno.
- Nich je njun skupni imenovalc?
- In vsega izenachevalec.
- Menda svet ni le mrak groba?
- V ozadju dobrote je zloba, v ozadju sproshčenosti tesnoba.
- Toda ospredje je prav zato lahko bolj svetlo. Na primer darovanje, kesanje, odpushchanje, popravljanje krivic?
- Kurtoazija, post factum ... Prikriti besi, interesi ... Slaba vest, vchasih zhaltav vic.
- Za storjeno ni mozhen preklic?
- Nich ne obudi pobitih ptic.
- Ali ni vsaj tako imenovana brezpogojna ljubezen brez kanchka strupa?
- Ker potrebuje pogoj brezpogojnosti, je le oblika obupa.
- Je torej obup, ki obstane pred zidom brezpogojnosti?
- Tudi to je zid dvojnosti.
- Ker je zraven tudi pogoj sredstev?
- Brez sredstev pade vsaka lestev.
- Stvarna ali duhovna?
- Tudi duhovna je presnovna.
- Duh kot kruh?
- »Ruh« je prasemitsko in arabsko duh, hebrejsko tudi »rúah«, moshkega ali zhenskega spola ... Anagram »hur« je moshkega spola, s pomenom luknja, praznina

... Podobne so nemshke besede »Ruch, Ruhe, Rauch«: vonj (smrad, slab glas, sramota), mir, dim ... Pa staroslovenske »ruhma« (nenaden vihar, napad), »ruho, ruha, rjuha« ... Tudi praslovansko »ruho, ruha« ... Cheshko »druh, duch« (tovarish, duh) ... V sanskrtu »ru, ruh, ruha« (bitka, rast, klica, vzpon, izbruh) ... V indoevropskem prajeziku »ruha, reuh – ruhna« (riti, trgati – skrivnost) ... Duh se rad ruha, ruva, rije za resnico ... Zna biti »hud«, kadar izbruhne ... Je chlovekov »drug« in »alter ego«, nasprotnik ... Ali pa je skrit, »ne obstaja«, se prikrije, ogrne z rjuho ... Duh je poln muh.

- Ali to pomeni, da se je treba za vse »ruvati«, ker ni nich podarjeno?
- Vse je podarjeno, s krvnim davkom poparjeno.
- Je to program?
- Menjava: kri za kri. Daj–dam.
- Ali ni tak pogled na zhivljenje nekakshna dushevna rana?
- Dushevna rana je zdrava telesna hrana.
- Potemtakem je dushevna rana nekakshna vrlina?
- Edina vrlina je betonska sivina.
- Ali ni to grozno, saj je po nemshko »Grau« sivina, »Graus« pa groza?
- Nekaj zveze je gotovo. Tudi besede »Graus–groza«, »Grausen–grozen« so si blizu.
- V grozljivem nizu?
- Teater senchnih lutk. »Schauer« je groza ali gledalec. Na primer stari nemshki film: »Nosferatu, eine Symphonie des Grauens« ... Simfonija groze, mora nochnih senc, vampirska gluha loza ...
- Kaj pa pomeni Nosferatu?
- Stara romunska beseda, sinonim za vampir ... Slovansko: che te zavratno objame vampir, imash njegov »nos v vratu« ...
- Kakshno vrednost ima taka vrlina, ki je pravzaprav strahota?
- Kot vsaka sramota.
- Ali je sploh kaj, kar ima trdno in stalno vrednost?
- Bednost.
- Ali ni to zhe abstrakcija – vrednota?
- Ne pogled na stvari, temvech skoz stvari.
- Kaj se s takim pogledom pridobi?
- Cesarska golota.
- Je to slechen strah?
- Vechen prah.
- Je tak pogled zavednost? Vishja vednost?
- Nevednost ... Niti tega ni mogoche vedeti, da se nich ne ve.
- Za kaj pa potlej gre?
- Za doslednost: vseh vrednosti praznota.

Prevajalnica

Zoran M. Jovanovich

IN VIDETI SEM BIL KOT MOST

TRDNJAVA

Do trdnjave
na otoku na drugi strani
mnoge skushnjave te chakajo

Morje
te korenine vode
in steblo njegovo
od nemira do pepela

In neka hosta
ta zelena kuga
na nebo natetovirana

In she neshteto stopnic
od dna morja
do dna vetra

In kamniti sedeži
oguljeni od nesmiselnih vzponov

A ko se ji približish:
kaj
che je vse to nich
le stolp narisán v zraku
pesek v katerem sonce svetlika
in bije v utripu dneva

V trdnjavi
ki se v daljavi
z dotikom svetlobe odpira
je mnogo skushnjav

Mar je treba
che nisi prepričan o njenem obstoju
da se napotish do nje

Kajti tam
na drugi dlani hoste
na obali nasproti
morda le praznina te chaka

STOPNICE

Kam le vodijo te strme stopnice
v stolpe pod oblaki
ali na plecha vetra

Korakash po njih
a vse se vzpenja za tabo

Mislish da je ostalo spodaj
morje
ono pa se ziblje
tako za tvojimi rameni

Vzpenjash se
in nikjer ne vidish konca
te vechne spirale
vse okrog tebe
enako je kot na zacetku

Nikoli se ne dvignesh nad strehe
nikakor s svojo postavo
ne sezghesh prek borov

Toda vztrajno korakash
in korakash
a zmeraj na istem mestu
ostajash

SONCHNA URA

Nikoli se ne izchrpa
v dvoboju s chasom

S svojim mechem ga deli
na svetlobe in sence

Dan pred njim
na kolenih klechi
in prosi za en sam sončni trenutek

A on ga zapira
v dolge reshetke senc

Neslishno
za vse chute in za vse vetrove
v njem
srce sonca bije

BOJEVNIK
(Pesem chetrta)

Nikoli chlovek iz tebe ne pokuka
plazish se po ornih poljih
a bode te zhito ki klije
vesh da je za tem hribom drug hrib
za njim nebo nataknjeno na zlomljen bajonet
in tiste oči zazrte v nich
in neka okrvavljena pornografska fotografija
v zhepu nekoga
nad katerim ste se izzhivljali
po tej fotografiji
po figurah izrezanih iz mesa
so vas uchili religijo vojne
od prvega do zadnjega povelja
vse le merjenje v tarche
s fotografijami na srcu
v zhivalskem cesarstvu
ko en samec premaga drugega
prevzame njegovo samico
in zmagoslavno rjove

ti ne znash niti rjoveti
niti premagan obrachati rogove v zemljo
zato te ljubi vojak v tebi
ki ga nikakor ne prepoznash

ZORIJANA

(3)

Morje ima svojo igro
midva svojo
morje sebe s prsti krhkimi kliche
skoz veter
midva z valovi ishcheva
svoji telesi

Vlechesh se skoz prstan vode
jaz pa te chakam na drugi strani
s peskom poteshene obale

Morje igro ponavlja do utrujenosti
ko omaga
midva spet zachneva
od zachetka

MOST

Legel sem da bi si odpochil
iztegnil sem se takole dolg
tako da so mi noge ostale na eni
glava pa na drugi obali reke

In videti sem bil kot most
ne pa kot chlovek
ki utrujen pochiva

Ne vem ali sem spal
toda videl sem vse kar se je dogajalo:
najprej je prishla ena mravlja
in bojeche zakorachila po meni
potem pa je hitro stekla na drugo obalo

Potem so prishle druge mravlje
in she neke zhuzhelke
in v kolonah so prehajale prek mojega telesa
spotoma so me zhgechkale z nogami
ampak jaz sem bil verjetno tako utrujen
da se nisem mogel premakniti in jih odgnati

Nazadnje so se tako opogumile
da so me zachele grizljati
in raznashati

Bog, sem pomislil, kako so nehvalezhne
mar ne vedo
da bodo ko me povsem oglodajo
moje kosti razpadle
pa ne bodo vech imele mostu
da bi po njem prehajale z ene obale na drugo

EPITAFI

(2)

Sedem let sem se vojskoval
in glavo izvlekel celo iz vseh bojishch
in bolezn

Prishel sem v svoj dom
in v postelji zraven nje
naletel na tujca

Ubil me je z mojim nozhem
zaradi moje zhene
na pragu mojem

Zdaj tukaj lezhim s telesom
a moja dusha
je tam kjer je tudi ona

(3)

Zhivel sem
in je nisem spoznal

Zdaj sem mrtev
in nemiren zaradi tega

(6)

Ugasnila mi je iskra
v tistem trenutku
ko se je druga
od nje prizhgala

BOLEZEN

Zalezla se je vame bolezen
pa je nikakor ne morem izgnati

Najprej mi je vse ptice
med reshetke zaprla
ni jih vech
da bi z ochmi prichakale mimoidoche
in se jim spushchale na ramena

Potem je zachela brstiti listje
moje mehko
zeleno zhametasto listje
s katerim diham ko spim

In tako razsaja po meni
vchasih je nor veter
vchasih pritajena zver
ki me prehiti
kamor koli krenem
in ne znam vech brez nje

Reka sem presahla
ki v njenem suhem koritu
dve okorni bivolici
rjoveta ishchoch vodo

A ponochi
zmeraj iste sanje me muchijo:
kako cepim rozho
najlepshe vrste

a ko rozha zacvete
 je njen cvet pepelnate barve
 in brzih ko se ga dotaknem
 v prah se spremeni
 le pecelj mi ostane v roki
 pa se potem tudi roka
 v pecelj podaljša

Tedaj iz mene
 zachnejo rasti bodice
 iz katerih bolezni škili
 in prezhi

jaz pa sem njen ujetnik
 v svojem utrujenem telesu

(23. junij 1976)
 (pesnik je umrl 18. julija 1976 – op. prev.)

ZORAN M. JOVANOVIČ (1933, Skopje – 1976, Sarajevo), makedonski in bosanskohercegovski pesnik, prozaist, dramatik, novinar. V Skopju študiral jugoslavistiko, bil novinar skopske RTV; od 1964 živel v Sarajevu, tudi tu novinar RTV. S prvimi zbirkami se je uveljavil kot pripadnik generacije makedonskih pesnikov, rojenih po letu 1930, ki so podobno kot njihovi vrstniki v drugih jugo-literaturah v 50/60-ih letih markantno modernizirali pesniški izraz; makedonska poezija je bila »chez noch« vpisana v zemljevid svetovne literature z izbruhom specifično vitalne in slikovite simbolistično-nadrealistične metaforike, ukoreninjene v tradiciji avtohtone mitologije. V Sarajevu je pisal v srbohrv. (srbske redakcije), tudi v novem okolju med vidnimi ustvarjalci, še posebno kot pesnik in prozaist za otroke (v slov. je prevedena knjiga spominov na otroštvo v zheleznicharski družini med drugo sv. v. *Mak ob progi*, MK, 1974). Njegovo plodovito in uspešno (prevodi v ducat jezikov) ustvarjalnost je prekinila nenadna smrt.

Tukaj izbrane pesmi (prve tri iz mak. izvirnika, ostale iz srb.) nakazujejo tipološko-kvalitativno jedro obširnega opusa (tudi radijske, tv in gledališke igre) kot tisti teksti, kjer se je avtor bolj ali manj uspel izogniti svoji sicer razmeroma opazni »baročni« precioznosti izraza, osredotočen na eksistencialno ekspresijo, chetudi tematsko niti ne posebno izvorno (pesem *Most* evocira Kafkovo enako naslovljeno »pesem v prozi«: obe groteskno metaforizirata razpetost med socialnimi konteksti Balkana, Srednje Evrope). Pri tem so za njegov »toplo-pojni« lirizem značilne chutne senzacije iz narave (morje, sonce, veter, zelenje, prelevi svetlobe in sence ipd.), povezane z neujemljivim, a usodnim erotizmom zhenske kot feminilne »variate« lastnega imena (*Zoran – Zor/ijan/a*; zbirka *Pod znakom Zorijane*, 1970). Njegovi osrednji poemi *Bojevnik* in *Zorijana* sta predstavljeni vsaka s po eno oshtevilcheno enoto.

Izbor, prevod in opomba o avtorju Ivo Antich

Anna Santoliquido

STIHI TEOKRITU

Je zgolj poezija

To kar ostane. Poezija. Pravshnja bistvena in poshtena
Morda kot so si jo predstavljala prva chloveshka bitja
Pravshnja v nezrelosti vrta in nezmotljiva v chasu.

Odysseas Elytis
iz zbirke *Na zabodu bolechine*, 1995

I
poslushaj pesem Teokrit
ne bodi sadistichen
saj vesh da me vodi Demetra
in na nakovalu brusim pero

II
te bom izbezala
na Pindusu ali v Tesaliji
preden me Heraklej zasmehuje
ali me ciklon pozhre

III
slepec pripoveduje o elevzinskih misterijih
med tempeljskimi rushevinami
para puhti iz zemlje
kamenje se kotali

IV
omochim si roke v Arahtosu
rotim Talesa in Anaksimandra
ustrezhem Perzefoni
odvrzhem navlako

V
uporabljala bom idile da te prepriчам
strelo da te dosezhem
nashla te bom
pa che bi se morala spustiti v Hades

VI
slonech na jonskem stebru
obchudujem Sfingo iz Naksosa
skale so me utrudile
orakelj me vznemirja

VII
Gea in Temis jahata zmaja
svetishche je osamljeno
bakhantinje se zvijajo
oglasha se tiho ihtenje

VIII
tishina pojenjuje
godci in pesniki snujejo dogodek
jama zashushti od sprostitve
oljchni gaji nas zasujejo z nezhnostjo

IX
izvirek Kastalija osvezhuje
izkashljam strupe in zhalitve
ochistim se kot Pitija
nato stopim v votlino

(...)

XV
plesalke me presenetijo
z milino in lepoto postav
z akantovimi listi
s chutnostjo zenic

XVI
z neke chetverovprege
me nekdo gleda
si ti Teokrit
si me prepoznal?

XVII
harfe in lire osvajajo
brezglavi kipi spodbujajo
za hip planem pokonci
in zarezgechem kentavru

XVIII

Atena me obmeche z glinastimi posodami
od tepezhke me reshi Pan
spotaknem se ob trakove
izogibam se levov in zhar s pepelom

XIX

na skali sedi Muza
z oblichjem iz slonovine
z zlatimi kodri
in zamishljenim pogledom

XX

zdaj sem metulj
odfrfotam iz zadrege
na grmu se odpočijem
pogovarjam se s pokojniki

XXI

Sibila prerokuje
zrak in ljudje trepečejo
Apolon ubije Pitona
kri teče

XXII

perutnice se podaljšajo
hiton je izginil
skalovje kliche
Parnas privlakuje

XXIII

darovanje se je izpolnilo
grizla sem lovor
in vdihovala dim v votlini
prerokba zveni v mojih mislih

XXIV

ne vem ali sem zhenska
metamorfoze si sledijo
ob sebi imam Sapfo
in trume Serafinov na glavi

29. avgusta 1997

Anna Santoliquido

Rodila se je leta 1948 v Forenzi (Basilicata) in zhivi v Bariju, kjer je diplomirala iz tujih jezikov in knjizhevnosti in nato pouchevala do upokojitve. Je zelo plodna knjizhevnic in neumorna kulturna delavka. Objavlja eseje, chlanke, chrtice in pesmi. Ustanovila je zhe pred dobrimi tridesetimi leti mednarodno gibanje *Zhenske in Poezija*, ki mu she vedno predseduje in neprestano organizira delavnice, srechanja in she marsikaj. Je tudi prevajalka in sourednica razlicnih revij. Objavila je 18 pesniskih zbirk, knjigo chrtic in je uredila niz antologij, med katerimi kazhe omeniti *Zgodbe z juga - Antologija juzhnoitalijanske kratke proze* (Ljubljana, 2005).

Leta 2011 je pri ljubljanski zalozhbi Sodobnost International izshla njena antologijska dvojezichna pesniska zbirka *Tra le righe / Med vrsticami*, in med shtevilnimi predstavitvami v Italiji je obenem navijala za slovensko literaturo in nas zelo uspesno predstavljala svojim sorojakom, kar she vedno rada pochenja. Leta 2000 je pesnico predstavila slovenskemu bralstvu s krajshim izborom pesmi tudi *Revija Srp* (shtev. 39-40). Prevedena je v mnogo jezikov, prejela je shtevilne nagrade in priznanja, na svoja srechanja pogosto povabi tudi slovenske pesnice in literate. Nedvomno nadarjena, tenkochutna, zanesljiva in dragocena literarna povezava z nami in s svetom.

Prevedene kvartine *Sitibi Teokritu* so iz njene zadnje zbirke *Versi a Teocrito*, ki je izshla maja 2015 (Progedit - Progetti editoriali srl, Bari 2015) petjezichno, in sicer v italijanskem izvirniku pa v grshkem, angleshkem, nemshkem in ruskem prevodu. Inspiracijo za to pesnitev je dobila na mednarodnem pesniskem kongresu v Atenah in na Kreti v Grchiji, pa tudi med potovanjem tja in nazaj, ko je bilo chasa na pretek, da razmishlja o vsem, kar nas zahodnjake zadeva, kdo vse govori skozi nasha usta, koliko dolgujemo skupnim prednikom itd. Vech o njej nasploh, od prve zbirke dalje, bodisi v omenjeni slovenski dvojezichni zbirki, ki je izshla pred shtirimi leti in jo je mogoche dobiti v nashih knjizhnicah, bodisi na spletu.

Prevedla in zapis o avtorici napisala Jolka Milich

Likovna priloga

Damir Globočnik

FOTOREALISTIČNI IZZIVI

Prva slikarska dela, ki jih je Berko ustvaril po zaključku študija na ljubljanski pedagoški akademiji, imajo abstrakten značaj. Podobno velja za umetnikov poseg v mestni ambient, ko je z mavričnimi barvami pobarval asfaltno pot v Mikloshičevem parku v Ljubljani. Za temeljito spremembo likovnega izraza je bilo odločilno dvomesečno študijsko potovanje, na katerem si je Berko lahko ogledal nekaj razstav predstavnikov aktualnega hiperrealizma. Po letu 1973 je sledilo intenzivno ustvarjalno obdobje, v katerem je Berko izdelal vrsto slikarskih kompozicij, na katerih je s pretanjeno tehniko ameriške retuške (z uporabo zračnega chopicha, akrilnih in oljnih barv) predstavljal povechave fotografij in reklamnih podob, ki jih je nashel v ilustriranih revijah, lastne fotografije in druge motive. Povzemanje motivov iz množičnih medijev je prichalo tudi o vplivih pop arta, vendar je bila osrednja umetnikova pozornost namenjena slikarskim fotorealističnim postopkom. Zato bi Berka lahko oznachili za prvega oziroma najbolj doslednega slovenskega fotorealista. Franc Mesarich je namrech v fotorealističnem slogu slikal krajshe obdobje, Bogoslav Kalash pa je ročno slikarsko delo zaupal t. i. slikovnemu stroju. Tudi drugi slovenski slikarji so zacheli uporabljati fotorealistične postopke, vendar niso izbirali za to smer značilnih urbanih motivov. Slikarska tehnika je zahtevala perfekcionizem, ki ga je Berko vzdrževal tudi pri naslednjih motivnih sklopih.

Motivi odsevov na steklenih fasadah veleblagovnic so bili Berkov odgovor na chas potrošnishtva in blaginje sedemdesetih let preteklega stoletja. Dejstvo, da se tudi v tem motivnem sklopu srechujemo s predelavo fotografije v slikarstvo, je odstopilo svoje mesto izzivu, s katerim nas je soochil umetnik. Hkrati namrech gledamo vech podob oziroma prostorskih nivojev: zrcalno povrshino, odsev mimoidochih in vchasih umetnikov avtoportret s fotoaparatom ter tudi prostor za stekleno steno. Motiv ima realističen značaj, vendar je meja med realnostjo in odsevom ter med interierjem in eksterierjem zabrisana. Celota dobi nadrealen, vchasih celo abstrakten značaj, kar je Berko podkrepil z izbiro barvne lestvice, pri grafikah pa z odtiskovanjem motiva v razlichnih barvnih variantah.

Risbe z barvnimi svinchniki, ki so sestavljene iz nizov drobnih chrt, in grafike z motivi odsevov, pri katerih je Berko preizkushal razlichna barvna skladja, prav tako odkrivajo intenzivna likovna razmishljanja. Izbrana tehnika serigrafije in motivika cvetlichnih shopkov in lonchnic sta omogochali intenzivne barvne

uchinke. Pri grafikah, ki jih je Berko odtisnil na sijajno plochevino, se znova srečamo tudi z »refleksii«. Eksaktna risba, likovna stilizacija in zanimiv koncept so bili vzrok za precejšnjo mednarodno odmevnost oziroma za uvrstitev Berkovih del na papirju na mednarodne razstave. Digitalna fotografija in računalniška fotomontaza sta Berku omogočili snovanje ciklusa računalniških grafik »Nikoli niste daleč od Berkove zvezde«. Berko je lastne grafične in slikarske motive vstavljaj v fotografije krajev, v katerih je razstavljal. Na avtomobilski tablici in na drugih mestih srečamo tudi ime avtorja BERKO. Humoren značaj teh del pomeni redkost v slovenski likovni umetnosti. Podobno je zasnovana skupina fotorealističnih slik, na katerih srečamo Berkova fotorealistična dela in božične zvezde na oglasnih panojih, na primer sliko »Lichilo« (1974), fiktivno razstavljeno v slovenski galeriji A+A v Benetkah, ki jo je Berko preimenoval v A+B (Arte Berko).

Poseben slikarski sklop tvorijo pogledi na parkirishche, cesto, sodobno arhitekturo, v ospredju katerih je Berko naslikal jesensko obarvano listje, ki kot nekakšna »naravna mreža« prekriva urbano motiviko. Na umetnikovo prisotnost znova opozarja njegovo ime. Tak je manjši ciklus slik »Shtemarski vrt«. Ta vrt, ki ga poznamo po sliki Ivana Groharja, se nahaja v bližini Berkovega doma. Berko pa je naslikal sodoben vrt, ki ga predstavlja povezava zlatorumenega listja platane in njegovih odsevov na karoseriji avtomobila ter asfaltiranih površin. Berko je pozoren opazovalec urbanega okolja, ki v slikarske podobe povezuje hkratne poglede na različne motive.

Zanimivo je, da je kljub prevladujočemu ateljejskemu slikanju in delu v grafični delavnici Berko negoval tudi slikanje v naravi. Zdi se, da je avtor na ta način obnavljaj vitalnost svojega slikarskega nagovora. Pri tem je veristichen ustroj predstavljenega naravnega okolja odstopil svoje mesto sproshčenemu preoblikovanju optične pojavnosti pejsazha ter ritmičnemu prepletanju barvnih in oblikovnih poudarkov. Likovna ploskev je lahko prekrita s povzemajochimi nanosi barvnih pigmentov, ki spominjajo na barve in oblike glicinij in vinik. Podobno so zasnovani motivi vrb zhalujk, ki odsevajo v vodni gladini in kljub temu, da gre za črno-bele variante, uchinkujejo slikovito.

Berko

LIKOVNA DELA /FOTOGRAFIJE/

- 1 Lastna podoba, 1979, zrachni chopich, akril, platno, 80 x 120 cm
- 2 Boshtjan, 1978, zrachni chopich, akril, platno, 100 x 100 cm
- 3 Galerija d'arte A + B, 2006, akril, platno, 100 x 160 cm
- 4 Vrata 2 ABCDEF, 2015, akril, platno, 150 x 150 cm
- 5 Shtemarski vrt 5, 2005, akril, platno, 150 x 200 cm
- 6 Model, slikar in gledalec, 2013, akril, platno, 100 x 200 cm
- 7 Cosmos, 2015, akril, platno, 100 x 150 cm
- 8 Selfi, 2015, akril, platno, 100 x 150 cm

Naslovnica

- 9 Vleci-rini, 1978, zrachni chopich, akril, platno, 150 x 150 cm

Berko se je rodil 8. marca 1946 v Ljubljani, kjer je leta 1964 konchal Sholo za oblikovanje in fotografijo ter za svoje diplomsko delo pri prof. Marku Shushtershichu prejel Plechnikovo nagrado. Leta 1968 je diplomiral na Pedagogshki akademiji pri prof. Zoranu Didku in Francetu Urshichu. V letih 1969 do 1974 je poucheval na osnovni sholi v Zheleznikih in od 1974 do 1978 na Gimnaziji Shkofja Loka. Obiskoval je predavanja na Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani. Od leta 1978 deluje kot svobodni umetnik. Prvih je razstavljal leta 1969. Imel je vech kot 70 samostojnih razstav. Sodeloval je na mnogih reprezentanchnih razstavah jugoslovanske in slovenske umetnosti ter na vech kot 50 mednarodnih bienalih in trienalih slikarstva in grafike. Izobrazheval se je tudi na shtudijskih potovanjih po Grchiji, Italiji, Franciji, Nizozemski, Nemchiji, Veliki Britaniji in Shvici. Prejel je vech nagrad in priznanj, med drugim dve odkupni nagradi na piranskem Ex-temporu (1978, 1980), nagrado na reshkem Bienalu mladih (1980), Preshernovo nagrado gorenjskih obchin (1983), veliko nagrado na razstavi Art Contemporain Miniature v Ville-Marie v Québecu v Kanadi (2006). Leta 2011 je prejel Jakopichevo nagrado. Berkove slike so v stalni zbirki Moderne galerije v Ljubljani in Muzeja sodobne umetnosti v Zagrebu. Zhivi in ustvarja v Shkofji Loki.

Esejnica

*Peter Amalietti*SLOVENSHCHINA – PRAJEZIK CHLOVESHTVA
(IV)**Slovenski jezik**

Chetrto in zadnje nadaljevanje namenjam odkrivanju neshtetih slovenskih besed in nashih korenov oziroma korenskih jeder v drugih jezikih – mrtvih in zhivih. Kot smo lahko videli v prvih treh nadaljevanjih, je prav nasha slovenshchina kot pravi naravni jezik ohranila najvechji del besedishcha prajezika. Za germanske in romanske jezike prav vsi vemo, da so nastali shele na zacetku minulega tisoehletja, torej nekaj sto let za Brizhinskimi spomeniki, vendar je starost slovenshchine she obchutno vechja in se meri v tisoehletjih oziroma desetisoehletjih. O tem danes ne pricha le to, da so stari venetski, etrushchanski, frigijski zapisi lahko deshifrirani na temelju slovenshchine, temvech da tudi shtevilni antichni jeziki na chelu s sanskrtom, ki mu je od vseh jezikov prav slovenshchina najblizhja, vsebujejo slovenske besede. Latinshchina je bila prvotno le »latovska« etrushchanshchina (*dom* je postal *domus* ipd.), stara grshchina je vechino svojih besed prevzela iz starejsih grshkih narechij, predvsem iz karijskega (kranjskega) in frigijskega besedishcha. Slovenske besede ali pa njihove korene je mogoche srehati tudi v skoraj vseh drugih znanih, danes mrtvih antichnih jezikih, celo v stari kitajshchini in japonshchini; vse to je bolj ali manj vedel zhe Valvasor, saj je v svojem uvodu k *Slavi vojvodine Kranjske* zapisal, da je kranjski jezik mogoche srehati ne le marsikje v Evropi, temvech tudi po Aziji vse do Japonske. Na koncu pa si bomo le mimogrede ogledali she nekaj slovenskih krajevskih imen, ki jih najdemo raztrshene po vsem svetu.

Che ste prebrali prva tri nadaljevanja, lahko moje zgornje trditve razumete. Do zdaj smo namrech Slovenci v glavnem slishali le, da smo si v preteklosti besede sposojali od Nemcev in Italijanov ter od drugih tujih jezikov (na primer iz srbshchine ali iz hrvashchine), podobno kot si jih danes sposojamo iz angleshchine. Malokdo pa ve, da vsi omenjeni jeziki dolgujejo shtevilne besede prav nashi stari slovenshchini in da so jih torej oni pobirali od nashih prednikov. V nemshkem akademskem svetu leksikografi povsem odkrito priznavajo, da najmanj shestdeset odstotkov vseh nemshkih besed izvira iz »slovanskega jezika«, pravilneje bi bilo rechi »iz slovenskega jezika«; s tem seveda mislim jezik starih Slovenov.

Adam Mickiewicz, poljski pesnik in narodnjak, Preshernov sodobnik, je javno ugotavljal, da je vechina imen za kmechka orodja in opravila v Zahodni Evropi

slovenskega porekla; podobno je v prvi polovici minulega stoletja odkril Franc Jeza, da je v Skandinaviji vechina besed, povezanih s poljskimi opravili, istovetnih z besedami v slovenskih narechjih.

Latovshchina ali latinshchina

Danes Slovenci sicer poznamo pojem latovshchine, a le she kot otroshko igro, nekdam pa so jo uporabljali rokovnjachi, kadar so ropali rojake, da ti niso razumeli njihovih takticnih dogovorov in ukazov. Na srbo-hrvashkem podrochju temu she danes rechejo »shatrovachki jezik«; tudi moskovski hudodelci so zhe zdavnaj razvili poseben, drugim nerazumljiv jezik. Rimljani pravzaprav niso bili nich drugega kot hudodelska zdruzha, saj so nekaj stoletij napadali, plenili in zasedali tuja ozemlja. Zato ni nakljuchje, da so »vechno mesto« *Roma* nashi predniki poimenovali *Rim* (obrnjen »mir«): Rim je postal njihov sovrazhnik, ko jim je z napadi kradel mir in jih naposled zasedel. In che pogledamo malo podrobneje, se nam pokazheta tudi besedishchi starogrshkega in latinskega jezika kot nekakshna latovshchina. Stari Grki so namrech iz nashega jezika izposojenim besedam, njihovim premetankam ali pa korenskimi jedrom, dodajali na koncu –os / –on, Rimljani pa –us / –um.

Ares (gr. bog vojne) – a res? (Ko pride kdo s shokantno novico »Zachela se je vojna!«, ponavadi vprashamo: »A res?«)

Aristokrat (starogr. plemenitash) – stokrat Ari (-jec) / Ari – pomeni v sanskrtu Plemenit; Arijci so sebe imenovali Plemeniti (aristokrat – sto rodov plemenit)

Aristoteles (grshki filozof) – sto teles Ari(-jec); sto rodov plemenit

Celibatus – celibat, celi bat (spolno nedejavnemu udu kozhica prekriva glavico)

Citat – chitat : tatich (uporaba citata ali navedka je brez navedenega vira tatvina)

Collosseum – kolosej

Domus – dom

Gladio (mech) – iz slov. gl. *gladiti*

Liquidus (tekochina) – lik vid (v tekochini viden lik)

Mars (rim. bog vojne) – marsh : sram (sramuje se naj tisti, ki se ne vojskuje in se torej ne udelezhi marsha)

Materia (snov) – iz slov. besede *mati, mater(e)*

Metalus (kovina) – iz slov. gl. *metati* (namrech kovinske sulice ali kopja)

Pomerium (prazen prostor pred obzidjem) – po meri uma (naj vsak poveljnik sam presodi njegov obseg)

Prepucius (kzhica na glavici spolnega uda) – prepucaj! (To je neposredno navodilo za pravilno uporabo: Ochisti!). *Pucati* je stara slov. narechna beseda.

Penis (spolni ud) – peni se (opis izbrizga semena)

Povsem očitno je torej, da se bo morala etimološka znanost zasnovati nanovo, ker je doslej temeljila na napadni zgodovinski domnevi, da se je prava civilizacija začela šele s starogrško in latinsko civilizacijo, ki pa sta v resnici zgolj dedinji in nadaljevalki: predhodniki starih Grkov so bili Pelazgi oziroma Karci, Rimljani pa so le nadaljevali etruščansko (venetsko ali vinedsko) civilizacijo in njene tradicije.

V nadaljnjem predstavljam pregled jezikov, ki imajo s slovenshchino sorodne besede; ta seznam kot tudi manjši izbor tujih besed, ki dokazujejo moje trditve, seveda nista dokončna. Tudi nisem edini Slovenec s takimi pogledi; nekateri so o tem že objavili članki in knjige. Med svojimi jezikovnimi raziskavami sem se načrtno ogibal prebiranja tez in odkritij drugih avtorjev, kolikor dolgo sem le mogel, da sem si lahko ustvaril povsem svojsko podobo in lastno prepričanje. Bom pa nekatere najbolj prodorne in prepričljive avtorje (Anthonyja Ambrozica, Mirka Shtibina, K. B. Meshka, Leopolda Verbovshka, Lucijana Vugo, Iva Petkovshka, Franca Jezo ...) vsekakor predstavil v knjigi *Adamov jezik*, saj izvrstno dopolnjujejo, ilustrirajo in potrjujejo moje trditve.

Pred nekaj leti sta se iz Juhne Indije vrnila Slovenec, pek z Vrhnike, in Slovenka, prostovoljna delavka, in oba sta poročala, da sta v Indiji naletela na plemo, s katerim sta se lahko sporazumevala kar po slovensko – ne vemo sicer, ali sta oba govorila o istem plemenu, saj nista potovala skupaj. To se lahko zgodi le nam, Slovencem, ki imamo v svojem jeziku za zdaj še skrit pravi ZAKLAD (ta beseda izhaja iz ZA-KLAT, torej za zaklat, zato ni chudno, da je baje vsak ZAKLAD ZAKLET) oziroma ZAKLADnico chloveshkega prajezika. Seveda nihče ne trdi, da se je ta prajezik imenoval *slovenshchina*, bolj verjetno je ime *kranjshchina*; ta je tako starodavna, da so jo govorili že prvi ljudje, imenovani Pelagi (Pelazgi), ki so po starogrški legendi bivali v severni Anatoliji (Mala Azija) in so se pozneje večinoma preimenovali v Karijce, pa tudi v Frigijce, Lidijce, Ionce, Mikence in Krechane.

Iz korena *kar-* / *kr-* izhajajo etnična imena: KARIJCI v Mali Aziji – ARIJCI povsod – KARNIJCI na Primorskem in v KARNIJSKIH (Julijskih) Alpah in KARAVANKAH – KARANTANCI (Karnijski Anti) na Moravskem, Slovashkem, v Panoniji in Sloveniji, od tod tudi nemško ime za Koroshko – KÄRNTEN; KARNIOLCI – KRANJCI (po Valvasorju so bili Kranjci tudi Primorci, Istrani, Dolenjci, Shtajerci itd.). V minulem tisočletju, še zlasti v 19. stoletju, se je ta kranjshchina (njen lirski vrhunec je vsekakor Preshernova poezija) z drugimi nashimi narečji zlila v slovenski jezik. Seveda pa so tudi vsa druga slovenska narečja izhajala iz istega prajezika kot kranjshchina in torej vsa temeljijo na istem prajezikovnem substratu. To je menda tudi edina možna razlaga, zakaj najdevamo slovenske besede in nashe besedne korene v skorajda vseh znanih mrtvih in živih jezikih.

Za veliko sorodnost slovenshchine s sanskrtom so Slovenci vedeli zhe za chasa Presherna, konec minulega stoletja pa so to potrdili tudi tuji jezikoslovci.¹ Da je slovenshchina od vseh jezikov najblizhja sanskrtu (starovedskemu jeziku pa she bolj), se zdi chisti chudezh, saj nasha uradna zgodovina za ta fenomen nima razlage. Vse skupaj she dodatno zaplete dejstvo, da je vech slovenskih zasebnih raziskovalcev predantichnih in antichnih jezikov odkrilo njihovo neverjetno sorodnost s slovenshchino; isto pa odkrivamo tudi za skoraj vse znane zhive jezike.

1.	starovedski jezik in sanskrt	15.	starogrshki
2.	dravidski jeziki	16.	ilirski
3.	stara kitajshchina	17.	latinski
4.	aboriginski jezik	18.	starogotski
5.	staroegipchanski jezik	19.	japonshchina
6.	kaldejski in mezopotamski jezik	20.	slovanski jeziki
7.	venetshchina	21.	germanski jeziki
8.	etrushchanski jezik	22.	romanski jeziki
9.	staronordijski jeziki	23.	skandinavski jeziki
10.	hetitski jezik	24.	latvijski
11.	skitski jezik	25.	estonski
12.	staroperzijski jezik	26.	arabshchina
13.	hebrejshchina	27.	turshchina
14.	fenichanski jezik	28.	madzharshchina

Ta seznam obsega zgolj tiste jezike, za katere zanesljivo vem(o), da je v njih mogoche najti slovenske besede in korene, ker imamo konkretne primere enakih in podobnih besed ter korenskih jeder. Staro paradigmo, da je sanskrt oche indoevropskih jezikov, bi torej morali zamenjati z novo: prababica vseh indoevropskih jezikov (s sanskrtom vred) je stara slovenshchina oziroma kranjshchina, nekateri poznavalci ji tudi rechejo venetshchina. V ne tako oddaljeni prihodnosti bo zato slovenistika postala najpomembnejsha lingvistichna disciplina na svetu in nashe pomembno izvozno blago. Sam nenehno odkrivam sorodnosti s slovenshchino v vseh jezikih, ki jih srechujem. Da bi te moje vsekakor drzne trditve dokazal, sem za zacetek izbral angleshchino, ki je danes globalni univerzalni jezik. Nihche sicer ne trdi, da je slovenshchina edini naravni jezik (saj so to vsaj delno tudi drugi slovanski jeziki), vsekakor pa trdim, da je velika vechina drugih zhivih jezikov obchutno mlajshih (od slovenshchine) in da so zasnovani umetno, njihova besedishcha pa so bila povsem odvisna od nakljuchnih prevzemov tujk (sprva staroslovenskih, nato tudi drugih).

Angleščina in slovenščina

Ker z Angležhi nikoli nismo bili sosodje, je sorodne jezikovne značilnosti treba pripisati skupnemu prajeziku oziroma venetščini. V minulem tisočletju se je angleščina, ki je bila govor ljudstva, sicer razvijala pod močnim vplivom francoschine, v kateri je govorilo angleško plemstvo; francoschina pa je nastala pod močnim vplivom latinščine, za katero vemo, da je nanjo vplival etruschanski jezik, ki so ga govorile ugrabljene Etruschanke Sabinke, matere prvih rimljanskih otrok, katerih materin jezik je bil torej etruschanski. Zato je latinščina nekakšna latovska etruschanschina (oziroma venetščina, saj so bili Etruschani le del Venetov) oziroma izvira naravnost iz stare slovenščine. Vendar pa ima slovenščina z angleščino tako veliko skupnih besed, da mora razlaga vključiti še vpliv jezika Venetov, ki so v davnih chasih zasedli Britansko otočje, pa tudi vpliv NORmanov, ki so osvojili Anglijo leta 1066 (ker so bili sorodniki nashih prednikov NORijcev, je njihov jezik izviral iz istega prajezika kot slovenski). Staro ime za Anglezhe AN-gl-I tudi ni daleč od praslovenskega rodovnega imena ANTI.

Za zdaj pustimo ob strani zgodovinske razlage, kako je sploh mogoče, da sta si dva prostorsko povsem ločena jezika v nekaterih delih besedishča tako podobna, ter se raje posvetimo zgolj besedishču v obeh, saj je to, nasprotno kot zgodovina, stvarni in zhivi dokaz, ki ga je mogoče preverjati po slovarjih.

Shtevniki:

ONE – ENO

TWO – DVE

THREE – TRI

SEVEN – SEDEM

Pritrdilnice in nikalnice:

staroangl. AYAY – JA, JA

staroangl. in sod. YEAH – JE

YES – JA

staroangl. NEY – NE

NO – NE

Zaimki:

staroangl. THEE – TI

staroangl. THOU – ONI

ME (izg. MI) – ME, MENE, MENI, MI

WE (izg. VI) – MI (zamenjava VI in MI kazhe, da so nashi predniki Anglezhem rekli VI in so Angležhi zato mislili, da to pomeni MI, ker se je VI nashih prednikov res nanashal nanje)

THEY – ONI (izg. DEJ, torej DAJ!) ONI so zavojevalci, ki zahtevajo; to pomeni, da so bili nashi predniki v Angliji dokaj vljudni zavojevalci, nevljudni bi si namreč vzeli kar sami.

Zamenjava zaimkov pove, da so v chasu rojevanja angleščine Britansko otočje zasedli praslovensko govoreči tujci, ki so domorodcem nalozhili davke. Slovenski zaimke prve osebe množine MI so napachno prevzeli v ednini, ker sami niso poznali sklanjatve besed (tudi sedanja angleščina jih ne pozna) in so pach verjeli, da govorec govori o sebi, ne pa o svojem rodu. Takih nesporazumov in pomot je pri nastajanju umetnih jezikov veliko.

Svojični zaimke:

MY /izg. MAJ/ – MOJ

V angleškem in slovenskem besedishchu najdemo she vrsto drugih znachilnih primerov ujemanja.

1. angleške in slovenske besede z enakim ali skoraj enakim zapisom:

BET (stava) – BET : TEB (zate)

GOD (bog) – (imeti) GOD /góđ

KISS (poljub) – KIS (ustnice se v obeh primerih nashobijo)

LOVE (ljubezen) – LOV (ljubezen je lov, pri katerem lovec postane zhrtev svojega plena)

LET (pustiti) – LET (-eti)

POT (posoda) – POT : TOP

RED (rdeche) – RED (rdecha barva je bila nekđaj svéta in svetost vnasha red v kaos)

SLED (sanke) – SLED (sanke pushchajo sled)

STAR (zvezda) – STAR (zvezde so stare)

TOP (vrh) – TOP

TRICK – TRIK (od tod tudi nasha stara beseda SHTRIK)

VERY (v angl. prav, zelo; prav zares; v polnem pomenu) – VERI (po moji VERI)

2. skupne besede, ki se jih enako izgovori v obeh jezikih:

BERRY (jagoda) – BERI (jagoda ali zrno, ki ju je treba nabrati)

CREEK (draga, ozek zaliv) – KRIK (v njej ali njem dobro odmeva)

CROW (vrana) – KROV (najbrzh je angl. domachin vprashal nashega prednika, kako se po njegovo imenuje ptich na hishi, ta pa je menil, da sprashuje za streho, in mu je odgovoril: krov)

WORK (delo) – KROV (chlovekovo prvo delo je poskrbeti za krov nad glavo)

(to) CHAR – (o)zhgati, (o)paliti, (z)ogleniti; (z)ogleneti, pochrmneti – CHAR (to je tako stara beseda, da sega v chas, ko se je chlovek shele nauchil uporabljati ogenj in je bilo zanj to kot nekakshna charovnjija)

CHAIR (stol) – CHER (stol in cher se po videzu ne razlikujeta, she zlasti che se je na cher mogoche udobno usesti)

(to) DIE (umreti) – DAJ (Angli so raje umrli, kot pa da bi zavojevalcu dali, kar je terjaj)

DEAR (dragi) – DIR (od tistih, ki nam niso dragi, zbezhimo)

FINE (dobro) – FAJN (dobro – slovenska narechna beseda)

HOOD (kapuca, krinka) – HUD

(to) LAY (ležhati) – (g)LEJ

LIE (lazh) – LAZH, LAG(-ati)

(to) LICK (lizati) – LIZ (-aj, -ati)

LOAN (posojilo) – LON (zast. izraz za posojilo)

LOCK (ključavnica) – LOK (stare ključavnice so zares imele obliko nekakšnega loka)

LOW (nizko) – LOV (lovec na prezhi je nizko pri tleh)

MATCH (tekma) – MECH (tedaj, torej na zacetku drugega tisočletja, so imeli tekme predvsem v mechevanju)

MATCHES (vzhigalice) – izg. MECHI(-s) (vzhigalice so kot nekakšni drobceni mechi)

MAY (nepravilni gl.: sméti) – (i)MEJ

OWN (lasten) – OVEN (najbrzh so naši predniki reshevali vprasanje, chigav je neki oven)

PEAR (hrushka) – PIR (zast. gostija)

RAY (zharek) – REJ (stara koroshka plesna veselica)

RICH (bogat) – RICH : CHIR (bogati dobijo hitro chir)

(to) ROW (veslati) – ROV (gibi pri veslanju so podobni tistim pri kopianju rova)

SIN (greh) – GREH (spolnost)

SUN (izg. SAN) – SONCE

(to) SEEK (iskati) – SIK(-ati)

(to) SHINE – SHAJN (narečna beseda, ohranjena v rezijanshchini)

SWEAT (pot, znoj) – SVET

SWEET (sladek) – SVIT

3. angleške in slovenske besede s skupnimi koreni:

BROTHER (brat) – BRAT

CLAN (klan) – KLAN (pa tudi CHLAN)

DEVIL (hudich) – DEV(-a), staro slov. ime za božhanstvo ali boginjo

DOUGHTER (hchi) – DOT(-er), oče mora zanjo dati DOTO : O(D)TOD, ki gre skupaj s hčerjo od hishe

FATHER (oče) – FOTR (zast. oče), tudi BOTER

FOODER (seno) – FUTER (slov. narečno: hrana)

MOTHER (mati) – MATER

SISTER (sestra) – SESTRA

SON (sin) – SIN

WOLF (volk) – VOLK

4. angleške in slovenske besede z enakim ali nasprotnim pomenom:

(to) CHEER (razveseliti; vedro razpoloženje, odobravanje) – CHIR (povsem nasproten pomen)

DREAM (sanje) – DREM(-ezh, -ati)

EDEN (raj) – EDEN (raj je samo eden)

(to) MOCK (norchevati se) – MOK(-a), burkezhi so si obraz pobelili z moko

NOSE (nos) – NOS

OVEN (pečica, pech) – PECH (najbrzh so ovna pekli v pechi, ko je prishlo do nesporazuma)

5. zrcalne angleshke in slovenske besede:

LAV (izg. besede: love) – VAL (ljubezen je kot val, ki nas ponese s seboj)

LUCK (srecha) – KAL

Primerov podobnosti med angleshchino in slovenshchino, še posebno v korenih besed, je toliko, da jih tukaj ne kazhe nadalje razchlenjevati. Mimogrede naj le omenjam, da je angleshchina iz imena nashega naroda (Sloven/e) celo skovala vech besed, ki imajo za nas precej zhaljive pomene: sloven, Slovene, slovenliness, slovenly; slednja (izg. sla´v*nli) npr. pomeni 1. umazan; nebrizhen, nereden; figurativno: nemaren, zanikrn; 2. nemarno, nebrizhno, zanikrno.

Po tem lahko sklepamo, da so tedanji Anglezhi zelo trpeli pod trdo peto nashih prednikov in je marsikaj, kar je bilo povezano z nami, z nashim imenom vred, dobilo slabshalni pomen. Podobno je bilo v srednjem veku, ko so Anglezhi (in tudi Italijani) sifilisu rekli »francoska bolezen«, Francozi pa so ga prav nasprotno imenovali »angleshka bolezen« ... Da vsak umetni jezik zaznamuje tudi »ideologija«, ki se zrcali v njem, lahko vidimo na primer iz angleshkih besed *right* (desno, pravilno) in *left* (levo, tisto, kar ostane); desno je pravilno, desnichar je zdrav (podobno zhe v latinshcini: dexter – sinister, laevus).

Sanskrt in slovenshchina

Velika sorodnost slovenshchine in sanskrta je bila na Slovenskem shirshe znana zhe v shestdesetih letih 19. stoletja, dobrih sto let pozneje pa so tuji jezikoslovci (leksikologi ali besedoslovci) ugotovili, da je od vseh jezikov ravno slovenshchina najblizhja sanskrtu, saj imata skupnih vech kot trideset odstotkov korenskih jeder. Obenem imata tudi shtevilne sorodne slovnicne znachilnosti, she zlasti je zanimivo, da imata oba jezika tudi dvojino in sklanjatve, ki so marsikdaj celo docela istovetne. V zadnjem chasu to fascinantno podobnost odkriva in razkriva tudi vse vech Slovencev, vendar pa skoraj vsi (s tujimi lingvisti vred) to napachno razlagajo, saj sklepajo, da je slovenshchina te skupne besede prevzela ali dobila od sanskrta. Jaz pa menim, da sta oba jezika svoje besedishche prevzela iz prvotnega prajezika, pri chemer je slovenshchina precej starejsa od sanskrta; ker se je obchutno manj razvila, je ostala precej blizhja prajeziku kot visoko razviti klasichni sanskrt.

Poglejmo zdaj nekaj primerov enakih ali podobnih besed v slovenshchini in sanskrtu. Za lazhje iskanje sorodnosti je treba uposhtevati nekaj znachilnosti:

sanskrt je nagnjen k akanju, torej k pogostejshi rabi samoglasnika **A**, marsikdaj pride do določenih aliteracij oziroma zamenjave chrk: nash **K** lahko v sanskrtu postane **C** (ali nasprotno), **S** se spremeni **SH** (ali nasprotno), **C** v **CH** (ali nasprotno), **Z** v **ZH** (ali nasprotno), **B** se včasih spremeni v **V** (ali nasprotno), **J** v **ZH** (ali nasprotno). Včasih sta besedi po chrkah enaki, le drugache ju je treba obrniti (premetanke), najpogosteje pa so drugachni samoglasniki, ki so bolj spremenljivi del besede kot soglasniki. Omenili smo zhe, da so nosilci pomenov besed soglasniki in da korenska jedra obichajno tvorita dva soglasnika, med njima pa je (spremenljivi) samoglasnik.

Včasih naletimo na diametralno nasprotni pomen v obeh jezikih pri sicer na videz skoraj povsem enakih besedah. Tudi pri oznachevanju spola besed pri sanskrtu velja prav nasprotno: moshki spol oznachuje pripona *-a*, v slovenshchini pa ta praviloma kazhe zhenski spol. Teh podobnosti, sorodnosti in nasprotnosti, ki pa tudi zrcalijo podobnost, je she veliko; tukaj si oglejmo nekaj konkretnih besed, ki sem jih med brskanjem po novem sanskrtsko-slovenskem slovarju mimogrede odkril; che bi se namrech zadeve lotil bolj temeljito, bi ta seznam obsegal vech kot sto strani.

abhividhi – v videnje	ekhathi – tekati
achati – zacheti	gava – krava
adhjati – dojeti	gavaja – goveja
agni – ogenj	gavya – kravja
agnishtha – ognjishche	ghrita – ogret
akraja – trgovina na drobno	giri – gora
<i>/glej pripombo pri ameja/</i>	govadha – govedina
ameja – neomejeno, brezmejno	govindha – govedar
<i>/a- je v sanskrtu nikalnica ali zanikanje/</i>	gopati, goshpati – gospod
ankati – sankati	gospa – varuh govedi
anulepa – maziljenje, lepotichenje,	grhi, gharnote – goreti
»a ni lepa«	grabti – zgrabiti
anzhani – zhena	hima – zima
arusha – ruso (rdeche)	hudati – hoditi
arzhati – zharchiti	irasjati – razsajati
beshati – bezhati, peshachiti	jivina – zhivina
dadhate – dati	juga – igo, jarem
daru – drva	jusha – juha
dattra – dar	jutha – jata
dina – dan	mada, madhu – med
driti – dreti	madhu, madishtha – medica
dru – drevo	mas, mans – meso
dur – duri	mas – mesec (dni)

masa – mesec	sivana – shiv
matr – mati, mater	sivika – shivilja
megha – meglja	sivjati – shivati
meghajate – (za)megliti	smajana – smehljanje
mehana, vasti – mehur	smarana – zmerjanje
mishati – odpreti oči	smrtirodha – pozaba
mrtaka – mrtvak	sotseka – visoko, vzvisheho
nabhas – nebesa, nebo	spash, pashjati – paziti
naga – kacha	sthal – stati trdno
nish, nakta – noch	sthala – shtala, hlev
pa, pati – piti	stobhati – stokati (od sreche)
pacha, pachati – pechi	sudhi – razsodno
palajati – popeljati se	suprija – zelo prijetno
palati – peljati se	suvati – suniti
palita – paliti, zazhgati	tama – tema
parjeti – prijeti	tarunakha – trn
pasati – opasati	tekate – iti
pashava – pasha	trajate – varovati, ohraniti
pasha – past	uda – voda
pashjan – pazhnja	udbharati – odbrati
pashu – pazi!	udijarti – oddirjati
pashuvja – pasha, pashnja	udra – vidra
pat-jate – paziti, pasti	undati – dati ven
pelati – peljati	upakirana – pokrivanje
pibati, papijat – popivati	upalobhajati – obljubljeni
piti – pitje, pijacha, pivnica	(upal obhajati)
pratrasati – pretresti, prestrashiti se	vanati – zveneti, odzvanjati
prija – prijetno	varana – snubljenje
prijasha – biti drag	varutr – varuh
prijazhana – ljubica	vasa – bivalishche
putika – gniloba, smrad	vasati – vasovati, stanovati (v vasi)
ruch, ruk – luch	vashti – voshchiti
sada – sedenje, sed	vatsaka – bacek ali backa
sampiti – popivanje	vedas – veda
samplava – poplava, potop	vjachati – razviti, razshiriti
samprasana – dovoljenje (samo vprasha naj ...)	vodham – voditi
samprija – prijateljsko, naklonjeno	urna ali aviloma – runa, volna
sanjora – spanec, spanje	zhihite – odhiteti naprej
sivaka – krojach	zhivati – zhiveti

Od kod izvira ta velika podobnost dveh jezikov, ki sta si danes prostorsko in časovno sicer močno oddaljena, nam bo v bližnji prihodnosti najbrž razkrila genetika; znano je že namreč, da med Indijci in Slovenci obstajajo velike genetske podobnosti, še zlasti s Sikhi iz Amritsarja in okolice. Niti jezikovne niti genetske sorodnosti Slovencev in Indijcev uradni zgodovinarji ne znajo pojasniti in na temelju svojih virov tega niti ne morejo, vendar je očitno, da so bili nekoch, pred vech tisočletji, naši predniki tako ali drugače neposredno povezani s t. im. »Indijo Koromandijo«, morda so tam tudi bivali. Joshko Shavli, eden pionirjev venetologije, je odkril, da ime Indija izvira iz toponima Vindija (kot se sicer tudi imenuje gorovje na jugu indijske podceline), ta pa iz etnonima Vindi (Vendi ali Veneti), ki označuje pleme naših prednikov. V Vojvodini še danes obstaja mesto Vindija.

Slovenski toponimi po vsem svetu

Potem ko so na različnih področjih po Evropi odkrivali sštevilne povsem slovenske toponime, predvsem imena gora, rek in dolin pa tudi mest oziroma vasi, je vech naših nepoklicnih zgodovinarjev zachelo javno dvomiti o še vedno uradno veljavni »pravljici« o naselitvi Slovanov v šestem ali sedmem stoletju. Sam sem na zacetku devetdesetih povsem po nakljuchju podobno odkrival med vozhnjo po Shvici, kjer je res najti veliko slovenske toponimike, zlasti imena gora in rek. Celo ime Shvica pripisujem slovenskemu izvoru z dvojno razlago: Shvica je visokogorska dezhela, med hojo po njej se chlovek močno poti (shvica), obenem pa so njeni prebivalci tako zelo marljivi, natanchni in delovni, da kar »shvicajo«. Shvicarski staroselci se imenujejo Reto-romani, kar lahko poslovenimo kot romanizirani Retijci (Rezijan/c/i), ki so nekdej segali vse do Francoskih Alp, zdaj pa so ostali samo še v Reziji. [O tem prim.: Branko J. Hribovshek, *Imeni Raetia in Schmyz*; Revija Srp, 75-76/2006; 77-78/2007 – op. ur.]. Prav tako so novejshe genetske raziskave (DNK) danasnjih evropskih narodov in etrushchanskih mumij pokazale, da ima del sodobnih Slovencev petsto let starejsi gen kot vsi drugi znani narodi, obenem pa se je potrdila enakost etrushchanskega gena in gena, ki ga ima del sodobnih Slovencev, in zatorej ni nobenega dvoma o našem bližnjem sorodstvu z Etrushchani, nich manj pa tudi z vsemi drugimi Veneti. Ne pozabimo tudi, da ima od vseh znanih narodov skupen gen (oz. njegov podtip) z evropskim praochetom Ötzijem edinole del sodobnih Slovencev. Torej sodobne genetske raziskave, ki so shele v zametku, potrjujejo venetsko tezo enako, kot jo tudi jezikoslovna spoznanja, ki sem vam jih predstavil.

Vzporedno z odkrivanjem slovenskih besed v venetskih/etrushchanskih zapisih so slovenski venetologi svoja odkritja dokazovali zlasti s sštevilnimi slovenskimi toponimi, ki so jih ugotavljali po vsej Evropi; o teh odkritjih so izdali vech knjig, v katerih so temeljito obdelali tovrstno toponimiko v Severni Italiji, Avstriji, Shvici,

Nemchiji, Provansi in Angliji. Vendar pa je mogoče odkrivati slovenske besede tudi v shtevilnih toponimih na področjih, kjer za Slovence in Slovenijo niso nikoli niti slišali. Navedel bom le par zadevnih primerov iz tujine.

Breg – Berg; neshteti *bergi* (-bergi) v Nemchiji (npr. Nürnberg) in Skandinaviji

Brest – pristanishko mesto v severni Franciji

Bruselj – brus, bruselj (nesporno nas v Bruslju tako in drugache »brusijo«)

Dolomiti – DOL LOMITI (ko gresh DOL, se poLOMISH; ime hribovja svari, da je spust z njega nevaren, she zlasti med smuchanjem na Sella Rondi)

Holm – Grich: neshteti Holmi in –holmi v Nemchiji in Skandinaviji (npr. Stockholm; tudi »shtok« je stara slovenska beseda, ki so si jo od nas izposodili Nemci)

Marmolada – najvishji vrh v Dolomiti (prim. marmelada)

Oslo – staro kmechko orodje oselj ali osla za ostrenje kose

Ottava – otava (cheprav lezhi dalech na severu, pa lahko tam zhe kosijo travo)

Ravena – to italijansko mesto lezhi na RAVNINI

Severn – reka, ki teche v Angliji s severa na jug

Tabor – ime mnogih gora po svetu, nedalech od Kaira je tudi kraj Tabor. Prvi zgodovinar Herodot (po materi je bil Karc) poroča, da so se tja naselili Karci (sicer doma v Mali Aziji), ki so bili prvi tuji naseljenci v faraonovi dezheli.

Namesto da bi nadaljeval ta seznam v neskonchnost, zainteresiranim bralcem priporočam, da tudi sami zachnejo pozorneje spremljati pomenljivost zadevne toponimike.

¹ *Sanskert, klasichni indijski slovstveni jezik, je spoznala Evropa v 16. stol., ko je prinesel o njem prve novice italijanski potnik Filippe Sassetti. V 17. in 18. stol. so se posamezni misijonarji, jezuiti, nauchili sanskerta. Ko se je kasneje v Indiji zachelo angleshko kolonialno gospostvo, so Angleshko-vzhodnoindijsko družbbo, v zachetku chisto trgovsko podjetje, vodili zgolj praktichni nagibi pri preucevanju staroindijskega slovstva. Anglezhi so morali pozñnati indijsko pravo, da so lahko sklepali zase ugodne pogodbe. (Bernhard Jacobi)*

Béla Hamvas

VODNAR

1.

Vsak, ki se vsaj malce spozna na astrologijo, ve, kaj je precesija. Ta izraz namreč označuje premike, ki najbrž izzovejo prestavitev zemeljske osi. Vemo, da v času poletnega solsticija Sonce vzide natančno na nichelni stopnji ozvezdja Orion, za chasa jesenskega enakonočja pa natančno na nichelni točki ozvezdja Tehtnica. Prvo je zacetek poletja, drugo pa zacetek jeseni. Vendar pa se po navadi zadeve ne ujemajo povsem. Zaradi prestavljanja zemeljske osi iz leta v leto prihaja do odstopanj, ki pa jih ni mogoče izmeriti. Sončni vzhod se prestavlja za dlako. Vendar pa je tudi res, da je ta razlika v dveh letih skoraj zanemarljiva, v sto letih pa jo je mogoče meriti, čeprav tudi ni ravno velika. V dva tisoč letih pa ta razlika znasha približno trideset stopinj nazaj, saj se točka poletnega solsticija prestavi naprej in to imenujemo precesija.

Zaradi precesije pride do polozhaja, da po dva tisoč letih Sonce spomladi ne vzide več na nichelni točki ozvezdja Oven, temveč – ker je prishlo do zasuka za trideset stopinj v ozvezdju za Ovnom – na nichelni stopinji Rib. Ko pa mine dva tisoč let, pomladno Sonce ne vzhaja več v Ribah, temveč se premakne in prestopi v naslednje ozvezdje, v Vodnarja. Temu pojavu pripisuje astrologija le toliko pomena kot tudi drugim kozmichnim pojavom, pozna ga in nich drugega.

Vzhodnjashka astrologija pa pove, da takih približno dva tisoč let tvori en svetovni mesec, dvanajst svetovnih mesecev ali okoli enaindvajset tisoč let pa tvori svetovno leto. Bolj prostrana, močnejsha in shirshe pojmovana vzhodnjashka astrologija je odkrila vzajemno povezavo med gibanjem zvezd in usodo chloveshtva. Posamezni svetovni meseci tvorijo velikanske zgodovinske dobe, ki jih po grshko imenujemo »eoni«. Ti meseci so tako zelo zaprti, da je prehod iz enega v drugega tudi kritichen. Na polovici svetovnega leta, torej vsakih šest mesecev, pa nastopi velika katastrofa. Taka je bila tudi zadnja – trinajst tisoč let pred našim shtetjem, ko se je potopila Atlantida.

Dandanes pa zapushchamo ozvezdje Rib. Mesec se je konchal in eon tudi. Prishli smo v kritichni chas, to skoraj vsi občutimo na lastni kozhi. Zdaj prehajamo v naslednje znamenje, v Vodnarja, chemur bo sledilo povsem novo zhivljenje, ker se je staro konchalo. Nastopili bodo dogodki, ki bodo v temeljih pretresli celotno Zemljo in chloveshtvo. O tem govori dva tisoč let zgodovine. Kakshna bo ta Vodnarjeva doba, ne ve nihche. V tem trenutku lahko spoznamo le, kaj se dogaja, ko iz Ribe prestopamo v Vodnarja.

2.

Pred petdesetimi leti je Le Bon izjavil, da zhivimo v chasu, ko bo zavestno delovanje posameznika nadomeshcheno z nezavednim delovanjem mnozhice. Tedaj ta sprememba ni bila videti le povsem nedolzhna, temvech celo dobrodosla. Vech jih je bilo, ki so mnozhice hujskali k uporu. Marx in apostoli socializma so pripravljali revolucijo, cheprav jim she zdalech ni bilo jasno, kakshen znachaj ima njihovo delovanje. Che bi le vedeli, da mnozhica na oblasti sploh ne bo uresnichila velikih idej chloveshtva tako, kot so sicer verjeli – she vech, ker je mnozhica morala zacheti sama pri sebi, kakor je tudi sama s sabo postala svoje lastno celovito bitje in narava, bo preprosto izbrisala vero v možnost uresnitchitve teh zamisli – tedaj apostoli svojih spisov zagotovo ne bi pisarili s tolikshno lahkotnostjo. Che bi danes vstali Marx, Engels, Lassalle ali pa kak drug revolucionar, in ko bi videli, za kaj so se tako ognjevito zavzemali, bi jih to zachelo skrbeti. In che bi v njih bila, kakor je bila tudi v vechini, vsaj iskra resnobnosti, bi ti siromaki, ko bi jih premagalo samoobtozhevanje, zajecljali: »Tega si nisem zhelell!« Vsi so namrech verjeli, da so v mnozhicah angeli. Danes bi takoj vedeli, da so se motili, in bi sprevideli, da so prebudili poshast. Zdaj je zavestno delovanje posameznika nadomeshcheno z nezavednim delovanjem mnozhice. Ochitno bi apostoli uvideli, da je druzhba v funkciji nechesa drugega. Oblast mnozhice pomeni, da namesto individualne, jasne, razumne, trezne in marljive dejavnosti nastopi motna, slepa, meglena in nezavedna dejavnost mnozhice, s tem pa potemni in potone celotno chloveshko bistvo. To pa je bilo tisto, o chemer revolucionarji niso premishljevali. Obstajali pa so tudi ljudje, ki so doumeli pomen oblasti mnozhice. Dojeli so, da ne gre za oblast. Polozhaj v svetu se je spremenil. Proces ni druzhben, temvech precej globlji: sega v temelje zhivljenjskega ustroja. Mnozhica, ki se pojavi na povrshju, je vselej povezana z nezavednim delovanjem. Tedaj postaneta individualno in jasno mishljenje ter delovanje odvisni od motnega in nezavednega delovanja mnozhice. Tisto, kar je preprosto in razumljivo, je odvisno od slepega in motnega, tisto, kar je vishje, je odvisno od nizhjege. Pojavi se obrnjen polozhaj in chlovek zachne zhiveti tako, da visi z glavo navzdol. Posledic tega ni mogoche predvidevati.

Drugi rod socialistov, Paretto in Saurel, je jasno uvidel, da ne moremo govoriti o bratstvu in svobodi mnozhice niti o zmagoslavju velikih zamisli chloveshtva. Ta rod svojih nazorov ni izrazil tako grobo. Razredni boj burzhoazije in proletarcev je na povrshju druzhbeni pojav, pod njim pa se odvija bitka med jasnim zavedanjem in slepim nezavednim. Ta bitka se tedaj ni konchala.

Paretto skrusheno ugotavlja, da manj ko neka misel jasno podaja vrednost resnice, bolj ugaja mnozhici. Ta kalni in negotovi nekaj je on poimenoval reziduum. Ta je nesmiseln, in cheprav spodbuja, to pochenja povsem iracionalno in ne dosezhe prav nichesar. Ta vrsta mishljenja je znachilna za mnozhice, sicer pa nima prav nobene zveze s premishljevanjem, kakor tudi ne s tistim, kar Saurel imenuje mit. Mit obstaja zato, ker mnozhica ne zna premishljevati, uvideti in odmeriti: mit je usedlina strasti, sle oziroma nagona.

Zhe drugi rod je uvidel, da je reziduuum oziroma mit znamenje prepoznanja nezavednega delovanja množice, kot tudi, da se je začel boj med zavedajočim se misljenjem in nezavednim, ter da ta boj še traja. Da drugega ni videl, mu ne moremo zameriti. Sposobnosti teh ljudi so bile namreč povsem povprečne.

Naposled pa še o takih, ki so položaj doumeli zhe na prvi pogled. Predvsem Kierkegaard in Nietzsche, nato pa še majhna družina: Fauguet, Merezhkovski, Pannwitz, Evola, Berdjajev, Valery, Ortega in Jaspers. Ta seznam ni dokončen in tudi ne vrstni red. Tisto pa, kar so videli, je bilo tole: množica, ki se je dotlej nahajala spodaj, se je prebila v višje družbene sloje. In tokrat – nasprotno kot za časa selitve ljudstev – ni barbar napadel bolj razvitega in vzvišenega človeka od daleč in na zunan, temveč od spodaj in znotraj. Nezavedno se nahaja v samem človeku, dvignilo se je in zdaj se množica nahaja v sami družbi. To je nova selitev narodov, navpichni preboj barbarov. In vzporedno s tem se položaj ne spreminja le navzven, temveč je ta izgon razvitega in vzvišenega človeka ter uničenje razvitega in vzvišenega načina življenja spreobrnil tudi psihološki položaj človeka. Tisto, kar je bilo zgoraj, se je potopilo. Zgoraj ni razum, temveč nagon, ne svetloba, temveč tema, ne red in niti treznost, temveč nered in strast. Ne zavedno misljenje, temveč reziduuum in mit. Zato se je sprevrgel tudi red pri izbiri, vrednotenju, usklajenosti in okusu.

Podobna katastrofa je doletela človeka, ko je Zemljo preplaval potop in se je chloveshtvo potopilo v ocean. Vendar pa je bil tedaj ta potop zunanji, kakor je bila zunanja tudi selitev narodov – danes pa človek tone v lastno nezavednost, družba pa v lastno množico. Ocean je nezavedno in nezavedno je ocean. Potop pomeni potopitev v nezavedno. Danes živimo notranji potop.

3.

Ta novi položaj, ko pride navzgor tisto, kar je bilo spodaj, ni nič manj usoden, kot če se potaplja tisto, kar je bilo zgoraj. Mesto množice je spodaj, kakor je spodaj tudi mesto nezavednega. Tako jima je bilo usojeno. Dokler vol vleče voz ali pa orje, je sveto bitje; če pa utone, se pretvori v hudicha, preneha sejati svetlobo, njegov ogenj pa postane ognjeniški. Tudi ko se nezavedno, katerega mesto je bilo spodaj, znajde zgoraj, postane enako demonsko kot zavedanje, katerega mesto je bilo zgoraj, a se je spustilo dol. Sveta vprezhna žival postane zmaj, angel svete svetlobe pa satan. Kajti tisto, kar je spodaj potrpezhljivo, se zgoraj spremeni v poshast. In tisto, kar je zgoraj sijochi angel, je spodaj hudich. Tudi to, da se je vprezhna žival prelevila v zmaja, je katastrofa, kot je katastrofa tudi, če se angel spremeni v satana.

Obstajajo pa tudi ljudje, ki si celo še danes drznejo verjeti, da je vprezhna žival zhe dovolj dolgo vlekla jarem in da je chas, da zasede mesto angela, ta pa naj zdaj postane plug. Taki nazori bi si zaslužili pozornost le v primeru, ko bi lahko

obenem naredili, da bi chlovek nosil trebuh na vratu, mozhgane pa pod trebuhom. Enako smiselno bi bilo tudi zaprositi drevje, naj odslej iz zemlje molijo korenine, veje pa naj pozhenejo v tla. Trebuh zgoraj na vratu bi prav tako postal demonski kakor tudi mozhgani pod trebuhom. Če bi chrevesje zachelo premishljevat in bi si nachrtovalo zhivljenje, bi bile to chrevesne misli. In tudi prvo znamenje prihoda mnozhice na oblast je bila prav okrepitev chrevesnih misli: najpomembnejshe je postalo vse, kar je hrana, ekonomija, zhelodec, pozemske dobrine in jedi. Celotni obstoj zmaja tvorita zhretje in spanec. Če se ne more najesti, se odpravi na lov in pobije prvega, ki se mu najde na poti. Potrebuje surovino – vodilo obdobja mnozhice je: surovina. Vendar pa bi se v primeru, da bi se mozhgani spustili in zasedli mesto chrevesja, v tej temi, ki je ni vaje in ki nasprotuje njegovemu bitju, chlovek zagotovo uprl. Enako je danashnji padli duhovni chlovek le she navaden upor. Uporni mozhgani pa so enaki chrevesju, ki premishljuje. Nich manj niso demonski, kot je drevo s korenino navzgor in vejami navzdol. Angel se mora v jarmu spremeniti v satana, kot se enako vol na prestolu spremeni v zmaja. Glede nedavnih ugotovitev naj to zadostuje.

4.

Psihologija mnozhice nam je dovolj blizu, da vsakdo med nami pozna vsaj glavne obrise splošnih nachel, ki so jih odkrili zhe Le Bon, za njim pa MacDougal in Lévy-Bruhl. Mnozhice se med seboj prav nich ne razlikujejo. Kdo se je zbral, sploh ni pomembno – diplomati na kongresu, akademiki na seji, poslanci na zasedanju parlamenta, ucheni v razredu, drzhavljeni volivci, sindikalisti, poljedelski delavci, sodniskhi porotniki ali gledalishko obchinstvo. Zakaj je to vseeno? Ne glede na to, za kakshno skupino gre, se namrech tedaj chlovekovo zavedanje – in tudi ne glede na to, koliko je posameznik sicer razvit – degradira. V mnozhici se individualno zavedanje iznichi. Mnozhica ima drugachne lastnosti, ki so neodvisne od vsakega posamichnega vedenja, saj to postane nezavedno. Ker je razburjena, lahkoverna, pristranska, zaostala, tiranska, topa, mrachna in histerichna, ne poseduje ne pameti in ne mochi sklepanja, ne zna presojati in jo je zlahka mogoche preprichati, she lazhe pa voditi in preslepiti. Ko se potopi v mnozhico, se tudi najrazumnejshi chlovek v hipu poneumi. Mozhgani se izklopijo, razum preneha delovati, zavedanje potone, njegovo mesto pa zasede za mnozhico znachilno temno, motno, labilno omrtvichenje. Jasen in trezen razum ugasne, oblast nad chlovekom prevzamejo nenadzorovani nagoni in chlovek se brez zadržhkov vkljuchi v mnozhico. *The group is feeling and acting as one soul* – pripadniki skupine se stopijo v eno samcato dusho. Mnozhica ne presoja in ne preudarja, ne ljubi, si ne prizadeva, da bi razumela, temvech se boji, besni, bulji in se pokori.

Vendar pa predvsem rushi, kot pove Le Bon. Nato dodaja: Vzpon mnozhice vselej spremlja negativni rezultat in zato ima mnozhica nalogo unichevati kulture. Mnozhica je morda stanje pod posameznikom, morda pa za njim. Dusha se

zachne drugache vesti: posameznikovo zavedanje o sebi tako zelo potemni, da po Lévy-Bruhlu chlovek izgubi sebe in sebe pomesha z drugim. V kolektivnem stanju chlovek verjame v nekaj, v kar sicer ne verjame, temvech se tako zgolj na splošno verjame. Chlovek preneha biti individualno bitje, temvech se poistoveti z nechim – s stalishchem, chustvom, z dejanjem, morda tudi s predmetom ali pa z drugim chlovekom. Ta pojav so poimenovali *participation mystique*. Ker nima niti nujnih sredstev za primitivno presojo, nezavedno nenehno mesha sebe z nechim ali nekom drugim ter tudi sprejme nazore drugega in zhivi njegovo zhivljenje, medtem ko se njegovo zavedanje o samem sebi napol razprshi in lebdi v motnih globinah nagona.

5.

Ta kratki opomnik pa nujno spomni she na nekaj drugega. Tudi pri tem je treba prichakovati, da bo to v glavnih potezah prav tako zhe znano. Shtevilni so zhe do popolnosti opisali – she zlasti Merezhkovski, Pannwitz, Rathenau in Kayserlink – pojav, ki so ga nato poimenovali: vdor barbarov ali upor mnozhice ali nova selitev ljudstev ali potop dush. Kar je lahko v tem trenutku za nas pomanjkljivost, je to, da nihche ni poiskal vzporednic med mnozhico in postopkom, ki se pojavi med ugasnitvijo chloveshkega bitja v mnozhici, bitja, ki sicer razpolaga z osebnim zavedanjem. In cheprav se nam ta vzporednica ne le kar sama ponuja, saj je danes postala zhe vsiljena prisila, ki zahteva, da bi jo opazili. Chloveshtvo je postalo mnozhica, individualno samozavedanje pojema, delno pa je zhe ugasnilo, mesto zavestnega delovanja posameznika pa prevzema nezavedno delovanje mnozhice. Tisto, o chemer govori psihologija mnozhice, pravzaprav ni psihologija mnozhice, temvech postopek, ki predstavlja navpichni vdor barbarstva. Namesto treznega in jasnega razuma se zdaj v celotnem chloveshtvu pojavlja razburjeno, mrachno in histerichno nezavedno, ki nima bistrournosti, ne zna presojati in se vede kot na predvolilnem shodu ali kot gledalishko obchinstvo ali pa dijaki v razredu. Celotno chloveshtvo je pripravljeno, da se stopi v eno dusho, ki je lahkoverna, zaostala, tiranska, ne zna niti premishljevati in ne ljubiti, temvech se edino boji, drgeta, besni, she posebej pa unichuje, kajti mnozhice imajo nalogo unichevati kulture. Zapadli smo v stanje pod individualnim, nashe posebno zavedanje o nas samih pa je mrknilo. In v tem postopku nas ne more reshiti uchenost, kakor tudi v mnozhici ni reshitve. Chloveka ne bo reshila izobrazba, rang, posest, polozhaj, razred in ne znanje, dohitela ga bo velika temachna senca in ga prekrila. Vendar pa tega potopa ne more chloveku prepRechiti prav nobena med do zdaj znanimi chloveshkimi sposobnostmi, darovi, duhovi, in celo vzvishenost ne. Zacheta primitivizacija brez izjeme nachne in spodkoplje prav vsakogar. Gasi duha in okus ponizha na najnizhjo stopnjo, iz vere naredi praznoverje, iz bogov idole, mesto trezne in jasne misli pa zasede kalni mit in negotovi reziduum.

6.

Postopek zacetne primitivizacije je zdaj zhe dovolj jasen, da gremo lahko naprej in naredimo prvi pomembni korak. Tisto, o chemer smo do zdaj govorili, je dostopno vsem, saj ga je mogoche najti v knjigah, cheprav je v njih razdrobljeno. Zamujalo pa je spoznanje o posledicah in zornem kotu. Polozhaj pa je dozorel in chloveku ni vech treba chakati she naprej.

Primitivnemu chloveku, o katerem se je literatura prav grozljivo nazmnozhila, posvecha znanost posebno pozornost, odkar se je zachela selitev narodov od spodaj. Etnologija, psihologija, druzhbene vede in teologija v en glas trdijo, da je primitivni chlovek prednik, temelj in zacetek kulturnega chloveka. Nashi predniki so bili primitivni in divji ljudozherci, zhiveli so v gozdovih, se med seboj pobijali s kamni, ugrabljali zhenske, niso znali ne brati in ne pisati; kot pove Jung, pa so bogove chastili na tak nachin, da so si pljunili v dlan, razmazali pljunek in ga kazali Soncu, ko je to vzhajalo. Ta navdushenost znanosti nad primitivci in nasploh neprikrita rousseaujevshchina sta se tako zelo razvili, da kadar je govor o Sofokleju ali o Shakespearu ali pa o srchiki molitve in zhrtvovanja, glede tega najprej marljivo povprashajo Patagonce in Papuance. In ko vse uspesno izkoreninijo s pozitivizmom, se tisto spet vrne kot kulturna morfologija.

Znanost mesha primitivno in prvinsko, divje in arhaichno. Verjame, da je bil primitivni chlovek mladost vzvishenega chloveka, njegova preprostejsa stopnja, njegov nedozoreli in zacetni chas. V vsakem primeru, kadar kdo preiskuje zadeve vzvishenega chloveka, verjame, da morajo najprej preiskati primitivca, ker je ta zacetek vsega. Vse nashe zhivljenje temelji na zhivljenju neke vasi plemena Bantu. In che tam kdo v kakrshni koli obliki najde danashnji lik, je zmagovalec. Le rechi je treba: v procesu razvoja – prav vsak bo razumel, da je proces razvoja prechesan, zapleten, neviden, zakrinkan, razredchen in primerno obledel – se lik nahaja skoraj v danashnji obliki.

7.

Tega bedastega preprihanja znanosti prav nich ne opravičuje. Predvsem in nad vsem zato, ker je v svetu primitivnega chloveka prav vsak zhivljenjski lik, namesto da bi bil preprostejsi, jasnejshi in izvirnejshi, brez izjeme neskonchno zapletenejsi, bolj bled in nejasen in bolj irealen. Starodavne prvine lastnega zhivljenja chlovek sploh ne prepozna povsem po nakljuchju in naravnost iz primitivnih likov. Primitivni chlovek tudi nasploh ni prvinski. Kar vsakdo občuti in ima za prvinsko, in v chemer neposredno prepozna prave prvine lastnega zhivljenja in mora zato izjaviti: »To je tistok« – tega prvinskega in starodavnega, zacetnega in prvobitnega zagotovo ne bo mogel najti pri divjaku, temvech pri najbolj vzvishenem chloveku, pri geniju namrech.

To je nekako samoumevno. Znanost se ni sposobna odpovedati svojemu zmotnemu prepričanju, po katerem stvari izvirajo spodaj in gredo nato od spodaj navzgor. To je pri njej rousseaujevski sentimentalizem, vera, da je zacetek kulture mogoče najti v gozdu. Pozneje, ko je znanost sprejela pozitivizem, je postala bolj groba. Povsem zaman spoznava, da se svetishcha v mestu ne postavi po vzoru vashke cerkve, da sholan chlovek ne premishljeje in se ne oblachi po shegah divjaka, da se mesto ne hrani po okusu podezhelja, temvech znanost prav nasprotno ne zna zavrechi svojega prepričanja, da je treba izvir stvari iskati spodaj, kot tudi ne spozna, da je preprostejshe, jasnejshe in bolj elementarno tisto, kar je spodaj, kot pa tisto, kar je zgoraj. Genialni chlovek je blizhe zacetku, kot sta to vashchan ali divjak, in bolj ko se chlovek oddaljuje od prechishchenega, jasnega in prvinskega lika, ta postaja vse bolj nejasen, pochasnejshi, bolj zapleten in zamotan.

8.

Ko je Lévy-Bruhl v svoji knjigi o primitivnem chloveku prvich izrekel, da bi morali mishljenje divjaka imenovati predlogichno (11) oziroma mishljenje, ki je predhodno logiki, se je temu uprl Durkheim zaradi svoje sijajne slutnje. Ni mogoče, pravi, da bi lahko primitivno mishljenje imeli za predhodnika danashnjega. Znanost se vede nadvse previdno, in she vech – metodichno.

To pa jo pozneje ovira, da bi popravila svoje napake. V primeru, ko znanost opazi pomoto, se je ta prav zaradi njene metodichnosti in previdnosti zhe povezala v toliko razlicnih odnosov, da tudi che bi zdaj izlochila vse zmotne misli, ni vech mogoče pojasniti vseh teh odnosov, ostanejo pa tudi posredne sledi. Tako se je zgodilo tudi to pot. Teza o predlogichnem mishljenju sicer ni postala doktrina, vendar pa je mogoče na njen posredni vpliv naleteti prav povsod in na vseh področjih psihologije, teologije, etnologije in družbenih ved.

Mallarmé opredeli logiko kot zavedanje o davni harmoniji biti in je torej logichno mishljenje tisto, ki je ubrano z davno kozmichno harmonijo. Za logiko so po navadi menili in she menijo, da je ta povsem v domeni razuma in da je zakonik natanchnega mishljenja. Mallarmé uvidi, da pravilno mishljenje ni avtohtona znachilnost chloveshkega razuma: razum je zakone od nekod prevzel. Kadar razum deluje pravilno oziroma, ko je logichen, ima tudi svoj zgled: ta zgled in primer je kozmichna harmonija davnega ustroja. Razum neutrudno in povsod vidi zakone in jih tam odkriva. Kje jih vidi? V bozhanskem zacetku sveta. Razum ni nich drugega kot organ in sposobnost prepoznavanja kozmichnega ustroja.

Sistem zakonov logike je vznik davnega ustroja sveta v chloveshki dushi. Logichno misliti ne pomeni misliti suhoparno, abstraktno, izumetnicheno ali nenaravno, temvech misliti v soglasju z ustrojem sveta: preprosto, dosledno, trezno in jasno. Ko znanost domneva, da prvinski chlovek she ne zna logichno misliti, ga pravzaprav sumi, da ne more dojeti davne kozmichne harmonije, to pa pomeni, da

tak chlovek ni usklajen z davnim ustrojem sveta. Sicer je to res, vendar s to razliko, da chlovek, ki ne uporablja logike, ni prvinski, temvech primitiven oziroma ni davni chlovek, temvech divjak.

9.

Davni chlovek ni primitiven chlovek; divjak ni arhaichen; prvinski chlovek ni primitiven. »*Der Urstand des Menschen ist gewiss nicht der Primitivenstufe*« – davno stanje chloveka zagotovo ni primitivno. »Tisto, kar imenujemo primitivno, veliko bolj opisuje položaj, ki je vnovichni padec v pozno zaostalost predzgodovine.« Divjak ni prvi chlovek, temvech je bitje, ki je v poznejshi dobi zaostalo in se ustavilo. Ta lik »je mogoche nezmotljivo najti v chasu zgodovinskega spomina egipchanskih felahov, pri ljudstvu Majev v Mehiki in drugod, kjer lahko ugotovimo, da primitivizacija ni nich drugega kot padec posthistorichne dushe.«

Na koncu zgodovine, ko se koncha eon, se v chloveku zamrachi osebno zavedanje in tedaj namesto zavestnega delovanja posameznika nastopi nezavedno delovanje mnozhice. Zaradi tega njegovega padca v kolektivno psiho se chlovek spremeni v mnozhico. Postane primitivec oziroma se v njem zachne dushevno nazadovanje k pozni predzgodovini (*»vorgeschichtlicher Spätzustand seelischer Rückbildung«*). Spremenjen v mnozhico, se chlovek potopi v stanje, v katerem pozabi na logichno mishljenje, jasnost in natanchnost, na umsko treznost, izgubi se obstojecha zveza z davno kozmichno harmonijo, um se pomrachi. To je stanje, sprva imenovano predlogichno, nato pa so ugotovili, da je postlogichno. Primitivizacija oziroma, drugache recheno, kolektivizacija namrech potlachi chlovekovo individualno bitje in namesto njega postane del zhivljenja mnozhice. Ni vech vrednotenja. Izgubi se bistrournost in sposobnost presoje, znizhata se okus in duh. Namesto tega pa se pojavijo razburjenost, zavist, histerija, strast, lahkomiselnost, ocharanost brez razloga, sovrashtvo, praznoverje in idoli. Chlovek, ki ga imenujemo primitivni chlovek, ne izvira iz zachetka chasa, temvech ravno z njenega konca. To je postzgodovinski chlovek. Zgodovina se ne razvija iz ljudstva, temvech iz mnozhice, ki se je potem, ko je zgodovina minila, ustavila in sprevergla. Primitivec je okleshchen in zavrzhen odpadek, ki se ustavi, zgneten v mnozhici, in se poda v nasprotno smer v temo, degeneracijo, in se prelevi v brezoblichno grdobo.

10.

Pojav, imenovan upor mnozhice, je pravzaprav upor nezavednega. Kajti tisto, kar se odvija, nima zunanje narave, temvech notranjo. Vendar upor nezavednega ni nich drugega kot zachetek nazadovanja. Danashnja mnozhica se zachenja potapljati v pozno zaostalost predzgodovine. Postaja namrech primitivna, pogasi se osebno zavedanje, položaj bogov pa prevzamejo idoli in fetishi, njihov položaj zasede vse, kar je divje, grozno, razburjeno, zavajajoche, misel zamenja

vrazheverje, chlovek pa ne zna vech razlikovati samega sebe od drugih in se istoveti z nechim, s chimer sicer nima prav nobene zveze. Surovi in motni prodor barbarstva v družbo ima le nekaj opaznih napovedi katastrofe, ki se prikazujejo nevidnemu svetu dushe: resnichna sprememba se odvija navznoter, v svetu dushevnosti, pri chemer nezavedno kot vzkipeli ocean preplavi chlovekovo zavedanje. Ta potop je danashnjemu chloveku usojen. Nich vech ne preti, temvech je zhe tukaj in je zhe preplaval vechji del chloveshtva. Znamenja mnozhichnosti so znamenja primitivnosti – celotno chloveshtvo se potaplja v temo nezavednega in se spushcha v temo, v kateri zhivijo primitivci. Zunanji lastnosti okolishchin ne uspeva popraviti dejstva, da tokrat govorimo o civilizirani primitivnosti oziroma o mehanichnem barbarstvu. Zunanji znachilnosti okolishchin ni she nikoli uspelo popraviti resnichnega chlovekovega polozhaja v svetu, kaj shele ga spremeniti.

Pisci, ki so premishljevali in pisali o barbarizaciji chloveshtva, so verjeli, da zaradi nje duhu, kulturi in vzvishenem chloveku preti nevarnost. Tok nezavednega namrech lahko vzvishenega chloveka pritegne le v primeru, ko v svojem eksistencialnem bitju pravzaprav ni vzvishen. Primitivec in divjak lahko namrech postane samo chlovek mnozhice.

11.

Pred kratkim je nekdo izpeljal povsem psiholoshko razlikovanje in zanj odkril nadvse primeren izraz. Pripomnil je tudi, da je to nujni izraz za oznachevanje celovitosti chloveshke dushe. Govorimo o dushi, v kateri je zbrano prav vse, kar je nujno za lastnost celovitosti dushe. Popolna in dovrshena dusha, ki nima nobenega primanjkljaja in je na vseh straneh zaokrozhena in dokonchana, v kateri so chuti, zavedanje, um, imaginacija, domishljija, intuicija in vse drugo harmonichno ubrani, taka je seveda zgolj bozhanska dusha. Vendar pa se ta v malce skromnejshi obliki vchasih pojavi tudi v chloveku in jo tedaj imenujemo osebnost. V osebnosti so na kupu zbrane vse lastnosti in prvine dushe.

Njena nasprotna skrajnost je druga dusha, ki ni celovita, temvech le telo, in je pomanjkljiva in nedokonchana. Vendar pa se ti dve dushi ne razlikujeta le v tem, da je ena celovita, druga pa zgolj telo; she pomembnejsha razlika je, da je celovita dusha vselej vechja, bolj zaokrozhena, popolnejsha in celovitejšha, dusha-telo pa je vsak dan ozhja, saj se raztaplja, gnije in razpada. Zato celovitost ni zgolj lastnost celovite dushe, temvech je to tudi njena narava in cilj, dusha-telo pa je zaradi lupljenja in razpadanja iz dneva v dan vse mehkejsha, bolj peshchena in bolj raztresena. Povsem celovita dusha, katere narava, nagon, vzgib in cilj je, da vselej ohrani svojo celovitost, je Makropsiha. Dusha-telo, katere nagon jo sili, da je vsak dan vse manjšha, bolj pomanjkljiva in prazna, pa je Mikropsiha. Makropsiha pomeni velika, univerzalna, vesoljna ali kozmichna dusha, Mikropsiha pa pomeni majhna, atomizirana dusha, ki je kot zrno peska.

12.

Pravijo, da je osrednja značilnost zhihvljenja primitivnega chloveka totemizem. Totem je znamenje, oznaka, včasih tudi podoba ali pa kakshna podobna zunanja stvar. Vendar pa tako znamenje ali slika ni navaden predmet, temvech ima v zhihvljenju in veri primitivca prenesen smisel in pomen. Tak totem je pri civiliziranih narodih ime ali kip narodnega junaka, zastava ali pa himna. Totem nastane na enak nachin – chlovek v mnozhici si ni na jasnem glede pomena naroda, roda, jezika in skupne narodne usode, saj velikih dejstev in resnichnosti zhihvljenja skupnosti ne more zavestno razumeti.

Tedaj nastopi tisto, kar Saurel imenuje mit, Paretto pa reziduum.

Tak obrazec, projiciran na neki predmet, je totem. Totem vase vpije dusho mnozhice. Totem opredelimo tudi kot hipertrofijo kolektivizma. Totem je mikropsihichni pojav in povsem ustrezja zavedanju Makropsihe o bogu. Ko se v chloveku individualno zavedanje izgubi v temi, si kolektiv dá dushka in se razshiri. Kolektivizem ustvarja toteme, znamenja in oznake, zato zdaj dusho oznachujejo samo she ta znamenja. Mikropsiha je tako zelo razdrobljena in raztaljena, da chloveshka bitja zhivijo drugo ob drugem kot zrna peska ali oblike brez bistvenega in resnichnega dotika, atomizirano. Iz skupnosti tedaj izgine vsa sloga in vzajemna pripadnost. Potrebujemo nekaj zunanjega, okrog chesar se lahko mnozhica majhnih Mikropsih zbere in zdruzhi. In tak simbol je totem.

Osbert Sitwell v zgodbi *Trojna Juga* omenja možnost, da bo chez nekaj desetletij polozhaj tak, da bodo le po trije ljudje skupaj imeli eno dusho. Do tedaj bo zhe davno minil chas, ko je vsakdo imel svojo lastno dusho. Zavarovalnishki agent, chastnik in natakak v klubu bodo imeli le po eno skupno dusho. Vse skupaj je slishati zelo smeshno, in tudi je smeshno, stanje Mikropsihe je namrech brezmejno groteskno. Vendar pa primitivnega chloveka oznachuje prav ta nenavadna in iznakazhena razcepljenost. Totem v mnozhici ni tak simbol trojne dushe, temvech podoba, v kateri skupaj zhivi na stotine, tisoche in deset tisoche ljudi. Skupinska dusha lahko kdaj obsega celo vech milijonov ljudi. Seveda pa totem ni resnichen, temvech je le nadomestek. Vendar pa je ta nadomestek za primitivno mnozhico brezmejno pomemben, saj ji varuje dusho.

13.

Makropsihe in Mikropsihe reshijo tudi drugo uganko primitivne mnozhice, ki je po Taylorju imenovana animizem. Anima pomeni dusha. Animizem pomeni, da si primitivni chlovek predstavlja, da imajo stvari, objekti, kamni in orodje dushe. Drugache povedano, v predmete projicira svojo lastno dusho. Verjame, da predmeti imajo dusho, in da se v vsaki stvari, kot rechemo, skriva – mana. Za mano zhe vemo, da ni – kot je sicer verjela znanost – dusha zachetka in ni davna dusha, temvech je primitivna oziroma degenerirana dusha, ki je nazadovala v

pozno predzgodovino. Je mikropsiha, ki je nekaj kalnega, razdrobljenega, raztreshčena na atome, nekaj, kar ni povezano in chesar primitivci niti ne dozhivljajo kot nechesa njim povsem lastnega. Da bi chlovek lahko sprejel psiho za svojo in jo dozhivel kot lastno bitje, se mora zavedati samega sebe. Vendar pa je primitivec seveda nezaveden. Drobne dushe svobodno lebdijo in tavajo, nastanijo predmete, orodja in stvari ter bivajo v njih. Animizem ni torej nich drugega kot to, da dusha, razlita v nerazločni temi, izgublja svojo Mikropsiho primitivnih delchkov chloveka, ki jih meche v stvari, oziroma ni nich drugega kot pojav, pri katerem Drobna dusha, potopljena v popolno temo nezavednega, sebe zamenjuje za stvari in se pomesha z njimi.

14.

Zdaj nam preostaja le she eno samo neresheno vprashanje: kakshen je smisel modernega materializma? Kar ni nich drugega kot smisel materializma nasploh. Tega vprashanja se ne bi mogli niti lotiti, che se ne bi pojavil poseben mislec, ki je imel enkrat en občutek za najtezhe, najbolj občutljive in dokončne stvari, Franz von Baader, ki je zadnje chase povsem zapostavljen in delno tudi pozabljen, saj je res zelo zahteven mislec. Baader odgovarja, kot da je bilo vprashanje zastavljeno prav njemu.

Materija, pravi, ni nekaj primitivnega; v tem se ne strinja le z davnimi krshchanskimi pisci, temvech tudi z veliko vzhodnjashko dedishchino. Materija je nastala zaradi velikih katastrof kot posledica kozmichnega nereda, rushenja, lomljenja in razpada vseh sil sveta. Govori se, da v vesolju obstaja nebeshko telo, eno samcato, Sirij Beta, ki je ohlajena in mrtva zvezda, telo brez sijaja, toplote in negibno, v katerem so atomi med seboj pomeshani in v neredu, kot bi unicheni lezhali na nekakshnem velikanskem smetishchu. Sirius Beta je materija *par excellence*.

Chlovek povsem pravilno ravna, che materijo pazljivo lochi od narave. Narava je, pishe Baader, deloma duhovna potencia kozmichnega astralnega duha. Che to zahtevno opredelitev razlozhimo tako, da jo je mogoche razumeti: duh, ki ustvarja svetove, se kopichi v vozlishchih, ustvarja nebesna telesa, sonca, planete, in te tvorbe je treba delno ali pa v celoti imenovati narava. V naravi zhdijo elementarne duhovne sposobnosti, narava je namrech, che rechemo filozofsko – substanca. Je kljuchni ustvarjalni element sveta.

Materija ni substanca, temvech smeti zlomljene in padle narave, njena navzočnost v svetu je nepopolna in nepomembna. Materija je eksperimentum narave, delno tudi posledica velikih kriz, usodnih zaletavanj, zlomov, delno pa posledica izbora odmetavanja neprebavljivega, njegovo spreminjanje v prah. Materija je izumrla in razpadla narava. Narava je namrech v materiji zmleta in odrinjena. V naravi pravzaprav ni materije, saj ima v njej vsak atom svoje mesto, ki ga je dolochil ustvarjalni duh sveta, in vsak atom narave ima svojo duhovno vsebino in pomen.

Materija se nahaja zgolj v naravi oziroma zunaj duhovnega kozmosa v kaotičnem neredu, pomeshana in odstranjena iz zhivega sveta.

Po tej razlagi lahko zdaj zhe prav vsakdo zasluti, za kaj gre pri materializmu. Ko chlovek postane materialist, drugache povedano, ko zachne verjeti, da je svet nastal iz materije, in da obstaja in se povezuje s to materijo in je ne izpusti, ter je materija zanj nekaj resnega, okolica, zhelja, vera – tedaj chlovek megleno občuti, da je on sam nekaj, kar je padlo, pretepeno, obrabljeno in polomljeno, nekaj, kar se je znashlo v kanalizaciji ali pa na smetishchu. Odpovedal se je duhovnim silam narave, se lochil od kozmosa kot nekakshen ostanek, ki se je ustavil zaradi strashne katastrofe, izgubil je svoj duhovni odnos in zato zdaj nazaduje in pada. V tem preprichanju postane razumljivo, zakaj je moderna primitivna drhal materialistichna in zakaj mora tako biti. Razumljivo postane tudi, zakaj je religija mnozhice neizogibno materializem, naj bo to zgodovinski ali kak drug. Mnozhica ima namrech eno samo zadnjo zhivljenjsko možnost – in ta je materija.

Primitivizem, v katerem zhivi moderna mnozhica, in ki bo s svojim nazadovanjem kmalu dosegel točko, ko ga bomo lahko izenachili s primitivizmom Papuancev in Chrncev, danes niti ne more obstajati nikjer drugje kot zgolj v materializmu. Neshteti izigrani rodovi in nakopicheni ekskrementum ljudstva se dobro pochutijo zgolj tam, kamor tudi sodijo – na smetishchu, locheno od sveta. To nam pojasni tudi she nekaj drugega, namrech zakaj Francozi nizkotno drhal imenujejo *canaille*, mi pa sodrga.

15.

Baader nam lahko pove she marsikaj. Nikjer na svetu ni kraja, v katerem ne bi bivale vishje sile. Narava, dusha in duh so Sile oziroma, kot pishche Baader, bivalishcha duhovnih sposobnosti. Seveda zhivijo Sile tudi v materiji, take, ki tja sodijo, ne duhovne, temvech edino le materialne. Podobno kot pri vsem drugem je za materijo odlochilno, kako je povezana s silami, kakshne sile so jo obsedle in kakshno je njihovo delovanje. Stari Grki so opazili zharecho moch Sil, ki bivajo v naravi, dushi in duhu, in ta dedishchina se nam je ohranila. Platon je to materialno zharenje, ki uchinkuje na chloveka in ga privlachi, poimenoval ideja. Ideja je notranja podoba, s pomocjo katere vishja Sila povzdigne k sebi chloveka. Tudi iz materije nekaj zhari, vendar to ni ideja, temvech prav njeno nasprotje. O tem stari Grki niso vedeli prav nichesar. Che uporabim Nietzschejeve besede, jih je pri tem ovirala njihova psiholoshka povrshnost. To nasprotje ideje, zhareche podobe sile, ki se nastanijo v materiji, je prvi opazil Paracelsus in jih poimenoval *evestrum*. Ideja je podoba, ki povzdiguje, evestrum pa vleche navzdol in pahne dol. Ideja prechishchuje in sije, evestrum pa je temachen in kalen. Tisti, ki stremi k svetu idej, se oplemeniti, dvigne, postaja vse bolj harmonichen, razumljiv, globlji in bogatejsi. Ideja je najpomembnejsha hrana Makropsihe. Brez nje ni vzvishenega, velikega, popolnega niti lepega zhivljenja. Sile s podobami idej k sebi vzdignejo

chloveka, da se ta odpre zanje.

Evestrum pa je zharenje temnih in rushilnih sil, ki se nastanijo v materiji in s katerimi se hranijo Mikropsihe, saj potiska navzdol in omrtvi, poneumlja in drobi. Materija je, kot pishe Baader, »ovdovela narava«, ker ji je umrl mozh-duh, in so jo zdaj kot nekakšno siroto zasedle zle, divje in otopele sile sveta. Te sile s pomohjo evestruma pritegujejo k sebi chloveka potem, ko se je odprl pred materijo. Ključni znachilnosti evestruma sta predrznost in lakomnost. Tidve sta najpomembnejshi demonski sili, s katerima temne Sile obdajo chloveka.

16.

Primitivni chlovek je poln poshasti, neulovljivih strahov, in zdi se mu, da ga opazujejo hudobne ochi, katerih paralizirajocho charovnijo lahko odstranijo samo magichne roglje. Zhivi v stanju, v katerem se mu dozdeva, da se ga dotikajo umazane, lepljive in vlazhne roke, kot da bi ga nenehno preganjali nesramni pojavi hudicha, pred katerimi se lahko skrrije le za hipec. Primitivni chlovek zhivi v nezavedni temi kolektiva, zacharan z evestrumi. In tukaj zdaj lahko uvidimo popolno brezupnost materializma mnozhice. *Anima est ubi amat* – in che se chlovek zagleda v materijo in vanjo vlohzi svojo dusho, bo v sebi spochel in vzgojil evestruma, brezsramna in lakomna znamenja, ki bodo buljila vanj kot hudobne ochi, ga z demonsko charovnijo omrtvila in preganjala, lovila in davila. Smisel materializma mnozhice je, da temachne Sile, ki bivajo v materiji, chloveka ulovijo in zaprejo ter ga potopijo v materialni svet: v materialni svet oziroma v substancialno gnojno jamo, v kateri se zbirajo in klokotajo odpadki, izlocheni iz narave, demoni pa jo napihujejo z nenehnim hudichevskim cviljenjem. Poleg bebavosti je povsem nedvoumno znamenje ugotavljanja vsake primitivne lastnosti mnozhice tudi demonska obsedenost. Primitivno »*chaotisches Unwesen*« in izgubljeno je kaotichno bitje, ki se je odpovedalo chloveshkemu dostojanstvu, chlovek, ki se je spremenil v materijo. Vidna primitivizacija pri danashnji mnozhici ni nich drugega, kot da del, ki se lochi od narave, postane nesubstancialen, materialen, nato ga obsedejo demonske sile – enako se tudi od chloveshtva okleshchenei del spreminja v nesubstancialno, kaotichno poneumljeno bitje, ki postane plen temachnih Sil.

17.

Najvehja nevarnost, ki preti ljudstvu, ni v tem, da bi strmoglavilo v suzhenjstvo in bi moralo delati za mochnejshi, shtevilnejshi in mochnejshi narod. Suzhenjski narodi so lahko veliki, in kljub revshchini, garanju in ponizhanju je lahko njihova usoda vzvishena. Najvehja nevarnost, ki preti ljudstvu, je v tem, da bi se spremenilo v primitivno stopnjo in bi zavrglo zavestno mishljenje, zavestne mislece, in se zato potopilo v ocean nezavednega. Tako se namrech ljudstvo pretvori v drhal, pade med nizkotnezhe, razpade in se potopi tja, kjer so Indijanci

in Chrnci v pragozdovih ter Eskimi v tundrah in Papuanci v avstralski pushchavi.

18.

Najvishje dostojanstvo, ki ga lahko dosezhe narod, ni kultura in tudi ne hlinjena duhovnost. Prav nobene druge besede niso toliko zlorabljali kot prav besedo duh. Duh ni suverena ustvarjalna substanca, temvech je isto obmochje pojavljanja mochi Sile in bogov, kakor sta tudi narava in dusha. Duh je dejaven le v primeru, ko ga obsede vishja moch, sila ali bog, sicer pa je prazen, pasiven, nemochen in jalov. Kadar pa je dejaven, je lahko demonski, hudichevski, unichevalen in negativen, ali pa je plemenit, kritichen, chist in resen – lahko pa je tudi vzvishen, sijoch in bozhanski. Da je duh sam po sebi abstraktna substanca, verjamejo le znanstveniki duha, ki pa jih je najboljše enkrat za vselej izlochiti iz igre.

Duh sam zase je negativen: vsak nepovezan in neposvechen duh je satanski, trdijo krshchanski misleci. Zato je lahko določen narod kulturne in duhovne, pa vendar tudi jalov, grozen, hudoben in okorel. Najvechje dostojanstvo, ki ga lahko dosezhe narod, je to, da zhivi posvecheno zhivljenje. Veliki narodi niso kulturni narodi. Obstajajo namrech tudi resnichno veliki narodi, ki ne ustvarjajo kulture in je morda tudi ne bodo. Vrednost chloveka namrech ne more postati odvisna od tega, kakshne vidne predmete je ustvaril, vrednost chloveka je odvisna od chistoche njegove usode in od dotika bozhanskih sil. Vrednost naroda ne more biti odvisna od tega, s kakshnimi sredstvi mu je uspelo olajshati lasten obstoj. Dostojanstvo naroda je odvisno od posvechenega bistva njegovega obstoja.

19.

Ko je pred priblizhno sto leti Kierkegaard opazil prodor barbarstva, je bil polozhaj brezupen; ko je zhivel Nietzsche, je bilo to vprashljivo; ko pa je ljudi v chasu prve svetovne vojne pretresel »zaton Zahoda«, je pomen selitve ljudstev zhe postal ochiten. Pred sto leti je bilo videti, da se bo chloveshtvo sramotno in brez sledi potopilo. V Nietzschejevem chasu je bilo vprashljivo, ali bo chlovek, v kakrshnega je verjel Nietzsche, znal reshiti svet. V chasu prve svetovne vojne je tak chlovek zhe obstajal, vendar pa je bilo odlochilnih zadnjih sorazmerno mirnih dvajset let, saj se je prav v tem obdobju lahko razvil novi chlovek, se krepil in ozavestil.

Uspenski pishe, da se na celotni Zemlji docela neodvisno od rasnih, narodnih, verskih, družhbenih, kulturnih, zemljepisnih, generacijskih ali spolnih razlik ustvarja povsem nova shesta chloveshka rasa. *New race* – nastanek, stvarjenje in razvoj nove chloveshke rase je nepojmljiva in velika skrivnost. Dokler so bili chlani te rase razprsheni po vseh delih Zemlje – naj bo to v juzhnoafrihkem rudniku, na amerishki farmi, na japonski bojni ladji, v balkanski vasici, v norveshki tovarni konzerv, v londonskem predmestju kot kaplan ali pa delavec, usluzhbenec, vojak, prodajalec chasopisov ali kirurg – so bili vsi osamljeni in njim samim se je zdelo,

da so nenormalna in nemogoča bitja, ki ne le da se ne znajo sporazumevati s svojo okolico in svetom, temveč z njima nimajo niti ene same skupne točke. Razpršeni po Zemlji, so ti ljudje ostali osamljeni, okolica pa jih je prezrla in zavrgla, kajti resnično so bili tujci. Po tem sodeč, je za novo raso propadlo zelo veliko število ljudi. Kdo ve, kako? Številni so naredili samomor, drugi so propadli, se zapili, se zacheli upirati, prekršili so zakone in prishli v zapor, del pa jih je konchal med duševnimi bolniki ali kot duševno zaostali. Naposled pa se je povsem podobno kot skrivnost nastanka rase pochasi razvijalo zavedanje: nisem vech sam. She vedno je skrivnost, kje so meni podobni. Vendar pa vem, da obstajajo, in che jih bom srechal, jih bom prepoznal, tudi che si ne bomo izmenjali niti ene besede. Dokler obstaja le en sam predstavnik neke chloveshke vrste, je izjema; che sta dva, sta nenavadna; ko pa so trije, zhe tvorijo skupnost. Za zdaj zgolj v narekovajih. Tretja velika skrivnost – srechanje in združitev – namrech she zamuja.

Nauk o shesti rasi ni nenevaren. Pa ne zato, ker prav vsako, tudi najprimitivnejshe množichno bitje, takoj verjame, da sam pripada novi rasi. Nevarnost tega nauka je, da je zdaj, ko smo sredi kozmichne katastrofe potopa, she prezgodaj graditi Noetovo reshevalno barko in prebujati upanje v pobeg, cheprav she prav nihche ne more niti vedeti, ali možnost reshitve sploh obstaja. V nauku o shesti rasi je nekaj preroshkega in se takoj zachuti, da to misel ovija vzdushje bozhanske skrivnosti. Vendar pa je ta zato zgolj she nevarnejsha. Za zdaj misli ne smemo sprejeti drugache kot simbol: pot je odprta za vse in je tudi prilozhnost, da se lahko vsakdo opredeli za to ali ono. Vse je odvisno le od njega. Che se posveti zavestnemu mishljenju, se pred njim odpre vhod na barko; che pa se potopi v množico, se je izlochil iz sheste rase. Pa vendar mora tudi pri tem biti previden. Kar je bozhanskega izvora, je za chloveka preveliko. Chlovek, bodi buden in mochan!

20.

Boj se je zhe konchal, ne da bi sploh prishlo do bitke. Da bi reshili spor, se shesta rasa in množica nista nikoli soochili iz oči v oči z orozhjem v roki. Pravzaprav se she nista niti srechali. Mnozhica je bila zhe povsem pripravljena na svoj dokonchni spust v materijo, ko se je na Zemlji pojavila nova rasa. Ta dva chloveka se nista nikoli soochila, bojevala so se le posamezna chloveshka bitja, v navidezno posameznikovih bitkah. Ozadje je metafizika. Boj she traja, cheprav o njegovem izidu ni nobenega dvoma. Chlovek je le sredstvo Sil, in kadar nas katera premaga, nas premaga Sila, ki je v nas.

Kaj odlocha, ali bo chlovek pripadel množici, ki tone v potop, ali shesti rasi? Vsekakor je usodna pripadnost. Polozhaji v sedanjem ustroju zhivljenja ne shtejejo prav nich. Veliko denarja, posvetna ali cerkvena oblast, izvor, izobrazba ali duh ne

prinashajo nobene prednosti, prav tako tudi ne narod, znanje, vera, talent ali celo genialnost. Kolikor množica tega ne ve, pa to prav dobro občuti. In prav zato je položaj šeste rase v smrtni nevarnosti. Vsak pripadnik množice se v en glas in skrivaj strinja, da je treba novo raso potlachiti, utishati in zlomiti. Če se zhe sam potaplja, naj pach tudi nihče drug ne ostane na povrshju. V množici namrech divja epidemija unichevanja izjemnih in dragocenih pojavov; to opustoshenje je v vechini primerov tudi povsem zgrsheno in brez cilja. Sicer pa nasploh ne govorimo o pojavu nove rase, temvech le o individualnih plodovih. Vendar pa množice ne morejo prenesti niti takih posameznih primerov, zato v upanju, da je med njimi tudi tisto eno, ki je lahko nevarno, umorijo vsakega novorojenca. Vendar pa je to eno v Egiptu, ter se v vseh primerih nahaja v Egiptu. Unichili so veliko ljudi, vendar se je tisti, ki ga ishchejo, reshil. Iskanje traja she naprej. Sumljiv je vsak, ki je le za pedenj vishji. Dovoljeno je biti sluzhabnik in klovn, vse drugo pa je prepovedano. Vemo, da množica ni slaboumna, kot je dobronamerno verjel she Le Bon, temvech je satanski idiot. Mnozhica she danes verjame, da je osvojila oblast in prevzela vladavino sveta. V to zablodo so padli tudi resni intelektualci. Zato govorijo o novi selitvi narodov, prodoru barbarstva in kolektivni oblasti. Katastrofa ni prodor barbarov, temvech izginjanje v potopu. Prav to je namrech tisto, kar se dogaja danes. In to ni vprashanje oblasti, temvech množichne smrti.

Za nezavedno množico ni prav nich bolj znachilno kot to, da v danem trenutku verjame, da je gospodar sveta, cheprav tichi v zhrelu smrti in celo v njem ishche svoje sovrazhnikе. Verjame namrech, da ti ogrozhajo njeno zmago. Ne opazi, da kadar kdo dvigne svoj glas, stori to v korist množice. Med pripadniki množice namrech vlada zaveza, da smejo ta nevarna bitja iztrebiti in da to tudi morajo storiti. Na vseh področjih družbe je povsem očitno, kako soglasna množica dosledno, cheprav nagonsko, potlachi vsakogar, v komer zachuti novost. Takega bitja ni le dovoljeno podreti, temvech ga je tudi nujno podreti, potlachiti in prevarati. Ne sme se mu pustiti, da bi prishel do besede. Pripadnost tej nemi zavezi je znamenje prepoznavanja množice.

O znamenju prepoznavanja šeste rase pa ni mogoche govoriti, saj bi vsakdo, ki bi se kljub vsemu to drznil pocheti, takoj zaznamoval tudi samega sebe, to pa ni dovoljeno. Simbol bi razumel celo dobesedno in bi se s tem zhe obsodil: tako bi namrech priznal svojo pripadnost množici. S stoodstotno gotovostjo lahko zatrdimo le eno: chlovek nove rase mora razumeti tisto, kar se danes dogaja, do zadnje in najmanjshe podrobnosti. Prezhiveti mora množichnost in primitivizacijo in ju premagati. Asimilirati mora ocean nebeshekega in ga sprejeti nase s tem, da ga presezhche. Evestruma ne smemo odvrechiti: vpiti ga je treba in prebaviti. Novi rasi lahko pripada le tisti, ki v sebi povzdigne primitivca in ga oplemeniti – naredi ga za sestavni del svoje osebnosti ali pa ga razsvetli; tako prezhivi potop, pri katerem usodno sodeluje, in se spusti med Sile teme, vendar pa se okrepljen in z jasnim zavedanjem naposled znova vrne v svetlobo.

21.

Vsakomur priporočam, naj nadvse resno premisli tisto, kar je v tem trenutku najpomembnejše. Primitivni chlovek ni starodavni chlovek. Primitivec je nastal zaradi poznejšega nazadovanja in je okleščeni odpadki, ki je posledica katastrofe. Nastanku vsakega primitivnega naroda botruje katastrofa, podobna danesnji. Drama vse večje stopnje množičnosti se konča s tem, da se množica utaplja v nezavednem. Del te množice se vrne v pragozd. Drugi del pa se nakopichi po prestolnicah, tovarnah in raznih taboriščih. Naposled je to pach vpraskanje oblike. Vendar pa je množica enkrat za vselej izključena iz ustvarjanja sveta, ker se je pretvorila v materijo. Starodavni in prvi chlovek ne izvirata ne iz materije in ne iz teme, kot je trdila materialistična znanost: da je bil chlovek na prvi ravni žival, nato pa je splaval na površje oceana nezavednega. Prvi chlovek je bil starodavna osnovna oblika sveta, kozmični pojav, pra-bich, v katerem je živel jasno zavedanje o njegovem božanskem izvoru. Starodavni chlovek je *homo aeternus*, večni chlovek. Ne sestavlja ga materija in ga tudi ni sestavljala, temveč je on sam enotnost narave duha-dushe in z njegovim bistvom upravljajo zavestno izbrane zamisli, simboli, ki jih sevajo višje Sile. Znamenje prepoznavanja starodavnega chloveka je velik in svetel um oziroma v njem bivajoči čisti smisel logičnega mišljenja, občutek prepoznavanja starodavne harmonije sveta. Starodavni chlovek je Makropsiha, kajti chlovek ni temno, materialno bitje, temveč poseduje kozmično dostojanstvo. Starodavni chlovek je božanski chlovek.

22.

Glede na ta novi položaj se je treba na novo lotiti razumevanja stvari, oziroma, kar je še pomembnejše, chlovek, ki bi rad razumel stvari v tem novem položaju, mora zacetiti vse na novo in od zacetka.

In kaj je lahko pomembnejše od tega: chlovek še nikoli prej ni bolj potreboval pomoči svetlobe, božanskega smisla, kot prav danes, ko mora zacetiti na novo in od zacetka razumevati stvari. To je osrednji pomen spremembe v svetu, ko Zemlja in chloveshtvo stopata v znamenje Vodnarja.

(iz knjige *Nevidno dogajanje*, Ljubljana, 2016)

O AVTORJU

Béla Hamvas (1897, Preshov – 1968, Budimpeshta), madzharski pisatelj, filozof in družbeni kritik (prvi je na Madzharskem predstavil tradicionalistično sholo Renéja Guénona). Rodil se je v Avstro-Ogrskem cesarstvu v mestu Eperjes (danes Preshov na vzhodu Slovaške); njegov oče je bil luteranski pastor, novinar, pisatelj ter učitelj nemščine in madzharsščine. Po maturi v Bratislavi se je Béla med prvo svetovno vojno prostovoljno javil v vojsko in bil dvakrat ranjen. Po vojni se je njegova družina preselila v Budimpeshto, kjer je študiral na univerzi. Prva leta po diplomi se je preživljal z novinarstvom, leta 1927 pa se je zaposlil kot višji knjižničar. Tedaj je pisal članke, ocene in razprave za petindvajset revij; z drugo zeno Katalin sta vodila tako imenovani »szigetški krog«, katerega člani so bili znani madzharski književniki (na primer Antal Szerb, László Németh in Antal Molnár) in drugi umetniki. Hamvasa so vpoklicali v vojsko tudi med drugo svetovno vojno. Med ruskim obleganjem Budimpeshte je bilo uničeno njegovo stanovanje in vsi njegovi rokopisi. Zanimivo je, da prav o tej možnosti Hamvas razglablja v prichujochi knjigi, ki je izšla leta 1943. Leta 1948 ga je nova komunistična oblast uvrstila na seznam prepovedanih avtorjev in ga zaposlila kot fizičnega delavca v hidrocentralah. Kadar je le utegnil, je prevajal iz sanskrite, hebrejščine in stare grščine ter pisal o kabali, zenu in sufizmu. Njegove knjige so izhajale le še na skrivaj in v samozalozhbi.

Béla Hamvas, kultni madzharski pisatelj, je združil vzhodnjashko in zahodnjashko ezoterično tradicijo, v svetu pa še ni zaslovel le zato, ker njegovih knjig še niso prevedli v svetovne jezike. Njegovo najboljšo delo je *Scientia Sacra* (Sveta znanost), zbirka esejev. Pisal je tudi romane; vendar so bili njegova specialnost eseji in teme, o katerih govori v njih, niso danes nič manj pomembne. Hamvas je bil namreč veliko pred svojim časom. Zbirko esejev z naslovom *Nevidno dogajanje* je napisal v letih pred drugo svetovno vojno, ker pa govori o večnih vprashanjih, in to z večno modrostjo, bodo v njej zbrane razprave ostale vedno sveže in aktualne. Avtorjeva globoka modrost, ki sije iz vsake njegove vrstice, na bralca uchinuje kot blagoslov nebeshke luchi, ki razsvetli, kar je bilo prej chista tema. Pisatelj namreč odgovarja na vprashanja, ki si jih sicer nismo nikoli sami zastavili, vendar bi si jih morali, ker so ključnega pomena za razumevanje posameznika in družbe v celoti. Je namreč prenashalec velike tradicije davne modrosti Vzhoda in Zahoda v nasho blizhno prihodnost, shirina njegovega vpogleda pa se povsem prilega nashi sedanji globalni dobi, saj mu je uspelo eklektično izrochilo razlichnih filozofskih tradicij globalno integrirati v eno samo celovito sporočilo ter tako izprichati enost chloveka z vesoljem.

Prevod in opomba o avtorju Peter Amalietti

Za zgodovinski spomin

*Damir Globočnik*KARIKATURA – RAZVOJ LIKOVNE ZVRSTI IN
TERMINOLOGIJA

Likovna zvrst, ki jo označujemo z izrazom karikatura, naj bi se izoblikovala v Italiji.¹ Glagol »caricare« (njegov prvotni pomen: nalozhiti, preoblozhati, pretiravati) je ob koncu 16. stoletja v povezavi z »ritrattini carichi« (pretirane upodobitve, portreti) začel uporabljati bolonjski slikar Annibale Carracci (1560–1609), ki z bratom Agostinom Caraccijem (1557–1602) velja za izumitelja karikature, čeprav je možno, da so »pretirane« upodobitve v Italiji risali že v zgodnjem 16. stoletju.

Karikatura se je razvila iz likovne satire, ki je bila kot marginalna umetnisha zvrst prisotna v starejših umetnostnih obdobjih. Upodabljanje teles in obrazov na satirichno preoblikovan način je bilo znano že v antiki.² Tudi pozni srednji vek in renesansa sta v umetnosti poznala shtevilne primere v različne namene nastalih nenavadnih disproporcioniranih ali popachenih oblik telesa in obraza. Od karikatur se razlikujejo, ker ne temeljijo na opazovanju resnichnosti. V krshchanski tradiciji zasidrana estetika grdega, po kateri je bilo grdo simbolichni nosilec zla in satanskega, se je v renesansi profanirala. Tako je Leonardo da Vinci (1452–1519) risal groteskne »portretne« shtudije. Albrecht Dürer (1471–1530) je v *Proportionslehre* zakonitostim za oblikovanje idealnih proporcev dodal enako podrobne postopke za podajanje grdih obrazov. Slednje je na svojevrsen način izpopolnila svojevrsna veda *fiziognomika*.³

Vzor za karikaturu so bila tudi domishljjska bitja na alegorichnih kompozicijah nizozemskih slikarjev Hieronymusa Boscha (ok. 1450–1516) in Pietra Brueghela st. (ok. 1525/30–1569). Od 16. stoletja dalje je bilo priljubljeno prikazovanje pohablencev in pritlikavcev na tiskanih letakih. Negativen predznak, ki se je držhal prvih, ni že vnaprej veljal za pritlikavce, saj so bili kot »dvorni norci« zadolženi za zabavo vladarjev in so se lahko gibali tudi v visoki družbi. Zlasti veliko posnemovalcev je vzbudila serija jedkanic Jacquesa Callota (1592/94–1635) pod naslovom »Gobbi« z upodobitvami grbastih pritlikavcev (okrog 1622). Iz njih so se razvili t. i. »glavonozhci«, priljubljena oblika karikiranja od tridesetih let 19. stoletja dalje. Satirichni uchinek pri tej zvrsti portretne karikature krepí kontrast med veliko glavo in majhnim telesom.

V 16. stoletju so učinkovito politično-propagandno sredstvo postali reformacijski tiski (letaki, propagandne brošure, lesorezi in ilustracije v knjigah), ki so vrhunec doživeli od leta 1520 do smrti Martina Lutra leta 1546. Protestantški grafiki so Lutrovim nasprotnikom pogosto naredi zhivalske glave, papezha so demonizirali, prikazovali kot utelešenje Antikrista, peklenski izrodek ipd. Blishch in napuh Kristusovih »namestnikov« papezhev so soočili s preprostostjo Kristusovega zhivljenja (npr. Lucas Cranach st., Hans Sebald Beham). Protireformacijska stran je na tovrstno obliko propagandnega boja zmogla odgovoriti le v neprimerno skromnejšem obsegu.

V 16. stoletju so bili na voljo tudi drugi načini zasmehovanja ali preoblikovanja zunanjega videza neke osebe. T. i. »dvostranske podobe« je tvorilo dvojje portretov: običajnemu portretu je bila zoperstavljen na glavo obrnjena podoba iste osebe z norchevskimi, satanskimi ali zhivalskimi potezami. T. i. »zlozhljive sličice« so pod zgornjim portretom skrivale sramotilno upodobitev. Opazovalcu, ki je privzdignil zgornji del, naj bi se odkrila tako rekoch prava narava predstavljene osebe. »Archiboldeske« so poimenovali po prashkem dvornem slikarju Giuseppeju Archiboldiju (1527–1593), ki je chloveshke like sestavljal iz predmetov, v katerih so se skrivali namigi na predstavljene osebe. Med možne vzore za karikature spadajo tudi anamorfoze in srednjeveshke »sramotilne podobe«.⁴

Vsaj sodech po prichevanjih njunih biografov, naj bi karikaturu izumila Annibale in Agostino Carracci. Annibale je bil najpomembnejši chlan družine Carraccijev, utemeljitelj bolonjske slikarske shole (»Scuola degli Incamminati«), avtor nabozhnih kompozicij ter pionir zhanra in idealizirane krajine v italijanskem slikarstvu. Od 1595 je zhivel v Rimu in v sodelovanju z Agostinom naslikal freske v Palazzo Farnese, ki veljajo za primer idealnega stila rimskega baroka. Brata Carracci je do karikature privedlo zanimanje za vsakdanje in navadno (ljudske tipe sta prikazala v ciklusu 80 risb, shele 1646 so izshle kot grafike). Imenitni, akademsko izobrazheni slikar Annibale Carracci naj bi bil v skladu z duhom chasa prepričan, da popolnih chloveshkih teles in fiziognomij ne poraja narava, temvech umetnost, zato mora umetnik, che zheli ustvariti dovrsheno lepoto, povezovati v naravi najdene oblike, jih dovrshiti in idealizirati s sredstvi umetnosti – in nasprotno: che zheli ustvariti popolno grdost (»*una bella ... perfetta deformità*«), mora obstojeche oblike poudariti, pretiravati oziroma karikirati. Annibale naj bi nasprotno od naturalistichnega reproduciranja ali idealiziranja resnichnih potez na portretnih skicah na pretiran način prikazal deformacije, neproporcionalnosti in izstopajoche poteze obraza ali oblike telesa. »Porteti« Annibala Carraccija (»*Ritrattini carichi*«) so se razlikovali od podobnih grotesknih ali komichnih obrazov in figur z dolgo tradicijo, saj so bili risani po naravi. Ni znano, katere postopke in sredstva je uporabljal. Ohranjenih je nekaj karikatur Agostina Carraccija, ki so nastale po zhivih modelih.

Rimski zdravnik in pisec o umetnosti Giulio Mancini (1558–1630) omenja »smesne portrete« Annibala Carraccija (*»ritratti ridicoli«*): »za zabavo v dveh potezah narisane« osebe z izstopajočimi zunanjimi znachilnostmi. Morda najstarejša pisna omemba portretnih karikatur temelji na dveh bistvenih kriterijih: risar je zavestno ohranil zunanje pomanjkljivosti oseb, ni jih polepshal, kot je bilo obichajno, pri tem pa je uporabil preprost in skromen risarski nachin, kar seveda pomeni, da je poenostavljal oziroma shematiziral oblike.⁵

Poenostavljena, z nekaj potezami zachrtana podoba je postala cilj in ne vech izhodishčna točka za kasnejšo dodelavo, kot npr. pri skicah Leonarda da Vinci, ki so najbrzh rezultat svobodne igre domishljije. Vsi zgodnji teoretichni zapisi o karikaturi ponavljajo omenjeno znachilnost, ki odlochilno prispeva k uchinu portretnih karikatur. »Skicozen« stil in shematiziranje sta se po sredini 17. stoletja uveljavila v Italiji, predvsem v Bologni, in sta dalj chasa veljala za razpoznavno obeležhje karikature.

Bratoma Carracci so sledili: Domenichino (1581–1641) in Guericino (1591–1666), oba sta bila prav tako predstavnika bolonjske slikarske shole, Pier Francesco Mola (1612–1666), ki je namesto posameznih karikiranih figur risal drobne zhanrske prizore, Carlo Maratta (1625–1713) idr. Njihove risbe bi najlzhje oznachili za »ateljejsko shalo«. Nastale naj bi tako rekoeh iz kratkochasja, za zabavo, cheprav so rabile tudi kot uchni pripomohek, s katerim so umetniki dokazovali ostrino opazovanja in risarsko spretnost. Namenjene so bile samo krogu umetnikovih prijateljeh. Italijanski barochni kipar Giovanni Lorenzo Bernini (1598–1680), ki je pisal satirichne komedije v stilu commedia dell'arte, prepredene z namigi na visoke osebnosti, je okrog leta 1630 predstavil karikirane risbe pred ugledno publiko, ki si je zachela shteti v chast, che jo je umetnik karikiral, zato je zbirala njegove risbe.

Prva znana datirana portretna karikatura se nahaja na risbi Agostina Carraccija iz leta 1594, na kateri je skoraj shestdeset glav z raznichnimi grimasami, grotesknim izrazom in tudi idealiziranim videzom. Zdruzhevanje fantazijskih podob s portretnimi karikaturami je bilo znachilno tudi za druge avtorje. Domenico Bernini, biograf svojega ocheta, je leta 1713 zapisal, da je bil cilj Giovannija Lorenza Berninija »shaljivo deformiranje portretov, toda samo tam, kejer mu je na kakrsbenkoli nachin pomagala zhe narava sama, in jih z enkratnim doseganjem podobnosti podajal na papirju zelo podobne in v obliki, ki je ustrezala tudi njihovemu notranjemu bistvu, cheprav je bilo videti, da so bili določeni deli opazno spremenjeni ali pretirani«.⁶

Redke ohranjene Berninijeve karikature prikazujejo s skromnimi, na prvi pogled nebogljenimi chrtami podan portret v chistem profilu ali *en face*, s chimer so obrazne poteze, kar se tiche poenostavljanja in pretiravanja, dobile najmochnejshi izraz. Tovrstni pristopi so se v portretni karikaturi ohranili do danes.

Skorajda ves likovni besednjak portretne karikature, na katero se je sprva navezoval termin »caricatura«, je bil določen v 17. stoletju. Poleg popačenja in poenostavljanja obraznih potez je bilo v rabi preoblikovanje celotne figure: disproporcioniranje telesa, spreminjanje v pritlikavce ali grbavce, pretirano debeli trebuhu itd. Telesne deformacije so bile podkrepljene z neprimernimi in sramotilnimi drzhami.⁷

Izraz karikatura je postal shirshe znan okrog leta 1700. Nanj se je poleg prikazovanja nenavadnih oblik navezoval omenjeni postopek in hkrati stilistična posebnost navidezne skicoznosti, ki pa so jo poklicni karikaturisti prevzeli le delno. Bernini naj bi vplival na »prvega poklicnega karikaturista« Piera Leona Ghezzija (1674–1755), ki je vech desetletij karikiral dostojanstvenike in visoke obiskovalce Rima ter potoval po evropskih vladarskih dvorih (npr. Dresden). K mednarodni popularnosti Ghezzijevih karikatur so pripomogli tudi tiski Arturja Ponda in Mathiassa Österreicha. Ohranjenih je 3.000 Ghezzijevih karikatur, ki so mu prinesle laskav naziv »*famoso cavaliere delle caricature*«. Po risarski plati so skrbno izvedene, le povzemajoče obrazne konture ter grobo shrafirani deli spominjajo na skicozen stil. Zasnovane so na poudarjanju ali zakrivanju določenih telesnih znachilnosti (usta, nos), poenostavljanje je redko.⁸

Izobrazhena mednarodna publika, ki je v 17. in 18. stoletju obiskovala Italijo, je cenila tovrstne smeshne upodobitve. V Italiji zhivechi Anglezh Thomas Patch (ok. 1720–1782) je izdeloval skupinske portrete turistov, ki so jih ti verjetno radi odnesli domov za spomin. Sredi 18. stoletja je v Italiji bival sir Josua Reynolds (1723–1792), ki je risal karikature na Ghezzijev nachin.

V Angliji, kjer so dobro poznali italijanske karikature, so sredi 18. stoletja odkrili novo možnost uporabe karikatur. Modni umetnishki izdelek, ki je veljal za umetnishko kuriozitetu in so ga v mapah hranili zbiralci, so angleshki aristokrati preoblikovali v politichno orozhje. V drugi polovici 18. stoletja se je v Angliji razvila politichna karikatura. George, First Marquess of Townshend (1724–1807, z nazivom markiz ga je kralj sicer odlikoval kasneje, postal je tudi guverner Irske) naj bi prvi javno predstavil lastnorochno karikirane portrete politichnih zaveznikov in nasprotnikov, kar mu je omogochil hiter napredek tiskarske tehnike po sredini 18. stoletja.⁹

S karikaturu je bila she vedno povezana skicoznost. Podobno kot v Italiji so se v novi umetnishki zvrsti, za katero vsaj navidezno ni bilo potrebno veliko risarsko znanje, preizkushali shtevilni amaterji, predvsem iz vrst angleshke aristokracije. Zaradi tovrstnega diletantizma se je William Hogarth (1697–1764) sredi 18. stoletja distanciral od izraza »caricatura«, ker ni zhelel, da bi se ga oprijel sloves avtorja grotesknh podob in zgodb ali risarskega zachetnika.¹⁰ Hogarth je konec 18. stoletja veljal za ocheta angleshke karikature. Pri satirichno-moralichnih ciklusih (»A Harlot's Progress«, 1732, »A Rake's Progress«, 1735, »Marriage à la Mode«,

1745) je takratno védenje o karikaturi spojil s severnjashko tradicijo zhanrskega slikarstva (Pieter Bruegel st. idr.). Oprl se je na holandsko satirichno ilustracijo (»spotprent«) avtorjev, kot sta bila Romeyn de Hooghe in Cornelis Dusart. Satirichnega uchinka ni gradil na karikiranju telesne pojavnosti nastopajochih, temvech na njihovih dejanjih in dogodkih, v katere so bili vpleteni.

V Angliji so bile mozhnosti za razvoj karikature nadvse ugodne. Poleg satirichne tradicije (politichna satira) in gospodarskih razmer je bila uzakonjena široka tiskovna svoboda, ki je dopushchala kritichne notranjepolitichne refleksije (ukinitev cenzure 1695). Politichne razmere (Anglija je bila od t. i. »slavne revolucije« 1688 ustavna monarhija) so spodbujale zanimanje za aktualne dogodke, karikaturisti so lahko rachunali na politichno verzirano publiko. Parlamentarni akt o tisku, imenovan tudi Hogarthov »Entgraver's Act«, je leta 1735 grafikom podelil enake pravice kot pisateljem. Avtorje in zalozhnike je shchitil pred piratskimi izdajami in jim zagotavljal boljshi dohodek. Omenjeni dejavniki so botrovali razcvetu angleshke karikature okrog leta 1800. Angleshki karikaturisti so uporabljali podroben risarski nachin, cheprav so karikirancem neredko nadeli grob videz, kar je sluzhilo stopnjevanju ekspresivnega izraza. Karikature, v katerih bi lahko videli zdruzhitev italijanske portretne karikature s politichnim lepakom simbolichnega znachaja, niso bile vech vezane samo na tehniko risbe. Zasnovane so bile kot jedkanice, pogosto so bile kolorirane, naprodaj so bile v t. i. »Printshopih«. Princip doseganja komichnega uchinkovanja s pomocjo preoblikovanja telesne zunanjosti karikiranih oseb, na katerem je temeljila portretna karikatura, je v 18. stoletju v Angliji zachel rabiti kot uchinkovito dopolnilno sredstvo v raznovrstnih kompozicijah, ki so opisovale kak dogodek. Hogarth se je dotaknil vrste vsakodnevnih motivov, njegovi nasledniki James Gillray (1757–1815), Thomas Rowlandson (1756–1827), Isaac Cruikshank (1762–1811), Richard Newton (1777–1798), George Cruikshank (1792–1878) idr. so postopoma posegli na vsa področja javnega in zasebnega zhivljenja: vsakodnevna opravila preprostih ljudi, primerjava zhivljenja v mestu in na dezheli, zasmehovanje poznavalcev umetnosti, trgovcev z umetninami in njihovih nevednih kupcev, nezaupanje v znanstveni napredek, modne muhe, shport, gledalishche ... Na angleshkih tleh se je izrazni jezik karikature obogatil in zaostril, karikatura se je iz ateljejske domislice spremenila v vsestranski likovni pripomocek za komentiranje javnih in privatnih dogodkov.

Posebno poglavje pomeni antinapoleonska karikatura. Gillray je leta 1803 za karikirano predstavitev Napoleona zasnoval tipizirano figurico, ki je dobila ime »Little Boney«. Angleshkim karikaturam so se pridruzhili ustrezni odzivi pri imperatorjevih nasprotnikih na evropski celine. »Korzishki bandit«, ki je veljal za najpogosteje karikirano osebnost svojega chasa, se je prav tako zavedal propagandne mochi karikature, zato je nameraval v Franciji spodbuditi protiangleshko karikaturu. Med gverilsko vojno proti Napoleonu, ki je od leta 1808 potekala v

Španiji, je nastal cikel radirank Francisca de Goya (1746–1828) »Los desastres de la guerra« (1810 do 1820) z grotesknim predznakom, ki je poleg »Caprichos« (1796 do 1798) in »Disparates« (1819) najbolj znan Goyev graficni cikel.

Najpomembnejše razvojne faze karikature si delijo Italija, Anglija in Francija. V Italiji so jo iznashli in povzdignili v umetnisko zvrst, v Angliji so izpopolnili njen izrazni jezik, v 19. stoletju, zlasti po letu 1830, se je inovativna pobuda pri razvoju karikature preselila v Francijo.

Najbolj razsvetljena in svobodomiseln družba takratne Evrope je poleg prefinjenih in teatraličnih poklonov od umetnikov zahtevala pozornost do profanega, aktualnega in vsakodnevnega. V Franciji se je začelo samoopazovanje modernega človeka, v literaturi je bila cenjena zvrst dnevnik.¹¹ Podobno vlogo intimnega pričevanja je v likovni umetnosti prevzela portretna risba. Težnja po introspekciji in samokritičnosti tedanje francoske družbe je botrovala razcvetu karikature, ki je izrazhala predvsem opozicijska stališča, naperjena proti vladajočemu režimu. Prizadevanja po tiskovni svobodi so bila v Franciji eden pomembnih dejavnikov republikanskega političnega boja. Cenzuro so začasno ukinili po Napoleonovi odpovedi prestolu. Po obnovitvi burbonskega režima si je oblast prizadevala postopoma znova uvesti cenzurne omejitve. Po julijski revoluciji leta 1830 je Charles X. odstopil, ustava, na katero je moral prisesti njegov naslednik Louis-Philippe, je vsebovala tudi pravico do svobode tiska. Istega leta se je pojavil prvi francoski humoristični list *La Caricature*, ki ga je pet let kasneje zatrla znova uzakonjena cenzura, ki je budno spremljala tudi tiskanje podob. Ker je bil velik del prebivalstva nepismen, so karikature predstavljale večjo grozljivo kot pisana beseda.

Devetnajsto stoletje velja za »zlato dobo« francoske karikature. Med letoma 1830 in 1914 je izhajalo prek 350 satirčnih listov. Karikature so se nasprotno od 18. stoletja, ko so bile naprodaj predvsem kot graficni listi pri prodajalcih tiskov, njihovo krozhenje med ljudmi pa je omejevala visoka cena, preselile na strani satirčnih listov. Okrog 1820/1830 so se namreč uveljavili tiskarski stroji, s katerimi je bilo mogoče hkrati natisniti tekst in podobe. Najpomembnejša med satirčnimi listi sta bila *La Caricature* (1830–1835) in *Le Charivari* (1832–1893). Njun ustanovitelj Charles Philipon (1806–1866), ki velja za tvorca modernega satirčnega tiska, je uspel ustvarjalno spodbuditi skupino nadarjenih karikaturistov, med katerimi so bili: Honoré Daumier (1808–1879), Grandville (1803–1847), Traviès des Villers (1804–1859), Paul Gavarni (1804–1866), Henry Monnier (1805–1877), Cham oziroma grof Amédée Charles Henry de Noë (1819–1879), Gustave Doré (1832–1883), André Gill (1840–1885) idr. Philipon je za tiskanje karikatur prilagodil litografsko tehniko. Konec 18. stoletja v Nemčiji izumljena litografija je bila v primeri z lesorezom, bakrorezom in jeklorezom lažje izvedljiva, hitrejša in cenejša. Medtem ko se je bakrorezna ploščica pokvarila že po sto odtisih, je litografski stroj brez težav v eni uri natisnil tisoč izvodov.

Mogoče je bilo pripraviti vech cenejšega in aktualnejšega tiskanega gradiva, h kateremu so sodile tudi karikature, ki so se she vedno lahko prodajale kot samostojni satirichni tiski. Redno objavlanje karikatur se je uveljavilo v satirichnem listu *La Silhouette*, Philipon pa je to she izpopolnil. Revolucija leta 1848 je omogochila izid vrste satirichnih listov tudi drugod po Evropi.

Francoska karikatura je posebno pozornost namenila druzhbenni satiri. Namesto posameznih oseb je zachela smeshiti druzhbene sloje, pri chemer je uporabljala vrsto tipiziranih predstavitev: malomeshchana, advokata, plemicha, oficirja idr. Najbolj znane so figure Roberta Macaira, Monsieur Prudhoma in Ratapoila.

Prvi politichno-satirichni chasopis *Aesopus in Europa* (1701/1702) je omogochila visoka stopnja meshchanske svobode v gospodarsko cvetochi Holandiji. List, ki ga je izdajal Romeyn de Hooghe, je objavljajl politichne satire predvsem v obliki Ezopovih basni.

Omenjena *La Caricature* in *Le Charivari* sta bila najbolj vplivna francoska satirichna lista. V Angliji je ta vloga pripadla listu *Punch* (1841–1992). V Münchnu so leta 1844 zacheli izhajati *Fliegende Blätter*, ki so sprozhili niz humoristichnih oziroma satirichnih listov v nemshkih (berlinski *Kladderadatsch*, 1848, dunajska *Figaro*, 1856, *Kikeriki*, 1861 ...) in drugih evropskih dezhelah. V drugi polovici 19. stoletja je izhajalo v Evropi na desetine satirichnih listov, ki so se trudili zgledovati po sochasni francoski karikaturi. Karikatura je postala nov zhanr mnozhichne zabave.

Hkrati z razcvetom karikature v 19. in na zachetku 20. stoletja so se pojavile novosti v formalnem pogledu. Ilustracije v satirichnih listih, npr. v münchenskem *Simplicissimusu* in reviji *Jugend* (oba zachneta izhajati 1896), s poenostavljenimi, toda skrbno zachrtanimi obrisnimi linijami izprichujejo stilno sorodnost s secesijo in njeno dekorativno likovno igrivostjo. Sodelavci *Simplicissimusa*, Thomas Theodor Heine (1867–1948), Karl Arnold (1883–1953) in Olaf Gulbranson (1873–1958), Francoz Caran d’Ache (1858–1909) in mnogi drugi karikaturisti so uporabljali krepko obrisno linijo, telesni proporci in obrazi karikirancev so podvrzheni deformacijam, vendar je risba ohranila vtis elegance.¹²

Stilizirana, mochna poenostavljena risbo (*one-line cartoon*) je v tridesetih in shtiridesetih letih 20. stoletja postala razpoznavni znak amerishkega chasopisa *New Yorker* (ustanovljen 1925), ki ima zaslugue tudi za »shalo brez besed«. Po drugi svetovni vojni so slog karikatur iz *New Yorkerja* prevzeli mnogi avtorji, najprej v Franciji in nato v drugih evropskih drzhavah.¹³ Sodobne chasopisne karikature, ki pogosto nastopa kot »*editorial cartoon*« oziroma »*political cartoon*« (ilustrirani komentar politichnih dogodkov v vlogi uvodnika na prvi chasopisni strani), si ne moremo predstavljati brez vpliva karikaturistov *New Yorkerja* James G. Thurbera (1894–1961), Petra Arna (1904–1968), Charlesa Addamsa (1912–1988), Saula Steinberga

(1914–1999) idr. ter njihove na prvi pogled enostavne risbe, ki temelji na redukciji izraznih sredstev, na skromnih, zgoshčenih potezah in bistrh domislicah, in iz katere se je razvila pravicata »shola« risanja karikatur. Seveda je bilo poenostavljanje oziroma opushchanje nebitvenega vedno prisotno v karikaturi, cheprav je prvotni pomen termina govoril o nasprotnem.

Vzporedno z narashchanjem popularnosti karikature se je v evropskih jezikih uveljavljal tudi izraz karikatura, pri tem se je spreminjal obseg pojavnih oblik, ki jih je zaobjemal. Termin karikatura se she vedno izmika dokonchni obrazložitvi.

Glede na opredelitev, ki se je omejevala na pomen glagola »caricare«, je termin oznacheval portretno karikaturu, pri kateri smeshen uchinek povzrochi pretiravanje v prikazovanju telesnih delov. Glagol »caricare« je Giovanni Atanasio Mosini (*Diverse figure*, 1610) preoblikoval v samostalnik »caricatura«. Sodech po Carraccijevi definiciji, je bila karikatura upodobitev, pri kateri umetniki, namesto da bi jih omilili, poudarjajo v naravi prisotne napake in pomanjkljivosti. Termin je Bernini vpeljal v Franciji. Francozi so termin prevajali tako kot sprva Italijani: »portrait chargé« (pretirana upodobitev). Berninijevo pojmovanje je poleg zunanje podobnosti zajelo iskanje notranjega bistva karikirane osebe.

V Angliji se je izraz prvich pojavil leta 1686 in sprozhil vrsto nesporazumov (opis v neki knjigi se je glasil: chloveshki obrazi, narisani na podoben nachin kot zhivalske glave). Hogarth je med karikature, ki jih je imel za slabo obliko umetnosti, uvrstil tudi otroshko risbo, »slikovne uganke«, poljubno formalno preoblikovanje itd. Karikatura ni bila mishljena kot posnemanje v naravi prisotnih oblik na pretiran nachin, temvech zgolj kot nenavadna in groteskna domislica.

V 18. stoletju se je termin zasidral v slovarjih in postopoma tudi v pogovornem jeziku. Jean D'Alembert je v francoski Enciklopediji (*Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des arts et des métiers, par une société des gens des lettres ...*), ki jo je leta 1751 izdal skupaj z Diderotom, karikaturu oznachil kot »libertinage d'imagination«, kot vrsto »nezmernosti domishljije«, pri kateri imamo opravka samo z zabavo in razvedrilom. J. P. Malcolm (*An Historical Sketch of the Art of Caricaturing*, London 1813) je lochil med angleshko in kontinentalno sholo karikature, v katero je prishteval vsakrshno obliko deformiranja. Tudi Thomas Wright (*History of Caricature and Grottesque in Literature and Art*, 1865) je uvrshchal med karikature shirok spekter pojavnih oblik: reformacijske lepake, groteske itd., menil je celo, da tudi zgodnje oblike umetnosti lahko razumemo kot karikature.

»Karikatura je bila izkljuchena iz posvechenega obmochja umetnosti, njena nevarnost pregnana s tem, da je bila oznachena za komichno, s chimer ne more povzrochati nobene shkode,« poudarja Werner Hofmann.¹⁴ Ker karikatura ni sledila klasicnim lepotnim kanonom, si je lahko privoshchila marsikaj, toda bila je odmaknjena na obrobje likovne umetnosti. Sprememba je nastopila z romantiko, ki izrazne mochi grdega in

neprivlačnega ni vech vrednotila zgolj kot kuriozitetu, temvech kot prispodobu dolocene eksistenčne stopnje. Charles Baudelaire je v karikaturi zaznal misteriozne in diabolichne prvine. Karikaturu, ki je veljala za »antiumetnost«, so zacheli shteti za pozitiven, upravičen in utemeljen umetnishki dosezhak.¹⁵

Konec 19. stoletja so se zamajala ustaljena pravila likovnega okusa. Karikaturu, ki so jo nekdaj enachili z grdim, neprivlačnim, nerodnim in jo primerjali z najzgodnejshimi oblikami umetnosti, so zacheli primerjati z ekspresionizmom, kajti grdo ni vech veljalo za odbijajoche, temvech za »ekspresivno«. Ker naj bi bili nekateri izrazni postopki, znachilni za ekspresionizem, simbolizem in nadrealizem, zhe zdavnaj lastni karikaturi, so jo razglasili za predhodnico vrste aktualnih umetnishkih snovanj. Njen linearni likovni princip in tezhnja po abstrahiranju naj bi napovedovala nove likovne smeri, ki so si zadale nalogo prevesti resnichnost v likovni znak. »Visoka« umetnost je nagovarjala z vzvishenimi vsebinami, karikatura se je podala tudi na podrochja obichajnega, grdega in karakteristiknega, pishe Werner Hofmann (*Die Karikatur von Leonarda bis Picasso*, Dunaj 1956).¹⁶

Na prelomu 19. in 20. stoletja je definicijo karikature izostril Eduard Fuchs, ki se je naslonil na prvotno pojmovanje. V obseznhem zgodovinskem pregledu karikature (*Karikatur der europäischen Völker*, Berlin 1901) je opredelil karikaturu kot »umetnishko upodobitev, pri kateri je naravna harmonija, uravnotezbenost posameznih delov iznichena in je ta ali drug del prevech oblozhen, pretiran ali se pojavlja karikiran,« in menil, da »karikirati pomeni na kratko povzemanje: zavestno poudarjanje vsega, kar karakterizira neki pojav, abstrahiranje postranskosti, sploshnega ... Strogo gledano glede na to dolochitev ne moremo, kot je obichajno, oznachiti za karikaturu vsako predstavitev, ki uchinkuje satirichno ali zbudi nash smeh s pomochjo slike in teksta. Karikiranje je tochno dolochen in omejen nachin uporabe risarskih sredstev. Toda ta okvir, tudi che izkljuchimo druge risarske oblike, ki se jih poslužhjuje satira, ni majhen. Obsega neskonchno skalo izraznih nachinov, od fino dubovitega poantiranja ene same karakteristikne znachilnosti do groteskne preoblozhitve, za katero navidezno ni nobenih meja. Cheprav so okviri groteske shiroki in dosega uchinkovite efekte, ne velja za prevladujocho izrazno obliko risane satire. Ta se danes poslužhjuje grotesknega sloga morda she manj kot prej, nasprotno pa v nemajhnem obsegu posega po simboliki, alegoriji in predvsem karikaturi nravi, pa tudi po karakteristikni ilustraciji neke shale, neke satirichne glose, nekega paradoksa itd.«¹⁷

Tudi Werner Hofmann je izhajal iz prvotne definicije, ki pa jo je razshiril: »Vkljuchili smo torej vsako upodobitev, v kateri je chloveshka podoba namerno prikazana pretirana, fiziognomichno intenzivirana, ne glede na to, ali gre za portret, shtudijo tipa ali za indiskreten izrez iz vsakdanjega zhivljenja. Nasprotno pa smo izlochili edinole najstarejsho sredstvo slikovne satire, ki je bilo v rabi zhe v starem Egiptu: zamenjavo ljudi z zhivalmi. Ta postopek se je odpovedal karikiranju s tem, da je samo zamenjal forme.«¹⁸

Na eno prvih tehtnih opredelitev karikature v slovenski literaturi naletimo leta 1922 v članku kulturnega publicista Alojzija Resa (1893–1936): »*Chuden, prechuden svet nam odpira zgodovina karikature: svet izprevrženih pojmov, samovoljnosti, izbruha jeze in strasti, sovrashstva in ljubezni, veselja in žalosti, v nenavadnih, nenaravnih oblikah. Zakoni, ki jih sicer vse sposbtuje ali vsaj boji, so v žharki luchi karikature brez veljave. Chastitiljive, na videz nedotakljive pravice posameznika, družbine, slojev, držav, narodov – vse se rusi v prah ali prebaja v smeshnost pod chopichem in peresom karikaturista. Glave ljudi, in to po vecbini najbolj sposbtovanih in vplivnih, ž zhivalskimi telesi, zhivali s chloveshkimi glavami, deli telesa ali celo telo izpacheni, pohabljeni, zverizheni. Preko vseh ovir se vspenja karikatura, preko vseh predsodkov, obzirov, javnega mnenja in avoritete: brezobziren zasmeh vlada, zasmeh, ki vzbuja presheren krobot, vchasih pa komaj viden, bolesen nasmeshbek.*

Svet karikature – svet nebrždanosti, brezžakonja, krute samovoljnosti, a to samo navidezno, žakaj vsa ta žmes satire, žasmeha, bichanja – govori svoj lastni ježik, ustvarja iz dane nujnosti in stremi po chisto določenih ciljih.

Kaj je karikatura?

Beseda izbhaja iz ital. 'caricare' = dobesečno: nalozhiti, otezhiti. Che n. pr. pri risanju chloveshke postave kak del ali ud prevech otezhimo, prevech nalozhimo, se nam vidi ta del ali ud pretiran. Che na kakem obrazu narishemo nos prevelik, se nam vidi prevech 'nalozhen' v razmerju ž ostalim in ravnotezhje celote je podrto. Karikatura bi bila torej umetnishka podoba, pri kateri je naravna harmonija, ravnotezhje posamežnih delov odstranjeno in se nam žato ta ali oni del vidi 'preobtezhen', pretiran – karikiran. Toda rushitje ravnotezhja, nastalo vsled neznanja ali netochnega opazovanja, ni she karikatura, sicer bi bila to žhe vsaka ponesrečena risba. Le che je delo resnichnega umetnika, žasluzhi v polni meri to oznachbo. Che n. pr. umetnik narishe mozha s prevelikim nosom in premajhnimi usti, s prekratnimi nogami in predebelim trebuhom, ali s preveliko glavo in s premajhnim truplom, je ta in slichna pretiravanja storil s polno žavestjo. Kajti che pazno motrimo original, ki si ga je vzel slikar ža model, vidimo pach, da mozh sicer nima tako velikega nosu, ne tako majhnih ust, ne tako kratkih nog, ne tako debelega trebuha, kakor mu jih je narisal umetnik, vendar pa ima v razmerju ž nosom premajhna usta, v razmerju s trebuhom premajhne noge. Tega poprej niti opazili nismo, toda slikar je ž ostrim ochesom nashel to nesorazmernost in spoznal, da je ža dotichno osebo znachilna. Tedaj je vsako teh lastnosti na svoji slici ojachil in pretiral, tako da je she precej pravilno oblikovana postava modela postala smeshno uchinkujocha figura.

A karikatura v pravem pomenu besede ne pomeni samo pretiravanja in podchrtavanja žnachilnosti, ampak pomeni istochasno tudi redukcijo, brisanje podrejenosti. Vse, kar je nevazhnega, nebistvenega potisne pod chrto normalnega razmerja, žopet ž namenom, da tembolj ostro izrazi bistvenost in tako tem nazorneje pokazhe gledavcu jedro žnachilnosti. Najcheshche opazimo to v karikaturah oseb s prekomerno veliko glavo. Poleg stremljenja po mochnem komichnem vtisu, boche resnichni umetnik dovesti dusho, vtelesbeno v glavi kot glavnem izrazilnem sredstvu, do polnega uveljavljanja. To je bistvo grotesknega karikiranja. 'Grotesknost prichenja tam, kjer konchajo vse mozhnosti'.

Karikirati bi potemtakem pomenilo: zavedno pretiravanje znachilnosti kakega pojava in abstrahiranje od postranskega, splošnega. Karikatura je zavedna komichnost.»¹⁹

France Verbinc je v *Slovarju tujk* opredelil karikaturu na naslednji način: »(umetnishka) risba, kejer so znachilnosti kake osebe, predmeta ali dogodka pretirano upodobljene tako, da zbujajo smeh; smeshno pretirana, zasmehljiva risba ali upodobitev; fig. spaka, pokveka.« Karikirati pomeni »upodobiti v smeshni obliki, kot karikaturu; pretirati, da bi osmeshili; fig. (iz)pachiti, (iz)malichiti.«²⁰

Luc Menashe (*Evropski umetnostno zgodovinski leksikon*, Ljubljana 1971) je oznachil karikaturu kot »namerno smeshno upodobitev osebe, situacije ali dogodka, ki s pachenjem ali pretiravanjem raznovrstnih razmerij smeshi ali sramoti«. »Podrochje karikature je malone neomejeno: od zabavnega kazanja vsakdanjega, npr. zakonskega in erotichnega zhivljenja do kritichne satire ali groteske s politichno ali socialno vsebino in naposled do vsakovrstnih, umetnostno nepomembnih sramotilnih podob.«²¹

Soocheni smo torej z razlichnimi razumevanji izraza karikatura, ki ga lahko uporabljamo za raznovrstne pojavne oblike, za likovno zvrst in likovno metodo. Karikatura je najpogosteje vezana na risbo in reproduktivno grafiko (chasopisna karikatura, karikatura v tiskanih medijih). Redkeje se pojavlja v slikarstvu, kiparstvu in fotomontazhi. Raba termina ni povsem natanchna. V ozhjem smislu oznachuje portretno karikaturu (upodobitve posameznih oseb, portretne zvrsti), v shiršem pa politichno karikaturu (kritichni komentarji aktualnih politichnih in družbenih dogodkov, družbenopolitichne zvrsti), shaljivo upodobitev v dnevnem chasopisu in druge oblike likovne satire in humorja.

Dodatne tezhave prispeva tudi dejstvo, da se raba termina v razlichnih jezikih razlikuje. Francozi lochijo med »portrait chargé« in »caricature« (oziroma »dessin humoristique«, »dessin satirique«), Nizozemci med »Karikatuur« in »Spotprent«, Italijani med »caricatura« in »vignetta umoristica (oziroma »designo umoristico«), Anglezhi med »caricature« in »cartoon«²² – prvi izraz pomeni portretno karikaturu, drugi pa »kombinirano satirichno ilustracijo«, v kateri seveda lahko nastopa tudi portretna karikatura. Na nemshkem govornem podrochju je izraz karikatura nadomestil starejsa termina »Spottbild« in »Zerrbild« (pretirana, zaostrena upodobitev neke osebe).

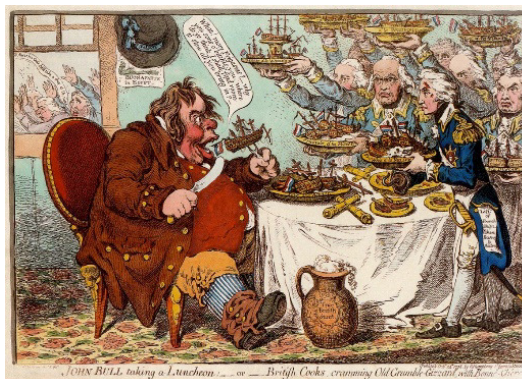
Izraz karikatura lahko zaobjema razlichne pojavne oblike, tako portretno kot politichno karikaturu in satirichno risbo. Podobno bolj ali manj velja tudi za nash prostor. Izraz karikatura torej opredeljuje tochno določeno in omejeno likovno zvrst in tehniko, toda gledano v shiršem pomenu, se pod njenim okriljem lahko znajdejo portretne in politichne karikature, karikature nravi, karikature na temo vsakodnjega zhivljenja, satirichne ilustracije, shaljive risbe, slikanice, strip itd.

Agostino Carracci, Groteskne glave in karikature, 1594

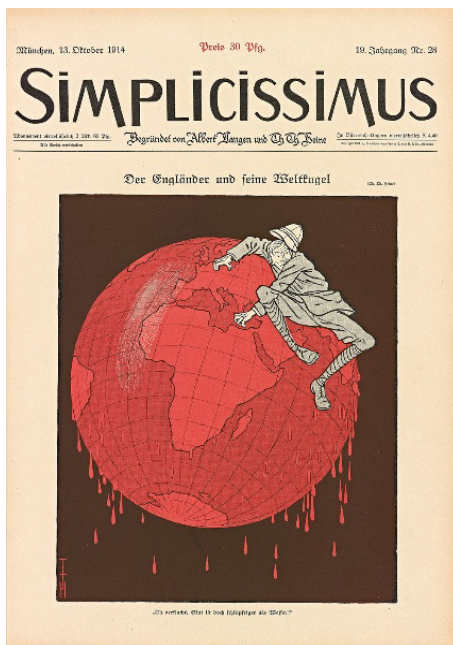
Pier Leone Ghezzi, Jezuitska procesija

James Gillray, John Bull na kosilu, 1798, jedkanica

André Gill, karikatura Nadarja na naslovnici satirichnega lista *La Lune*, 2. junij 1867

Thomas Theodor Heine, karikatura na naslovnici *Simplicissimus*, 13. oktober 1914

¹ Kjer ni posebej navedeno, so podatki povzeti po naslednji literaturi: *Bild als Waffe / Mittel und Motive der Karikatur in fünf Jahrhunderten*, (katalog razstave v Wilhelm-Busch-Museum v Hannoveru, 1984/1985, Museum für Kunst und Kulturgeschichte der Stadt Dortmund, 1985, Kunstsammlung der Universität und Kunstverein Göttingen, 1985, Münchner Stadtmuseum, 1985), München 1984 (avtorji prispevkov: Jürgen Döring, Ernest H. Gombrich, Werner Hofmann, Gerhard Lengemeyer, Gerd Unverfehrt idr.), Severin Heinisch, *Die Karikatur / Über das Irrationale im Zeitalter der Vernunft*, Böhlau 1988, Werner Hofmann, *Die Karikatur / Von Leonardo bis Picasso*, Dunaj 2006 (ponatis iz 1956), Ernst Kris, *Psihoanalitička istraživanja u umetnosti*, Beograd 1970, Georg Piltz, *Gesichte der europäischen Karikatur*, Berlin 1976.

² Karikaturni so pot utirale tudi t. i. groteske. Konec 15. stoletja so med izkopavanji v Rimu in drugje po Italiji naleteli na ostanke antichnih palach, okrašenih z dekorativnimi stenskimimi poslikavami. Ornamente, v katere so s tankimi viticami povezani nenavadni chloveshki in zhivalski liki, so poimenovali »grottesca« – po it. grotta (podzemna) jama, votlina. Po antichnih vzorih so zacheli izdelovati groteskne fantazijske upodobitve, ki so jih v 16. stoletju popularizirali grafichni listi.

³ Domnevna znanost *fizjognomika*, ki se je ukvarjala s podobnostjo med chloveshkimi tipi in zhivalskimi podobami, je izostrila pozornost umetnikov za izrazne možnosti chloveshkega obraza in na njegovo likovno vrednotenje. Posredovala je spoznanje, da ima vtis podobnosti le malo skupnega z natanchnim podajanjem posameznih potez modela, saj je mogoče z nekaj spretnimi chrtami zajeti karakteristichen izraz nekega chloveka in ga istochasno spremeniti v zhival.

⁴ Po: Jürgen Döring, »Porträtkarikaturen«, *Bild als Waffe*, München 1985 (druga, dopolnjena izdaja kataloga razstave v Hannoveru, Dortmundu, Göttingenu in Münchnu), str. 94–95.

⁵ Po: Jürgen Döring, prav tam. 92–93.

⁶ Po: Gerd Unverfehrt, »Karikatur – zur Gesichte eines Begriffs«, *Bild als Waffe*, München 1985, str. 347.

⁷ Po: Jürgen Döring, »Porträtkarikaturen«, *Bild als Waffe*, München 1985, str. 95.

⁸ Po: Jürgen Döring, »Vereinfachung: sparsame Striche«, *Bild als Waffe*, München 1985, str. 67.

⁹ Po: Ernest H. Gombrich, »Das Arsenal der Karikaturisten«, *Bild als Waffe*, München 1985, str. 392.

¹⁰ Po: Jürgen Döring, »Vereinfachung: sparsame Striche«, *Bild als Waffe*, München 1985, str. 66–67.

¹¹ Po: Werner Hofmann, *Die Karikatur / Von Leonardo bis Picasso*, Dunaj 2006 (ponatis iz 1956), str. 68–69.

¹² Po: Jürgen Döring, »Vereinfachung: sparsame Striche«, *Bild als Waffe*, München 1985, str. 68.

¹³ Po: Jürgen Döring, prav tam, str. 68–69.

¹⁴ Werner Hofmann, »Die Karikatur – eine Gegenkunst«, *Bild als Waffe*, München 1985, str. 355.

¹⁵ Po: Werner Hofmann, *Die Karikatur / Von Leonardo bis Picasso*, Dunaj 2006 (ponatis iz 1956), str. 31.

¹⁶ Po: Werner Hofmann, prav tam, str. 33.

¹⁷ Po: Gerd Unverfehrt, »Karikatur – zur Geschichte eines Begriffs«, *Bild als Waffe*, München 1985, str. 351–352.

¹⁸ Po: Gerhard Lengemeyer, uvod v *Bild als Waffe*, München 1985, str. 8.

¹⁹ Alojzij Res, »O karikaturici«, *Mladika*, 1922, str. 365.

²⁰ France Verbinc, *Slovar tujk*, Ljubljana 1968, str. 335.

²¹ Luc Menashe, *Evropski umetnostno zgodovinski leksikon*, Ljubljana 1971, str. 979.

²² »Cartoon« je bil v Angliji v rabi od leta 1843, tedaj je John Leed zasmehoval osnutke stenskih poslikav (kartone) za parlament, nakar so z njim zacheli oznachevati celostranske politichne karikature v *Punchu*.

Iz zgodovinskega spomina

*Damir Globočnik*PRVI BLEJSKI FOTOGRAF BENEDIKT
LERGETPORER

Benedikt Alois Lergetporer je bil rojen leta 1845 v Salzburgu. Okrog dvajset let je zhivel v Schwazu pri Innsbrucku in v Zell am See. S fotografijo se je začel ukvarjati okrog leta 1870. Sredi osemdesetih let 19. stoletja je odprl fotografski atelje na Bledu. To je bil prvi stalni fotografski atelje v tem kraju. Pri delu v ateljeju mu je pomagala žena Maria, rojena Hussl, s katero se je poročil v Schwazu. Turistichna sezona na Bledu je bila omejena zlasti na poletne mesece. Lergetporer je od okrog leta 1897 delal tudi v zimskem ateljeju v Malem Loshinju na Hrvaškem, ki je veljal za klimatsko zdravilishche in zimsko rehabilitacijsko središče. Umril je na Bledu leta 1910. Po njegovi smrti sta se s fotografsko dejavnostjo ukvarjali hčerki Berta (1879–1957) na Bledu in Romana (1883–?), slednja skupaj z možem Dantejem Lussinom v Malem Loshinju.

Benedikt Lergetporer je na Bledu izdeloval portretne fotografije domacinov in tujih obiskovalcev. Tako kot na Tirolskem je tudi v novem okolju rad hodil v gore. »Bil je prvi, ki je fotografichno posnel nasbe gorske velikane, eden prvih, ki je oblažil vse Julijske planine. V net in navdushen turist je bil poklican, da je s fotografijami zbudil zanimanje za nasbe kraje po shirnem svetu,« je poudaril *Slovenski narod*.¹ Fotografiral je tudi druge naravne znamenitosti, slapove in jezera.

25. julija 1885 je posnel odprtje Jame pod Babjim zobom. Ko je v letih 1885 in 1886 fotografiral na Bovškem, je gorishka *Socha* zapisala: »Vrbu tega je bil uzhe dve leti pri nas fotograf Lergetporer z Bleda. Tudi njegovi svitlopisi so lichni; nabralo se jih je uzhe lepo shtevilo. Podpisi so se vé da le hoptajch! Kedor bi se za to zanimal, more jih dobiti v Bolci.«² Lergetporer je dvodnevni fotografski izlet v Kamniskih Alpe in Logarsko dolino opisal v chasniku *Laibacher Zeitung*.³

Zahajal je na Dolenjsko, Notranjsko, Tolminsko, Gorishko in Istro ter fotografiral mesta, vasi, cerkve, gradove, hotele, industrijske obrate in mostove. Fotografije je razmnozheval v t. i. kabinetnem formatu.

Prodajni katalog v nemshchini *1000 photographische Landschafts-Aufnahmen von B. Lergetporer, Veldes in Oberkrain* (1000 fotografskih pokrajinskih posnetkov B. Lergetporerja, Bled na Gorenjskem) iz leta 1892 vsebuje seznam 1000 pokrajinskih oziroma vedutnih posnetkov. V katalogu so poleg posnetkov Bleda in okolice, Kranja, Shkofje Loke in shtevilnih drugih krajev, gorskih motivov, dolin, jezer, Shkocjanskih jam, Opatije in Istre omenjene tudi fotografije najdb, ki jih je

Lergetporer fotografiral za Dezhelni muzej Rudolfinum v Ljubljani. Fotografije Bleda je zbral v fotografskih albumih (10 fotografij v *Album von Veldes und Umgebung*).

Lergetporer je 31. julija 1887 fotografiral odprtje nemshke Triglavske koche (*Triglav-Hütte*), ki jo je pod vrhom Triglava postavila kranjska podružnica Nemshko-avstrijskega planinskega drushtva na Dunaju (ustanovljena je bila v Ljubljani 1874). Lergetporer, »*stojech na malem Triglavu*«, je fotografiral skupino 85 oseb, ki so se razporedile na vrhu Triglava oziroma so lezhale v strmini (»*med njimi sbtiri Mojstranske dekleta, mala fotografova hchi, 14letni Galetov sin in 12letni lovchev sin iz Mojstrane*«). Z rododendronom in planinkami okraшено kocho je po svojem daljšem nemshkem in proti koncu slovenskem govoru odprl predsednik kranjske sekcije Nemshko-avstrijskega planinskega drushtva Karel Dezhman. Govorili so tudi neki turist iz Münchna, sekcijski turistovski nachelnik iz Beljaka in okrajni sodnik iz Kranjske Gore. Lergetporer je fotografiral tudi udeležence odprtja pred kocho. *Slovenec* je zapisal, da so na odprtju koche prevladovali nemshki in nemshkutarski udeleženci. Tudi napis na kochi je bil nemshki (*Triglav-Hütte – errichtet von der Section Krain – eröffnet am 31. Juli 1887. 2200 Meter Seeböhe*).⁴

Lergetporer je bil nemshki priseljenec, vendar je navezal dobre stike s Slovenci. 27. avgusta 1893 je s fotoaparatom zabeležil odkritje spominske ploshche Valentinu Vodniku na Koprivniku.

Skupaj z gorjanskim zhupanom Jakobom Zhumerjem sta leta 1891 odkrila sotesko Vintgar, ki je bila dotlej nedostopna in znana samo redkim domachinom. Fotografije, ki jih je posnel, so Blejce prepričale o potrebnosti ureditve poti ob vodi.⁵

Kranjska hranilnica je na podlagi fotografij podelila izdatno finančno podporo.⁶ Lergetporer je nacheloval Gradbenemu odboru Radovnishke soteske (Rothweinklamm-Baucomite), Zhumer pa je prevzel vodstvo gradbenih del. Pot v sotesko je bila odprta avgusta 1893. Prvi daljši chlanek o Vintgarju, ki ga je 1899 v *Domu in svetu* objavil I. Godec, je bil opremljen z Lergetporerjevimi fotografijami in ilustracijami slikarja Matije Jama.

Leta 1893 lahko v *Slovenskem narodu* preberemo, da se je »pangermanski« priseljenec Tirman, ki bi rad izročil upravljanje in oskrbovanje soteske Radovne nemshkemu planinskemu drushtvu, povezal z nachelnikom odbora za odprtje soteske Lergetporerjem, »*ki je menda tudi zbe pozabil, da si na slovenski zemlji in s krasoto slovenske narave sluzhi krub*«. Gospoda naj bi delovala brez vednosti zhupana Zhumerja. »*Pozor torej Blejski narodnjaki, da ne pride gospodarstvo nad vashe prirodne krasote v roke tujcem in tujim drushtvom, ki pri vsaki priliki kazhejo svojo mrzbnjo do nashega naroda in jezika.*«

Kranjski list *Gorenjec* je leta 1903 ochital Lergetporerju in chevlarju Kolmanu, da ponujata svoje storitve v blejskem letovishkem listu samo v nemshkem jeziku. »*Drugi tukajshnji obrtniki so toliko pametni in razsodni, da razglashajo svoje oglase v letovishkem listu v obeh jeziki, kar je seveda popolnoma prav in samoobsebi umevno, le ta dva tujca (Shtajerc in Tirolec) se she nista toliko nauchila sposbtovanja do svojih sovashchanov in*

sodezhelanov, med katerimi zhivita in kateri jima dajejo krub in zaslužbek, da bi se ozirala na njihov jezik, katerega skoro vsi Blejci in Kranjci govore.»⁸

Slovence je motil nemški napis na Lergetporerjevi vili na Bledu »B. Lergetporer, Frei-Licht-Atelier, Veldes-Lussinpiccolo«, ki je ostal viden tudi po prvi svetovni vojni, ko je bil razumljen kot znak nekdanjega nemškega Bleda. *Jutro* je leta 1925 zapisalo, da Lergetporerjeva vdova she po shtiridesetih letih ne zna slovensko, hcher pa obvlada samo pogovorno slovenshchino. »*Chudimo se, da se ne naseli na Bledu sposoben slovenski fotograf, ki bi dobro izhajal. Morda bodo te vrstice pripomogle, da dobimo narodnega fotografa, da ne bomo odvisni od nemških obrtnic.*«⁹

V *Slovcu* je bilo objavljeno nasprotno mnenje: Lergetporerjevi otroci so obiskovali samo slovenske shole, najmlajsha hchi je znala prej slovensko kot nemshko, lastnica ateljeja je dala po prevratu napis prebarvati, vendar je uporabila neprimerno barvo, tako da so se chrke znova prikazale. »*Radi tega greba zheli torej 'Jutrov' dopisnik unichiti eksistenco stare vdove in njene hcbere za nasho domovino zaslužbnega mozha, chesh Nemki sta, kar pa ni res. Hchi je bila od svoje prve mladosti Slovenka, dohim je mati sicer Nemka, pa od zacetka svojega bivanja na Bledu slovenskemu narodu udana.*« Lergetporer je deloval pri narodnih drushtvih, pri gasilskem in bralnem drushtvu ter kmetijski podruzhnici, pri vseh narodnih prireditvah in veselicah. Sholi je podaril mnogo uchil. »*Zelo veliko zasluze si je pridobil Lergetporer tudi za zopetno vposhtevanje nashe narodne noshe.*«¹⁰

Benedikt Lergetporer se je pri geoplastu Kellerju v Innsbrucku nauchil izdelovati reliefne zemljevide. Na Kranjskem je bil edini, ki jih je znal izdelovati. Med narochniki njegovih reliefnih zemljevidov so bili ljubljanski, grashki in innsbrushki muzej ter razne shole. Leta 1890 je dobil na Dezhelni razstavi v Gradcu chastno diplomu za maketo zemeljskega povrshja.

Na mednarodni razstavi zdravilishkih in kopalishkih krajev, prirejeni septembra 1903 na Dunaju, je bil Bled predstavljen s »*ploskorezbo*« jezera z okolico in s Triglavskim pogorjem. »*Ploskorezba*« (basrelief, plitev relief), ki jo je izdelal Lergetporer, je bila last barona Jozhefa Schwegla. Drushtvo za povzdigo prometa tujcev na Gorenjskem je dalo natisniti okrog 1500 fotografij in opisov Bleda in Bohinjske doline.¹¹

V chasnikih se je ohranilo tudi naslednje zanimivo prichevanje o Lergetporerju, ki je leta 1909 ovadil bivshega nadporochnika Pavla Barthmanna (Bartmann), ki so ga zhe bili zasachili pri vohunjenju, zaradi izsiljevanja pa je bil obsojen na tri leta jeche. Barthmann, ki je bil porochen s Slovenko, je Lergetporerja poskusil pregovoriti, naj mu razvije fotografije, na katerih so bili nachrti za trdnjave. Lergetporerju se je to zdelo sumljivo (*Gorenjec* pishe, da je Barthmanna pri Lergetporerju zasachil neki vishji chastnik). Barthmanna so v Ljubljani aretirali, dunajsko dezhelno sodishche ga je leta 1910 zaradi shpijonazhe v korist tuje drzhave obsodilo na shtiri leta in pol tezhke jeche.¹²

Benedikt Lergertporer, Triglavska kocha

Benedikt Lergertporer, Blejski otok, fotografska razglednica, okrog 1900

¹ Hočevar, »Smrna kosa«, *Slovenski narod*, 1910, sht. 397.

² N., »Pod Glavo, dne 2. avgusta / Nasha Shvica – nasha granica«, *Socha*, 1886, sht. 32.
Hohtajch: popachenka iz *hochdeutsch* (visoko nemshki).

³ Benedikt Lergertporer, »Photographische Excursionen«, *Laibacher Zeitung*, 1890, sht. 39 in 41.

⁴ Po: »Od Triglavskega podnozhja 2. avgusta«, *Slovenec*, 1887, sht. 175.

⁵ Po: »Desetletnica Vintgarja«, *Gorenjec*, 1903, sht. 37.

⁶ Po: »Dopisi / Bled«, *Slovenec*, 1925, sht. 97. Od tu tudi vechina biografskih podatkov o B. Lergertporerju.

⁷ Po: »Na Bledu«, *Slovenski narod*, 1893, sht. 216.

⁸ Po: »Z Bleda«, *Gorenjec*, 1903, sht. 31.

⁹ Po: »Bled«, *Jutro*, 1925, sht. 97 in 105.

¹⁰ Po: »Dopisi / Bled«, *Slovenec*, 1925, sht. 91.

¹¹ Po: »Z Bleda«, *Gorenjec*, 1903, sht. 36.

¹² Po: »Obsojen vohun«, *Slovenski narod*, 1910, sht. 370, »Proti vohunu Barthmannu«, *Gorenjec*, 1910, sht. 37, in »Proces Bartmann na Dunaju«, *Gorenjec*, 1910, sht. 38.

Damir Globočnik

HUMORISTIČNI LIST 'GOLJ'FIVA KACHA (1905)

Matija Chop: »*Spomenik ti postavljajo France, velikanski spomenik v Ljubljani, na Marijinem trgu.*«

France Presheren: »*Mamka bozljja!*«

Te besede je humorist Ferdo Plemich (1881–1944, pravo ime Ferdo Kleinmayr) v shaljivem pisu oziroma »jako poučni humoreski« z naslovom »Presheren na veselici« položil v usta Chopu in Presheru med njunim pogovorom v Eliziju (na Elizejskih poljanah). Plemich je najbrž imel v mislih Stritarjeva »Preshirnova pisma iz Elizije« (1872). Humoreska je bila objavljena v *Golj'fivi kachi* – edini shtevilki humorističnega lista, ki je izšla ob veliki narodni veselici v Ljubljanski zvezdi 16. julija 1905. Izkupiček veselice je bil namenjen pokritju zadnjih stroškov za Presherenov spomenik, ki so ga septembra 1905 odkrili v Ljubljani.

»'Golj'fiva kacha' je ravnokar izlezla ter stane 20 vinarjev takojšnjega plachila brez dostavljanja na dom. Kdor hoče imeti list na dom dostavljen, naj si najame postrežhčbka.

Uredništvo se nahaja danes v Zvezdi, prve dni mesecev po gostilnah in kavarnah, kasneje pa doma. Rokopisi naj se posljejo takim listom, ki so zaradi njih navadno v zadregi.«

Golj'fiva kacha je bila natisnjena v vech kot 5000 izvodih. »Da pa se pokrijejo stroški lista, je sklenil zabavni odsek za Presherovo veselico, da se za list nabere inserati. Natisne se list v najmanje 5000 izvodih, ako mu pride dovolj inseratov, natisne se ga lahko she mnogo vech. Uvazhujite to okolnost, gospodje slovenski trgovci! List bo mahoma razprodan, ker ga nekaj tudi pojde na dezhelo. Kdor inserira vanj, stori dvoje dobro: prvich je samemu sebi priskerbel izdatno reklamo, ker se bodo inserujoche firme posebno priporochile, in drugih stori s tem tudi nekaj za svojo narodno dolzhnost, ker prispeva fondu za Presherenov spomenik.«¹

Humoristični list, ki si je naslov izposodil iz Presherneve pesmi o rodni Vrbi, je najbrž uredil tiskar Srechko Magolich st. (1860–1943), natisnila pa tiskarna Dragotina Hribarja, ki jo je vodil Magolich.

List je obsegal 16 strani. Poleg Plemicheve humoreske so bili v *Golj'fivi kachi* objavljeni satirichni spis v ljubljanskem dialektu »Zhane iz Iblane« (pod tem naslovom je Magolich objavljial humoristične prispevke v *Slovencu*), humoristične priredbe Preshernovih pesmi (»Pod oknom«, »Nezakonska mati«, »Ti kraj nesrečnega imena«, »Sonet«, »Gazela«), shaljiv Presherenov zhivljenjepis, opis koncerta »Krasnogolchnikov« v zgornji veliki dvorani Prvashkega doma v Dolgi vasi in drugi prispevki, ki nimajo posebne literarne vrednosti. Na zadnjih dveh straneh so oglasi.

Kot je bilo pri Srechku Magolichu st. v navadi, v listu ni bilo domaćih karikatur, objavljenih je le nekaj tujih satirčnih ilustracij, ki jih lahko srečamo tudi v humorističnem listu *Ježb*, ki ga je Magolich urejal od leta 1903 (prvi urednik je bil humoristični pisatelj Rado Murnik). *Ježb* je med letoma 1902 in 1907 izdajal Dragotin Hribar, tiskala ga je Hribarjeva tiskarna.

Golj'fiva kacha ni bila povsem po volji liberalnemu taboru, ki je vodil priprave na postavitev Preshernovega spomenika, njihovo zhenstvo pa je priredilo Preshernovo veselico. *Slovenski narod* je dan po veselici zapisal: »*Za Preshernovo slavnost je bil izdan humorističen list 'Golj'fiva kacha', v katerem je sicer prav malo humorja in dovtipa, pa toliko vech osebnih napadov. Znachilno je, da se napadajo samo dame in gospodje, ki so pri napredni stranki, medtem, ko ni niti najmanjsiha pushchica naperjena proti klerikalcem. Nochemo sicer kvariti veselja ljudem, ki ljubijo 'Zhanetov chik' in se vesele dovtipov, ki kulminirajo v vzklidikih 'Orca, che belle mule,' ali to vendar ne gre in zaslužbi vso obsodbo, da se osebno zasmehuje ljudi, ki so se za Preshernovo slavnost silno trudili in se zanjo zhrtovali. Ker zhe govorimo o tej 'Golj'fivi kachi' bodi omenjeno, da ima izdajateljstvo vsekakor dolžnost predlozbiti slavnostnemu odboru natanchen rachun.*«²

Golj'fiva kacha je imela vsaj 770 kron chistega dobichka, dobrshen del tudi zaradi oglasov, ki so bili nabrani med ljubljanskimi trgovci in obrtniki po zaslugi zabavnega odseka Preshernove veselice. Moshki odbor Preshernove veselice je na zakljuchni seji sprejel rachunsko porochilo o listu na znanje in objavil v *Slovenskem narodu* pojasnilo, da je z rachuni vse v redu, zato daje zabavnemu odseku absolutorij.³

Preshernovo slavnost oziroma veselico v parku Zvezda v nochi od 16. na 17. julij 1905 so organizirale ljubljanske narodne dame pod vodstvom Franje Tavcharjeve, soproge liberalnega prvaka Ivana Tavcharja. Njena tesna sodelavka oziroma soaranzherka slavnosti je bila Milica Hribarjeva, soproga liberalnega ljubljanskega zhupana Ivana Hribarja. Veselica je prekosila vsa prichakovanja. Izkupichek veselice je bil 26.000 kron, zato je po odbitju vseh stroshkov ostala lepa vsota za Preshernov spomenik.⁴ Zbrani znesek ni bil majhen, saj naj bi stroshki za Preshernov spomenik znashali 71.000 kron.

Prodanih je bilo okrog 10.000 vstopnic. Ljudi niso prestrashila nemshka anonimna pisma, da bodo Nemci metali bombe. Prishlo je tudi nekaj hrvashkih in srbskih gostov. V vojashnici so chakali orožniki, che bo potrebno posredovanje zaradi neredov.⁵

Zvezda je bila razsvetljena z elektrichnimi luchmi. Sredi parka, v blizhini spomenika marshala Radeckega, je bilo urejeno plesishche. V paviljonih so narodne dame prodajale sadje, razglednice, narodni kolek, knjige, klobasice, srechke idr. Soproge in hcherke ljubljanskih liberalcev so v vsakem paviljonu nosile drugachna oblachila. Dame v rumeno okrashenih klobukih so prodajale vino. Okrog paviljona z vini iz dezhelne kleti je bila vedno velika gnecha. Hrano so

stregle dame v belih klobukih, pivo so ponujale dame s cveticami in kokardami v lasih. Slashchice so prodajale dame, ki so bile oblechene kot chebelice.

Na Kongresnem trgu sta bila postavljena vrtiljak in strelshche. Poleg je bil na ogled *»jako originalen muzej«*. *»Tu so se res videle presenetljive zanimivosti. Uspehe drznavnozbornskega zasedanja je kazala pola papirja, na kateri je bila naslikana velika nichla; Preshernove sbe ne objavljene pesmi so se videle v steklenem loncu – kup sezghanega papirja; Preshernovo 'Strune milo se glasite' je ilustriral velik kos – kolofonije; 'Vremena bodo Kranjcem se zjasnila' je predstavljal – barometer; 'neiztrobneno srce – srce iz lecta; 'Brez trupla okrog bi se bila vrtila' – par ogulenh blach in staro kerilo; 'Golj'fivo kacho' – vrsta vrtnarskih loncev, ki so bili vtaknjeni drug v drugega. In takih zanimivosti je bilo sbe vech. Muzej je bil prirejen s pravim humorjem.«* Zlasti so bile opazhene dame, kostumirane po shegi starih cheshkih pivovarjev (bela krila, zelene, z zlatom obshite jopice, zelene chepice, obrobljene s kozhuhovino, sokolska peresa na chepicah), ki so v Auerjevem paviljonu poleg *»muzeja«* stregle pivo. Na koncu Kongresnega trga je bilo *»varieté-gledalishche«*, v katerem je nastopil zdruzheni pevski zbor Glasbene matice, trgovskega drushtva Merkur ter zborov Slavec in Ljubljana. Izvrsten uspeh sta dosegla tudi shmira (potujochja gledalishka skupina) in variete. *»Obchinstvo se kar ni moglo nasmeljati humorju in dovtipu, ki so ga razvijali sodelujochi umetniki.«* V velikem paviljonu, ki je bil razdeljen v tri dele, so bile kavarna, trafika in slashchicharna, v kateri so stregle dame z belimi chepicami.

V blizhini urshulinskega samostana so bili trije paviljoni. Velik paviljon v narodnih barvah je bil prav tako razdeljen v tri dele (delnishko pivo, trafika, delikatesa). *»Med obchinstvom so neprestano shvigale ambulantne prodajalke in z veliko vnemo razprodajale smodke in cvetlice, sadje in srechke ter dovtipni humoristichni list Golj'fiva kacha'«*. Poleg drushtvene godbe iz Ljubljane in Meshchanske godbe iz Kranja so igrali navzharji (vashki muzikantje) *»in kolovratili vedno z ogromnim spremstvom«*. *»Veselje je bilo sploshno; bilo je naravno in neprisiljeno; vse se je radovalo; tu so prepevali dijaki, tam odrasli, tod zopet improvizirani meshani zbori. Izzginile so vse razlike, vsem predsodkom, ki se jih sicer ljudje kerchevito drzhe, je bilo ta vecher konec; vsi navzochi so bili kakor ena sama rodovina, in se ravnali po geslu: veselimo se, dokler je chas, sicer umrjemo, ne da bi se bili veselili.«*⁶

¹ »Golj'fiva kacha«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 152.

² »Golj'fiva kacha«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 163.

³ »Pojasnilo!«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 170.

⁴ »Preshernova slavnost«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 162.

⁵ »Preshernova slavnost«, *Slovenec*, 1905, sht. 161.

⁶ »Preshernova slavnost«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 161.

Bogdan Kristofer Meshko

VEDSKI JEZIK IN IZVOR SLOVENSCHINE

(I)

Pravljice

»Ta, ki biva sam iz sebe, si je zazbehel iz lastnega telesa ustvariti različna bitja. Zato je s svojo mislijo ustvaril vodo in vanjo izlil svoje seme. Nastalo je zlato jajce, svetlo kot zhareche sonce. V tem jajcu se je sam rodil kot Brahma, stvarnik vesolja. Vode se imenujejo Nara, ker so otroci Nare. Ker so bile njegovo prvo bivališbche, se Brahma imenuje tudi Narajana. Iz tega vzroka, nedoumljivega, vechnega, bivajočega in nebivajočega, je nastal Manu (Purusba – prva dusba), ki se v tem svetu oznachuje z imenom Brahma. Eno leto je Bozhanski bival v zlatem jajcu, nato se je s svojo mislijo razdelil na dve polovici. Iz teh dveh polovic je izoblikoval nebo in zemljo, med njima srednji svet, osem smeri neba in vechni prestol vode.«

Manujev zakonik

Nastanek sveta

Po energetski teoriji so kot prvi v nam znanem vesolju obstajali fotoni. Fotoni sestavljajo svetlobo, imajo pa tako lastnosti delcev kot tudi valovanj, kar je svojevrstno protislovje, na katerem pa sloni celotno področje kvantne fizike. Fotoni se lahko tudi razcepijo na elektrone in pozitrone ali na protone in antiprotone, ali pa se iz teh nasprotujočih si delcev spet nazaj sestavijo. Mimogrede povedano, protoni in elektroni so temeljne sestavine vseh obstoječih atomov v vesolju. Fotoni imajo sposobnost vzpostavljanja medsebojnih povezav, se pravi organiziranja frekvenčnih mrež in elektromagnetnih polj, pa tudi spomina, saj se lahko vrachajo v stanja, v katerih so bili v preteklosti. Brez chasovnih omejitev se lahko shranjujejo v kristalih in chas ne vpliva na natanchnost informacij njihovega spomina. Poenostavljeno recheno, fotoni imajo vse, kar je potrebno za obstoj neke zavesti in tudi vse, kar je potrebno za obstoj nekega stvarnega vesolja. Če k temu dodamo še dejstvo, da ima voda lastnosti kristaliničnih struktur, nam postane jasno, da imajo fotoni sposobnost ustvarjanja tako vesolja, kot zavesti in zhivljenja. Svet je sestavljen iz svetlobe.

Evolucija zhivljenja kazhe znake matematchne domishljije. Fotoni so »zhive« priche matematchne protislovnosti stvarnega vesolja, saj je njihovo stanje odvisno od gledishcha opazovalca. Fotoni so torej vedno v nekem medsebojnem odnosu. Brez neke dvojice ne more biti nobenega odnosa, in vsak par je sestavljen iz dveh nasprotujočih si polovic. Matematchna logika fotona in tudi samega vesolja je simetrija. Simetrijo lahko vidimo tudi kot valovanje, nihanje, zrcaljenje, dialog dveh skrajnosti. In kaj drugega je evolucija, kot dialog domishljije in zrcaljenja zavesti v

snovi? Najenostavnejša zhiva bitja so sicer zhe sanjsko zapleten ustroj, a so tudi v vech ozirih preprosta. Enostavna simetrija oblih oblik, katero so preko mejoze (zrcalnega razcepljenja na dvoje enakih potomcev) obnavljali v vechnost. Evolucija je naredila zrcalno nasproten korak in mnogocelicharji so zbirali celice v kolonije najrazlichnejshih oblik. Novi nasprotni koraki, in shkolkje ter gobe so se pritrdile na zemljo. Ustroj delovanja rastlin je kemichno spet zrcalen gobjemu, saj dihajo namrech ogljikov dioksid in njihovi listi opravljajo neposredno fotosintezo. Evolucija deluje v kvantnih preskokih domishljije iz ene skrajnosti v drugo in se matematically razceplja na razlichice v nasprotnih smereh. Detajli se lahko spreminjajo, lahko tudi ne, bistvo ostaja isto. Zhivchne celice v mozhganih sesalcev so na las enake gobjim micelijem. Mnozhica ochi na shkojkah vidi enako popolno, kot vidimo vretencharji. Popolnost obstoja metulja je razlozhljiva samo z domishljijo kot temeljnim gibalom razvoja zhivljenja. In tako sledi evolucija matematiki in hkrati navdihom, skratka, fotonom. Zhiva bitja imamo bioelektrichno polje in frekvenca tega elektromagnetnega valovanja je enaka vidni svetlobi. Zhivljenje sestavlja in poganja svetloba.

Chloveshke posebnosti v tem charobnem vesolju so povezane predvsem s pojavom neotenije ali pedomorfizma. Tako so poimenovani pojavi zhivalskih vrst, ki tudi v odrasli dobi obdrzhijo lastnosti iz dobe odrashchanja oziroma otroshstva. Chlovek ni edina neotenichna zhival, je pa to sorazmerna redkost, razen pri gosenicah, martinchkih ipd. V to skupino nas uvrshchajo nashe telesne znachilnosti, ki jih delimo z zarodki oziroma novorojenci shimpanzov. Teh ni malo, med njih pa spadajo ravna stopala, tanjsa lobanja, drugachen kot stika vratu z glavo in rameni, plosk, razshirjen in gol obraz, majhen nos, manjsi zobje, manjsa spodnja cheljst, veliki mozhgani, manjsa porashchenost telesa, krajshi udi v primerjavi s telesom, noge daljshe od rok, vech podkozhne mashchobe po telesu, vechje ochi in pokonchen polozhaj. Pravzaprav vse bistvene lastnosti, ki nas, tako kot novorojene shimpanze razlikujejo od odraslih shimpanzov. Zhenske so bolj neotenichne v primerjavi z moshkimi in moderni ljudje so bolj neotenichni, kot so bili njihovi daljni predniki. Obstajajo tudi malenkostna odstopanja v stopnji neotenije med razlichnimi chloveshkimi rasami.

Neotenichen pa seveda ni samo chlovek, tak je tudi njegov najboljshi prijatelj, pes, neotenichni volk. Zanimivo je dejstvo, da je telesna govornica volkov razumljiva vsem odraslim volkovom po svetu, medtem ko se odrasli psi razlichnih ras med seboj ne razumejo povsem in povsem tudi ne razumejo volkov. Pri tem si ne moremo kaj, da ne bi pomislili na zgodbo o babilonskem stolpu in podobna izrochila.

Mu

Predniki danashnjih ljudi so se zhe pred davnimi chasi naselili po vechini sveta. Ognjishcha na Javi so stara vech kot milijon let in pol, v Gruziji skoraj dva milijona let in v Evropi vsaj pol milijona let. Kultura ob obalah Indijskega oceana

se je vsaj pred sto tisoč leti razširila in globalizirala, kar pomeni, da so se skupine posameznikov s pomočjo cholnov in v spremstvu psov razselile po svetu in se bolj ali manj pomeshale z svojimi daljnimi sorodniki, katere danes imenujemo Neandertalci, Denisonovci in podobno. Seveda to ni bila prva globalizacija nashih prednikov, niti ne vemo, če je potekala hitreje kot prejšnje.

Najkasneje pred kakšnimi petdeset tisoč leti je tudi nashe kraje dosegel omenjeni naselitveni val civilizacije Indijskega oceana, ki jo lahko imenujemo kultura »Mu« ali civilizacija »Lemurije«, kot mnogo mistikov označuje chloveshko pracivilizacijo, ki se je morda nahajala nekje v smeri Tihega oceana ali Antarktike in naj bi bila izrazito usmerjena v duhovnost in duhovne dimenzije. Tak opis povsem sovпада s kulturo avstralskih domachinov, ki materialne civilizacije sploh niso imeli potrebe razvijati, resda tudi zaradi ugodnih podnebnih razmer, a vsekakor imajo ohranjeno izjemno zhivo in bogato duhovno izrochilo, ki vključuje povsem dolocene duhovne dimenzije, namrech »sanjski chas«, she najblizhe nashemu pojmovanju vechnosti, v katerem se dogajanje odvija po vishjih pravilih in se s stvarnim svetom stika samo v določenih tochkah prostora in chasa. Ko so Lemurijani s cholni in psi prishli v Evropo in v nasho dezhelo, so tukaj torej zhe bivali Staroevropelci, ki jim danes tako pochez vechnoma pravijo Neandertalci, obstajale so pa vsaj tri kulture, namrech juzhnoevropska, severnoevropska in vzhodnoevropska. Ozemlje Slovenije se na primer nahaja nekje na severnem koncu tedanjega juzhnega kulturnega obmochja. Glede na to, da je bilo v tistih chasih ljudi dosti manj kot danes, ni nobene potrebe, da bi si predstavljali neka nachelna nasprotja med različnimi kulturami, ki so se srechevale. Nasprotno, zhe genetika dokazuje, da so se različne chloveshke rase med seboj zhenile in mozhile. Povsem verjetno je, da so si različne kulture izmenjevale svoje izkushnje in izrochila vechnoma na miroljuben nachin in tako svoje duhovno bogastvo tudi nadgrajevale.

Chas prihoda Lemurijanov v nashe kraje sovпада z obdobjem otoplitve po olgotrajni ledeni dobi. Lemurijansko razseljevanje proti severu so namrech spodbudile podnebne spremembe. Toplo obdobje je trajalo priblizhno petnajst tisoč let, kar je bilo povsem dovolj chasa, da so se zaradi dokaj hitrega gibanja s cholni in psi kulture občutno premeshale in razselile po Evropi, ter tako ustvarile neko paleta sorodnih kultur, civilizacijsko mrezho z vech sredishchi, ki je kasneje postala temelj evropskih kultur.

Najstarejsa shivanka na svetu, najdena v Potochki zijalki iz chasov, ko so bili ljudje she tesno povezani z jamskimi medvedi, nam pricha o izjemni natanchnosti, rekli bi lahko celo, prefinjenih zhenskih rokah. Pishchali in kipi plodnih zhensk prichajo, da so poznali ekstatchno, rodovitveno duhovnost. Sodech po stenskih slikarijah v Shpaniji in Ukrajini, podobnih tistim ljudstva »San« ali bushmanom, o chlovekovem pradavnem zanimanju za estetiko ne more biti nobenega dvoma, saj ima oblikovani predmet ali chrta svoj chutni, umski in duhovni pomen.

Kultura, ki jo (seveda zaradi shivanke) lahko imenujemo »Evinna doba«, je imela celih petnajst tisočletij chasa za cvetenje, dokler se ni zachel sunek zadnje ledene dobe. Pri nas je na Gorenjskem in Shtajerskem tedaj zavladal vechni led, na Dolenjskem in Primorskem pa so se vzpostavile visokogorske razmere z brezami in mahovi. Gladina morja se je spustila za vech kot sto metrov in Jadransko morje se je zachelo shele pri Shibeniku.

Ledena doba

Po najdbah enakega koshchenega orodja iz chasa ledene dobe se sklepa na shiroko povezanost prebivalstva po vsem Sredozemlju. Po najdbah v severni Italiji in na Madzharskem iz tiste dobe je mogoche sklepati, da so mrtve pomazali z rdechim okrom. Namen ukrepa je bil najverjetneje mumifikacijskokonservatorske narave, she bolj pa magichne, saj se je od postopka verjetno prichakovalo, da bo zaradi pochasnejshga razpadanja telesa dusha umrlega imela vech chasa poiskati si dom v drugem telesu ali drugem svetu, da bo tak postopek skratka imel nek uchinek, za katerega je bilo bistveno, da se je odrazil v nadsnovnih razsezhnostih in prav ta nadsnovni uchinek je nato harmonichno povratno vplival na snovnost.

Na severnem delu evropske podceline je ponekod sicer ostalo nekaj prebivalstva v nekakshnih podnebnih zhepih, ne le na Cheshkem, temvech tudi na Shkotskem in v Skandinaviji, vechina pa se je raje preselila juzhneje, v blizhino Sredozemskega morja in takratnega Chnomorskega sladkega jezera. Iz genetskega stalishcha naj bi bil eden najpomembnejshih genetskih oznachevalcev – markerjev v Evropi pred ledeno dobo haplotip I, po nastopu ledene dobe pa se je razcepil na skandinavsko skupino I1 in dinarsko (balkansko) skupino I2. V tem obdobju poznamo v Evropi dve vechji kulturi, ki ju strokovnjaki imenujejo Gravettiensko, obsegajocho Italijo, Alpe, Balkan, Panonijo in Krimski polotok, ter njeno sestrsko, Solutreansko kulturo, ki se je nahajala zahodno od nje na podrochju juzhne Francije in severne Shpanije. Prebivalstvo ob Sredozemlju in Chrnem morju se je zelo zgostilo, kar je pripomoglo k hitrejschemu pretoku informacij, predvsem glede poljedelstva, kar je bilo za prezhivetje vechjega shtevila ljudi na manjshi povrshini zemljishcha neizogibno. Potrebe po hitrem in natanchnem pretoku informacij so prispevale k zgoshchanju in formalizaciji jezika. Najverjetneje izvirajo osnovne sorodnosti sanskrta in slovenshchine prav iz tega chasa. Oba jezika imata namrech poleg podobne slovnice in razkoshja glasoslovno sorodnih sopomenk predvsem izjemno bogato in natanchno poljedelsko besedishche.

Genetika kazhe, da je v tem chasu prishlo do chezatlantskih povezav, ni pa povsem jasno, iz katere strani Atlantika so ljudje prehajali na drugo, Iz evrope v Ameriko ali obratno. Najdbe na Visokem v Bosni nakazujejo na komaj predstavljivo raven razvoja Balkanske kulture Gravettien, izpopolnjeno poznavanje in obvladovanje elektromagnetnih frekvenc, astronomskih pojmov in zemeljskega elektromagnetizma. Dajejo slutiti, da ima povezanost razlichnih

starodavnih kultur na različnih koncih sveta vendarle delno lahko tudi skupen balkanski izvor. Starost piramid v Bosni je namreč med 20 in 30 tisočletij.

Med ledeno dobo je vzcvetela tudi civilizacija v saharskem pogorju »Hogar« ali »Ahagar«. Ostanke poljedelstva, zhivinoreje in uporabe keramike je najti v Sahari predvsem iz chasov njenega počasnega propadanja (srp, keramika, mlinski kamni), približno od zacetka popushchanja ledenega sunka do chasa umiritve gladine Sredozemskega morja na danashnjo raven (od 10. do 5. tisočletja pr. n. sht.). Saharci so se pred rastocho pushchavo mnozhichno umikali v dolino vse manjshega Nila, kjer so se schasoma nagnetle mestne drzhavice prishlekov iz vseh koncev sveta, tudi iz Balkana. Nekateri Saharci pa so prechkali Gibraltarsko ozhino in odshli v Shpanijo ter she naprej proti severu. Valvazor, na primer, omenja neko staro razlago o severnoafrihkem poreklu Galov. Tudi Heraklej bi naj bil afrishkega kraljevskega porekla in prav mogoche je tudi to eden izmed pomenov njegovega imena. Morda pa tudi sanskrtski pomen besedne zveze »hara-kala« (zlata doba) ni povsem nakljuchna.

Vincha

Po koncu ledene dobe je takrat izredno rodovitno kopno z milim podnebjem v severnem Jadranskem zalivu pochasi potonilo pod morsko gladino. Ugodne razmere in blizhina visoko razvite civilizacije daje slutiti na mozhnost pomembnejshga kulturnega sredishcha tudi na podrochju pod danashnjo gladino morja. Vsekakor se je tamkajshnje prebivalstvo razselilo na takratne planote v Italiji, na vrhove dalmatinskih gora, danashnjih otokov in pa v Alpsko predgorje, proti izvirom rek, kjer so bile razmere she najbolj podobne vzhodnemu pogorju takrat zhe bivshe ledenodobne jadranske kotline, z mnogimi majhnimi dolinicami med hribi in z obilico rechic. Eno najstarejshih naselij te vrste je bilo na podrochju takratnega jezera na danashnjem Ljubljanskem barju, sicer pa so podobnih mostishch okoli Alp do danes odkrili zhe vech kot tisoč.

Naselbina na ljubljanskem Barju je bila izrazito svetovljanska. Povezana je bila s kulturo stare Vinche na ozemlju danashnje Srbije (delno tudi Bosne, Romunije, Bolgarije in Makedonije), ki je s svojim sedmimi do osmimi tisočletji prava prababica v primerjavi z nekaj tisočletji mlajshimimi Hetiti, Sumerci in Egipchani. V Vinchi so nashli najstarejshe zapisane simbole, k jih sicer ne znajo razlozhiti, dejstvo pa je, da so prav enaki simboli kasneje na različnih koncih sveta bili uporabljeni v različnih abecedah in shtevichnih sistemih.

Stari Barjanci so proizvajali krasheno keramiko in kovinske izdelke, uporabljali so statve, lok in predmete iz oddaljenih kulturnih krogov, kot je Mezopotamija, poznali pa so tudi pokop z rdechim okrom, kar potrjuje kontinuiteto s staroselci iz chasa ledene dobe. Uporabljali so tudi sveta, halucinogena zelishcha za sporazumevanje z duhovi, kot je recimo pasja zel (*Solanum nigrum*). Mogoche so

z branami okoli kolishch utrjevali plavajoče njive, kakršne poznamo iz predkolumbovske srednje Amerike, kjer so zvezane snope slame polagali na vodno gladino in jih utrdili s koli, nanje nasipali zemljo iz dna jezera in s tem pridobili nove rodovitne površine. Vemo namreč, da je v tistem času zaradi sushe na širšem območju nastopila huda lakota.

Seveda pa se selitve na sever po koncu ledene dobe niso konchale pri Alpah. Na stezhaj se je znova odprla tudi severna Azija, ki jo je prej prekrival led, razen tega je tja pred bukovim gozdom bezhala velika gozdna divjad, kateri so sledili lovci. Evropo in Azijo se zacheli pospesheno raziskovati, saj so iskali najdishcha zlata in bakra. Otoplitev je povzročila, da se je civilizacijsko in kulturno tezhishche z Balkana prevesilo proti Baltiku, kjer so se odprle kopenske poti na daljni vzhod. To pa ni pomenilo le selitev poljedelskega prebivalstva z juga proti severu, ampak tudi prevzemanje juzhnjashke poljedelske kulture in njenega jezika s strani severnjashkih lovcev in ribichev. V takratnem obdobju bi lahko tako imenovani Ariji vedski jezik pripeljali v Indijo. Velike razdalje jim je pomagalo premostiti njihovo sozhitje s konji, podobno, kot je Lemurijanom pri globalizaciji pomagalo njihovo sozhitje s psi.

V Indiji so Ariji naleteli na visoko razvito civilizacijo. Juzhna Indija je she danes poseljena z Dravidi, staro raso, katere pripadniki so tudi po videzu zelo podobni Avstralskim staroselcem in so she precej bolj neposredni potomci tako imenovanih Lemurijanov kot Evropejci, ki smo potomci me-shanja Lemurijanov s Staroevropejci. Predniki danashnjih Dravidov so v času ledene dobe v Indiji ustvarili kulturo velemest, kakršna lahko she danes najdemo ob obalah Indije pod morsko gladino. Izročilo o tej starodobni visoki civilizaciji je ohranjeno v vedskem izročilu, predvsem v Puranah.

Po shkoljchnih odtisih na ostankih glinenih posod iz chetrtega tisochetja pr.n.sh. danashnji strokovnjaki obsezno sredozemska kulturo imenujejo Impresso. Iz nje bi se naj tja do drugega tisochetja pr. n. sht. razvejale lokalne, stalno naseljene kulture, pri nas vlashka in iz nje krashka kultura. Vprashanje pa je, koliko je v resnici treba lochevati med krashkim kulturnim krogom in med starimi Izhanci. Antichni viri imenujejo krashke staroselce iz obdobja pred trojansko vojno »Euganci«, kar potrjuje avtohtonost izhanskih kolishcharjev.

Kolo chasa

Po dveh razlichnih plasteh izkopanin na Kreti je mogoche sklepati, da je nekoch nastopilo obdobje, ko je bilo treba veshchini orodjarstva dodati she orozharsko in naselja ograditi z visokimi zidovi, saj so tista bolj bojevnishka izmed novonastalih ljudstev Evrazije s prav Ahilovskim besom napadla stare sredozemske civilizacije. Ta zgodovinski pojav je simboliziran s Homerjevimi prikazom zadnjih dni Troje, enega izmed mnogih mest, ki so bila v tistem obdobju unichena s strani oborozhenih tolpa, ki so si iskale svoj plen, namreč mestno kraljestvo, kjer bi si

lahko z orožjem izsilili prestol in imeli zagotovljeno udobje do konca svojih dni. Delno je to spet povezano z bukovim gozdom, ki se je razrasel tudi po severni in vzhodni Evropi, ter še od tam odgnal veliko gozdno divjad. Delno je to tudi povezano z nastankom velemest v Mezopotamiji in z zgoščanjem prebivalstva. Povezano je tudi z vedno vechjo razširjenostjo kovin in s tem tudi kovinskega orožja. Morda pa je še najbolj povezano s katastrofo pred približno petimi tisočletji, ko je Sredozemsko morje nenadoma prebilo Bosporski naravni jez in potopilo takrat na gosto poseljeno obalo sladkega Chnomorskega jezera. Posledica je bila velika množica beguncev in s tem meshanje prebivalstva z različnimi govori in narechji.

Druga posledica pa je bila duhovne narave. Katastrofo so nekateri razumeli kot kazen bozhjo, in v potopljenih kraljestvih videli simbol zla. Tako so gledali predvsem pastirski, bolj patriarhalni narodi na starodobna sredozemska kraljestva, kjer so chastili boginjo mater in si vechinoma izbirali kraljice, ki so predstavljale chebelje matice.

O starodobnem chashchenju boginje v Evropi prichajo arheoloshki dokazi, kipci, najdeni, v Avstriji, ki potrjujejo evropski matriarhat v stari kameni dobi. Dokaze o matriarhalnih kulturah pred nastopom zgodovinske dobe razberemo iz grshkih mitologije in virov o strasnih Amazonkah, ter iz najstarejših kultov in misterichnih religijah, ki so vse chastile različne oblike boginje pra-matere. Rimski viri nam govorijo o razuzdanih Etrushchankah in Ilirkah. V keltskih pravljicah imajo kraljichne vech mozh. V Tibetu so zhenske lastnice in dedinje hishe, zemljishch in psa. Tudi vechina miroljubnih staroamerishkih družb je bila pred prihodom Evropejcev urejenih bolj ali manj matriarhalno, orožja, narejenega posebej za ubijanje chloveka, pa niso niti poznali in so pri bojih uporabljali zgolj lovsko ali domache orodje. Pri Irokezih, recimo, so zhenske vodile vse gospodarstvo, zgolj v primeru vojne so izvolile bojnega poglavarja, ki se je ukvarjal samo z bojevnishkimi zadevami.

V stari zavezi je kot dedich pastirstva opisan Abraham, znachilen predstavnik starodobnega patriarha in bojevnika. S svojimi 318 »pastirji«, ki so se vsi rodili v njegovi hishi, je namrech mimogrede prepodil in izropal neko vojsko, ki so jo vodili shtirje kralji in se je pravkar vrachala iz zmagovalnega pohoda proti drugim petim kraljem.

V Tori, hebrejski Bibliji ne manjka zgrazhanja nad zhenskami, posebej nad tako imenovano sveto prostitucijo. Prerok Ozej je bil z eno takshnih svechenic celo porochen. Hebrejci so bili namrech sorodniki in sosedje visoke fenichanske kulture, kjer so po starodavnih obichajih chastili boginjo rodovitnosti, gospo nebes, Tanit. Dekleta so lahko shle za nekaj let v njena svetishcha in tam s pomocjo molitvenih obrazcev in svetega obredja, ki je v določenem zakljuchnem delu vkljucevalo tudi spolno vzbujenost, zdravila tako ali drugache bolne ali nesrechne obiskovalce, ki so prishli iz oddaljenih krajev s shtevilnimi

darovi prositi boginjo za pomoč. Biblični Bog je bil v resnici takrat manj pomembno božhanstvo, povezano bolj z bogom vojne Marsom, kar takrat ni vseh tako zelo zanimalo, zato so imeli chastilci danashnjega svetega pisma v Gospe Nebes hudo tekmičo in njenega imena tudi v svojih besedilih niso omenjali po nemarnem ali nesposhtljivo.

V biblični Genezi je ženska zapostavljena, na trenutke je njena vloga celo prav obrnjena, recimo pri rojstvu ženske Eve iz moshkega Adama. Zna pa biti, da so stari Hebrejci s takim pristopom dejansko duhovichili in s tem urili duha, kasnejši rodovi pa so pozabili na vishji smisel izročil, morda tudi zaradi spreminjanja jezika in s tem manjšhega razumevanja dvoumnosti in podrobnosti, ter razlagali besedilo dobesedno in s tem pogosto povsem napachno.

To nas lahko spomne na izjavo Brucea Lincolna, raziskovalca starega veka, ki pravi, da je v arhaichni dobi starogrshkega gledalishcha na prizorishchu vladala božhanska pesnitev, mythos, kasneje pa je glavno vlogo tako v gledalishchu kot v spopularizirani literaturi prevzela proza, tako imenovani logos, ki je najprej pomenil laganje, v zgodovinskem, novejšem obdobju pa je pridobil pomen razuma in celo resnice.

Veneti

Najstarejši vir, ki govori o Venetih, je Iliada, kjer jih Homer opisuje kot ljudstvo konjerejcev. Za chasa Trojanske vojne bi naj zhiveli v Paflagoniji, na jugovzhodni obali Chrnega morja. V trojanski vojni so sodelovali kot zavezniki trojancev.

Tit Livij, sam venetskega porekla, je za chasa Oktavijana, okoli zachetka n.sh. zapisal, da so Veneti pod vodstvom Antenorja po trojanski vojni pribezhali v severni Jadran, kjer so se pomeshali z staroselskimi Evganci.

Vergil je o tem v Eneidi zapisal: »Antenorju uspelo je uiti Ahajcem in varno prepluti ilirske zalive ter najbolj skrivnostne kotichke Liburnov, mimo Timava hrumenja z mogochnih gora, ki iz sedmih izvirov polja z morjem poplavlja.«

Mavrij Servij Honorat, verjetno srbskega porekla, je v 5. st..n.sh. komentiral Livija, da so bili Liburni v Kvarnerskem zalivu isto ljudstvo, kot Vindelijci v okolici Dunaja, in s tem pojasnjuje, da so se paflagonski Veneti priselili k svojim

jadranskim sorodnikom, ki so zhiveli od Jadrana preko norishkih vzhodnih Alp vse do Donave. Najjuzhnejši liburnijski otok je bil sicer Krf.

Strabo, grshki priseljenc v Oktavijanskem Rimu, pa je zapisal, da so jadranski Veneti sorodniki Venetov ob Atlantski obali, njihovo zvezo s Paflagonci pa da dokazuje njihovo izročilo o konjereji. Dodal je, da Veneti zhrtvujejo belega konja ob svetishchu pri enemu sedmih izvirov (ter hkrati izlivov) reke Timav. Blizu svetishcha sta sveta gaja posveчени argoshki Heri, zavetnici govedi, ter Etolski Artemidi, zavetnici divjadi. Zapisal je tudi, da o teh svetih gajih krozhijo bajke,

chesh da tudi divje zhivali tam postanejo krotke in da ljudem celo dovolijo, da jih bozhajo. Svetishche ob Timavu bi naj uporabljali tako Veneti, kot Japodi. Mimogrede, znano je, da latinska beseda »equos« izvira iz venetske besede za konja, »ekon«. Venetski konji so bili takrat zelo cenjeni, Shpartancem so prinesli prvo zmago na neki vsegrški Olimpijadi, sicilski Kralj Dioniz pa si jih je dal pripeljati zaradi izboljšanja svoje chrede.

Jadranski Veneti, ki bi naj bili prishli iz Male Azije, Slovence povezujejo s Hetiti in njihovo kulturo. Hetiti so svoje pokojne sicer pokopavali, svoje kralje pa so po smrti zhgali. S hetitsko tribarvno simboliko treh zaveznishkih kast: svechenikov, vitezov in kmetov – rdecha, modra, bela ali v različici črna, rdecha, rumena, so povezane shtevilne sodobne zastave, s hetitskim dvoglavim orlom pa vsaj zhezlo v rokah kralja na Vashki situli in bizantinski grb. Karantanski panter pa je verjetno povezan s sončno boginjo, ki so jo Hetiti chastili v obliki panterke in jo vklesavali v kamen kot sedečo na vozu, vkaterega sta vprezhena dva leva ali panterja.

Trta

Najmlajshi sin hetitske sončne boginje in vremenskega boga, Telipinu (tudi: Santas), nagajivec, ki je občasno strashil z ochetovim gromovnishkim orodjem, je nekoch pobegnil od doma in zaspal v svojem vinogradu njegov oche pa ga kljub hudi sili ni mogel priklicati. Telipinu je namrech skrbel za rodovitnost narave, le-ta pa je zdaj, ko je spal, zachela veneti. Ochetu, vremenskemu bogu, nista znala pomagati ne bozhanski orel, ne bozhanski srnjak, shele drobni zhivalci matere sončne boginje, chebeli, je uspelo dechka prebuditi s pikom in ga poslati domov.

Ob naslednjem bozhanskem zboru, na katerem bogovi vsako leto odlochajo o usodi prihajajočega leta, pa so se ga bogovilotili z zvijacho. V igri s kocko so ga premagali in ga kar skozi igralno ploshečo za kazen poslali v podzemlje, kjer so ga zaprli v bakreno posodo z zheleznim pokrovom za sedmimi zapahnjenimi vrati. Tam je Telipinu ukrotil svoje nagone, ritem rodovitnosti se je naposled znova vzpostavil in od takrat sluzhi v dobro svoji bozhanski skupnosti. Da ukrocheni nagoni posvetijo chloveka in ga povishajo v boga, nas spomni na odgovornost do sveta, ki se jo je uchil zavedati zhe prvi chlovek ognjene dobe pred milijonom let.

Ime hetitskega bozhichka Telipinuja spominja na ime Tibelinu, ki ga Valvazor omenja kot staroslovanskega vruga. Razliko med pojmovanjem boga in hudicha bi lahko na podlagi teh povezav razumeli kot razliko med obvladovanjem in neobvladovanjem svojih nagonov, oziroma natanchneje med spoznanjem in zavedanjem svojega okolja, sebe v njem in svojega delovanja v njem v skladu z nasho vlogo v njem ter med nezavedanjem vsega tega.

Ime Tibelinu nas lahko spomni tudi na ime norishkega Apolona, namrech Belina. Vpliv Hetitov na liturgijo mlajshih kultur je nesporen, saj so si hetitski vrhovni svecheniki, torej kralji, obredno umivali roke, lomili kruh, pri bojnih prisegah pa so

se zaklinjali: »To ni vino, to je naša kri!«, kar močno spo-minja na novozavežno zadnjo večerjo, ko je takšno enachbo izvajal Jezus.

S trto in vinom je bil povezan tudi bog Dioniz (Bakhos Dionisos). Legenda pravi tako: Zeus, zakrinkan v bika, je ugrabil Fenichanko Evropo in jo chez morje odnesel na Kreto. Njen brat Kadem jo je iskal po vsem Sredozemlju in se ustavil na Balkanu, kjer je ustanovil mesto Tebe, po istoimenskem mestu v Egiptu. Na Balkan je prinesel pisavo in razne druge charobne skrivnosti. Potem se je porochil s Harmonijo, Elektrino hcherjo, njuno hchi Semelo-Thyono pa je oplodil sam Zeus. Njuno dete, ki ga je Zeus zaradi Semelinega tragichnega igranja s strelo moral skriti v kozhico svojega moshkega uda (da ne bi njegova ljubosumna zheneta Hera chesa ushpichila), pa se je imenovalo Dioniz (Thyoneus).

In ta Bakh Dioniz (Kadmov vnuk in Zeusov sin) je kasneje opravil zmagovalni pohod nad Indijci in nad celo Azijo, od Balkana do Indije in Etiopije, kjer je njegova vinska trta premagala pastirsko mleko. Kadema so imenovali tudi za ocheta Ilirov. Po smrti sta se namrech s Harmonijo spremenila v kamniti kachi v Iliriku, saj mu je Zeus v zahvalo, da mu je nekoč z igranjem pishchali pomagal priti do svojih gromskih strel, svetoval odreshilno pot v Ilirik, kjer se je z darovanjem rogovja ilirskega srnjaka odkupil Hermesu, ker mu je bil pri Tebah v Grchiji ubil zmaja. Fenichani so sicer chastili boga rodovitnosti Baala, ki je soroden Belinu in Telipinu, in boginjo Astarto, po egipchansko Izido (Iset), po babilonsko shtar. V Indiji so kot mater vseh bogov chastili boginjo Aditi.

Dionizov mitoloshki pohod bi znal biti povezan z zgodovinskimi dejstvi. Grki so res sprejeli fenichansko pisavo in vino se je res nekoč v zgodovini razshirilo iz Sredozemlja po svetu.

Vino se je po biblichni interpretaciji razshirilo po vesoljnem potopu. Prvi ga je pil Noe. Z vesoljnim potopom pa je vino povezano tudi v slovenskem bajeslovju. Jakob Kelemina je v svoji zbirki »Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva« zapisal:

»Stari Slovenci so mislili, dokler so she malikovali, da je bil v zacetku sveta presrečni vek, da je rasel kruh na drevju in da je bilo klasje pshenichno pol sezhnja dolgo. Srečni ljudje so bili sprva dobri, pa kmalu so se pokvarili in postali hudobni. Tedaj so sklenili bogovi svet pokonchati. Silno je pochelo dezhevati in zemljo je pa visoko zalila voda. Vsi ljudje so poginili, samo shtirje so se reshili, da niso bili pokonchani v strahni povodnji.

O treh povest molchi; kako se je pa chetrti otel strahni povodnji, se ve. Bila je namrech na visokem hribu vinska trta, ki se je z vrshichem dotikala neba. Prijel se je chetrti te trte in zachel plezati v vishino. Kurent, pri starih Slovenih jako sposhstovan bog, to vidi in se močno razveseli, da mozh ishche pomochi na drevesu, njemu posvechenem, in se usmili revnega chloveka. Brzo je jela voda odtekati, zemlja pa se je vse bolj sushila. Reshene chlovek je moral Kurentu, svojemu reshitelju, obljubiti zase in svoje potomce, da bo vedno ljubil dve njemu

sveti zelishchi in rad uzhival njun sad. To sta bili vinska trta in pa ajda. Resheni chlovek vzame v eno roko trto, v drugo pa ajdino steblo in se poda po širokem svetu iskat stanovanja. Na bregovih Jadranskega morja se ustanovi. Od vinske trte, ki jo je nosil v roki, odseče shibo in jo vtakne z vso mochjo v zemljo. In res je she dandanashnji v Proseku zelo dobro vino. Tudi ajdo je vsejal. Njegovi sinovi so se razshirili po Krajnskem in she zdaj se zhivijo Krajnci vechidel od ajde in chislajo vino in se s hvalezhnostjo spominjajo Kurenta, starega svojega dobrotnika. Shtirje, povodnji oteti ljudje, so se razdelili v shtiri dele sveta in zopet napolnili zemljo.

Mali Kurent je bil v veliki chasti pri starih Slovenih; sedanji pust je spominski dan starega Kurenta. Posvechen mu je bil torek.«

Slovenski Kurent nosi znachilnosti ptic (kljun), goved (rogovje), zveri (dlaka) in ljudi (zhitni klas, palica, ogenj) in se s tem neposredno navezuje na hebrejsko – biblichno izrochilo o rajju, ki ga chuvajo shtirje nadangeli, namrech ptica, govedo, zver in chlovek, v novi zavezi predstavljeni kot shtirje evangelisti. Na kurente mochno spominjajo tudi ekstatchni plesalci korabanti iz Frigije, ki so chastili boginjo stvarnico Kubilo, pa tudi kureti iz Krete, oborozheni bojevnik, ki so z zvonchkljanjem varovali novorojenca boginje Reje pred svojim ochetom Kronosom (chas), medtem ko kranjski z zvonci preganjajo zimo.

Na starih kretskih oltarjih je mogoche pogosto prebrati besedo »kuro«, ki pomeni jajce, krog. Na Kreti so chastili vesoljno jajce iz pelazgijskega mita o stvarjenju. Izvalila ga je boginja Euronima, ki je bila od pasu navzdol riba, oplodil pa jo je severni veter, spremenjen v kacho. Ko se je kacha sedemkrat ovila okoli jajca, se je jajce razpolovilo in iz njega so prishli planeti. Podobno boginjo z imenom »Tarate« so pred nastopom krshchanstva chastili tudi v Mali Aziji, nedalech od 11.000 leta starega mesta Gobekli tepe. Ime Euronime nas spomne tudi na slovensko ribo Faroniko, ki kraljuje na dnu morja, ter na zlato Veroniko, ki je bila pol kacha in pol deklica. Verjetno je to povezano tudi s kretskim in ilirskim kultom kach.

Na kretskih oltarjih je pogosto tudi moch prebrati besede »Tenuit assamssarame« (sanskrt: »AsamsAram« – od vekov na veke), saj so svechenice-predice, chastile boginjo Euronimo tudi pod imenom »Tenuit«. Boginja in njeno ime pa je bila razshirjena onkraj stare Krete. Fenichani so chastili boginjo Tenit, njen simbol, sestavljen iz velikih chrk »DIO«, postavljenih navpichno s krogom navzgor in s chrko D v obliki trikotnika, pa spominja na egipchanski znak »ankh«, ki pomeni zhivljenjski dih. Izraz »ankh« sam je verjetno povezan z imenom babilonskega boga stvarnika Enkija. Tudi Liburni v Kvarnerju so chastili boginjo Tano, Indijci so chastili mater boginjo Aditi, Grki boginjo Ateno, boginjo Tiono (Semelo, mater Dioniza) in boga smrti Tanatosa, Rimljani boginjo Diano, Egipchani boginjo Nut in boga Atona, stari Irci mater boginjo Daanan, Etrushchani boginjo Turan in boga z imenom Tinia, v Perziji so chastili boginjo onostranstva Daeno, ki je dushe umrlh peljala prek mostu v onostranstvo, v nemshchini nosi sveto drevo jelka ime

»Tanne«, v albanshchini pomeni »tani« – »zdaj«, v akkadshchini pomeni »tan« – »znak, red«, v latinshchini pomeni »nota« – »znamenje«, v grshchini pomeni »tonos« – »glas«. Tudi v Severozahodni Ameriki poznajo boginjo, mati zhivali, z imenom Itanu. Verjetno je beseda tudi v zvezi z imenom reke Donave (pa tudi Dona, Dnjestra in Dnjepra), kajti v antiki je nosila reka ime Ister, kar jo povezuje (pa tudi vse Bistre in polotok Istro) z boginjo Ishtar. tudi v Indiji je velika reka imenovana po boginji Sarasvati.

S staroveshko boginjo Slovence povezuje izročilo o rojenicah in sojenicah in o bajeslovni predici »Torki«, pa tudi besedna zveza »nit zhivljenja«. Podobno rojenicam so v stari Grchiji ob rojstvu otroka prerokovale tri »moire« ali »parke«. Najmlajsha, predica »Kloto«, »nasnuje nit zhivljenja«, srednja, Lahezis določiti dolzhino zhivljenja, oziroma »prede nit zhivljenja« in najstarejsa, Atropa, izbere način smrti, ter nit zhivljenja prerezhe. Tako vidimo, da je bila osnovna »sveta trojica« zhenskega spola.

Heraklej

Zhensko, od pasu navzdol kacho, omenja tudi Skitska legenda. Heraklej naj bi jo srechal v neki votlini, ko je po kraji Gerionovih goved v Shpaniji odpotoval v skitsko dezhelo ter z njo zaplodil tri sinove. Najmlajshemu je uspelo napeti Heraklejev lok in je postal oče Skitov. Podobno legendo navaja Martin Baucher, da je namrech Heraklej v Nemchiji premagal trinoga Tavriska in kasneje tam zaplodil dva sinova. Tuska, zavojevalca Umbrije, ki je po njemu prevzela ime Toskana (Etrurija), ter Norika, osvajalca Karnije, ki je ustanovil mesto Norejo, znano po zlatih rudnikih. Ali te legende nakazujejo sorodnost Etrushchanov, Norichanov in Skitov?

Tako kot Solon, se je tudi Herodot pogovarjal z egipchanskimi svecheniki o preteklosti. Razlozhili so mu, da so od vseh narodov najstarejsi oni sami, torej Egipchani, ter Skiti, ki so potomci njihovih skupnih prednikov. Od Skitov in Egipchanov bi naj bili starejsi le Frigijci ob zahodni obali Chrnega morja. Skitsko poreklo odseva tudi priimek zgodovinskega Bude Gautame Siddharte – Shakjamuni. V Indiji so jih namrech imenovali Saki ali Shakja. Japode iz zahodnega Balkana, Pikte iz severne Shkotske (prvo zapisano ime Shkotov je »Scyti«) in Skite povezuje njihova ljubezen do tetovazh, ki jo delijo sicer tudi z oddaljenimi Maori, ki so v davni preteklosti naselili Novo Zelandijo. Balkan je s Skiti povezan tudi preko belih konjev. Bele konje so namrech poleg Venetov gojili tudi Arimpajci, skitski narod ob gorovju »Rhiphaeos«, za katerega naziv so celo slovenski jezikoslovci priznali, da je verjetno sorodno slovenski besedi »hribovje«.

Herodot je pisal, da Skiti zhivijo v shtevilnih plemenih in govorijo sedem razlicnih jezikov. Razen srednjeazijskih kraljevskih Skitov in najzahodnejshih Skitov ki so bili stalno naseljeni poljedelci, je bila vechina Skitov nomadov. Najzahodnejsa skitska reka je bila Donava (Ister), ki je izviral pri Keltih.

Po Bibliji bi naj bili prvi, ki so se po vesoljnem potopu poselili Evropo, potomci Noevega sinu Jafeta. Kasneje so se jim pridružili pridružili še potomci Jafetovega sinu Gomerja, ki so naredili ovinek okoli Črnega morja. Valvazor je v Jafetovcih razbral Japode, v Gomerjevih potomcih pa Kimerijce ali Skite. Iz časov starih Izancev res izvira vseh najdb skitske jahalne opreme in pushchichnih osti v vzhodni Sloveniji.

Herakleju je pripisanih tudi 12 prigod, ki se jih da zhe zaradi shtevila povezovati s kroženjem chasa in z dvanajstimi znamenji zhivalskega kroga. Možno pa jih je videti tudi kot kronoloshko razlago prazgodovine.

Prvo delo, uboj leva, odseva zgodovinsko dejstvo izginotja evropskih velikih divjih machk. Ni dalech misel, da je bil v to vpleten tudi chlovek.

Drugo delo, uboj poshasti s kachjo glavo bi lahko odsevalo evropsko izginotje mamutov. Pricha tudi o uporabi zastrupljenih pushchic.

Tretje delo, ulov divjega prashicha, nakazuje na udomachevanje prashichev.

Chetrto delo, ulov charobnega srnjaka, je mistichne narave in bi lahko bilo povezano s kakshnim duhovnim gibanjem. Znano je namrech evropsko chashchenje srnjakov, v Sloveniji smo jih po nastopu krshchanstva povezovali s Kristusom. Legenda pa tudi ne potrdi, ali je Heraklej srnjaka res ujel, ali ne.

Peto delo, chishchenje Avgjjevih hlevov, bi lahko bilo povezano z velikimi zemeljskimi deli. Etrushchani so bili recimo mojstri gradnje kanalov in preoblikovanja pokrajine.

Shesto delo, poboj mesojedih ptic s pomocjo bakrene ropotulje, bi znalo kazati na neko starodobno modo izrekanja urokov in odganjanja nezazhelenih duhov, ter seveda o uporabi bakra. Podobne ropotuljice so izkopali na Shmarjeshki gori, kjer domnevajo, da je bilo nekoch svetishche in so se v starem veku nahajale svechenice.

Sedmo delo, ukrotitev kretskega bika bi lahko bilo povezano z vdorom Dorcev v Grchijo in na Kreto.

Osmo delo, ulov Diomedovih konjev, je povezano s konjerejo Venetov in morda tudi z njihovim zatonom.

Deveto delo, tatvina pasu Amazonske kraljice Hipolite (mimogrede: Hypos – grshko: konj) je lahko povezano s propadom stare, predvsem Balkanske in Maloazijske, kasneje pa tudi Sredozemske kulture, ki je chastila rodovitnost in boginjo stvarnico.

Deseto delo, ugrabitev govedi, odseva v razlichnih mitih o ugrabljenih kravah po svetu in povodu za vojno, tako na Irskem, kot v Indiji. Povezano je z zachetki govedoreje in se morda nanasha na resnichen dogodek. Mimogrede, v nashih krajih so pred prihodom Keltov v 4. st.pr.n.sh. gojili sive krave mlekarice. Kelti so

s seboj na Shtajersko pripeljali lisaste krave, ki so jih uporabljali za meso. Po zahodni Sloveniji pa so ohranili izročilo krav mlekaric she tisoč let in se shele znastopom srednjega veka sprejeli navado jesti tudi goveje meso. Ime Italije pa je sploh povezano z govedmi, saj bi naj izviralo iz besede »vitelju« ki bi naj v nekem starem predrimskim italijanskim jeziku pomenilo »tele«. Morda je zgodba tudi povezana z grško naselitvijo južne Italije?

Enajsto delo, nabiranje zlatih jabolk, je spet povezano z nekim duhovnim izročilom, najverjetneje o drevesu spoznanja, povezano tudi s skandinavskim izročilom o bogu Odinu, ki je visel na drevesu in po treh dneh prinesel ljudem rune, prve chrke. Na drevesu je visel tudi Dioniz, kasneje tudi Kristus.

Podobno je tudi dvanajsto delo, ugrabitev troglavega psa chuvaja podzemlja, mistične narave. Povezano pa je verjetno z izročilom o sveti trojici, ki so ga svečeniki strnili iz izročil o obiskovanju onostranstva s strani starodavnih duhovnih mojstrov in iz njih razvili v nauk o reinkarnaciji.

Orfiki

Slovenski Kurent je bil charodejni godec, ki je s svojimi goslimi neustavljivo silil ljudi in celo samo Smrt v ples ter tako prishel z zvižacho v nebesa in nazaj.

Frigijski jasnovidec, pesnik in pevec Orfej, ki je s svojo glasbo znal zacharati tako ljudi, kot zhivali in celo kamne, je nekoch obiskal onostranstvo, da bi v zhivljenje povrnil svojo drago Evridiko, a so ga raztrgale bakhantke, Dionizijeve chastilke, ker niso slishale njegove glasbe. Orfeju so pripisane shtevilne hvalnice in pesmi posvechene razlicnim bogovom, ki so se kasneje uporabljale v misterichnih religijah starega Balkana ter oznachevale z nazivom »orfichne himne«. Orfeja so v antiki chastili tudi po slovenskih dezhelah, kot je ugotovil Davorin Trstenjak. Orfejeva znachilna frigijska chepica pa spominja na palchkaste kape, upodobljene na Vashki situli.

Tudi Uzir (grshko: Oziris), egipchanski bozhanski apostol glasbe in veselja, mozh in brat boginje Izide, je bil raztrgan na kose. To je storil njegov brat Set, ker je hotel prevzeti egipchanski prestol. Izida je Uzirjeve preostanke iskala po vsem Egiptu in jih konchno (razen enega) vse nashla ter Uzirja pokopala v skladu z obredjem, ki mu je omogochal zhivljenje v onostranstvu. Tam je zdaj Uzir razsodnik umrlih, v rokah pa ima ankh, bozhanski simbol, s pomocho katerega umrlim omogocha dihati in zhiveti v onostranstvu. Uzir je oblechen rdeche in zeleno, s chimer kazhe zavezo med rastlinami in zhivalmi.

Jama, rdeche – zeleni indijski bog onostranstva, drzhi v rokah zanko, s katero potegne dushe umrlih v svoje kraljestvo. Jama ima brata dvojchka z imenom »Manu«, ki je »prvi chlovek«, oziroma oznachuje prachloveshko kulturo, podobno kot pri Hebrejcih Adam. Oba imata pa tudi sestro dvojchico Jami.

Tako vsi trije tvorijo sveto trojico, tokrat v meshani zasedbi. Podobno ima pri nas Kresnik brata Trota in sestro Devo (Shembiljo, Marjetico, Vesino). Kresnik, ki biva na Svetovni gori, kjer ob vodnjaku stoji zlata jablana, je nebeshki sin. Po nebu se vozi v zlati kočiji, oborožen s strelo, kladivom, sekiro, kijem ali mečem. Tudi Kresnik je opravil dvanajst junashkih del.

Iz zhenske trojne boginje je torej nastala bozhanska trojica Jama, Manu in Jami, ki se je nekoliko spremenjena ponovila tudi v Egiptu, tam je namrech bozhanskih bratov in sester pet, ustvarjeni pa so bili med tistimi petimi dnevi, ki lochijo leto dni od popolnih 360, kolikor bi bilo vzorno za popolnoma natanchno rachunanje krozhnic nebeshnih teles in s tem koledarja. V Indiji obstaja tudi mlajsha razlichica, ki jo sestavljajo Brahma (vesolje), Shiva (zhivljenje) in Vishnu (chlovek). Vsi trije imajo tudi svojo zhensko spremljevalko, namrech Brahma ima Sarasvati, boginjo govora, glasbe in modrosti, Shiva ima Parvati (tudi »Durga, Kali« ali »Shakti« itn), boginjo s tisoč inkarnacijami in Vishnu ima Lakshmi, boginjo sreche.

Vishnu je bozhanski junak, ki se vsakih nekaj tisoč let utelesi na zemlji in reshi svet pred propadom, oziroma nakazhe novo smer razvoja. Ena izmed njegovih inkarnacij je bil Krishna, pastir govedi in glasbenik s pishchaljo. Strabo nam pojasni povezavo: »Zato so Pitagorejci in kasneje Platon filozofijo imenovali glasba; pravijo, da je vesolje sestavljeno v skladu s harmonijo in da je vsaka oblika glasbe delo Bogov. V tem smislu so imenovali Muze Boginje in ker je Apolon vodnik Muz, je bilo pesnishtvo kot celota imenovano »bozhanska hvalnica«. Posledichno so prisojali glasbi vzgojo etike, saj so verjeli, da je vse, kar tezhi k izboljshanju uma, blizu Bogovom.«

Shiva je bozhanstvo zhivljenja in zavetnik najstarejsih matriarhalnih kultur. Izročilo brahmanov pravi, da je blagodejni, milostni, naklonjeni, prijazni, prijetni, veseli, osrechujochi in odreshujochi bog s tisoč in vech imeni ter s tremi ochmi (preteklost, sedanost, prihodnost). Krajec nad njegovimi obrvmi oznachuje mesece, kacha okoli vratu leta, njegov pas z lobanjami oznachuje dobe chloveshtva. S chopom zavozlanih las prestreza nebeshki Ganges, da ne zmelje Zemlje. Grlo ima temno modro zaradi strupa, ki bi unichil svet, che ga ne bi bil Shiva popil ob stvarjenju sveta, ko so bogovi pinili ocean za nektar nesmrtnosti. V rokah ima trizob (ker je stvarnik, unichevalec in prebujevalec) in boben v obliki peshchene ure. Shiva je pleshochi pushchavnik in razsvetljenec, sama beseda »shiva« pa v sanskrtu poleg njegovega imena in pojmov, ki ga dolochajo, pomeni she »sveti spis, kristavec (bulnik), sol, zhivo srebro, zhelezo, izobilje, klin, opanko« in »chas«.

Indijski jogi Shri Jukteshvar je predal izročilo, ki pravi, da chloveshtvo niha med razsvetljenimi in med duhovno zatemnjenimi obdobji v ritmu 24000 let, kolikor traja precesijski obrat zemeljske osi, kar do neke mere sovпада z Danielom in z grshkim mitom o dobah, ki se zachnejo z zlato, nadaljujejo s srebrno in bronasto, konchajo pa z zhelezno in ilovnato, pa tudi s shamanskimi izročili po svetu, ki

pravijo, da so bili nekoč vsi ljudje shamani. Kasneje je bilo shamanov vse manj, zato so dobivali kraljevske položaje. Še kasneje jih je skoraj zmanjkalo, zato so morali shamani vzgajati svoje naslednike od malega. Še kasneje pa so ostala le še shamanska izročila in svečeniki, ki pa so sčasoma razumeli vedno manj vsebine, ki so jo chovali s svojimi obredi, ki so tako postajali vse bolj izpraznjeni.

Tako kot je Shiva pogosto upodobljen, kako z eno nogo stoji na palčkovi glavi, kar bi naj pomenilo, da svetovne dobe nihajo med zavedanjem in med nezavedanjem in da zavest vedno znova premaga nezavedno (Zeleni Jurij, sveti Jurij), je bil tudi staroslovenski bog Gruden (grshko Kronos) nekoč upodabljan, kako stoji na ribi, v desnici drzhi vedro z jagodichjem (rodovitnost chasa), v levici pa veliko kolo (vrtenje chasa). Riba sovpada z znamenjem zhivalskega kroga, ki je v Egiptu veljalo za prekleto obdobje, v Indiji pa za Kali jugo, temno dobo. Zdaj mogoče lažje razumemo tudi simbol zhenske z ribjim repom, utelesha namrech dvojnost, protislovnost, kot tudi celoto zhivalskega kroga.

Eno glavnih ozvezdij, ki jih je chlovek poleg sedmih vidnih planetov opazil s prostim ochesom zhe v pradavnini, je na severni polobli Orion (tri zvezde v ravni chrti), kar je morda prispevalo k podobnosti izraza za zvezdo (tr) z izrazom za shtevilo 3 (tri), vsaj v sanskrtu. Ozvezdje Orion je brahmanom simboliziralo Shivo kot lovca, ki lovi jelena (zvezda Sirij, ki je na severni polobli vidna zgolj poleti). Lovskim družbam je bilo pomembno tudi ozvezdje Gostosevcev, brahmanom pa sta bili najpomembnejshi obe ozvezdji vozov s sedmimi zvezdami – vrachi ali »rshiji«, opisanih v vedah. Rshi Urva je nekoč reshil svet, ko je vrgel nek unichujoch plamen v morje, kjer se je spremenil v konjsko glavo.

Brahma predstavlja izviri vesolja, vesoljni zarodek (embrio) v zlatem jajcu, ki sanja vesolje in hkrati sanja svoja razlichna zhivljenja, se pravi nas, vsa zhiva bitja. Vesolje je po starem namrech izviralo iz zavesti, kar še danes odseva v krshchanskem kultu Jezushchka (novorojenega Bozhichka). Ta zavest bi naj po izročilu brahmanov in jogijev imela sedem dimenzij: snovnost, elektriko, magnetizem, atomizem, zbor modrecev, nedostopno in Brahmo.

O avtorju

Avtor prvega *Sanskrtsko-slovenskega slovarja* Bogdan Kristofer Meshko je talentiran in dejaven slikar, glasbenik, družbeni aktivist, pisec in prevajalec. Vrsto let se je tudi poglobljal v shtudij primerjalnega jezikoslovja in mitologij, med pripravo tega slovarja pa je raziskoval medsebojne podobnosti in sorodnosti razlichnih starih in izumrlih jezikov ter njihove podobnosti s slovenshchino kot s sodobnim, a hkrati staroveshkim jezikom. Z zhenou, prav tako slikarko, in dvema hcherkama zhivi v Svetem pri Komnu. Trenutno dokončuje staroegipchanski-slovenski slovar in staroegipchansko slovnico.

Viri

- a Sanskrit – English dictionary, etymologically and philologically arranged with special reference to Cognate indo-european languages, Sir Monier Monier-Williams, M.A., K.C.I.E. Boden professor of Sanskrit, Hon. D.C.I. Oxon, hon.LL.D.Calcutta, Hon. Ph.D. Goettingen, Hon.Fellow of University College and Sometime Fellow of Balliol College, Oxford, NEW EDITION, GREATLY ENLARGED AND IMPROVED with the collaboration of professor E. Leumann, PhD. Of the University of Strassburg, professor C. Cappeller, Ph.D.of the University of Jena and other scholars, MOTILAL BANRASIDASS PUBLISHERS PRIVATE LIMITED.DELHI, First Edition published by Oxford University Press, 1899 Reprint: Delhi, 1963, 1964, 1970, 1974, 1976, 1979, 1981, 1984, 1986, 1993, 1995, 1997
- Aegyptisches Totenbuch, uebersetzt und kommentiert von Gregoire Kolpatchy, Otto Wilhelm Barth verlag, 1991
- Akkadisches Handwoerterbuch, Wolfram von Soden, Wiesbaden, 1967
- Arheoloshka najdishcha Slovenije, Izdano v pochastitev 30-letnice osvoboditve in 30-letnice socialisticne federativne republike Jugoslavije, SAZU, DZS, Ljubljana 1975
- Atharva veda, Das Wissen von den zauberspruechen, uebertragen von Friedrich Rueckert, Folkwang verlag Gmbh Darmstadt – Hagen i. W. Gotha, 1923
- Das grosse Bilderlexicon des Menschen in der Vorzeit, Jelinek, Prag, 1972 2 Dolphins and their power to heal, Amanda Cochrane & Karena Callen, Healing Arts Press, Rochester, 1992
- Der Buddhismus Indiens, Constantin Regamey, Paul Pattloch Verlag, 1964 45
- Der Rig veda, uebersetzt und erlaeutert von Karl F. Geldner, Erster teil, Erster bis veierter Liederkreis, Goettingen, Van den Hoek & Ruprecht, 1923
- Der Sohar, das heilige Buch der Kabbala, Nach dem Urtext ausgewaehlt, uebertragen und herausgegeben von Ernst Mueller, Eugen Diederichs verlag, 1991
- Die Ehre Herzogtums Crain, Janez Vajkard Valvazor 1689 29
- Die Welt der Hethiter, von Margarete Riemschneider, Phaidon Verlag, Akademische/Athenaion
- Dionysiaca, Nonnos, the Loeb classical library, Cambridge, Massachusetts, 1962
- Documents in Mycenaean Greek, Michael Ventris & John Chadwick, Cambridge, 1956
- Erlösungsvorstellungen in der Alchemie, C.G.Jung, Walter Verlag, 1985
- Galske vojne, Gaj Julij Cezar
- Hethitisches Woerterbuch, Johannes Friedrich, 1953
- History of the wars; the Vandalic war, Procopius of Caesarea, the Loeb classical library, 1953
- Il regno degli Slavi, Mauro Orbin, 1605, Mljet, 1985, Munchen
- Iliada, Homer, prevod Sovre, zalozhba Mihelach, Ljubljana, 1992
- Introduction to the history of the Indo-European languages, Vladimir Georgiev, Publishing house of the Bulgarian Academy of Science, Sofia, 1981
- Kabbala im Traumleben des Menschen, Friedrich weinreb, Eugen Diederich 1994
- Kristalna gora, dr Zmago Shmitek, forma 7, Ljubljana, 1998
- Ljudstva brez kovin, Bozho Shkerlj, DZS, Ljubljana 1962
- Mitologija i religija Hetita, M. Shijakovich, Emera 1997, Beograd
- Predzgodovina knjizhevnosti pri Slovanih, Vladimir N. Topoljev, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, FF, Univerza v Ljubljani, 2002
- Primal Myths. Creation Myths around the world, Barbara Sproul, Harper San Francisco 1991

- Raziskavanja na polji staroslovanske mytholgije, Jeli oblichaji na petujskem in svetomartinskem spomenikures spadajo v Apolonov ali Orfejev kultus, spisal Davorin Trstenjak, Letopis Amtice Slovenske 1870, uredil E.H. Costa, natisnil Jozhef Blaznik v Ljubljani 1870
- Roemmische Geschichte, Appian
- Roman history, Dio Cassius, the Loeb classical library, Harvard university press
- Sanskrit, an introduction to the classical language, Michael Coulson, Hodder & Stoughton Educational, 1976
- Sanskrit manual, a quick guide to the phonology and grammar of classical Sanskrit, Roderick S. Bucknell, Motilal Banarsidass publishers, Delhi, 1994
- Situla, razprave Narodnega Muzeja v Ljubljani, 20/21, Zbornik posvechen Stanetu Gabrovcu ob shestdesetletnici, Ljubljana, 1980
- So bili Etrushchani Slovani? Berlot, Rebec, Lipa, Koper 1984
- Starejsa zhelezna doba na slovenskem Shtajerskem, Biba Terzhan, Narodni Muzej v Ljubljani, 1989
- Tales of ancient Egypt, selected and retold by Roger Lancelyn Green, the Bodley head, England, 1967
- The geography of Strabo, with an english translation by Horace Leonard Jones, Loeb, Cambridge, 1949
- The life of Apollonius of Tyana, Flavius Philostratus, loeb classical library, 1948
- The holly science, Swami Sri Yuktesvar, Self realization fellowship (Yogoda satsanga Society of India) 1963, english edition 1990
- The Phoenicians, under the scientific direction of Sabatino Moscati, Palazzo Grassi, Fabri, 1988
- Theoryzing myth, Bruce Lincoln
- Tibetanska knjiga mrtvih, Evans Venc, Zamak kulture, V. Banja, 1978
- Timaos, Plato, translated by Benjamin Jowett, internet
- Vergessene staedte am Indus, Fruehe Kulturen in Pakistan vom 8. bis 2. Jahrtausend, Muenchen, praehistorische Staatssammlung, Phillip von Zabern, 1987
- Woerterbuch Deutsch- Sanskrit, Klaus Milnius, Verlag Enzyklopaedie, 1988
- Zgodbe, Herodot iz Halikarnasa, poslovenil Anton Sovre, Tiskarna ljudske pravice, Ljubljana, 1953
- Zgodovina Langobardov, Pavel Diakon
- Zgodovina Norika in Furlanije, Martin Baucher, Sveta gora nad Gorico 1663, Ljubljana 1991
- Zgodovina Slovencev, Cankarjeva založba Ljubljana 1979
- Zhivljenje svetega Severina, Evgipij, (uvod, prevod in komentar – Rajko Bratozh), Ljubljana 1982

SLED SLOVENCEV MED NEKDANJIMI NARODI

Pozhenchanovi spisi

Predgovor

Odbor »Maticе Slovenske« mi je izročil spise rajncega *Matevžha Ravnikarja* (Pozhenchana *), naj presodim, ali imajo kakoshno znanstveno veljavo, in ali so vredni, da jih »Matica« na svoje stroške izdaja. Ker nisem samo z rajnim pisateljem in izvrstnim domoljubom osebno znan bil, temuch sva si tudi pogosto dopisovala, zato sem rad prevzel to opravilo ne le iz prijateljske ljubezni do rajncega, ampak tudi iz ljubezni do slovenske knjizhevnosti.

Slovstvena zapushchina rajncega *Pozhenchana* razun jedne moralichne povesti, ktere objavljenje je drushtvu sv. Mohorja izrocheno, obstaja iz historichnih in mythologichnih preiskav, v kterih pa ni najti systematicnega razporedjenja. Kakor mi je vechkrat sam pisal, hotel je s Shafarikovimi preiskavami Slovence seznaniti, zraven tega pa tudi svoja posledstva приметniti. Za slovensko knjigo nam tako she ipak priraste velik dobichek, da Shafarikove izvrstne »starozhitnosti« vsaj »in nuce« in po domache tolmachene dobimo po trudu Ravnikarjevem. Ravnikar je bil slovech domorodec, in tako je prevelika ljubezen do slovanstva ga v znanstvenih preiskavah vechkrat od prave poti zapeljala. Tudi je bil samouk, kakor smo vsi pisatelji slovenski stareje dobe – zato se v njegovem rokopisu nahajajo nekteri pretresi in reki, kteri bi utegnili slovenskemu slovstvu lice otemniti. Historichno povedenje Kolarjevo je tudi tu pa tam nashega Pozhenchana zmotilo, zato sem vech chlankov izbrisal, in le one za natis priporochil, kterih najostrejsha kritika ne bode mogla celó zavrechi. Ne dolgo pred svojo smrtjo mi je sam pisal, da hoche, ako mu bode zdravje dopushchalo, marsikaj predelati in se v preiskavah slovanske zgodovine edino kritichnih starinoslovcev drzhati. Kar sem jaz pridjal, to stoji pod opazkami. Pozhenchan se je pri spisovanji teh sestavkov vechi del ravnal po Hanushu. Tudi tukaj sem nektere rechi izbrisal in to s toliko vecho pravico, ker je Hanush sam oчитno svoje zmote preklical posebno gledé avatarizma v slovanski mythologiji. Ipak ti chlanki bodo sluzhili uchechi se nashi mladezhi slovanski za gradivo in napotek v virnike v staroslovansko bajaslovje.

Davorin Trstenjak

[naslednja pripisa k Trstenjakovemu predgovoru je dodal Anton Lésar, odbornik in tajnik Maticе Slovenske – op. ur. I. A.]

*) Rojen 31. avgusta 1802. l. v Pozhenku v cerkljanski fari na Kranjskem, za mashnika posvečen 24. septembra 1825. l., bil je kaplan v Zheleznikih od sept. 1826 do sept. 1828. l., – v Bresnici do julija 1830. l., – v Stari loki do jul. 1831. l., – ekspozit v Trnji do avg. 1833. l., – na Gori do sept. 1838. l., – kaplan v Semichu do avg. 1842. l., – lokalist na Selih pri Kamniku do sept. 1855. l. – tu potem župnik v Predoslih, kjer je umrl 14. febr. 1864.

Matici in národu slovenskemu jako vstrezhe, kdor za prihodnji »narodni koledar«, v katerem se bodo nadaljevali Pozhenchanovi spisi, spishe natanchen zhivljenjepis tega učenega zgodovinarja nashega. Da ne bi ta klic bil glas vpijochega v pushchavi!

A. Lésar

Omenjeni Pozhenchanovi spisi, Matici slovenski darovani, so razdeljeni na tri razdelke;

I. Sled Slovencev med nekdanjimi narodi.

II. Sled Slovencev po zemljepisu nekdanje Azije, zlasti Male.

III. Sled Slovencev po zemljepisu stare Evrope.

Tem oddelkom sta pridjana dva dostavka: a) Bogoslovje nekdanjih Slovencev, in b) Letopisni pregled slovenske povestnice.

Vse te spise Matica slovenska zapored priobchi v letopisu, združhene z národnim koledarjem. V letoshnjem prichne s prvim oddelkom.

Anton Lésar

I. Razdelek

Sled Slovencev med nekdanjimi narodi

Azija, prvi dom Slovencev

Predno zachnemo slovenskega sledú med nekdanjimi narodi iskati, ozrmo se na srednjo Azijo, ki se kazhe prvi dom chloveshkega rodu in toraj tudi Slovencev. Skoraj nobeno ljudstvo ne najde svojega jezika *Sanskritu* tako podobnega kot Slovenci.

Sanskrit ali *Samskrit* se zove tudi *bramanski* jezik, ker ga vedo *Bramani* she rabiti. Pravi se mu tudi *Deva-nagara* (Bozhji govor), *Grandonish* ali *Grandhamish*, to je, knjizhevni jezik. In ta je slovenshchini posebno podoben.

Iz Sanskrita se vidi, da so Indjani in Slovenci neposredno iz enega she starejshega naroda. *Sanskrit* je bil v Indii to stran Gang-a v navadi. Njegova silna starost se v tem razodeva, da je mnogo njegovih besedi enacih vech besedam družih starih jezikov, chemur ne more biti drug vzrok kakor ta, da so vsa ta ljudstva ob svojem zachetki in predno so se razkropila, k enemu narodu spadala. Na pozneje vsvojenje teh besed, ali na pozneje zmes pri ljudstvih, ki so silno dalech narazen, ni misliti. *Sanskrit* ima to sprednost, da mnoge besede, ki v družih jezicih odlochene in zapushchene stojé, v Sanskritu svojo sorodnost najdejo. Sanskrit je pretresovalcu i razlagalcu slovenshchine neobhodno potreben.

Ker sta si Sanskrit in slovenshchina v rodi, zato ni chuda, da v Indii mnogo zemljepisnih imen ima na prvi pogled slovensko lice, n. pr. Himaus = Zimav. Sanskritsko *Hima* pomeni *zimó*, mraz. Dandanashnji se en oddelk tega pogorja imenuje *Himalaja* – *Zime-lega*. Najvishi vrh izmed teh gor je 26.462 parizhkil

chevljev visoka *Davala Giri*, to je, *Bela gora*. Dalje je po Ptolomejevem *Vindius Mons*, t. j. *Vindske gore* med Indom i Gangom; dandanashnji zemljepisci zovejo te gore *Vindhya*. – *Emodus* ali *Hemodus* = lat. *nive praeditus*, t. j. po nashe *Zimovt* ali *Snezbnik*. Ime *Hemod* spominja na *Haemus* v Tracii. Imena rek *Ind*, po katerem ima *Indija*, nekdanj *Hindostan* imenovana, svoje ime. *Hypanis*, zdaj *Kuban*. Tudi ruska reka *Bog* je bila nekdanj *Hypanis* zvana *Sarab*, ki se v Gang steka. To ime pa je menda prav za prav Srb in ene korenine s *Sirbis*. Reka *Skamander* v Mali Aziji se je po Ptolomejevem sprichevanji tudi *Serbis* ali *Sirpis* imenovala. Enacega imena je bila ena reka na Chudskem, ki se v Don steka. Ljudje znana zemljepisnisha imena radi prenesó v kraje svojih novih stanovanj. Po *Srbi*, che ne po indskem, pa po chudskem so se morda Slovenci bili zacheli *Srbe* imenovati. Ime *Srb* si utegne biti v rodi s *srebat*, lat. *sorbere*. V *srednji Aziji* toraj med *Oxcm* in *Jaxartom*, gorama himalajskima in kaspjskim morjem je pradomovina indoevropskega naroda in *tam* se tedaj tudi ima iskati *prva* domovina Slovanov.

To naj je ob kratkem o sledu Slovencev v Indiji recheno. Pregledujmo dalje stare narode med njimi iskaje slovenskega sledú.

V Evropi

V zemlji Chudov (Skythae)

a) Njih zgodovina

O *Chudih* ali *Skytib* se gotovo vé, da so iz Azije v Evropo prishli. Pontski Grki so pripovedovali, da so se bili *Chudje* od *Massagetov* chrez *Arakses* zrinjeni nad *Kimeriane* vzdvignili; tudi *Herodot* trdi, da so iz zgornje Azije v Evropo pridrli. *Aristea* (540 pred Kr.), ki je bil sam pri pontskih Grkih, je najbolje o njih selishchih povedal; on pravi, da je od severnega iztoka t.j. od danashnjega *Orenburga*, eno ljudstvo drugo preganjalo, *Arimaspe Issedoni*, *Isedone Chudje*, te pa *Kimeriani*. (*Herod. L. IV. c. 13*). Chas njih prihoda v Evropo se ne dá na tanko povedati. Grki so she le pozneje naselbine ob *Chrnem morji* napravili t. j. *Ister* po padci *asirskega kraljestva* (okoli 610 pred Kr.) *Odeso* (*Odessus*) pod *Astiagom* (okoli 558 pred Kr.) i. t. d., zato niso mogli nich gotovega o prihodi *Chudov* izvedeti, in zato tudi niso nich razlochka delali med pregananjem *Kimerianov* in med prihodom *Chudov* v *Medijo*, kar tiche chas teh prigodeb. Poznejji preiskovalci stavijo prihod *Chudov* po navadi med 700 – 650 pred Kr., kar je na vsako stran zelo negotovo. *Kimeriani* so bili kakor *Chudje kobilodoji* (*Hippomulgi*) in *pashichi*, in njih vozovi, s kterimi so se bili ob *Kaistru* ustavili, so bili, ni dvoma, njih stanovanja v pustah. Poznejji, kot postavim *Mannert*, so jih brez vzroka za sorodnike *Kimbrov* in *sprednike Nemcev* spoznali, dasiravno so *Kimeriani* k severni družini narodov spadali. *Kimerianski vlak* je brez dvombe dal prilozhnost nekterim trashkim ljudstvom, zlasti *Myzhem* (*Mysii*), *Bitinom*, *Trerijem* i. t. d. se iz Evrope v Azijo

preseliti. Homer še ni nobenih Myzhev v Aziji poznal. Zlasti je pomniti, da so se Chudje sami zvali Skolote, kakor Herodot pové. Ime Skythae so jim navadno pontski Grki dajali. Herod. L. IV. c. 6. Skoloti *Skolotoi* so se blezo, kakor Justin pravi II. 4., po svojem kralji Skolopit (Skolopites) zvanem imenovali, kar je menda ravno nasproti verjetnishe, ker *Skolopit* po svojem sestavljeni kralja *Skolotov* pomeni. Izmed posameznih chudskih ljudstev imenuje Herodot le *Katiare*, *Traspie*, *Paralate* in *Auchate*. Herodot pravi posebno o dveh poglavitnih zgodbah chudske povestnice, o njih napadi v Medijo in podvrzhenji Azije tje do Egipta in o *Darijevem* hodi nad nje. Manj vazhna za nas je tretja zgodba, t. j. beg chudskega kralja *Skyl-a* (Skyles) k *Shtalku* kralju *Odrysov* okoli leta 431 Herodot L. IV. c. 80. Chudski kralj *Madyes*, *Protothy*-jev sin, je bil zlomastil skoz kavkashke soteske v notranjo Azijo in v Palestino notri do Egipta, in je podvrgel harach plachevati oba kralja frigijskega in medskega. To se je zgodilo leta 633 pred Kr. Chudska oblast chez toti del Azije je trpela 28 let. Ob svojem gospodovanji so se pri Medih navzeli veliko medskih besed. Toda ta prikazen pri njih se dá tudi od tod veljavno razlozhit, ker so bili v soseshchini in pomeshani s Sarmati, indoperzijskim narodom. *Darij* je shel skoz Tracijo in chez Donavo nad Chude leta 513 pred Kr., pa ni nich posebnega opravil. Kmalo potlej je nenadoma Chudom nevarnost prtila od zapada, in ta je njih padec pospeshila. Vlaha, so bili med 350 – 336 pred Kr. v Ilurik, v Muzhijo in Tracijo predrli, in tod zelo neusmiljeno ravnali; bili so slovenskim ljudstvom prilozhnost dali se iz Podonavja za Karpate, Tribalom pa v evropejsko Muzhijo, in Getom v Dacijo se umakniti. O spremenah, ki so se vsled razshirjenja Slovencev za Karpatskimi gorami med Chudi godile, povestnica molchi, vendar grshki pisatelji povedo, da so bili Getje napadli Chude; ta zgodba je namrech bila Grkom blizhe. V Dacii so zhe pred bivala getska ljudstva, ki so pa Chudom harach plachevala; skoz dohod novih sorodnikov iz Muzhije mochneja so zachela chudske raztresene trume napadati. Okoli leta 340 je v misel vzet slab in majhen chudski kralj *Ateas*. Nekoliko pozneje, 313 se bere, da so svobodni Chudje v zvezi s Traki se zoper *Lysimaka* bojevali. To so bili, se ve da, ostanki nekdanjih Chudov ob Dnepru, ki so se pred po besarabskih pustah klatili. Dvajset let potlej, 293 pred Kr., je bil macedonski kralj *Lysimak* s svojo vojsko vred vjet med Istrom in Tyras-om v pusti, ktera je bila zdaj getska ne pa vech chudska imenovana. Kakor je videti, bili so Getje precej delech svojo oblast proti izhodu razshirili. Che v zapadni Chudiji med Dneprom in Dnestrom chudska oblast ni bila she popolnoma nehala, vendar je bila mochno v spone djana. Okoli 218 – 201 pred Kr. so se bili prikazali ob gornjem Dnestri in Bogi Galatje ali Vlaha, se ve da sorodniki vlashkih Bastarnov, morda she celo eno in ravno tisto ljudstvo, plenili so okolne kraje in z nevarnostjo zhugali grshkim seljakom, kakor Chudje. Med tem je chudska oblast v odrochnih severno iztochnih krajih she dalje obstala. Tam se okoli 325 pred Kr. she v misel jemlje njih kralj *Agar*, k kateremu je bil bosporanski kralj *Paerisades I. Satyrov* brat (po *Niebuhr-i* pa sin) zbezhhal. Pa kmalo potem je bila tudi le tod chudska oblast zatrita od Sarmatov, ki so se bili schasoma zacheli chez Don iz Azije v Evropo burati. Kdaj so *Sarmatje Chude* razdjali, to se ne dá na tanko povedati. *Herodot* je poznal *Sarmate* she na uni strani Dona v Aziji. Iz vojske sinov

Paerisada I. je videti, da se oni tisti časi 311 pred Kr. še niso dotikali getskih in sarmatskih selishch, ktera so *Chudje* ena od družih lochili. Med 218 – 201 pred Kr. je kraljeval v okolici kraljevih Chudov *Setajfermes*, kakor se kaže kralj *Saiov*, enega kakor si je močno misliti sarmatskega ljudstva, kateremu so *Olbiopolitje* harach plachevali. Ravno tako je najti okoli 94. leta pred Kr. *Roksolane*, sarmatsk zarod nad Dneprom i Donom, zvezniki so bili sinov *Scilura VI.* majhnih chudskih kraljev zoper *Mitridat-a* Evpatorja pontskega kralja (Strabo L. VII.). *Palak* s svojimi petdesetimi brati, *Scilurovimi* sinovi, je pri Straboni še zmiraj *Chud* zvan, pa morda napachno, ker so tudi *Tavrii* tčas bili *Chudje* zvani. Le Algarii, ki so po *Appianovem Mitbridat-i* 88 znali kachji pik zdraviti, so bili morda pravi *Chudje*. Zadnjo verjetno povest o *Chudih* pri daljnem Dnepri nam pove *Dio Chrisostomos*, ki je bil sam tam prichujoch. Ko je bil on v *Olbii* 80 – 90 po Kr., so se *Chudje* in *Sarmatje* ob Chrnem morji semtrtje klatili, vznemirovali grshke seljake in eden družega iz boljih spashnikov preganjali, ker niso imeli nich stanovitnih selishch. »Scytharum nomen usquequaque transiit in Sarmatas atque Germanos, nec alias prisca illa duravit appellatio, quam qui extremi gentium harum ignoti prope ceteris mortalibus degunt.« Plin. hist. n. L. IV. c. 12. Za *Aleksandra Vélicega* so si bili bahashki *Grki* izmislili neko drugo azijatsko *Chudijo*, to se ie bilo pa prav za prav po pomoti zgodilo. Ko so bili namrech *Aleksandrovi* vojschaki po svojih potih do Jaksart-a ali Tanaj-a zdaj Sihun imenovanega prishli, so se njih vodji bahali, da so notri v Chudijo prishli. Jaksart se je v starodavnih chasih tudi Tanais imenoval. Ob ti reki so stanovala sarmadska ljudstva po imeni *Alani*; v jeziku teh je besedica *don*, *dan* sploh kako reko pomenjala. Vechidel jih pravi, da so bili *Grki* ime Tanais po zmoti na reko Jaksart ali Sihun prenesli. Prepiru se s tem konec stori, che se vzame dvoja reka tega imena, iztochna namrech ali Jaksartes in zapadna ali Don. Bivalci ob oboji reki so bili enacega zaroda in jezika namrech sarmatskega. Dovoda za to glej pri *Klaproth-i* Table de F Asie. p. 180. in 181.

b) Njih shege

Pravi in prvobitni Chudje so bili ljudstvo, ki je bilo iz gornje Azije prishlo, toraj je bilo indoevropskemu zarodu tuje, in k mongoljski združini spadajoche. *Hipokrat* jih popisuje debelega zhivota, skoz in skoz mesnatih stegen, napihnjenege trebuha, redkih las, obraz in postava je bila pri vseh enaka, toraj chisto mongoljska. To sorodnost trditi nas napeljuje kitajsko mongoljska lechba ran z izrezovanjem (*Hippok. I.*), kar je bilo pri *Chudih* sploh v navadi; dalje posebne shege, navade in vedbe *Chudov* sploh. Klicanje vojsknege Boga pod podobo posvečenega mecha je vse le zgolj mongoljska shega, ktero je pozneje pri *Attilu* najti ob povzdigovanji *Chingiskanovem* v kraljevo dostojnost. Pa tudi leseni shotori, svinjska nesnazhnost, navada zhenstva se s testom namazati in prisusheno nesnago s tem vred od polti oddergniti, neizrečena lenoba zunaj vojske, in ropanja neobchutljivost (komu bi pri tem ne prishlo na misel poprejšnje mazharsko svojstvo?); vse to prichuje o mongoljskem in sibirskem, po nobeni ceni pa ne o

turškem in chuhonskem. Kar tiche pa germansko in slovensko, o tem zhe celo ni govorjenja. Po sibirski je tudi, da se na soparu od konopnega semena na kamnji razbeljenega v svoji trdo zaprti jurti omotijo, le da *Herodot* temu kajenju she suho kopel (*Dampfbad*) pridene, ktere so se zhe ob apostoljskih chasih posluževala una divjashka ljudstva, ki so bila po *Nestor*-jevem slovenska; morda so si nekdaj po tuje kakor po domache zhivot krepchala. Kakor so chudski mozhe celi dragi dan na konjih previseli, tako so njih zhenske chepele v shotorih iz klobuchine ali na vozeh. Tako stanovanje se je v staroslovenskem imenovalo *kolmaha*, t. j., vozna hisha, prilichi slovenska *kola* in letishko *najba* = hisha. V vojvodini *Argustovi* v lomsishkem okrozhji je vas *Kolimagi*. Rusko *kolymaga*, staroslovensko *kolimaha*, cheshko *kolmaha* je vse ena beseda. Shotori so bili neizrecheno lahke, iz vrbovih shib spletene lese, chez ktere so zagrinjala iz klobuchine pregrinjali. Tudi med vedbo *Sarmatov* in *Chudov* je velik razloček. *Sarmatje* so bili po pravici rechi vojashki, srchni jezdic. Kakor je videti, bili so tudi po *Chudih* posneli navado, shotore koj na vozeh sestavljene za sabo voziti, da jim ni bilo treba proti staviti ali razdirati jih. V vsih družhili rekeh je bila pa njih vedba vsa drugachina kot chudska. Druge odljudne, da ne rechemo, zhivinske razvade *Chudov*, n. pr. ljudi moriti pri pokopih kraljev, vzhivanje kislega kobiljega mleka, pri *Mongolih* kumis imenovanega, slepljenje sluzhabnikov in suzhnih, kterih so pri hishnih in poljskih delih potrebovali, vzhivanje krvi pobitih sovrazhnikov, ktere so drli in njih kozhe za svoje domache potrebe strojili, rabo glubanaj za pitne posode itd., le po vrhi omenimo. Kdor hoche, naj o tem drugej bere in potlej spozná *Chude* za *Gote* ali *Germane* ali za *kirgiske Kozake*, le *Slovencev* naj k temu ne pritika. Res da so nekteri poznejji pisatelji vedbo *Chudov* hvalili, pa ne po pravici. Kar so nekdajci o *Abih* (mrtvichnikih) necega popolnoma izmishljenega trashkega ljudstva in družih tvezli, kakor o najkrepotnishih ljudeh, to so poznejshi pisatelji, postavim *Ephorus* in drugi, prenesli na *Chude* in so v tem krepot stavili kot naslednico in nelochljivo tovarshico njih prostega zhivljenja. Tako govori *Shafarik o Abijih*.

c) Njih jezik

O jezici nekdanjih *Chudov* se ne dá nich gotovega povedati, ker se ni od njega nich družega ohranilo kot komaj nekaj malega imen zlasti osebnih, pa she ta so pogosto vsa popachena. Tako so n. pr. ime chudskega ljudstva *Skoloti* in njegovih posebnih razrodov, ki so: *Katiarii*, *Traspii*, *Paralatje*, *Achatje*, potlej imena mozh zlasti kraljev kot: *Targitav*, *Lipoxais*, *Arpaxais*, *Kolaxais*, *Sagillus* (pri Justini), *Panahagorus* (ravno tam), *Protothyes*, *Madyes*, *Gurrus* ... // ... // Chuditi se je, kako v teh besedah očitno sorodnost s perzijskim in medskim ugleda, kdor le nekoliko Zenda, perzijskega in medskega jezika ve. // ... // Kazhe se, kakor bi se bili ostanki *Chudov* ob Donu in spodnjem Dnepru poznejshie chase popolnoma posarmatili, in tako je *Herodotova* povest, da so *Sarmatje* spachen chudski jezik govorili, za chudsko bahanje spoznati in ravno nasproti umeti, da so namrech *Chudje* spachen sarmatski jezik govorili.

ch) Kaj boče njih grško in latinsko ime Scythae, Skythai rechi?

Evropejski *Chudje* so sami sebe imenovali *Shkolotae*; le od pontskih *Grkov* so bili *Skythae*, od *Perzov* pa *Saki* imenovani. // ... // *Grki*, ki so se bili ob Ponti naselili, so dobili po *Slovenih* napravljeno ime *Chud*, in so iz njega *Skythes* naredili. K temu sluzhi dovod, ko beseda *Skythes* v grškem nima ne kake korenine, ne pomena, zraven ste pa besedi slovensko *Chud*, rusko *Schud* in *Skythes* po pravilih jezikoslovnega preiskovanja eno. Zraven *Chud* je najti v starih ruskih letopisih pogostoma tudi sestavljeno *Schud* (gigas), *schudo* (portentum), kar ni nich drugega kot ravno tista beseda s predstavljenima pismenkama *s* ali *sh*, kakor je v indoevropskih jezikih navadno in je ravno v ruskem in rusinskem narechji pogosto najti; ... // ... // Naj so zhe nekdanji Slovenci *Chud* ali *Schud* zgovarjali, obe obliki sta starodavni in domachi. *Grki* so po postavah svojega jezika iz tega mogli praviloma le *Skythes*, *Skythai* napraviti, da je bilo njih zgovarjanje primerno.

Murray speljuje ime *Skolota* iz litevsko-chudskega *Skol* (gospod) in *tha* (dezhela) t. j. *Skoltha*, gospod dezhele, pa to stori brez kacega dokazanja.

Ime *Chudje* v najshirjem pomeni obsezhe vsa severna ljudstva tega zaroda starija in pozneja kakor so, *Chubna*, *Merja*, *Muroma*, *Wes*, *Mordva*, *Perni*, *Pechera*, *Jam'*, *Izera*, *Korelja*, *Cheremisa*, *Jugra* in druga. Prav za prav se *Estom* in izhodnjim *Jamiam* pravi *Chudje*. Ravno tako so se zhe pri starih *Rusih* *Chubonci* (Fini) na *Chubonskem* imenovali *Chubna*, *Chubonci*, *Chubari* (edino shtevilo *Chuhar*). Te oblike so ravno to, kar *Chud*, *Chudi* ali *Chudje*.

d) Chubonski (ali tudi Chudski) razrodi

Ljudstva chuhonskega (ali tudi chudskega) imenuje *Herodot* **Androfagoi**. Na severno stran od poljedelskih *Chudov* in od njih dalje za prazno okrajno so imeli sedežhe v prostornih dezhelah. Ti so izmed vseh ljudi najvechi sirovezhi bili, brez vsega družnega reda so se klatili, nosili sicer chudsko obleko, govorili pa svoj poseben jezik. *Herodot* L. IV. c. 106 in so od *Chudov* t. j. *Skolotov* razlicni. Med severnimi ljudstvi so oni edini ljudojedi. Pri grški besedi **Androfagoi** [gr. ljudozherci – op. ur. I. A.] se da misliti, da je morda en budinski ali neurski *Slovenec* olbiskim *Grkom* *Herodotovim* navestnikom ime »*Samojedi*« napachno raztolmachil iz *sam*, *samec* = **anér** [gen. andrós – op. ur. I. A.] in jed, jedec = **fágos**. Ime *Samojedi* je od zacetka toliko pomenilo, kot *Suomolani* t. j. *Chudje* in *Laponci*, od katerih je bilo le pozneje na *Samojede* preneseno. Ti *Samojedi* se sami imenujejo *Chosono*, *Njenez*.

// ... //

O imenih *Ladoga* in *Onega* jezer je opomniti, da je kochnica *oga* chuhonska in pomeni led.

// ... //

Ob kaspiskem morji so bili *Moschi* morda spredniki *Moskvoitov* in *Thoani*. Med keravnskimi gorami in med reko Udonom so bili po *Ptolomeji Srbi* ali *Sirbi*, *Siraki*, *Gargarenci* in *Amazoni*. Zadnji dvoji so bili v hribih nad Albanijo, kamor so se bili iz Themiscyre preselili. Amazone so bile iz Hinovega zaroda, toraj *Chudinje*. Ljudstev po hribih Montes Koraxici zvanih in tod okoli naseljenih spomni Plini I. L. VI. c. 12. rekoč: Od *Valov* (Velih, Velicih) in *Suranov* ali *Suanov* (menda bi tu imelo stati Soranov ali Suovanov, Slovencev), ktera na severni strani kavkazskih vrat, na gornji Aluti ali na konci keravninskih gor stanujejo. // ... //

e) Slovenci od Herodota Chudom prishteti

Pri sledenji *Slovenov* najpred idimo za *Herodotom*, najstarijim povestnikom in omenimo ljudstev, ki med *Chudi* nad seboj slovenski sled kazhejo, tu so:

A) Budini. Te spozna Herodot za velik in bogat narod, in za prvobitne, to je, za take, ki se niso od drugod v svoje kraje preselili. Da so bili *Sloveni* se to kazhe:

a) iz tega, ko *Herodot* zagotovi, da so *Geloni* govorili grški in chudski, *Budini* pa nasproti od prejšnjega dvojega popolnoma drugi jezik. *Budini* so imeli toraj svoj lasten in poseben jezik, ki je bil ves drugachen kot družih severnih narodov; tak je pa gotovo slovenski.

b) Kar *Herodot Budine* popisovaje pravi, to se vjema najbolj s slovenskim ali vindskim zarodom. Jasno modre oči, močno blede lasje so gotova in ponatorna znamenja slovenjega rodu. O *Grmanih* zhe *Prokop* opomni, da imajo rusaste lase.

c) *Budini* so se pechali vechidel z zhivinorejo, kar so nekdanji *Slovenci* posebno radi pocheli. Drugache je bilo pri *Nemcib*; posebno radi so se kot vojaki po klatoviteshko po celi Evropi vlachili. O tem sprichujejo povestnishke bukve od prvih petih krshchanskih stoletij na vsaki strani. Kar *Herodot* dalje o poljedelstvu in vertnariji *Gelonov* opomni, to ne zadeva nikakor samo teh; pri taki negotovosti imen zamore tudi o *Budinib* veljati, kar je le o *Gelonib* rečenega. Po širokem razprostrti *Budinski* zarod se je vtegnil po razlicnosti svojega sveta tu s poljedelstvom tam z zhivinorejo pechatiti. Res pravijo, da je gelonsko ljudstvo grshko, in da njih ime *Geloni* iz imena *Heleni* nastalo; toda vsa ta povest je sumljiva. Kazhe se mogoche ali velikovech resnichno, da so bili Geloni poseben budinsk zarod, v chegar poglavitnem mestu so radi grški kupci stanovali. Misliti si je, da se je to mesto Budi ali Budin imenovalo.

d) Jezera, mochvirja, gozdi, lesena stanovanja itd. opominjajo na zhivljenje nekdanjim *Slovenom* priljubljeno, kakor ga popisuje *Jornandes*, *Prokop*, *Maurikioj* in drugi. Tako se vjema Herodotov o popisovanje Budinov v mnogih rekeh prav lepo z *Jornandovim*, *Prokopovim* in *Maurikiovim* popisovanjem *Vindov*, ne da bi se bil kdo kaj tacega nadjal. Zlasti Budinsko mesto ima veliko slovenjih znamenj; na shtirivogle je bilo, veliko, na vsaki strani tri chetrteljce milje dolgo, vse iz lesa in z lesenim zidovjem obdano. Ravno tako so bila slovenja mesta v starodavnih chasih raznesena, ker je imela vsaka družina njive in vrte zraven hishe, ki je bila lesena in

z lesenim ozidjem ter z lesenimi zasipi obdana. Tako jih popisuje zhivotopisec svetega *Otona*, *Nestor*, *Helmold*, *Sakso*, *Gramatikus* in drugi. Ravno tako je chisto natanko popisovanje tempeljna in lesenih kipov podobno popisovanju slovenskih tempeljnov pri zhivotopiscu svetega *Otona*, pri *Dithmaru*, pri *Saks-u*, *Gramatik-u* in drugih. Ta podobnost tako v oči shine, da je celo *Brehmer* v *Herodotovem* popisovanji budinskega mesta mislil videti neko enakost s poznejim Novgorodom. Kakor *Tacit* pravi, *Nemci* niso nobenih mest poznali, tudi niso v njih stanovali.

e) Ime »Budini« je gotovo slovenje. Ako so *Budini*, kakor je iz lesenega mesta pri *Herodotu* videti, v lesenih mestih, vaséh in hishah ali budah stanovali, kako lahko je, da so jih sosedje in sorodniki, kateri so samo v lesenih in slamnatih kochah bivali, *Budine*, to je, v budah ali hishah stanujoche imenovali! Buda, prilichi nemshko Bude [die Bude – kocha; op. ur. I. A.], je chisto slovenska beseda, ktera se je v vsa slovenska narechja vperila. *Slovenecem* budenj pomeni votlo deblo, kamor se chlovek za silo lahko umakne. Primeri *Karamsinovo* povestnico o Rusii III. pazko 15., kjer *Karamsin* besedo »budo« napachno razlaga, in Jungmanov cheshki slovar. Po pomenu je ime *Budinov* podobno imenu *Hizhanov* ali *Chyghanov*, kakor se zove znan rod *Veletev* ali *Luticev*. Naj bode zhe sicer kakor hoche, podoba imena »Budini« je popolnoma slovenska, prilichi imena *Srbini*, *Rusini*, *Mordvini*, *Litvini*, *Kozharini* itd. V mnozhnem shtevili ta imena na *in* po staroslovenski in ruski to konchnico zgubé, kar je bilo morda preshnje chase drugache. Ozira je vredno ime vasi *Budani* v novogorodskem pravljenji, ko *Milchany*, *Slovany* itd. Na Kranjskem se slishi »od *Cirkljan*, od *Luzhan*« itd. kar kazhe, da so se Cirklje na Gorenskem nekdej imenovale Cirkljani ali Cirkljane, *Luzha* pa *Luzhane*; kdor je iz *Cirkljan* doma, se *Cirkljan* imenuje, kdor je iz *Luzhan* je pa tudi *Luzhan*. Od mesta »Budini« ali »Budy Bude« je praviloma izobrazheno narodno ime po staroslovenski *Budjanin*, mnozhno *Budjane*, *Budjene*. Splošno ime tega velicega naroda se je bilo zastaralo, zato so namesti njega nova imena napravili. Kot posebno ime posameznih mest, vasi, krajev in oseb se je ohranila stara beseda, in v tem obziru je she ena izmed najstarshih in najnavadnih. Na Ruskem se najde blizo nekdanjih budinskih selishch reka Buda v Mohilevi z zraven lezhecho okolico Budice imenovano, druga reka Budka je pri Poltavi; potlej so mesta in vasi Buda, Budaki, Budnjava, Budani, Budavici, Bude itd. Nikjer na celem juzhnozpadnem Ruskem ni tega imena pogostejshe najti, kot v beli Rusii, kjer so bili nekdanji Budini doma. Ruski letopisi spominjajo enega kraja kneginje Olge, Budutin zvanega. V poljskem kraljestvu je temu imenu podobnih okoli 178, v Galicii chez 50. Pri zapadnih Slovencih najdemo ime reke Buda (po nemshki Bode) itd. Na Cheshkem je 8, na Ogerskem 30 tacih imen krajev, med njimi stari in mnogoslovechi Budin (Ofen). Tudi v Bulgarii in Serbii je to ime pogostoma. Tako je najti v starih spominkih Budin, ki je danashnji Vidin pri spodnji Donavi, Budva v Dalmacii, ker je cesar *Konsbstantin* Porfirogeneta Budiml' imenoval in je bilo pglavitno hercegovachko mesto. Ravno tako je veliko imen oseb, ktera se kazhejo v zvezi z mestom Budinov.

B) Neuri ali Nuri. Kakor *Herodot* pravi, so *Neuri* stanovali v okrajinah, ktere od Dnesterskih izvirov severnozpadno lezhe, torej v porechji Buga blizo Nurov-a ali

Nare-va v okrajini, ki je še dandanashnji Nurska imenovana. Njih prvobitna selishcha so bila drugej, toda bili so kacih sto let pred, ko je *Darij* nad Chude shel (513 let pred Kr.) primorani od kach, svojo dezhelo zapustiti ter si pri sorodnih in soseshchnih Budinih zavetja poiskati. Bugovo porechje je tisti chas prav za prav Budinom spadalo, pa so ga Neurom prepustili, in le-ti so ob *Darijevem* vlaku in ob *Herodotovih* chasih zhe tu stanovali. Njih zhivljenje pravi *Herodot*, je nekako chudskemu podobno, *Neuroi de nomoisin men breontai Skythikoisi*. Oni se mislijo copernike. Vsaj *Chudje* in *Grki* v Chudii pripovedujejo, da se vsak *Neur* sleherno leto za nekatere dni v volka spremeni, potlej pa spet svojo prvo podobo na-se vzame. »Pa karkoli pravijo, ne preveri me verjeti, oni pa vendar le pravijo in na to prisezhejo.« *Herodot* L. IV. c. 105. Do lês govori *Herodot* o *Neurib*. Spomin na nje tudi pozneje ni zginil iz zemljepisa in povestnice. // ... // Da so bili *Neuri Sloveni*, to se kazhe iz naslednjega:

a) *Neuri* so bili, kakor se popolnoma verjetno kazhe, sorodniki *Budinov*; tujcem bi velik budinski zarod gotovo ne bil z lepo kacega kosa svoje zemlje prepustil. Kar *Herodot* o zhivljenji *Neurov* pove, da je nekoliko chudskemu podobno, to le ka-zhe, da so *Neuri* poprej blizhe *Chudov* stanovali, in da so bile kache, pred kterimi so morali bezhati, le njih chudski zatiravci. Saj she *Tacit Vindom* nekoliko germanstva nekoliko pa sarmatstva prilastuje, dasiravno niso bili ne *Germani* ne *Sarmatje*.

b) Ime *Neurske* zemlje, ktere lego *Herodot* na tanko dolochi, se je o ti okrajini do srednjega veka in deloma she celo do zdaj ohranilo pri Poljih. *Herodotovo ten Neuridan gen Sloveni* she zdaj imenujejo *Nurska* zemlja. Poglavitno mesto te zemlje se she zdaj zove Nur, kakor tudi ena reka Nurec. Iz domachih virov pa vemo, da je ondi od nekdej slovensk zarod bival, in da se ni nikoli izselil. Da je bila ta zemlja od nekdej slovenska, to se zhe lahko spozna po nje legi, ko je v sredi prvobitnih slovenskih dezhel.

c) Ljudska pravljica, ki jo *Herodot* pripoveduje o spremeni v volkove, je she dandanashnji na Nurski zemlji sploh znana, posebno v *Volinii* in v *Beli Rusii*. Prosto ljudstvo jo she zdaj ravno tako trdno verjame, kakor ob tistih starodavnih chasih. Tu v soseshchini mogochnega in neukrotenege rodu slovenskih *Luticev* ali *Vlkov*, ki v dezheli *Vlkomir* stanujejo, je dom tudi nashih doma-chih povest o volkodlakih. Kakor je bila ta pravljica po *Slovincih* v zapadne in juzhne evropejske dezhele zanesena, tako je očitno kot beli dan, da se ni mogla nikjer pred zacheti in tako globoko vkoreniniti, kot v dezheli *Volkov*, ker je bila nekdej Nurska zemlja *Volinija* in *Bela Rusija*.

ch) Ime dezhele *Neuris* po grshki, *Nur* po slovenski, je prav chisto slovensko. Besedica *nur* pomeni v staroslovenskem zemljo ali dezhelo. V slovarji ruske akademije stoji: *nur* staro = *zemlja*, iz tega je napravljeno *ponury*, *nurishite* itd. Iz splošne besede *nur* (mozhkega spola) = zemlja je nastalo lastno ime *Nur* (zhenskega spola), ki dezhelo in ljudstvo pomeni, kakor n. pr. *Rus'*, *Srb'*, *Chud'*, itd. To so vsa skrajshana imena, ali j' kirilski Ъ je tu namest i kirilsko u, in v tem pomeni je *Nur'* itd. prav za prav toliko kot *Nuri* (lat. Nuria, Nurska zemlja), prilichi besede mati, hchi (ali cheshki pani, neti, sestri). Bivatelj *Neurske* zemlje se je zval

Nurjanin kakor *Slovanin*, *Chudin* itd. Skrajshanje osebnih in ljudskih imen je za prosto ljudstvo potrebno, toraj je pri *Slovenib* kakor pri družih ljudstvih vsakdanje. Po pomenu je ime *Nurov* podobno imenom *Poljani* (od polja), *Drevjani* (od drev) in *Livoni* (od peska) itd., she bolj pa imenom *Lēhi* in *Zemani*. Grshka podoba *Neuri* je od slovenske *Nuri* le na videz različna. Grshki *eu* si je v rodu z latinskim in slovenskim *u*. Iz tega je videti, zakaj so Grki n. pr. *peuke*, *peukinoi* pisali namesti *Buchesk*, *Bukovina*.

Nekdajci so bili posebni prijatli snemk, zato so imenovali močne, tolovajske ljudi volkove, prilichi nemshko *Vargus*, *Vargiones* (exul, praedator, latro) *varg* = *volk*, mazharski *farkash*, georgski *Kurd*, *Kurdi* (volk, tolovaj), morda tudi hrvaški *kurjak* = *volk* itd. Iz *Herodota* se razvidi, da so zhe tiste chase *Veletje* in *Lutici* imeli priimek *Vlki*. Moshtvo, neumornost in vojashka srchnost so veliko bolj ponatorni nekdaici prilikovali volchji natori, zato je v Beli Rusii in na Poljskem *Volk* tako priljubljen priimek kraljev in vitezev.

V zemlji Sarmatov

»V iztoku od *Chudov*« pravi *Herodot*, »unkraj Tanaja stanujejo *Sauromatje*, *Sauromatai*, tri dni hoda od te reke in ravno tako dalech od Majota proch«. Herod. IV. 116. Od tod segajo njih selishcha petnajst dni hoda dalech naravnost proti severju. Herod. IV. 21. Drevja, kakor *Herodot* pove, je v njih dezheli toliko kot nich, kakor je she dandanashnji proti iztoku in jugu od Dona lezhecha okrajina gola, pusta, pravi kraj za pastirchevalce. Gledé ravnega zvrstenj a njih sedezhev se je *Herodot* v tem motil, ko je rekel, da Tanaj naravnost od severja proti jugu teche. Njih selishcha so bila prav za prav od Mejotskega pobrezhja proti severnemu iztoku do tje, kjer se Don in Volga najbolj eden družemu priblizhata. *Herodot* pravi o *Sarmatib*: »Zhene *Sarmatov* hodijo z mozhmi vred na lov in na vojsko, in nobeno dekle se ne omozhi, dokler ni kacega sovrazhnika ubila, zato jih toliko neomozhenih ostane in tacih pomrje«. Herod. IV. 117. Ali je ta pripovest izvirna, ali se le na pripovest o *Amazonab* nanasha, to se ne ve dobro. Iz nje se menda kazhe, da so bili *Sarmatje* gledé njih vedenja in povestnice sosedom zlasti pontskim *Grkom* toliko znani kot nich, sicer bi menda *Herodot* ne bil kaj tacega pravil. Ravno tako pripoveduje *Herodot* za svojimi rojaci, da se je sarmadski rod zachel iz pechanja *Amazon* s chudskimi mladenchi, in za *Herodotom* to neverjetno rech tudi *Hipokrat* pripoveduje, kar kazhe, da jima tudi ni bilo znano, kakoshnega zaroda so Sarmnatje. Tudi na to se ni veliko zanesti, kar *Herodot* pravi o sarmatskem jeziku, ga za spachenje chudskega spoznavshi, da je namrech to spachenje od tod prishlo, ker se *Amazon*e niso bile nikoli chudskega popolnoma nauchile. Se vé, da je *Herodot* kaj tacega od bahashkih *Chudov* slishal. Kar se je do danashnjih chasov chudskih besed ohranilo, sprichujejo, da so *Chudje* svoj jezik z sarmatskimi besedami obogatili, ali da so she celo na chudskem kraljevem dvoru neko spacheno sarmatsko narechje govorili. Odklej so *Sarmatje* bivali tod, koder jih je *Herodot*

najdel, in od kod so bili tje prishli, to nam pove samo *Diodor*, ki je ob *Kristusovem* chasu zhivel. On nam je zapustil zelo vazhno sprichevanje o izhodu *Sauromatov* iz Medije in Male Azije (okoli 633 – 605 pred Kr.) Chudski kralji, pravi *Diodor*, so veliko podlozhnih ljudstev v inostranske dezhele odpeljali. Med temi selitvami ljudstev ste bili najvazhnishi asirskega ljudstva v dezhele med Plemenijo in Pontom, in pa iz Medije k Tanaji; semkaj prestavljena ljudstva so bila imenovana *Sarmatje*. V mnogih letih so se bili *Sarmatje* namnozhili in prishli k mochi, da so plenili velik kos Chudskega. Z vnichenjem premaganih so bili dezhele vechidel v pushchavo spremenili. *Diodor Sicul. II. 43.* Da je to res, potrjujejo nekoliko *Pomponi Mela*, *Plini* in *Ammian Marcellin*, ki *Sarmate* zovejo ljudstvo severnega zaroda, po svojstvi in vedenji najbolj *Partom* podobno; dalje to potrjujejo nekoliko imena in jezik danashnjih *Alanov*, ki sami sebe *Iron*, svojo dezhele pa *Ironistan* imenujejo; to je potrjeno nekoliko tudi s tem, ko govore *Alani* jezik, kateri je jezikom medsko-perzishkega rodu zelo podoben. In zadnjih so *Diodorove* besede nekoliko tudi s tem potrjene, ko se sarmatske besede z medskimi in z *Zend-om* love.

// ... //

Razpoli Sarmatov

Sarmatski zarod je bil zhe v starodavnih chasih v vech razpolov razdeljen, med kterimi so bili najposebnishi *Jaksamatje*, *Roxolani*, *Jazyi* in *Alani*; manji zarodi so bili na primer: *Meotje* (*Macotae*), *Sindi*, *Toretje* ali *Toreatje*, *Urgi*, *Dandarii*, *Agri*, *Arrechi* in drugi.

// ... //

Sarmatski jezik

Sarmatske besede, ki se v ruskem in pri druzih *Slovenih* najdejo: *Bugor* (grob) medski in perzishki *gur*, *Kurgan* (ravno to) perz. *kurkbane*, *Djej* (vitez) perz. *div*, armenski *di*, *Bobatyr* (vitez) perz. *behader*, *Striapchij* perz. *satrapa*; *Sobaka* (pes) perz. *spako*; *Smerd*, perz. *smerd* (moz); *Horos* (dober) asetski *korsu*, dugorski *boars*, perz. *hos*; *Ambar* (zhitnica); *Buzza* (pijacha iz jechmena) prz. *buge*; *Chertog* (thalamus) perz. *chartak* (excubiatorium); *Kur*, srbski *kurjak* (lupus) perz. *gurk*; *Topor*, perz. *tabar*, kurd. *teper*, armenski *dabar*. // ... // Domache ime *Alanov*: *Asi* je bilo po normanskih klatovitezih prishlo prav zgodaj na Skandinavsko in od tod k druzim *Germanom*. Po skandinavski se glasi *ás* (herus, divus) *ásynja* (mulier diva) po anglosaksonski *ós*, po gotski *ans* plur. *anseis* pri *Jornandi ánses* polbogovi, po staronemshki *ans* plur. *ensi*. Povestnica pravih Sarmatov v Evropi sega od I. stoletja pred Kr. do konca IV. stoletja po Kr. Kar se pozneje od V. do X. stoletja *Sarmate* zove, niso vech *Sarmatje*, ampak ozir zaroda in jezika zmes severnih ljudstev t. j. *Slovenov*, *Germanov*, *Litvanov*, *Chuboncev*, *Turkov* in *Mongolov*. Da so danashnji *Alani* (v Aziji) *Iron* (ljudstvo) *Ironistan* (dezhela) po zarodu iz Medije ali Irana, sprichuje njih domache

ime, kakor tudi njih jezik. Aria namreč, pozneje Iran je bila poglavitna perzishka dezhela z mestom Aria zdaj Herat v Korasani zvanim. *Herodot* sprichuje, da so se *Medi* sami zvali *Areitae* ali *Ariani*. *Rhode* celo trdi, daje bilo *Aria* od zacetka splošno ime Zendskih ljudstev.

Kaj hoče ime »Sarmatje« reči?

Ime *Sauromatje*, *Sarmatje*, *Syrmatje* je, kakor se je *Safariku* zdelo, iz azijskega *sara* t. j. pusta (desertum) in *mat* t. j. zarod, ljudstvo (gens) sestavljeno in pomeni pustotnike (Steppenbewohner). // ... //

Slovenska ljudstva v Sarmacii po Ptolomeji

Ptolomej pravi: »V (evropejski) Sarmacii stanujejo naslednja velika ljudstva: *Venedi* ob celem Venedskem zalivi naprej, *Peukini* in *Bastarni* unkraj Dacije; ob vsem Majotskem pobrezhji *Jazygi* in *Roxolani*, za njimi v notrajnem *Amazobii* in chudski *Alauni*.

// ... //

e) *Stavani Stavanoi*. Ali je Stavane spoznati za *Slavane*, *Slovane* ali za *Stavjane*, stanovnike pri jezerih od poljskega *staw* = jezero, o tem je med učenimi zhe vech sto let prepir. Ko je bil *Shafarik* to dobro premislil, prijel se je stranke tistih, ki v ti spacheni besedi ime »*Slaveni*« vidijo, in je za verjetno spoznal, da je bilo od zacetka *Stlavanoi* t. j. *Stlavani* pisano, in da je bila pismenka *L* v *A* zmenjena in izpushchena in da je tako *Stavani* postalo. To verjeti daje prilozhnost *Ptolomej*, ko pravi, da so *Stavani* do *Alanov* segali, in v družem kraji svojega pisa-nja postavi on naravnost *Svovane* zraven *Alanov*. Ptolem. Geogr. I. VI. c. 14. Kakor je znano, je on svoje navesti iz enega zapadnega izvira zajel t. j. iz Germanije, in iz enega iztochnega od Ponta in iz Dacije.

Tako je po zmoti recheno ime v dvoji obliki in na razlicnih krajih navodil. *Stlavani* (Slaveni: je namreč nemshka oblika imena Sloveni, shvedsko *slaf*, spodnje saksonsko, anglosaksonsko *slave*, holandsko *slaef*, *slave*) z grshko latinskim krepkim vmesnim *t*. V *Uphagon* parerga se pravi: »Stavani, ut nune id nomen nobis sistitur, sed *Ptolemaeus* indubie aliter scripserat; pro inecognitis *Stavani* enim *Stblavani* seu *Stblaveni* sunt reponendi«. *Hartkenoch* in *Schlötzer* sta brala Slavanoi. Selishcha teh *Slovenov* se ne dadó lahko odkazati, najbolj nekako kazhe, jih ob Dvini do Ilmenskega jezera iskati. To je bil gotovo velik zarod *Slovenov*.

f) *Igyllioni* so bili brez dvombe, bivatelji ob reki Igi ali Jezhi na Vitebskem. Z »Iga« ali »Jezha« prilichi »Jega« na majotskem pobrezhji in na ime kranjskega »Iga« in zraven tekoche rechice imenovane »Izhica«, ki se v Ljublanico steka. Tudi na Ruskem je she vech okrajn in krajev z imenom Iga, Jega itd. Beseda »iga« pomeni eno drevo (*Salix kaprea*) in od tod je najverjetnishe kranjsko *Ig*, rusko *Iga*, *Jega* in *Jezha*. // ... //

Sloveni med Sarmati ob Majotskem jezeru

[v antiki Maiotis, Maeotis, Majotida, Majotsko jezero / mochvirje; danes Azovsko morje – op. ur. I. A.]

a) *Sauromatje*, kateri so blezo majotskemu jezeru ime dali in se tudi *Syrmate* ter *Sarmate* zovejo, so od povestnikov v tako obširnem pomenu jemani, da še celo mnogi najuchenejših slovenjih preiskovaveev starin *Slovene* in *Sarmate* za eno ljudstvo spoznavajo n. pr. Kopitar. Če tudi Safarik v svojem sočinjenji (»starozh. Slow.« I. pag 274 – 305) v ti rechi nekoliko drugache misli, vendar (p. 304) pristavi: »Vendar zgodbe *Sarmatov* oziroma na slovenske starine ostanejo zelo zelo vazhne; kjer ne le to, da so si bili *Sarmatje* in *Slovinci* v predpovestniskih chasih sosedje, ampak nekteri sarmatski odrasliki so se celo med *Sloveni* naselili in si te podvrgli, ali jih s svojimi napadi nadlezhevali in v nepokoj spravljali«. Od tod je prishlo, da se je jezik, obnasha in vera obojih v eno stopila.

b) Izmed družih okoli Majotskega jezera stanujochih ljudstev se po imenu slovenska kazhejo: *Sindi* (= Indi, Vindi), *Obidiaceni*, *Sitaceni*, *Dosci*, akoravno so ta imena pogrchna. Če tudi ne gledamo na *Jažamate* in *Sauromate*, ktere imenuje Ritter in jih za odraslike *Mat-ov* (od sanskr. mata lat. mater) spoznava. Tako je tudi *Pantikapaeum* videti slovensko od »pan« ali »pani« in *kap* (forma, idolum). Pan, pani se kazhe iz sanskr. »pa« ali »pah« t. j. knez, kneginja, oblastnik, oblastnica.

c) Beseda »Maja« (namest mati) se je še dozdej pri *Srbih* ohranila. Hrvat dé tudi majka, in od tod se kazhe ime *Majot* (Maiotis).

// ... //

(Na dalje v koledarji za leto 1869.)

Povzeto po:

Národní koledar in Letopis Matice Slovenske za leto 1868. Izdala in zalozhila Matica Slovenska v Ljubljani. 1867. (Op. ur. I. A.)

MATEVZH RAVNIKAR – POZHÉNCHAN (1802, Pozhénik pri Cerkljah na Gor. – 1864, Predoslje pri Kranju), pesnik, pisatelj, jezikoslovec, zgodovinar, zbiratelj ljudskega blaga. Iz revne kmečke družine; v ljubljanski normalki je bil sosholec Franceta Presherna. Med študijem teologije mu je Franc Metelko, profesor slovenshchine, razkrival slavistiko, pesništvo, ljudsko slovstvo in vprasanje slovenske pisave; z vsem tem se je Pozhenchan, ob duhovniški službi po raznih krajih, ukvarjal do konca (pishoch v metelchici she po njeni prepovedi). V semenishchu je bil njegov profesor tudi Jakob Zupan, svojevrsten pesnik, zavzet za panslovanstvo in ilirizem; deloma se je tega navzel tudi Pozhenchan: oznachil se je kot »gornji Ilir« in »Ilir iz Kranjske« ter skushal slovenshchino zblizhati z rushchino. Vseeno je mimo teh »idealnih projekcij« v glavnem pisal v slovenshchini, svaril pa je pred nemshtvom in revolucijo 1848. Osebna skromnost in odpor do lizunstva (pesem *Lizunji*) sta prispevala, da je vechji del njegovega opusa ostal v rokopisih, s katerimi pa so si mnogi obilno »pomagali« (zlasti zbiratelji ljudskega slovstva; bil je prvi, ki je zbiral tudi ljudsko pripovednistvo). Spomin nanj sta obudili knjizhni izdaji *Pozhenchanove pravljice* (2005) in *Pozhenchanovo berilo* (2006), vendar omejeno na njegovo skromno pesnikovanje in na ljudsko pripoved.

Kot jezikoslovec in raziskovalec slovensko-slovanske preteklosti z mitologijo ostaja »skrivnost«. Nekaj tovrstnih krajshih spisov je sam objavljaj (od 1837) po periodiki, obsezhno neobjavljeno zapushchino pa je dobil v roke Davorin Trstenjak; ta je bil v Matici slovenski kot njen soustanovitelj in chastni chlan posebna avtoriteta, Pozhenchanovo ostalino pa je obravnaval s pokroviteljsko kritichnostjo (v jedru z enakimi pridrzhki, kot jih je bil pozneje delezhen sam s strani nasprotnikov »romantichno-fantastichnega« in »diletantskega« slovenetskega avtohtonizma). To je razvidno iz njegovega predgovora k edini vechji objavi Pozhenchanovih zgodovinskih spisov v LMS 1868 (I. razdelek) in LMS 1870 (II. razdelek // v SBL napachna letnica 1869); prvi razdelek je okrajshan predstavljen v prichujochem SRP.

V LMS so bile napovedane nadaljnje objave iz Pozhenchana, a do njih ni prishlo, objavljaj pa je tam lastne istotematske spise Trstenjak, ki danes velja za ocheta venetologije. Znano je, da je Trstenjaka za temo avtohtonosti Slovencev/Slovanov prvi spodbudil Anton Krempl (cf. Preshernov epigram *Krempljnu*), poznavalec Kollárjevih del; koliko pa je Trstenjak nashel spodbud pri svojem predhodniku Pozhenchanu, ostaja odprto. Trstenjak v predgovoru omenja Shafarika, Hanusha in Kollárja (slednja dva kot »zmotna«) kot Pozhenchanove vire in s tem nakazhe njegovo neizvirnost. Sredi 19. st. so bili sploshno znani spisi omenjenih in she drugih slovanskih eruditov, ki so problematizirali prevladujoche nemshko zgodovinopisje, izhajajoche predvsem iz treh – she danes nereshenih, nich fantastichnih – ključnih vprasanj slovanske (pra)zgodovine: 1) vzhodna Evropa od severa do juga naj bi »chez noch« postala slovanska, cheprav naj bi bili Slovani, po tradicionalnih razlagah, pred tem le primitiven drobec brez lastnega etnonima nekje v evrazijskih mochvarah; 2) sledovi slovanske toponimije po Evropi do Atlantika in Irske (kuriozum: ob »slovanskem« korenu v *Dub-lin* je Ptolomejevo ime za ta kraj – Eblana); 3) shtevilne besede v baskovskem »unikatnem« (brez sorodnikov?) jeziku, v katerih je najti jedro, sozvochno z besedami v slovenshchini in njenih narechjih.

Pozhenchanov »spregledani«, pred Trstenjakom (na isto temo je pisal tudi Matija Vertovec) gotovo najobsezhnejshi v slovenshchini napisani prispevek k tej problematiki, je vsekakor nespregledljiv.

Izbor in opomba o avtorju Ivo Antich

Vprashalnica

Ivo Antich

SRP NI SRP

V zadnjem času se je v slovenskih tiskanih medijih v različnih zvezah, tudi v pismih bralcev, nekajkrat pojavilo t. i. »Drushtvo SRP«. Ker je shlo za določene aktualno kritične nastope omenjenega drushtva, so posledično nekateri člani uredništva *Revije SRP* doživeli vprasanja s strani znancev v smislu: zdaj se torej še posebej angazirate ...

Ob tem uredništvo *Revije SRP* ne more storiti drugega, kot da javno opozori na dejstvo, da nobeden od sourednikov o imenovanem drushtvu ne ve nič, nima z njim nikakršnega stika in osebno ne pozna nobenega njegovega člana.

Ker imajo ponavadi tudi »absurdne zgodbe« kakšno poanto, se tukaj ponuja naslednja:

Kadar se mnozhijo nakljuchja, se razkriva zakonitost.

(17. 8. 2016)

Za uredništvo *Revije SRP*

Ivo Antich

Dokumenti

Rajko Shushtarshich

Dokument 1

SE BO NADALJEVALO! DOKLEJ?

(Poročilo nekdanjega papirnatega direktorja)

Kot »papirnat direktor« Zavoda za založništvo REVIJA SRP sem napisal kar nekaj dokumentov. Nerad, a bilo je treba, bi dejal. Ali res? – se sprashujem danes. V predzadnjem dokumentu v SRPu 125/126 sem pravilno predvidel, da se bo papirna kanonada s strani institucij sistema nadaljevala, v zadnjem objavljenem v SRPu 127/128, da bo zadeva v nadaljevanju vedno bolj absurdna, za mene osebno pa bo prej ali slej postala pretezhko breme. Včasih pomislim, da se bo le nashel kak uradnik, ki bo zadevo konchal, zakljuchil, dal ad acta. A ta pomislek je neumesten, skrajno naiven. Naj torej ponovim propagandni vložek in she moto, ki mi je ob malodushnih mislih v spodbudo (uporabil sem ga tudi v zanjem dokumentu v SRPu 127/128):

– SISTEM »omogocha«, tj. **onemogocha** ustvarjalnost v neodvisni Reviji SRP po svoji naravi. Sistem sam po sebi »kot tak« tezhi k popolni kontroli vsega, kar je institucionalizirano. »Shirshe gledano, zadevamo ob skrivnostnost vrednotenja slovenske kulturne ustvarjalnosti. Najbrzh ne bomo nikoli nashli zadovoljivega odgovora, vsaj takega ne, ki bi kazal na minimalno soglasje med protagonisti, upravljavci kulture na eni in avtorji ustvarjalci na drugi strani, ker prvi kulturo, umetnost in kulturnike, umetnike omogochajo oz. onemogochajo, slednji pa kulturo, umetnost zgolj udejanjajo. Pa vseeno obchasno poskushamo.« (Rajko Shushtarshich: Odprto zaprto pismo MK RS, II – Majdi Shirca, She o vrednotah in vrednotenju ; <http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp39/dokum39/3dok39.htm>)

(moto☺):

*Individuum ne more spremeniti sistema,
lahko pa ne dovoli, da bi sistem spremenil njega.
In to ni malo!*

Rajko Shushtarshich

Te dni – ravno ob pripravah na zakljuchek aktualne Revije SRP – so me kar tri institucije obdarile s svojimi darovi. Odgovoriti sem moral hitro, kajti roki za odgovor so ubijalsko kratki (glej dokumente spodaj op. R. Sh.) Za poročilo pa sem izbral le odlomek iz Izjave AJPEŠu, ta je bil napisan včeraj:

Izjava o dejstvih oziroma okolishchinah domnevnega prekrshka

Letnega poročila za leto 2015 do zadnjega dne v mesecu februarju 2016 nisem oddal, ker nisem bil odg. oseba v Zavodu – direktor (rok oddaje 1. 3. 2016). Zato tudi nisem bil odgovoren za domnevni prekršek. Poročila ne bi mogel – smel podpisati tudi nihče drug v ZAVODU ZA ZALOZHNIŠTVO NA PODROCHJU KULTURE IN UMETNOSTI, REVIJA SRP (SVOBODA, RESNICA, POGUM), s sedežem PRAZHAKOVA ULICA 13, 1000 LJUBLJANA, matična številka 1339427000, ker so odstopili tudi vsi drugi odgovorni v Zavodu. Zavoda takrat ni bilo vech.

REVIJA SRP nima nobenih sredstev. Rachun ima zaprt zhe od 15. 1. 2010! (pri Banki Koper, p.e. Lj. ID DDV komitenta: SI 71461965). Njeno premoženje je od tega dne 0,00 €. Od tega dne Zavod Revija SRP dejansko ne obstaja vech! Tudi ne opravlja »registrirane dejavnosti v imenu, na rachun, v korist oziroma s sredstvi ZAVODA REVIJE SRP«. Oddajanje letnega poročila AJPEsu (enakega kot v predhodnem letu 2014), bi bilo tudi popoln nesmisel. Dokument: Sklep o prenehanju (ugasnitev zavoda) Revije SRP v letu 2015, z dne 5. oktobra 2015, bi lahko bil zadosten dokaz – razlog za ustavitev postopka o prekrshku.

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/ugasnitev_Zavoda5okt2015.doc

Ker pa moram »V izjavi navesti vsa dejstva in dokaze v svojo korist, ker jih sicer kasneje v postopku ne bom mogel vech uveljavljati« –

Navajam she dosedanje dokumente o zadevi:

Ukinitev – Ugasnitev – Izbris – Likvidacija *Revije SRP*. Dokumenti so javno dostopni tudi na internetu.*

She shirshi referenčni okvir zadeve pa je: Chetrst stoletja ukinjanja neodvisne Revije SRP (svobode misli in pisanja), dostopno v Knjizhnici Revije SRP: *Pogum Revije SRP 2003/3* ; *Rajko Shushhtarshich, Franci Zagorichnik, Matjazh Hanzhek* ; ZHIGOSANA USTVARJALNOST ; Za javnost zadeve – priloge, dokazi v nadaljevanju 2003-2009: <http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/zhigo.htm>

Pomembno pojasnilo: Revija SRP ni zgolj skrajshano ime za Zavod Revija SRP, ampak je dosti vech, je neodvisni medij Revija SRP, ki je bil, in kot je bil pred ustanovitvijo Zavoda in obstaja tudi po ugasnitvi – izbrisu – likvidaciji Zavoda Revija SRP. Ta izbris iz registra bo torej le konec institucionalne tvorbe sistema – organizacijske oblike, ki sluzhi zgolj sistemu. Komu bi sicer sluzhilo toliko nepotrebne administrativnega dela (Evidenca medijev, poročila AJPEsu, DURS-u, FURS-u, MzK, MzF, idr. institucijam)? Reviji SRP gotovo ne, zase tega sploh ne potrebujemo.

[Revija *Lives Journal* pa je *Revija SRP* v angleshchini.]

– **FURS 2016**

Furs_Plachilni nalog, 11.8.2016 vr. 16. avg. 2016

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/FURS11avg2016_vr16avg2016.doc

– **Zahteva za sodno varstvo**

Zahteva za sodno varstvo FURS, 19. avgusta 2016

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/Zahteva za sodno varstvo19avg2016.doc>

– **odlochba ZPIZ**

odlochbaZPIZ6junij2016_vr16-8-2016.doc

[http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/odlochbaZPIZ6junij2016_vr16-8-2016.doc)

[3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/odlochbaZPIZ6junij2016_vr16-8-2016.doc](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/odlochbaZPIZ6junij2016_vr16-8-2016.doc)

– **Pritožba na odlochbo ZPIZ**

Pritožba na odlochbo ZPIZ. 6.junij, 2016_vr.19-8-2016.doc

[http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/pritozhba_na_odlochboZPIZ6junij2016_vr.19-8-2016.doc)

[3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/pritozhba_na_odlochboZPIZ6junij2016_vr.19-8-2016.doc](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/pritozhba_na_odlochboZPIZ6junij2016_vr.19-8-2016.doc)

– **AJPES obvestilo in pouk krshitelju**

Ajpes-obvestilo o prekrshku18avg2016.doc

[http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/Ajpes-](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/Ajpes-obvestilo%20o%20prekrshku18avg2016.doc)

[obvestilo%20o%20prekrshku18avg2016.doc](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/Ajpes-obvestilo%20o%20prekrshku18avg2016.doc)

– **AJPES obvestilo in pouk**

Izjava_Ajpesu_o_prekrshku20avg2016_vr.22-8-2016.doc

[http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/Izjava_Ajpesu_o_prekrshku20avg2016_vr.22-8-2016.doc)

[3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/Izjava_Ajpesu_o_prekrshku20avg2016_vr.22-8-2016.doc](http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda_datoteke/Izjava_Ajpesu_o_prekrshku20avg2016_vr.22-8-2016.doc)

Povezave na druge dokumente v tej zadevi glej na:

http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2003-3/UKINITEV_Zavoda.htm

Dokumenti, ki so na internetu, so enaki originalom, le da so slednji podpisani. (Op. R.Sh.)

Rajko Shushtarshich

V Ljubljani, 21. avgusta 2016

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težki k svobodi;
če se še zivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakshna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnichno rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srechnejshi od drugih,
ti, ki so rojeni pod srechno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdrzhati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zunaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ozhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno uzhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie